

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Jan Danckaert and his Beschryvinge van Moscovien ofte Ruslant: An analysis of the reliability of the first Dutch account published on Muscovy

Verra, Tessa

Citation

Verra, T. (2022). *Jan Danckaert and his Beschryvinge van Moscovien ofte Ruslant: An analysis of the reliability of the first Dutch account published on Muscovy.*

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master thesis in the Leiden University Student Repository](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3453133>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

JAN DANCKAERT AND HIS BESCHRYVINGE VAN MOSCOVIEN OFTE RUSLANT

An analysis of the reliability of the first Dutch account published on Muscovy

TESSA VERRA

31-1-2022

Word count: 19.562

Prof. Dr. J. Schaeken and Dr. J.H.C. Kern
Russian and Eurasian Studies

Table of content

1.	Introduction.....	3
2.	Historical background.....	6
2.1	Events in Muscovy.....	6
2.2	Events in Holland.....	8
2.3	Life of Jan Danckaert	9
2.4	Different editions	11
3.	Danckaert's sources.....	16
3.1	Sigismund von Herberstein	16
3.1.1	His life.....	16
3.1.2	Rerum Moscoviticarum Commentarii	16
3.2	Isaac Massa.....	18
3.2.1	His life.....	18
3.2.2	Een cort Verhael van Begin en Oorspronck deser tegenwoordighe Oorloogen en Troebelen in Moscouia totten Jahre 1610 onder 't Gouuernement van diuerse vorsten aldaer.	19
3.2.3	Warachtige ende eygentlijcke beschryvinge vande wonderbare ende seer gedenckweerdighe geschiedenissen, die in Moscovia zijn voorgevallen inden naest- voorleden ende inden teghenwoordighen jare 1606.....	20
3.2.4	Beschryvinghe vander Samoyeden Landt in Tatarien Nieulijks onder 't Ghebiet der Moscoviten gebracht. Uyt de russche tale overgheset Anno 1609.	20
3.3	Conrad Bussow	20
3.3.1	His life	20
3.3.2	Verwirrter Zustand des Russischen Reichs.....	21
3.4	Petrus Petrejus	22
3.4.1	His life	22
3.4.2	History of the Grand Duchy of Moscow	22
4.	The data.....	23
4.1	Rerum Moscoviticarum Commentarii by S. von Herberstein	23
4.1.1	Verbatim copied	23
4.1.2	Edits of the source text.....	24
4.1.3	Left out	25
4.2	Een cort Verhael by I. Massa	26
4.3	Warachtige ende eygentlijcke beschryvinge by I. Massa	27
4.4	Beschryvinghe vander Samoyeden Landt by I. Massa	29
4.5	Verwirrter Zustand des Russischen Reichs by C. Bussow.....	29
4.6	History of the Grand Duchy of Moscow by P. Petrejus	32
5.	Discussion	36

5.1 Conrad Bussow as a source	36
5.2 Petrus Petrejus as a source	36
5.3 Isaac Massa as a source.....	36
5.4 Sigismund von Herberstein as a source	37
5.5 What does it mean for the reliability of Danckaert as a source.....	39
6. Conclusion	41
7. Bibliography.....	43
7.1 Primary sources	43
7.2 Secondary sources.....	44
8. Appendix.....	46

1. Introduction

In the sixteenth and seventeenth centuries, the world expanded as more and more countries were discovered, and people wanted to get to know these foreign regions and peoples. Since not everyone was able to travel extensively to these foreign places, travel accounts became extremely popular. At the beginning of the sixteenth century, the first books on Russia were published. Before this time, Muscovy was very mysterious and not a lot was known about its people. This is partly due to the fact that only during the sixteenth century Muscovy became more prominent on the European playing field due to the growth of its power and the declining of the Mongol horde and the Byzantine empire.¹ These first travel accounts generally followed the same structure. According to van Nierop, it is as follows: "The traveller describes, in diary form, his journey by ship via the North Sea and the White or Baltic Sea to Russia and then by land to Moscow. In the case of an embassy trip, this is followed by details of the reception of the party at the tsar's court. The report concludes with an account of the morals and customs, institutions, religions and means of subsistence of the Russians."² Typically, these accounts were written by merchants, ambassadors, adventurers or based on the stories told by Russian ambassadors or people who had travelled there.

If you read several Dutch travel accounts to Muscovy, you might notice that some anecdotes or topics keep repeating themselves. It is difficult to unravel where this intertextuality comes from, whether these writers use older texts as a source of information, or there is an interaction between oral and written tradition.³ It could also be that these writers felt like they were expected to follow a certain selection of topics. The first Dutch account on the history of Muscovy and the customs and habits of its inhabitants was written by Jan Danckaert, published in 1615, called "Beschryvinge van Moscovien ofte Ruslant: gestelt in twee deelen." (*Beschryvinge*). This was followed closely by an account published in 1619, written by Anthony Goeteeris, who was a treasurer on the envoy headed by Reinout van Brederode in 1615-1616.⁴ Danckaert was asked to be a part of this envoy as a secretary, as he was considered a specialist on Russia, since his book on Muscovy made him relatively famous in the higher circles of society.⁵ Another prominent Dutch writer was Isaac Massa, a merchant who has written several interesting books on Muscovy at the beginning of the seventeenth century.

The most influential work on Russia until the second half of the seventeenth century was the work written by the imperial ambassador Sigismund von Herberstein, called *Rerum Moscovitarum Commentarii*. Herberstein is also known as 'the discoverer of Russia', his work strongly influenced other writers on Russia.⁶ Since many Dutch texts are influenced by this German work, one may wonder whether one can speak of a 'Dutch' image of Russia.⁷

To examine this Dutch image of Russia in light of the first Dutch account on Muscovy written by Jan Danckaert, the **research question** of this thesis is: What is the reliability of Jan Danckaert's Dutch description of seventeenth-century Muscovy? Reliability is defined as the trustworthiness of the account as a source of how a Dutchman of the beginning of the seventeenth century perceived the Russians and Muscovy. If it is true that Danckaert relies heavily on sources written by non-Dutch people who lived earlier than him, then Danckaert's *Beschryvinge* is not a reliable source to examine how the

¹ Poe, *A People Born to Slavery*, 13.

² "'Als in een spiegel': de veranderende beeldvorming van Rusland in de zeventiende eeuw", 193.

³ Ibid., 194.

⁴ Blom et al., *Op reis voor vrede*, 7.

⁵ Ibid., 21-22.

⁶ Baron, "Herberstein's Image of Russia and its Transmission through Later Writers", 245.

⁷ Van Nierop, "'Als in een spiegel': de veranderende beeldvorming van Rusland in de zeventiende eeuw", 195.

Dutch perceived the Muscovites in the seventeenth century. This is why it is important to find out to what degree Danckaert made use of other books as a source for his own description of Muscovy.

To answer this research question, the following methodology will be used, which is called comparative philology. Commonly, this methodology is used in the field of linguistics to compare languages to establish their historical relatedness, for example to reconstruct the earlier stages of different Indo-European Languages to show that they originate from the same proto-language.⁸ However, it is also possible to use it to compare different texts to study whether one makes use of the other as a source, this is done through a close reading analysis, which is used in this thesis. For this thesis, six texts have been analysed, one by Sigismund von Herberstein, three by Isaac Massa, one by Conrad Bussow and one by Petrus Petrejus. All examples where Danckaert copied his text from another source can be found in the appendix, which contains all the chapters written by Danckaert, as well as the chapters added in later editions. In the column on the left is the original text written by Danckaert, and in the right column is a translation to modern Dutch which the author of this thesis has made herself. For the purpose of this thesis, a close reading analysis has been performed to compare four different texts to that of Danckaert. These texts are written by Herberstein and Massa. For two texts, written by Bussow and Petrejus, the author of this thesis was unable to do a close reading analysis due to language constraints, since they could only be found in Latin and Middle High German. Nonetheless, there were some observations made on these two texts which are shared in sections 4.5 and 4.6 of this thesis that might be useful for further research.

The author of this thesis is not the first to analyse Jan Danckaert's work and notice that he made use of the work written by Sigismund von Herberstein. However, the few researchers that wrote about this interesting book only scraped the surface of this topic. The article written by C. Piso is the most intriguing. He writes that "the travel description by the Habsburg diplomat Sigismund von Herberstein had a great influence on Danckaert's book".⁹ Further on in the article, he even writes that if both texts are laid next to each other, "large parts of it literally correspond to each other, although names and dates in Russian history differ here and there".¹⁰ He does not give many examples to support that statement. It was not only Piso who noticed that Danckaert copied much of Herberstein's text. This is also mentioned by the Finnish researcher K. Tarkiainen, who said that "Danckaert's work was based not only on oral communications, as the preface suggests, but also on at least one written source – namely Sigismund von Herberstein's famous work *Rerum Moscoviticarum Commentarii*".¹¹ Interestingly enough, Tarkiainen says that Danckaert's most obvious borrowings from Herberstein are only found in two chapters of Danckaert's work: part two, chapter fourteen on Russian weddings and part two, chapter fifteen, the difficulties of blacksmith Jordan with his Russian wife.¹² According to Tarkiainen, most of Danckaert's work seems quite independent, which is in contrast to Piso's claim that large parts of the texts literally correspond to each other. To fill this gap in the research, it is therefore important to implore whether it is true that Danckaert made extensive use of Herberstein's account by putting the texts next to each other and looking for the similarities and differences between these two works.

This thesis is structured as follows. First, a historical overview will be given on the main events happening at the beginning of the seventeenth century in Muscovy and the Dutch Republic. This is important because the major historical events in your life shape the way you perceive the events in

⁸ Anttila, "Preliminaries to the Historical Methods", 207.

⁹ "De alderbarbarichste natie ter werelt", 35.

¹⁰ Ibid., 40.

¹¹ "Hollantilainen näkökulma", 120.

¹² Ibid., 120-121.

your own life. In this section, the life of Jan Danckaert will also be discussed, as well as the different editions that exist of his work. Then, section three is dedicated to describing the different writers and sources Danckaert could have used while writing his own description of Muscovy. In section four, the data will be discussed. Several examples will be given to show whether Danckaert used the texts by Herberstein, Massa, Bussow and Petrejus as a source or not. In section five, the findings of the research are discussed. At last, in section six, the research question will be answered and suggestions for further research will be given.

2. Historical background

Before we take a look at the life of Jan Danckaert, it is paramount that the historical background is discussed. The times in which you live, shape your life and narrative. Or as Marshall Poe has so eloquently formulated:

Because of the nature of particular missions affected the form and content of accounts written during or after them, it is essential that researchers place relevant texts in their proper political and economic surroundings.¹³

This makes it important to first discuss the major historical events happening in Muscovy and in the Dutch Republic at the beginning of the seventeenth century. We will first examine what was happening in Muscovy and after that the events in Holland will be reviewed. Finally, Danckaert's life will be discussed, as well as the various editions that exist of his book.

2.1 Events in Muscovy

The beginning of the seventeenth century was an eventful time for Muscovy, which is also known as the Time of Troubles. One of the last tsars of the Rurikid dynasty was Ivan IV, otherwise known as Ivan the Terrible. He terrorized the court and even killed one of his own sons after a disagreement.¹⁴ When he died in 1584, his youngest son Dmitry was shipped off to a distant land, probably Poland, where he died in 1591.¹⁵ According to several eyewitnesses, he was playing with a knife when he had an epileptic seizure and slit his own throat.¹⁶ However, as later events will show, not everyone believed that Dmitry had died. Ivan's older son, Fyodor Ivanovich, took over his reign, but he died childless in 1598. This year is usually taken as the start of the Time of Troubles, when the Rurikid dynasty died out and the country was in upheaval, with many successors coming and going in a short period of time. It took two decades of chaos before a new, relatively stable, dynasty was installed to rule over Muscovy and its lands.

After the death of Fyodor Ivanovich, Fyodor's brother-in-law, the boyar Boris Godunov, took over the ruling of the country. He was chosen by the Zemskii Sobor, and was the first Russian ruler in centuries to be chosen in this way. The tsar was an absolute ruler who had absolute power, the Russian people were very devout and therefore believed that God had given the power to the tsar to rule prosperously. On the other hand, when times were tough, they also had the superstition that it must be a punishment by God because the ruler was not living piously.¹⁷

This also happened during Godunov's reign. There was a terrible famine between the years 1602 and 1604, which made the Orthodox Russians believe that God was punishing them for choosing a boyar as tsar.¹⁸ When rumours emerged that that the youngest son of Ivan the Terrible had not died, but was shipped off to Poland where he was brought up, Godunov's enemies latched on to these rumours and used them to delegitimize his rule.¹⁹ This alleged Dmitry Ivanovich came back to his home country in 1604 to take back his throne.²⁰ He raised an army consisting mostly of Cossacks, Russians, and Poles, he started his campaign in the southwestern and southern frontier provinces, towns, garrisons, and

¹³ Poe, *Foreign descriptions of Muscovy: an analytic bibliography of primary and secondary sources*, 17.

¹⁴ Pavlov and Perrie, *Ivan the terrible*, 192.

¹⁵ Parmele, *A short history of Russia*.

¹⁶ Dunning, *Russia's first civil war*, 64.

¹⁷ Ibid., 107.

¹⁸ Ibid., 107-108.

¹⁹ Ibid., 65.

²⁰ Parmele, *A short history of Russia*.

Cossacks.²¹ This False Dmitry was very popular and by spring 1605 his army was very large and many southern military servitors and frontier fortress commanders had joined his cause.²² In April 1605, Tsar Boris suddenly died, probably of natural causes, but there were also rumours that he was poisoned. His death was a shock for everyone and greatly helped pretender Dmitry's bid for the throne.²³ For a very brief time, Fyodor Borisovich, Godunov's son, was tsar, but in May 1605 the people of Moscow took part in a rebellion where they overthrew the young tsar and declared their support for Dmitry.²⁴ He was welcomed with open arms into the capital and took over the reign of 'his' country in June 1605. This pretender also brought with him his Polish fiancée and many of the Polish Catholic nobility. This made him unpopular by the Russian Orthodox Church and the boyar Vasily Shuisky made use of this grievance to plot the assassination of Tsar Dmitry.²⁵ After this assassination in May 1606, Vasily Shuisky, who was head of a prominent Russian family, was chosen to rule over Muscovy. He, however, only lasted four years before he was deposed, just like his predecessor.

Soon after Shuisky's coronation, rumours emerged that Tsar Dmitry had escaped death once again. For many Russians, this resurrection was very believable because it had already happened once, so it could be very likely that it had happened again to put a stop to the reign of yet another boyar tsar. Many of the same men who had fought for Dmitry the year before rallied together again and soon Tsar Vasily found himself fighting against the dissenters in what has become known as the 'Bolotnikov rebellion', which is named after the chief commander of the rebel forces, Ivan Bolotnikov.²⁶ After several months of military victories and defeats for both sides, the new false Dmitry emerged in Poland-Lithuania in late summer 1607.²⁷ This pretender was backed by the Polish king himself, who wanted to use this opportunity to gain the Russian lands under his control. This pretender, also known as the 'second false Dmitry' took up court in Tushino and by spring 1608, he laid siege to Moscow.²⁸ The continuous war and rebellions had depleted the royal treasury and Shuisky found himself in need of a strong army, so he sent a delegation to Novgorod to negotiate with the king of Sweden for military assistance.²⁹ In February 1609, they came to an agreement in Vyborg, the Russians would return territory to Sweden, while the Swedes would give them mercenary forces.³⁰ In September 1609, the king of Poland-Lithuania used the chaos as a facade to invade Russia and besiege Smolensk.³¹ This was the starting point of a new phase of the Time of Troubles, which was marked with foreign intervention and the Russian people fighting for their independence.

However, the siege of Moscow was also very expensive for the Tushino impostor, his forces started to look for alternatives when they heard that Sweden was supplying forces to Shuisky.³² The second false Dmitry fled to Kaluga, his camp broke up in disarray and the siege of Moscow ended. This was a difficult time for Shuisky's boyar opponents, because they lost their successor to the throne. They started an alliance in February 1610 with the Polish King Sigismund for his son Wladyslaw to ascend to the Russian throne. In the meantime, conspirators were working in Moscow to overthrow Tsar Vasily Shuisky,

²¹ Dunning, *Russia's first civil war*, 139.

²² Ibid., 169-175.

²³ Ibid., 181.

²⁴ Ibid., 195-196.

²⁵ Ibid., 214-215.

²⁶ Ibid., 253.

²⁷ Parmele, *A short history of Russia*.

²⁸ Dunning, *Russia's first civil war*, 393.

²⁹ Ibid., 397.

³⁰ Ibid., 402.

³¹ Ibid., 403.

³² Ibid., 403.

which they managed to accomplish on July 17, 1610.³³ A council of seven was appointed to rule while a Zemskii Sobor was convened to choose a new tsar. Before it could come to this, however, the Poles invaded Moscow and were backed by the council of seven to invite Wladyslaw to rule.³⁴ This was a very contested decision because the people did not want to have a foreign tsar rule over their lands. Meanwhile, the second false Dmitry feared treason and was treating his Cossack forces very harshly. This led to outrage among them and one of his own captains killed him in December 1610.³⁵ He was the last person standing in the way of the various patriotic Russian factions uniting to oppose the foreign intervention of the Poles. This patriotic movement very soon started to spread all over the country.

The Swedes, seeing the Poles laying siege to Smolensk and gaining support of the council of seven to choose a Polish prince as tsar, used this to legitimize their own intervention in the Russian lands. They launched various military operations in Russia's far north in the winter of 1610-11 and in late spring 1611, Novgorod came under siege by a Swedish army commanded by Jacob de la Gardie.³⁶ Via secret negotiations, de la Gardie managed to gain Novgorod in Swedish possession. After this, they systematically began to gain the Russian towns surrounding Novgorod under Swedish rule. By early 1612, Russia was completely cut off from the Baltic Sea.³⁷

Despite various efforts by the national liberation army to take back Moscow from the Poles, they did not accomplish this in 1611. It was only on October 27, 1612 that they were successful in expelling the Polish garrison from Moscow.³⁸ After the Poles were driven out of the capital, the national liberation army sent out urgent messages throughout the country calling for representatives of all groups of free men to convene in a Zemskii Sobor and choose a new tsar, who would be regarded as legitimate in most eyes of the Russian people.³⁹ On February 21, 1613, the Zemskii Sobor was done negotiating and a new tsar was chosen, Mikhail Romanov. His family would end up ruling the country for the next three hundred years.

The Time of Troubles was nearly over after the election of Mikhail Romanov as tsar, but there was still war raging with Poland and Sweden. The Swedish war was ended in 1617 with the Treaty of Stolbovo, which stated that Sweden had to return Novgorod, Ladoga, Staraja Rusa, and Porkhov to Russia but retained the strategically important lands along the Gulf of Finland, effectively cutting off Russia from the Baltic Sea.⁴⁰ In December 1618, the Truce of Deulino was signed between Russia and Poland-Lithuania, which was much in favour of Poland-Lithuania, which gained a lot of territory. The most important thing the Russians got back from the Poles was the exchange of political prisoners, including Patriarch Filaret Romanov, Tsar Mikhail's father, who returned to Russia.⁴¹

2.2 Events in Holland

The seventeenth century was also a troubled time for the Dutch Republic. Half of the country was occupied by Spain, while the other half had just freed themselves from the yoke of the Spaniards. This happened during the Eighty Years War (1568-1648). During this war, there was a time of relative stability, the Twelve Years' Truce, which was signed by the Habsburg rulers of Spain and the Dutch

³³ Ibid., 410.

³⁴ Ibid., 411.

³⁵ Ibid., 414.

³⁶ Ibid., 420.

³⁷ Ibid., 421.

³⁸ Ibid., 439.

³⁹ Ibid., 439.

⁴⁰ Ibid., 451.

⁴¹ Ibid., 457.

Republic in Antwerp on 9 April 1609 and lasted until 9 April 1621.⁴² This truce was very significant for the Dutch Republic, because it marked the factual recognition of the Dutch Republic as an independent power.⁴³ During this time, it was important for the Republic to gain strong political allies for when the war would resume and they again had to fight against the mighty Habsburg rulers of Spain.⁴⁴ One of the nations to recognize the independence of the Dutch Republic was Sweden, which was important for the Republic since it was one of the key players in the Baltic region. The political bond between the Republic and Sweden was fortified in 1614, when the Swedish King Gustav II Adolf took out a loan from the Dutch Republic, which enabled him to buy back the strategically positioned Gothenburg, which they had lost during the Kalmar war with Denmark (1611-1613).⁴⁵ Moreover, the Republic agreed to a defensive alliance with Sweden in April 1614 because the king of Denmark decided to raise the toll in the Øresund, one of the straits connecting the North Sea to the Baltic Sea.⁴⁶ Because of this alliance, they also decided to base permanent ambassadors in both countries.

Conducting a war is generally very expensive, this is also the case for the Eighty Years War. The Republic sought a way to finance these costs. Their biggest income was the trade with the countries around the Baltic Sea, which is also known as the 'mother of all trade' (moedernegotie).⁴⁷ The Dutch Republic was conveniently located between the southern countries around the Mediterranean Sea and the northern countries around the Baltic Sea; Dutch trading ships would transport the Scandinavian goods to the Mediterranean and on the way back they took wanted goods from the Mediterranean.⁴⁸ At the beginning of the seventeenth century, this trade route was hindered due to all the fighting in the borderlands between Sweden and Russia. It was thus very important for the Dutch Republic that this fighting would stop, since this would aid the prosperous trade in the region and help them fund the war with Spain.⁴⁹ The negotiations for peace between Sweden and Russia were started in 1615, both countries had their own representatives who would also attend these negotiations. Russia sent the English ambassador; while Sweden sent a Dutch envoy to help with the negotiations. This was also a fine opportunity for the Dutch envoy to not only help Sweden, but strengthen the bond with Russia as well.

Now that the background against which the book can be set is reviewed, let us now zoom in and take a look at a smaller historical perspective, the events in the life of Jan Danckaert himself.

2.3 Life of Jan Danckaert

The life of Jan Danckaert is an enigma, not a lot is known about this mysterious man. In the literature, there are contradicting stories about his life. Some authors say that he was born in Gelderland and served in the Swedish army as an officer during its mission for peace between Poland and Muscovy from 1609-1614.⁵⁰ Others have different views of his life. The most comprehensive study on Jan Danckaert's life was written by O. Nozdin. There are a couple of things of which there is a general consensus among the scholars who studied Danckaert's life: he was in Russia between 1609-1614 and

⁴² Groen et al., *The eighty years war: from revolt to regular war, 1568-1648*, 260.

⁴³ Lesaffer, *The Twelve Years Truce (1609)*, 7. ; Lem, *Revolt in the Netherlands: the Eighty Years War, 1568-1648*, 167.

⁴⁴ Leeuwen, *Rusland en Zweden door de ogen van de Republiek*, 4.

⁴⁵ Ibid., 5-6.

⁴⁶ Lem, *Revolt in the Netherlands: the Eighty Years War, 1568-1648*, 168.

⁴⁷ Blom et al., *Op reis voor vrede*, 19.

⁴⁸ Israel, *Dutch Primacy in World Trade, 1585-1740*, 90-91.

⁴⁹ Blom et al., *Op reis voor vrede*, 19.

⁵⁰ Piso, "De alderbarbarichste natie ter werelt", 35. ; Locher, *Geschiedenis van ver en nabij*, 228. ; Blom et al., *Op reis voor vrede*, 21.

1615-1616, and he wrote an account on Russia in which he wrote about the history, and morals and customs of the Russian people.

Let us first turn to what can be gathered about this man from the introduction in his book. In the preface of his account, published in 1615, he writes that he was asked by the officer Jacob Pontus De la Gardie to serve as an officer in the Swedish army, which he gladly accepted since, according to his own words, he wanted to see foreign countries.⁵¹ Several years after his arrival in 1609, he was forced to leave Russia due to an unknown illness. After some time back in the Dutch Republic, he was invited by baron von Luyt to travel with him to Muscovy as his secretary, which he willingly accepted, this was in 1612-1614.⁵² He was back in the Republic in 1614, where he wrote his account on Muscovy based on a journal he had kept during his travels.⁵³ This account, as mentioned before, was published in 1615 in Amsterdam.

It was this publication that made him relatively known in the higher circles of power of the Republic and he was asked once again to travel as a secretary to Muscovy. This time he travelled as a secretary with the ambassadorial party of Reinout van Brederode, who were going to attend the negotiations for peace between Sweden and Russia.⁵⁴ The treasurer of this envoy, Anthony Goeteeris, wrote an account based on this trip, which was published in 1619. The envoy stayed in Muscovy until 1616, but they were not successful in the negotiations so they left earlier than the signing of the Stolbovo peace treaty in 1617.⁵⁵ When they travelled back they passed through Sweden, Danckaert was asked to deliver diplomatic mail to the Russian authorities in Ladoga or Tikhvine. They gave him 250 guilders for the travel expenses, but the expenses exceeded this amount.⁵⁶ On 7 April 1617, Danckaert appealed to the General States to compensate for the costs of the trip.⁵⁷ Nozdrin also mentions that after this ambassadorial trip, Danckaert continued to execute minor government orders. He based this assumption on the mention of a certain 'Hans Danckaert' in a decree of the General States.⁵⁸

Even though a lot about this Jan Danckaert can be deduced from the introduction of his book and the ambassadorial publication, there are still many details unknown about him and his life. This includes where and when he was born, whether he has studied at a university, where and when he died and if he had a family. This makes that it is at best possible to show an incomplete picture of Jan Danckaert's life. In the article written by Nozdrin, he argues that it was most probable that Danckaert was born in the year 1584 or 1585 and a student at the University of Leiden.⁵⁹ At this university he studied medicine. At the faculty of medicine they studied a broad range of subjects, which could be an explanation for the wide range of subjects covered in the *Beschryvinge*.⁶⁰

⁵¹ "Beschryvinge", 3. "[...] Also ick ouer eenige Jaren, int Conincrijck van Sweden synde, van den Heere **iacob Pontus de Lagardie**, als Generael des Leghers van weghe syne Majesteyt van Sweden, tot assistentie van den Keyser van Moscovien tegens de Polen treckende, versocht werde om de selve reyse met hem te doen, hebben ick (begerich om vreemde Landen te besien) my daer toe gewillich verthoont [...]."

⁵² Ibid., 4. "Doch eenigen tijt daer nae, is gheschiet dat den Baron van Luyt eene reyse naer Moscovien heeft aengenomen, metten welcken ick wederomme als Secretaris gereyst ben."

⁵³ Ibid., 4. "Ende alsoo ick al t'selve by gheschifte, niet ordentlick, maer journaels ghewijse, ghestelt hadde: ben ick van sekere mijne vrienden vermaent gheworden, dat ick t'selve in ordre stellen, ende in druck soude laten uytgaen [...]."

⁵⁴ Blom et al., *Op reis voor vrede*, 16.

⁵⁵ Nozdrin, *Jan Dankart i ego sočinenie o Rossii načala XVII veka*, 206.

⁵⁶ Ibid., 206.

⁵⁷ Ibid., 206.

⁵⁸ Ibid., 206.

⁵⁹ Ibid., 202.

⁶⁰ Ibid., 203.

The enigma of the author's life notwithstanding, Danckaert's book was fairly successful. It got republished several times over the years, and, as noted above, it got him a spot as a secretary on the ambassadorial journey to Russia in 1615-1616. Even though there are several decades between the first and second edition of the book, one can still say that this work was fairly popular among the higher circles of society and he had written a bestseller.⁶¹ It can be found in quite a few libraries all around Europe.⁶² A more in-depth description of the different editions of the *Beschryvinge* will now be given.

2.4 Different editions

The first edition of Danckaert's *Beschryvinge* was published in 1615. The full title plus subtitle is "BESCHRYVINGE VAN MOSCOVIEN OFTE RUSLANT: GESTELT IN TWEE DEELEN. Waer van het eerste tracteert van den stant des Rijcks, ende op wat tijt de selve eerst bekend is geweest: met een cort verhael van t'gene daer te lande, zedert tot noch toe meest ghepasseert is. Het tweede van der Moscoviten oft Russen Religie, Ceremonien, Wetten, Policijen, ende Crijchs-handel: Beschreven door I. Danckaert." As can be read in the subtitle, this account is divided into two different sections. The first section describes the history of the country. This narration starts in the year 951 AD,⁶³ when Rurik of the Varangians and his brothers were invited by Slavic tribes to rule over their land. It covers the history from this point until the beginning of the seventeenth century, when Mikhail Fedorovich Romanov was chosen to become the new tsar at the end of the Time of Troubles. The second part of the publication is about the different manners and customs the Russian people have. It covers religion, customs, marriage and domestic relations, the law or lack thereof, descriptions of the landscape and the climate, and military warfare.

Only several decades later, Danckaert's account was published again, in 1652. It is part of a larger edition of travel accounts, collected by Adriaan van Nispen.⁶⁴ The collected work is called: "Verscheyde Voyagien, ofte REYSEN: Gedaen door J^r. Joris vander Does na Constantinopelen. Heer Adriaen de Vlaming na Hierusalem. Den Facktoer van den Koning van Portugael door verscheyde Landen. Nicolaes Clenard na Turckyen, &c. Als mede door 't Koninckrijck van Siam. Moscovien, ofte Rus-landt. Ys-landt ende Groen-landt. Alle by een versamelt door een lief-hebber der selver." The title of the chapter about Muscovy is slightly different from Danckaert's first edition: "REYSE, OFTE VOYAGIE, GEDAEN DOOR MOSCOVIEN OFTE RUS-LANDT: GESTELT IN TWEE DEELEN. Waer van't eerste tracteert van de stant des Rijcks, en op wat tijt de selve bekend is geweest. Het tweede van der Moscoviten, oft Russen religie, ceremonien, wetten, &c. Door I. DANCKAERT." The content is for the most part the same as the first edition of 1615. Not a lot was added or left out of this version, just a couple of words which did not alter the meaning of the text, see table 1 for some examples.

⁶¹ Driessen, "Byli li gollandskie knigi XVII veka o Rossii bestsellerami?", 194-195.

⁶² Nozdrin, *Jan Dankart i ego sočinenie o Rossii načala XVII veka*, 198.

⁶³ Danckaert, "Beschryvinge", 8.

⁶⁴ Adelung, "Kritisch-literärische Übersicht", 293.

	1615 edition	1652 edition	Translation
Words added	[...] een out grijs man goeden aensien hebbende, eenen schoonen peerlen bant om sijnen hals, [...] – p. 84	[...] een oudt grijs man, goeden aensien hebbende, met een schoonen peerlen-bandt om sijnen hals, [...] – p. 154-155	[...] an old grey man of good descent, with a nice pearl necklace around his neck, [...]
	[...] ende alsulck eene extremitteyt, honghersnoot ende miserie uytghestaen, [...] – p. 33	[...] ende sulck een extremitteyt van hongers-noot ende myserie uytgestaen, [...] – p. 69	[...] and they suffered such an extremity of famine and misery, [...]
Words left out	[...] by een by eene Bohemische Vrouwe eenen Saslaum, by eene andere Bohemi-sche Vrouwe Swatislaum ende Staislaum , ende by eene Bulgarische Vrouwe Borits ende Cheb. – p. 14	[...] by een Bohemische vrouwe Swatislaum, ende by een Bulgarische vrouwe Borits ende Cheb. – p. 27	[...] By a woman from Bohemia a son named Zaslav, by another woman from Bohemia two sons, Svjatislav and Staislav . By a Bulgarian woman he had two sons named Boris and Gleb.
	[...] ende hy moeste t'selve daer na selfs wederom laeten opbouwen. – p. 74	[...] ende hy moeste 't selve daer na wederom laten op bouwen. – p. 157	[...] and he himself had to rebuild it afterwards.
Words altered	[...] ende so den crediteur selfs geene commiseratie en crijcht, [...] – p. 60	[...] ende soo den crediteur selfs geen mede-lijden met hem en krijgt, [...] – p. 127	[...] and if the creditor does not take pity on him, [...]
	[...] maer den eersten chocq gedaen zijnde, [...] – p. 75	[...] maer den eersten tocht gedaen zijnde, [...] – p. 161	[...] but after the first shock / march , [...]

Table 1. Differences between 1615 edition and the 1652 edition.

Several years after the second publication, a third publication appeared. There is no year stated on the manuscript, but based on research done by Piso⁶⁵ and Tavernier⁶⁶ it would have appeared around 1660. There is a short version and a long version of the manuscript. The short and long version have the same publisher, Gillis Joosten Saeghman, it was published in Amsterdam. The author is not mentioned in the manuscripts, but based on the text one can assume that Danckaert was the author. These two manuscripts are not entirely consistent with the first edition of 1615, two extra chapters are added to the short version, and one chapter is added to the second part of the long version. Both editions of the 1660s did not include the preface and the note to the reader that Danckaert wrote in his version of 1615. See table 2a for an overview of the added chapters to each edition.

⁶⁵ “De alderbarbarichste natie ter werelt”, 39.

⁶⁶ “Russia and the low countries”, 108: “ca. 1660”.

	1615 edition	Short version 1660	Long version 1660
Part one, on the history of Muscovy	X	X, only chapter 1	X
Part two, on the customs of the Muscovites	X	X	X
A description of the lands east of Muscovy		X	X
A description of how ambassadors are treated in Muscovy		X	

Table 2a. Different chapters added to the different editions.

The name of the short version is slightly different from the 1615 edition: “BESCHRYVINGE VAN MOSCOVIEN OFTE RUSLANDT, VERHALENDE DER VOLCKEREN RECHTEN, GODTS-dienst, Leven en gewoonte der Geestelijcke en Wereltlijcke Persoonen. Mitsgaders: EEN WEGH-WIJSER, OM TE REYSEN DOOR MOSCOVIEN en de aenhoorige Landen, Steden en Revieren, na Groot-Tartaryen.” As can be read in the title, there is another chapter added about the geography of Muscovy, which was not added in the earlier editions. Only the first part of the chapter about the ‘description of the lands east of Muscovy’ is put in the short version of the 1660 edition, the whole chapter can be read in the long version of the 1660 edition. There is another difference between the short and long editions of 1660, namely that in the short version another chapter is added about the etiquette of ambassadors travelling to Muscovy. This chapter seems to be taken from an earlier work written by Sigismund von Herberstein, a Habsburg ambassador who wrote a travel account on Muscovy, which was published in 1549. See the appendix for all the instances where the text of this chapter on ambassadors is copied from Herberstein’s *Rerum Moscoviticarum Commentarii*.

The long version also has a slightly different title than the 1615 edition: “BESCHRYVINGHE VAN MOSCOVIEN OFTE RUSLANDT, VERHALENDE DEN EERSTEN STANDT DES RIJCKS, EN hare Oorlooghen, Rechten en Godts-diensten, als mede de manieren van haer Leven, en gewoonte der Geestelijcke en Wereltlijcke Persoonen. Mitsgaders: EEN WEGH-WIJSER, OM TE REYSEN DOOR MOSCOVIEN, EN de aenhoorige Landen, Steden en Revieren, na Groot-Tartaryen.” The first part is almost fully adopted in this edition. The second part is almost fully identical to the second part in the first edition, only the first chapter is slightly shorter than in the original edition. Some paragraphs are left out in the 1660 edition which did exist in the 1615 edition. The chapter on the geography of the lands east of Muscovy is more extensive in the long version than the one in the short edition of 1660. Another difference with the short version of 1660 is that the chapter on the etiquette of ambassadors travelling to Muscovy is not added in this longer version.

It is interesting to note the slight differences in language use between the original version of 1615 and the long version of 1660. Apart from the different spelling which developed naturally over time before measures for standardization had been taken, sometimes whole passages have been removed, or words were altered in the 1660 version, which in turn changed the meaning of the text. See table 2b for some examples, these examples are taken from the long version of 1660s.

	1615 edition	1660 edition (long version)	Translation
Words added	[...] gevlucht naer eene badtstove daer hy hem plachte te baden, ende geen en anderen uytvlucht siende, is hy door een Venster, dwelc seer hooghe was, nederwaerts gesprongen, [...] – p. 25	[...] gevlucht naer eene badt-stove daer hy hem placht te baden, en geen en anderen uytvlucht siende, is hy door een Venster, 't welck seer hoogh en brandende was , nederwaerts gespronghen, [...] – p. 19	[...] took refuge in the bathroom where he normally bathed. He saw no other way out than a window, which was very high and on fire , from which he jumped down, [...]
Words left out	[...] te velde zijnde, hiel hy hem te vreden met seer slechten cost, als swart broodt, verdroocht ende verbrandt vleesch, met andere dierghelijcken , hy nam sijn nacht-ruste op d'aerde, [...] – p. 11	[...] te velde zijnde, hiel hy hem te vreden met seer slechten kost, hy nam sijn nacht-ruste op de aerde, [...] – p. 7	[...] when he is on the battlefield, he was content with very bad food, such as black bread, dried and burnt meat, and other similar foods , he slept on the floor, [...]
	[...] Ende also corts daer na (alsomen meynde door toedoen Basilij) Georgio haestelijck is gestorven, [...] – p. 18	[...] en also korts daer nae Georgio haestelijck is gestorven, [...] – p. 12	[...] and when shortly afterwards (it was suspected at the hands of Vasily) Georgy suddenly died, [...]
Words altered	[...] maer corts daer nae zijn sy beyde met vergift om het leven ghebracht. – p. 16	[...] maer korts daer nae is Gregorius met vergift om het leven gebracht. – p. 11	[...] but shortly thereafter are they both / is Gregorius poisoned.
	De Jesuitische infectie , [...] – p. 23	De Roomsche leer [...] – p. 16	The Jesuit infection / Catholic teaching [...]
	[...] is daeromme door toedoen van het Jesuitisch ghebroedt ter doot verwesen – p. 24	[...] is daerom door toe doen van Jesuiten ter doot verwesen, [...] – p. 17	[...] he was sentenced to death by the Jesuit scum / the Jesuits , [...]
	[...] de Jesuitische Ketterije – p. 27	[...] de Jesuitische Leeren – p. 20	[...] the Jesuit heresy / teachings

Table 2b. Differences between 1615 edition and the 1660 edition.

Take for example the difference in the way the Jesuits are talked about in both versions. This difference could be because of the time it was published. 1615 was during the eighty year war against catholic Spain, so it makes sense that Danckaert, a protestant, did not think highly of the 'Jesuit faction'. The newer version was published almost fifty years after the first version, a lot must have changed in this time period to influence the way the Jesuits are talked about.

There was another publication from 1664 called “Het Ellendigh Leven der Turcken, Moscoviters en Chinesen, aende Christenheyt vertoont. Ofte Korte Beschryvinge van yder in’t bysonder zijn Regeringh, Handel en wandel, &c. en wat wreetheydt zy ontrent haer selfs en andere Natien gebruyken.” which we will not take into account in this thesis. This is because it is clearly a translation of parts of a book written by Sigismund von Herberstein published in 1549. This book is called *Rerum Moscoviticarum Commentarii* and is one of the first travelogues on Russia.

The first clue that this edition of 1664 is probably not written by Danckaert is that the compiler of the book in the preface states that he wanted to translate some works written in Latin to Dutch to show how abominable these peoples are. Danckaert had written his account in Dutch, so there would have been no need to translate it from Latin. When you get to the part about Muscovy, you notice that there are some more clues that Danckaert did not write this text. For example, the sentence that states that the writer was in Moscow as an ambassador and orator for emperor Maximilian.⁶⁷ This could not have been Danckaert, since he has never been in Moscow and was a simple military and secretary in the Swedish army from 1609-1612. Emperor Maximilian probably refers to emperor Maximilian I of the Habsburg empire, who lived 1459-1519.

Another example that Herberstein probably wrote this account and not Danckaert is the statement that he was able to attend a religious ceremony while he came there as an ambassador.⁶⁸ Danckaert clearly states in his work that he was unable to write about the religious ceremonies because ‘non-Christians’ were not allowed to attend these ceremonies.⁶⁹ He could therefore not have written that he had once attended a ceremony in the St. Maria church.

There are also several translations made of Danckaert’s work. One is a translation to German by one Petrus Jansonius, published in 1619.⁷⁰ This translation almost completely follows the original text of the second part written by Danckaert, on the customs and habits of the Muscovite people. The translator sometimes chose to leave parts out, these were mostly parts where Danckaert spoke of himself or of the Swedish expedition to Russia.⁷¹ The other translation is a translation into French of parts of section two, on the customs and habits, published by Obolensky and Van der Linde in 1866.⁷²

⁶⁷ Tongerloo, “Het Ellendigh Leven der Turcken, Moscoviters en Chinesen, aende Christenheyt vertoont”, 60. “Als ick in der Mosko was, voor Ghesant ende Orateur by den Keyser Maximiliano, [...]”

⁶⁸ Ibid., 64. “Ick heb eens verkregen, dat ick hare Ceremonien sien soude, die sy inde kerck van St. Maria gebruyken, soo dat ick daer in twee reysen geweest hebbe: te weten als ick de eerste en tweedemaal voor Gesant quam.”

⁶⁹ “Beschryvinge”, 37. “[...] soo en canmen nochtans t’rechte ghebruyck van de selve niet bekennen, als alleen t’ghene men uyerlijck in hare superstition is siende ende hoorende, doordien sy niet toe en laten dat ymant van ons, de welcke sy oncristenen, ende ketters noemen, in hare kercken come, t’sy gheduyrende haren dienst oft andersints, meynende dat de selve gheheel suyver, ende heylich sijnde, daer door besmet ende ontheylicht soude worden, [...]”

⁷⁰ Tarkiainen, “Hollantilainen näkökulma”, 119.

⁷¹ Ibid., 119.

⁷² Obolensky and van der Linde, *Histoire des guerres de la Moscovie (1601-1610)*, 261-280.

3. Danckaert's sources

As is mentioned in the introduction, the main source Danckaert would have used is Sigismund von Herberstein's *Rerum Moscoviticarum Commentarii* (*Rerum*). There must have been other sources he used to cover the events that happened between 1549 and 1613. In this part of the thesis, an overview will be given of the works that Danckaert could have used and on the writers of these works.

3.1 Sigismund von Herberstein

As is already mentioned above, the work that is most likely used as a source by Danckaert for his *Beschryvinge* is the work written by Sigismund von Herberstein. He is sometimes called the "discoverer of Russia".⁷³ So let us now turn to an overview of the life of this influential man and his famous work.

3.1.1 His life

Sigismund von Herberstein was born on 23 August 1486 at Wippach, in Styria, to a noble family of the Habsburg empire.⁷⁴ In this region of the empire, Slovenian was spoken, a Slavic language which Herberstein also learned to understand. This will be of help to him in his later journeys to Muscovy. In 1499 he enrolled in the University of Vienna and studied philosophy and law. After his student years were over, he became an officer in the Imperial army in 1506 where he served with distinction in several campaigns.⁷⁵ Following his career as an officer, he became a member of the Imperial Council in 1515. This was also the start of his diplomatic career, which lasted from 1515 until 1553, in which he had around sixty-nine missions and travelled all around Europe.⁷⁶ His first ambassadorial trip to Muscovy was from 1516-1518, his mission was to negotiate peace between the Polish-Lithuanian Commonwealth and the Muscovy principality.⁷⁷ These negotiations were, however, fruitless and Herberstein left the country and reported his observations on the Muscovite ceremonies and customs to emperor Maximilian I of the Habsburg empire. The peace treaty was finally signed in 1522, under the guidance of another diplomat.⁷⁸ Herberstein's second ambassadorial trip to Muscovy was in 1526, to head the negotiations of the renewal of the peace treaty between Poland-Lithuania and Muscovy. He represented the Archduke Ferdinand I, who, when Herberstein had not left yet, asked him to write down his observations of the Muscovites.⁷⁹ This second trip was more successful than his first, and a new peace treaty was signed. He then travelled to Prague where he met with Archduke Ferdinand I to report his findings and successful conclusion of the diplomatic mission.⁸⁰ On March 28, 1556, he died at age eighty in Vienna.

3.1.2 *Rerum Moscoviticarum Commentarii*

Even though his last ambassadorial trip to Muscovy was finished in 1527, he only published his book on the Muscovite's history and customs in 1549. His book was very popular and soon other editions were released in different languages. Before 1600, twenty editions were published in four languages, nine in Latin, seven in German, two in Italian, and two in English.⁸¹ There was also a Dutch translation

⁷³ Baron, "European Images of Muscovy", 18.

⁷⁴ Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1, lxxxviii.

⁷⁵ Poe, *A People Born to Slavery*, 119.

⁷⁶ Ibid., 119.

⁷⁷ Velde, "Muscovy in the sixteenth century", 5.

⁷⁸ Poe, *A People Born to Slavery*, 121.

⁷⁹ Velde, "Muscovy in the sixteenth century", 13.

⁸⁰ Ibid., 15.

⁸¹ Adelung, *Kritisch-literarische Übersicht Der Reisenden in Russland Bis 1700, Deren Berichte Bekannt Sind*, 165-175.

made in 1605,⁸² which still exists in the National Library of Russia, but regrettably they were unable to find this book in their collection because it got misplaced. This is very unfortunate because it would have been fascinating to compare this Dutch translation to Danckaert's *Beschryvinge*.

In *Rerum Moscoviticarum Commentarii*, Herberstein describes a wide range of topics: "existing literature on Muscovy, Russia's languages, its name and borders, Russia's ancient history, the grand prince's mode of rule, his titles and coronation ceremonies, the history of Muscovite relations with Poland-Lithuania and the Empire, Russian religion, domestic affairs (women, servants, peasants), the grand prince's army, the administration of justice, the condition of the gentry and commons, Russia's economy and geography, the condition of the Tatars on Russia's southern and eastern frontiers, the vast and little-known northern territories, the Russian court's treatment of ambassadors, and, finally, the course of Herberstein's own embassies to Russia".⁸³ Herberstein also put considerable effort into writing down the history of the Muscovite empire, which was interesting for that time since no histories were available in Western Europe. Herberstein was under the assumption that no ethnography was complete without an overview of the history of the country, since that would help to understand the current situation of a nation better.⁸⁴ That is why he invested much time in reading the chronicles and writing everything down to the best of his abilities.

Herberstein used a wide array of sources for his book, which was unique for his time. He cited books that were written in the West on Russia before him, used historical documents, his personal observations and conversations with Russians.⁸⁵ One of the advantages he had over other contemporaries who wrote about Russia was that he knew Slovene, a South Slavic language, which helped him get a working understanding of Russian, an East Slavic language. He used various Russian documents, including several chronicles as a source for the history of Muscovy.⁸⁶ He also used conversations with Russians as his source material. In addition, he cited previously written works, which he reviewed critically, among these were Maciej z Miechowa, Paolo Giovio, Alberto Campensé, Johann Fabri, Anton Weid, Olaus Magnus, and Sebastian Münster. He compared what he had read with what he saw and made note of the differences, this is another reason why his work was interesting and very popular. He stressed time and again that his work was based on his own observations and that the information in his book was thus reliable.⁸⁷

The *Rerum* was one of the first books to appear in Europe on Muscovy based on first-hand knowledge. It was very detailed and written by a noble Imperial ambassador, this gave his book much credibility and made it immensely popular. The popularity of Herberstein's work was strengthened by the fact that shortly after its publication the Livonian war of 1558-1583 broke out which gave wide publicity to Muscovy and brought a need for detailed information on Muscovy.⁸⁸ This gap in information was filled by Herberstein's *Rerum Moscoviticarum Commentarii*, since all other accounts were either not detailed enough or written on the basis of second-hand information. For a long time, Herberstein's account served as an introduction to Muscovy for every Western scholar interested in the subject. In most cases, it is difficult to trace a text directly back to Herberstein. However, in the seventeenth century many people seem to have read *Rerum Moscoviticarum Commentarii* before they left for Muscovy.

⁸² Gerbershtejn, *Zapiski o Moskovii*, 519.

⁸³ Poe, *A People Born to Slavery*, 122.

⁸⁴ *Ibid.*, 124.

⁸⁵ Velde, "Muscovy in the sixteenth century", 18-19.

⁸⁶ *Ibid.*, 19-23.

⁸⁷ Poe, *A People Born to Slavery*, 121-122.

⁸⁸ Leitsch, "Herberstein's Impact on the Reports about Muscovy in the 16th and 17th Centuries: Some Observations on the Technique of Borrowing", 173.

They used his book as inspiration for topics to write about and make 'up to date'.⁸⁹ His impact was probably strengthened by the fact that later writers agreed with his observations, so they not only followed his information because he was an authoritative figure in the field, but also because he was correct in his observations.⁹⁰

3.2 Isaac Massa

Other sources Danckaert could have used when he wrote the *Beschryvinge* are Isaac Massa's books "Een cort Verhael van Begin en Oorspronck deser tegenwoordighe Oorloogen en Troebelen in Moscouia totten Jahre 1610 onder 't Gouuernement van diuerse vorsten aldaer.", "Warachtige ende eygentlijcke beschryvinge vande wonderbare ende seer gedenckweerdighe geschiedenissen, die in Moscovia zijn voorgevallen inden naest- voorleden ende inden teghenwoordighen jare 1606." and "Beschryvinghe vander Samoyeden Landt in Tatarien Nieulijks onder 't Ghebiet der Moscoviten gebracht. Uyt de russche tale overgheset Anno 1609."

3.2.1 His life

Isaac Massa was baptized in the Calvinist rite on 7 October 1586 in the St. Bavo Church in Haarlem.⁹¹ His parents fled from Antwerp to Haarlem when it was captured by the Spaniards in 1585. They did not have a lot of money for education, so they decided to apprentice him to a firm of Amsterdam merchants engaged in the Russia trade.⁹² Because of this apprenticeship, he travelled in 1600, at thirteen years old, to Moscow to live in his employers house for the next eight years of his life.⁹³ During his time in Russia, he became fluent in the Russian language and made many acquaintances which would help him later in life. He also witnessed many of the events of the first half of the Time of Troubles which he wrote down. These notes later serve as the basis for his book "Een cort Verhael" dedicated to Maurice, Prince of Orange. In 1609, he returned to Holland when it became clear that it was dangerous for foreigners to remain in Muscovy during the Time of Troubles.⁹⁴ However, the economic relations between Russia and Holland were not great during this time so Massa had a hard time finding work once he had come back. He wrote his experiences down and send it to the stadholder in the hope that it would help him obtain employment.⁹⁵ This did not happen, so he decided to translate two Russian works on the topography of Siberia in 1609 and 1610, under the title "Beschryvinghe vander Samoyeden Landt". This book was first published in 1612.

The appointment of Mikhail Romanov as tsar in 1613 once again opened up the relations with foreign countries and many merchants returned to Moscow; Massa was also among these merchants.⁹⁶ In June 1613, a Russian ambassador travelled to several European countries. He also made a stop in the Republic to hand letters to the General States and Prince Maurice.⁹⁷ These letters contained a request for aid in the reconciliation with Sweden, and it also informed them of the election of Mikhail as tsar. In 1614, Massa received a letter from the General States asking him to become their 'agent' in Russia. He stayed half a year and in that time he was treated as a real ambassador, obtaining an audience with the tsar himself.⁹⁸ He departed for Holland in August 1615, in October he arrived back and addressed

⁸⁹ Ibid., 177.

⁹⁰ Poe, *A People Born to Slavery*, 144.

⁹¹ Orchard, "Introduction", x.

⁹² Ibid., x.

⁹³ Ibid., x.

⁹⁴ Ibid., xi.

⁹⁵ Ibid., xi.

⁹⁶ Keuning, *Isaac Massa, 1586-1643*, 71.

⁹⁷ Ibid., 71.

⁹⁸ Ibid., 71.

the General States. One of his appeals was to have a permanent embassy in Russia, but this request was denied.⁹⁹ He was, however, sent as an emissary with letters for the tsar in 1616.

During his second trip as an emissary, he was not treated as well as his first trip. He was kept waiting nearly half a year before obtaining an audience with the tsar in April 1617.¹⁰⁰ In June, he left Muscovy again for the Republic, where he once more presented letters from the tsar to the General States. He appealed to the General States for a reimbursement of his expenses, but they could not come to an agreement.¹⁰¹ From that time on, the relations between Massa and the General States soured. Despite this freezing of the relations, Massa was once again sent on a mission to Moscow. On 16 July 1618, Massa left for Muscovy to accompany a shipment of military supplies worth 20,000 guilders. He was to supervise its unloading in Archangel and coordinate its journey to Moscow.¹⁰² This trip was complicated by marauding Poles, so he only reached Moscow in February 1619 without most of his shipment. In August 1619 he again left for the Republic, this was his last official trip as an emissary to Muscovy. For the next five years, Massa remained in the Netherlands. He settled down and married Beatrix van der Laen on 25 April 1622.¹⁰³ In August 1624 he once again arrived in Moscow as a merchant, to gain valuable trade relations, in December he left Russia for Sweden. In Sweden, he was welcomed and even received a letter patent of nobility, given to him by King Gustav II Adolf on 7 March 1625.¹⁰⁴ Once he got back to Holland in May 1625, he proceeded to write several letters to the Russian tsar and Axel Oxenstierna, confidant of the Swedish king and Lord High Chancellor of Sweden. In these letters he revealed information about the prince and General States, which made him a traitor in the eyes of several high statesmen of the Dutch Republic.¹⁰⁵ In 1629 and 1633-34 he had travelled once again to Russia, but only in the capacity as a merchant.¹⁰⁶ From the last years of his life, not much is known, he seems to have retired in 1635. In 1639 his first wife died and the following year he married Maria von Wassenbergh.¹⁰⁷ Isaac Massa died only three short years later, in June 1643.

3.2.2 Een cort Verhael van Begin en Oorspronck deser tegenwoordighe Oorloogen en Troebelen in Moscouia totten Jahre 1610 onder 't Gouuernement van diuerse vorsten aldaer. As is mentioned above, this book is composed of the notes Massa took while he was living in Moscow from 1601-1609. This makes that it is an invaluable account of an eyewitness of the Time of Troubles. Unfortunately, it was published for the masses only in 1866 by A. van der Linde, both the original Dutch text and a French translation appeared in this year.¹⁰⁸ Instead of publishing it when it was first written in 1610, Massa decided to hand it over to Prince Maurice, stadholder of the Dutch Republic, to increase his chances of gaining employment as an expert on Russia.

He begins his history in 1530, the year of the birth of Ivan IV. All the events that he did not live through as a witness lack historical value. What he did experience is very accurately written down in his "cort Verhael" and makes that this book is an invaluable source for the description of the events of the Time of Troubles. He documented the famine of 1602-1604, the struggle of the false Dmitry against Tsar Boris Godunov, the reign of the false Dmitry and his assassination, and the first part of the reign of Tsar

⁹⁹ Orchard, "Introduction", xiv.

¹⁰⁰ Ibid., xv.

¹⁰¹ Keuning, *Isaac Massa, 1586-1643*, 71.

¹⁰² Orchard, "Introduction", xvi.

¹⁰³ Ibid., xviii.

¹⁰⁴ Keuning, *Isaac Massa, 1586-1643*, 72.

¹⁰⁵ Orchard, "Introduction", xix.

¹⁰⁶ Keuning, *Isaac Massa, 1586-1643*, 72-73.

¹⁰⁷ Ibid., 73.

¹⁰⁸ Ibid., 66.

Vasily Shuisky.¹⁰⁹ However, the fact that this manuscript was only published in 1866 could be troublesome for the interpretation that Danckaert used this “cort Verhael” as a source for his *Beschryvinge*. It is therefore needed to examine this source and see whether there are unique parallels between these two works. This will be discussed in section 4.2 of this thesis.

3.2.3 Warachtige ende eygentlijke beschryvinge vande wonderbare ende seer gedenckweerdighe geschiedenissen, die in Moscovia zijn voorgevallen inden naest- voorleden ende inden teghenwoordighen jare 1606.

This short account describes how the first False Dmitry got on the throne, his marriage to the daughter of the palatine of Sandomierz and his subsequent murder due to the conspiracy designed by Vasily Shuisky. The ten reasons why they decided to excavate and burn the body of False Dmitry I are also explained in this brief narrative. This text has been published anonymously in 1606, but it is most likely written by Massa.¹¹⁰

3.2.4 Beschryvinghe vander Samoyeden Landt in Tatarien Nieulijks onder 't Ghebiet der Moscoviten gebracht. Uyt de russche tale overgheset Anno 1609.

Between 1609 and 1610, Massa translated two Russian texts on Siberia’s topography into Dutch, these Russian texts have since been lost. It was no easy feat for Massa to acquire these two texts, since it was punishable by death to disclose any information on the secrets of Moscow and its surrounding lands. Nevertheless, Massa was, according to his own words, able to obtain these texts through some friends at the Russian court.¹¹¹ These sources had to remain anonymous for obvious reasons.

This text was published in 1612 by the famous cartographer and publisher Hessel Gerritsz. In the first Dutch and Latin editions of 1612, the author of the text is not mentioned, but the second Latin edition of 1613 is signed “Isaac Massa Haarlem”.¹¹² The text can be divided into two parts, the first is a description of the lands of Siberia, Samoyeda and Tingoesa, including the roads used to travel to these parts of the country.¹¹³ The second part is a short account of the roads and rivers from Muscovy, eastward and northeast by land, containing an expedition of the Yenisei and beyond.¹¹⁴

3.3 Conrad Bussow

Another source Danckaert could have used for his *Beschryvinge* is an account written by a German mercenary, who wrote his narrative of the Time of Troubles based on what he himself had witnessed during this eventful time.

3.3.1 His life

Conrad Bussow was born in either 1552 or 1553 in the principality of Lüneburg. About his youth and adolescent years, not much is known. In a letter to the duke of Brunswick, written on 28 November 1613, he recalls that he left Germany in 1569 and was living in Livonia and Russia for the next 43 years, until 1612.¹¹⁵ His years living in Livonia, 1569 to 1601, are almost as mysterious as his youth. In the same letter to the duke of Brunswick, he says that he served various sovereigns and rulers, but he does not name any.¹¹⁶ Bussow probably lived in Riga for some time where he got married and got two children. During the Polish-Swedish war between Sigismund III and Duke Karl of Södermanland, he was

¹⁰⁹ Ibid., 66.

¹¹⁰ Obolensky and van der Linde, *Histoire des guerres de la Moscovie (1601-1610)*, XVIII-XXXV.

¹¹¹ Keuning, *Isaac Massa, 1586-1643*, 67.

¹¹² Ibid., 68.

¹¹³ Ibid., 68.

¹¹⁴ Ibid., 68.

¹¹⁵ Smirnov, “Moskovskaya Khronika”, 328.

¹¹⁶ Ibid., 328-330.

in the service of Sigismund III. When Karl in 1599-1600 invaded Estonia and Livonia, Bussow, like many Livonian nobles, left Sigismund and went to the side of the Swedish Duke Karl.¹¹⁷ There is slightly more information available about his time of service for the Swedes, a year or two before he went to Russia. He had the title of “royal inspector and intendant” and was for a couple of months the commandant of the Livonian city of Marienburg (Alūksne). During this time, he started secret negotiations with the Pskov governors to surrender the city to the Russians and expressed to them the desire to go into the service of Boris Godunov.¹¹⁸ Nonetheless, these negotiations failed and in the beginning of 1601 he moved to the fortress of Neuhausen, which he commanded for several months until he left for Narva in August 1601. In Narva, at that time in hands of the Swedes, he again had secret negotiations with the Russians to facilitate the occupation of Russian troops in the city.¹¹⁹ This conspiracy was revealed at the end of 1601 and Bussow was forced to flee to Russia, where he stayed until 1612. During this time in Russia, he served for both Boris Godunov and False Dmitry I. He received several estates, in Kaluga, Krapivna and Rogozhna, from Tsar Boris for his services as a secret agent.¹²⁰ After Shuisky came to power in 1606, he was dismissed and retired to his estates in Kaluga. At one point, the Bolotnikov rebellion had its headquarters in Kaluga, so Bussow had a front row seat of the events taking place, which he recorded in his account. After the siege of Moscow in April 1611 and the subsequent defeat of the Bolotnikov rebellion, he decided to leave Russia and go to his relatives in Riga, where he arrived somewhere in 1612.¹²¹ With the help of his son-in-law, Martin Beer, Bussow wrote the first edition of his account on Muscovy. He returned to his home country and in November 1613, from Hanover, he sent this first manuscript with a cover letter to Duke Friedrich-Ulrich of Brunswick-Wolfenbüttel with a request for publication.¹²² He received no answer from the Duke, nor from the duke’s chamberlain Johannes Peparino to whom he also wrote a letter to request help for the publication of his manuscript.¹²³ Because of this lack of response, he started writing a second edition of the text, this time without the help of his son-in-law. By 1617, he had written a third edition and was preparing the text for publication in Lübeck.¹²⁴ Unfortunately, Bussow died before this third edition could be published and the project was abandoned.

3.3.2 Verwirrter Zustand des Russischen Reichs

Bussow’s account is about the Time of Troubles, beginning in 1584 with Ivan IV’s son, Fyodor, and ending in 1613 with the election of Mikhail Romanov as tsar. This book is particularly valuable because he was an eyewitness. As the above mentioned events have shown, Bussow was at the court of Moscow during both Boris Godunov’s and False Dmitry I’s reign. Later he was also present at the headquarters of the Bolotnikov rebellion, where he witnessed these events first-hand. He wrote all these events down to create a comprehensive account of the Time of Troubles.

As is mentioned above, the first edition of this text was written in 1613 with the help of his son-in-law Martin Beer. This led many scholars to the wrong conclusion that Beer wrote this edition instead of Bussow.¹²⁵ This text was published for the first time in 1615, with several manuscripts surviving to this day. The fact that this text was first published in 1615 might be troubling for the conclusion that

¹¹⁷ Ibid., 9.

¹¹⁸ Ibid., 12.

¹¹⁹ Ibid., 13.

¹²⁰ Bussow and Edward Orchard, *The disturbed state of the Russian realm*, xxxi.

¹²¹ Ibid., xxxi.

¹²² Ibid., xxxi-xxxii.

¹²³ Ibid., xxxii.

¹²⁴ Ibid., xxxiii.

¹²⁵ Ibid., xxxv-xxxvi.

Danckaert used this text as a source for his *Beschryvinge*. In the next part of this thesis, a closer look will be taken at the text to determine whether Danckaert used this as a source.

3.4 Petrus Petrejus

The pen name of Peer Peersson of Erlesunda was Petrus Petrejus, a Swedish envoy who wrote a chronicle on the history of Muscovy from the Kievan Rus' until the end of the Time of Troubles, he also included sections on the customs and habits of the Muscovites, just like Herberstein and Danckaert. This could also be a source that Danckaert could have used.

3.4.1 His life

Petrus Petrejus was born in 1570 in Uppsala, Sweden. He was a contemporary of Bussow and ended up in Russia during the same time as him.¹²⁶ He lived for four years in Muscovy during the reign of Boris Godunov and False Dmitry I and returned to Sweden in 1605. In 1608 he returned to Russia as an envoy of Karl IX, with a proposal for an alliance with Sweden, which was signed in 1609 in Vyborg.¹²⁷ In 1611, he again fulfils a commission from Karl IX connected to Russian affairs, he goes to Narva to expose the new imposter who had appeared in Ivangorod as a person who personally knew False Dmitry I.¹²⁸ He also attributes the separation of Narva from Swedish rule to Russian rule to Bussow and calls him a traitor.¹²⁹ In 1615, he was spotted in Denmark and Poland, presumably to collect data for the upcoming Polish-Swedish war of 1617-18. He somehow obtained Bussow's first 1613-edition of his manuscript, which he used extensively in his own work, the *History of the Grand Duchy of Moscow*, first published in Swedish in 1615 and in German in 1620.¹³⁰ Petrejus was one of the representatives of Sweden during the signing of the Treaty of Stolbovo in 1617, which ended the war between Russia and Sweden. He died in Stockholm in 1622, at the age of 52.

3.4.2 History of the Grand Duchy of Moscow

Petrejus wrote a comprehensive history of, as the title might suggest, the grand duchy of Moscow. He started with the origin of the Russian princes, up to the recent Time of Troubles, of which he was an eyewitness. He also included sections on the habits and customs of the Muscovites. Many scholars suggest that he copied a significant amount of his work from a contemporary, Conrad Bussow.¹³¹ The first publication of this work was in 1615, it was published in Swedish. It was later translated to German, this was published in 1620. These dates make it difficult to assume that Danckaert used this work as a source, since he published his *Beschryvinge* in the same year as the first Swedish edition of Petrejus' work. Nevertheless, it is useful to do a close reading of this text as well, to see if Danckaert could have used this manuscript as a source of information for his own account on Muscovy.

¹²⁶ Adelung, *Kritisch-literärische Übersicht Der Reisenden in Russland Bis 1700, Deren Berichte Bekannt Sind*, 241.

¹²⁷ Smirnov, "Moskovskaya khronika", 12.

¹²⁸ Ibid., 12.

¹²⁹ Ibid., 13.

¹³⁰ Bussow and Edward Orchard, *The disturbed state of the Russian realm*, xxxiii.

¹³¹ Ibid., xxxiii.

4. The data

In this part of the thesis, an overview will be given of the data collected from a close-reading analysis. All the data can also be found in the appendix. The first column is the original Dutch text as Danckaert wrote it, the second column is a translation to modern Dutch, which was made by the author of this thesis. In the right column, the text is highlighted when it resembles a source text. When Danckaert copied Herberstein verbatim, the text is highlighted in yellow. When Danckaert used the text but made slight changes to it, the text is highlighted in blue. This is also done for Massa in green for the literal copies, and purple for the slightly changed text respectively. Due to language constraints, the author of this thesis was unable to do a close reading of the texts of Bussow and Petrejus, which she could only find in Latin and Middle High German. She nonetheless has managed to make a few observations which might be useful for further research.

4.1 Rerum Moscoviticarum Commentarii by S. von Herberstein

When doing a close reading analysis between this work and Danckaert's *Beschryvinge* it immediately becomes clear that Danckaert has used this work as a source for his own adaptation on the history, habits and customs of the Russian people. In this section, several examples will be given of passages which Danckaert either copied word for word, changed slightly or left out completely from his account.

4.1.1 Verbatim copied

All the text that is highlighted in yellow in the appendix is verbatim copied from Herberstein. Take for example part two, chapter five. Herberstein says that the traditional mitre of the bishop of Novgorod is 'after our fashion',¹³² Danckaert also says that it is similar to 'our ways'.¹³³ In part two, chapter eight, on the confession of the Russians, it might seem that Danckaert gives a slight to the Russians that as a penance for their sins, some have to learn the Lord's Prayer, as only a few people know how to say this prayer.¹³⁴ Upon closer inspection, this is also said by Herberstein in his account and is thus not something Danckaert added to his rendition, but simply copied from the source text.¹³⁵

In part two, chapter nine, about their prayers and whom they worship, both Danckaert and Herberstein give the same example to show why the Russians worship St. Nicolas. According to them, a Russian general, Michael Kyzaletsky, was chasing a Tatar. This Tatar prayed to St. Nicolas, who he did not even worship, to stop the Russian general, if he did he would praise him forever. According to the legend, the Russian general was stopped and that is why the Russians still pray to St. Nicolas. Danckaert says that the Russians tell of an event that took place a few years ago,¹³⁶ Herberstein says the same thing,¹³⁷ so this is clearly copied by Danckaert and put in his own account. This also shows us that at the time Danckaert wrote this, it had happened more than a few years ago since Herberstein published his account half a century earlier than Danckaert.

Yet another example of a passage that Danckaert copied word for word from Herberstein is the example given in part two, chapter fifteen, on the way Russian wives want to be treated by their husbands. According to Danckaert, there was a German blacksmith in Moscow who had married a

¹³² "Notes upon Russia", Vol. 1, 58. "but the bishop of Novogorod alone wears a white two-horned mitre after our fashion".

¹³³ "Beschryvinge", 41. "uytghenomen den Bisschop van Novogardia alleen, die draecht eenen witten mijter, byna op onse maniere met twee hoornen".

¹³⁴ Ibid., 43. "Eenighe wert voor penitentie ghegheven, eenen seeckeren tijt te vasten, andere eenighe ghebeden te leeren bidden, alsoo daer weynige sijn die haren vader onse connen".

¹³⁵ "Notes upon Russia", Vol. 1, 78. "Some are enjoined to fast by way of penance; some to say certain prayers (for very few know the Lord's Prayer)".

¹³⁶ "Beschryvinge", 44. "Sy vertellen van eene gheschiedenisse over eenighe jaren gheleden".

¹³⁷ "Notes upon Russia", Vol. 1, 81. "one of which, which happened a few years ago".

Russian woman.¹³⁸ One day, his wife asked him why he did not love her for real, because he did not hit her. This example is partly verbatim copied from Herberstein, who also gives this example of a German blacksmith from Moscow named Jordan who is married to a Russian woman.¹³⁹ Danckaert does leave out what happened to the wife, he just says that the wife started to love her husband more dearly after he started hitting her frequently. According to Herberstein, Jordan had cut off her head and legs.¹⁴⁰

4.1.2 Edits of the source text

Sometimes Danckaert slightly changes the information taken from Herberstein, this is marked in **light blue** in the appendix. Take for example part one, chapter two, Danckaert ascribes a different cause of death to Oleg, a regent who ruled Muscovy together with Igor, son of Rurick, than Herberstein. Danckaert writes that after 36 years, Oleg got some worms in his foot and died of infection.¹⁴¹ Herberstein, however, wrote that after 33 years ruling Oleg died of an injury caused by the bite of a poisonous snake.¹⁴² Another example of this is that Herberstein writes that Vladimir married Anna and converted to Orthodox Christianity in the year of the world 6469 (961),¹⁴³ but according to Danckaert this was actually in the year 1060 AD.¹⁴⁴ Both are in fact incorrect, this actually happened in 988 AD.¹⁴⁵

Another example of the fact that the information that is given by Danckaert is sometimes slightly different to the information given by Herberstein can be found in part one, chapter nine. Vasily III marries a Russian woman named Salomea, but because she could not give him any children, he became mad and put her in a convent. According to Danckaert, she went to this convent against her will, and shortly afterwards, because she was desperate for salvation, she died in a miserable way.¹⁴⁶ Her death was not mentioned in Herberstein's story, there she gets pregnant and gives birth to a child, but after that she is not mentioned again.¹⁴⁷

Occasionally, Danckaert also edits the source text to make it less obvious that he had copied it from somewhere else. Take for example part two, chapter three. The passage on how the metropolitan is chosen, and that this was changed by Vasily III because of metropolitan Bartholomew, is taken from Herberstein, but Danckaert wrote "but the last tsar Vasily changed the procedure", and "at that time, this Vasily had appointed a metropolitan named Bartholomew".¹⁴⁸ Herberstein, however, wrote that

¹³⁸ "Beschryvinge", 54. "Daer is binnen de stadt Moscou een duytsche smit gheweest Jordanus ghenaeamt".

¹³⁹ "Notes upon Russia", Vol. 1, 94. "There is at Moscow a certain German, a blacksmith, named Jordan, who married a Russian woman".

¹⁴⁰ Ibid., 94-95. "So he repeated the exercise frequently; and finally, while I was still at Moscow, cut off her head and her legs".

¹⁴¹ "Beschryvinge", 8. "Als nu Oleck 36 jaren geregeert hadde, heeft hy eenige wormen in synen voet gecregen, de welcke den selven also geïnfecteert hebben, dat hy daer van gestorven is."

¹⁴² Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1, 9.

¹⁴³ Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1, 17. "These events took place in the year of the world 6469 (961), since which time Russia has continued in the faith of Christ".

¹⁴⁴ "Beschryvinge", 15. "Aldaer heeft hy oock des Coninx suster Annam tot sijne Huysvrouw genomen, Anno post natum Christum 1060. ende sedert desen tijdt is geheel Ruslandt in de Griecsche Religie gebleven".

¹⁴⁵ Martin, "From Kiev to Muscovy: the beginnings to 1450", 6.

¹⁴⁶ "Beschryvinge", 19. "heeft sy haer teghens haren danck int Clooster moeten houden, ende is corts daer na despererende van verlossinge, miserabelijc gestorven".

¹⁴⁷ "Notes upon Russia", Vol. 1, 51. "she took the hood unwillingly and under compulsion [...] a report became current that Salomea was pregnant and near the time of her delivery. [...] some persons declared solemnly that Salomea had brought forth a son, named George [...] Some, however, constantly denied that she had had a child. Thus the reports about this business are doubtful".

¹⁴⁸ "Beschryvinge", 39. "Maer den lesten Keyser Basilius, heeft dese ordeninghe verandert, ende de vergaderinghe, als voren ghedaen zijnde, heeft hy selfs eenen, naer zijn eyghen goetduncken uyt gekosen. Desen Basilius hadde alsdoen eenen Metrapolyt gheordonneert, met namen Bartholomeus".

the “present prince” could choose as he wished and that while he was in Moscow as an ambassador of Emperor Maximilian, there was a metropolitan named Bartholomew.¹⁴⁹ Another case in point can be found in part two, chapter four, when Danckaert wrote ‘in the days of Tsar Vasily’,¹⁵⁰ instead of Herberstein ‘a few years ago’.¹⁵¹

Danckaert also copied the text wrongly at times. This is what happened in part two, chapter eight, about the atonement for the sins of the Russians. According to Danckaert, the greatest sins were those committed on the Sabbath, which can only be absolved by means of special penances.¹⁵² This is the opposite of what Herberstein wrote, who said that the sins that are committed on the Sabbath are judged more leniently and they are charged with less penance.¹⁵³

4.1.3 Left out

Danckaert did not copy everything Herberstein wrote. For example, Herberstein wrote that Olga was the first to adopt the Christian faith, this was also copied by Danckaert.¹⁵⁴ What Danckaert failed to include was the comparison the Russians made of Olga to the sun, which, according to Herberstein, can be found in their annals.¹⁵⁵ That this information can be found in their annals is another detail that Danckaert failed to include in his own account. There are also several of Herberstein’s chapters that did not make the cut for Danckaert’s story. Some of these are chapters on the Russian faith, for example the description of purgatory,¹⁵⁶ or the ordinance of baptism described by pope Alexander,¹⁵⁷ or the Tithes,¹⁵⁸ and their church ceremonies, which Herberstein managed to attend once.¹⁵⁹ He did not only leave out some information concerning the Russian faith, also information that could be of use for merchants, such as the money they use or the merchandise they sell.¹⁶⁰ The English translation of Herberstein’s text used for this close reading analysis comes in two volumes, the information in the second volume is not incorporated in Danckaert’s text, except in the 1660 version, when a chapter is included on how ambassadors are treated in Russia.¹⁶¹ Volume two is dedicated to geography of Muscovy; a translation of a paper on a journey to Petchora Jugaria, as far as the River Obi; geography, history, animals of Lithuania; how to navigate the ‘frozen ocean’; and lastly, a description of Herberstein’s journeys to Russia.

¹⁴⁹ “Notes upon Russia”, Vol. 1, 54. “But they say that it is the custom of the present prince to summon certain ecclesiastics to him, and choose one of their number according to his own judgment. When I was the Emperor Maximilian’s ambassador at Moscow, Bartholomew, a man of holy life, was the metropolitan”.

¹⁵⁰ “Beschryvinge”, 40. “By des Keyzers Basilij tijde”.

¹⁵¹ “Notes upon Russia”, Vol. 1, 56. “A few years ago”.

¹⁵² “Beschryvinge”, 44. “De alder grootste sonden werden gheacht die op den Sabaoth gheschieden, ende dese moeten met besondere penitentien gheabsolveert werden”.

¹⁵³ “Notes upon Russia”, Vol. 1, 78. “They also judge more leniently a sin committed on the Sabbath, and enjoin less penance for it”.

¹⁵⁴ “Beschryvinge”, 11. “dese Olka is d’eerste gheweest die ’tChristen gheloove (soo het alsoo mach ghenaeemt worden) aenghenomen heeft”.

¹⁵⁵ “Notes upon Russia”, Vol. 1, 11. “She was the first Christian among the Russians, according to their annals, which compare her to the Sun: for as the Sun illuminates the world itself, so also, say the records, she illuminated Russia with the faith of Christ”.

¹⁵⁶ Ibid., 80-81.

¹⁵⁷ Ibid., 74-77.

¹⁵⁸ Ibid., 88-89.

¹⁵⁹ Ibid., 90-91.

¹⁶⁰ Ibid., 109-116.

¹⁶¹ See the appendix p. 140-145 for all instances where information is copied from Herberstein’s chapter on ambassadors.

4.2 Een cort Verhael by I. Massa

It is very unlikely that Danckaert has seen this account while writing his own *Beschryvinge*. As has been noted before, the manuscript of Massa's *Cort Verhael* had disappeared in the royal archives and was first published in 1866 by M. Obolensky A. Van der Linde. Since Massa was a contemporary of Danckaert, it could have been possible that Danckaert had seen this text before publishing his own. However, a comparison between the two texts confirms that it is very unlikely that Danckaert had seen this text while writing his *Beschryvinge*, several examples from the text will be given to support this inference.

There are several discrepancies between Massa's and Danckaert's texts. One of the first discrepancies is that Massa notes that Ivan IV was the first to add the title 'tsar' to that of 'Grand Prince'.¹⁶² According to Danckaert, who had taken this information from Herberstein, Ivan's father, Vasily III was the first to take up this title.¹⁶³

Another discrepancy, which might be explained as circumstantial but the author of this thesis is of the opinion that it is an important difference, is that Danckaert does not mention the famine that had hit Muscovy between 1602 and 1604 which had far-reaching consequences for the way the common people perceived Boris Godunov's reign. Danckaert even writes that "until 1605 he [Godunov] reigned with good fortune and prosperity",¹⁶⁴ he would not have written this if he had known that such a disastrous famine had plagued the country. Massa does mention this famine and its consequences,¹⁶⁵ so if Danckaert had read this text, he probably would have incorporated this information in his own narration and would not have said that Boris's reign was prosperous.

One more example is that the former tsarina Maria, her daughter and the young, former tsar, Fyodor Borisovich Godunov die differently in Danckaert's and Massa's accounts. According to Danckaert, they are thrown in prison and smuggle in a poison, which they all take and subsequently die.¹⁶⁶ Except the daughter, who throws up the poison and is then thrown in a convent where she lives a couple more years. According to Massa, there was a rumour floating around that they had committed suicide, but the mother and son were actually murdered by Andrei Sherefidinov, who suffocated them between two pillows.¹⁶⁷

Another difference between the two texts is that according to Danckaert, the night after the death of False Dmitry I, it had frozen so violently that all the crops in the fields were destroyed.¹⁶⁸ According to Massa, the same night Dmitry's body was thrown out, all the plants in a radius of twenty miles from Moscow, were dried up at their tops which was caused by a fire.¹⁶⁹ Only after the crowning of Vasily Shuisky as the new tsar came this frost of which Danckaert spoke.¹⁷⁰

The motives for killing False Dmitry I are also told in Massa's *Cort Verhael*,¹⁷¹ however, it is unlikely that Danckaert had taken these from this story, as they are also written in the anonymous 'Warachtige ende eygentlijcke Beschryvinge..', published in 1606 and allegedly also written by Massa.¹⁷² It is much

¹⁶² Orchard, *Massa's Short History of the Muscovite Wars*, 23.

¹⁶³ "Beschryvinge", 19.

¹⁶⁴ Ibid., 22.

¹⁶⁵ Orchard, *Massa's Short History of the Muscovite Wars*, 51-54.

¹⁶⁶ "Beschryvinge", 23-24.

¹⁶⁷ Orchard, *Massa's Short History of the Muscovite Wars*, 108-109.

¹⁶⁸ "Beschryvinge", 26.

¹⁶⁹ Orchard, *Massa's Short History of the Muscovite Wars*, 145.

¹⁷⁰ Ibid., 146.

¹⁷¹ Ibid., 146-149.

¹⁷² Obolensky and van der Linde, *Histoire des guerres de la Moscovie (1601-1610)*, XVIII-XXXV.

more likely that Danckaert has read this source, as it was published before he had written his own account on Muscovy; while this *Cort Verhael* has only been published two centuries after Danckaert's first publication and has so many other discrepancies, as has been shown in this section.

There are more examples that show that it is highly unlikely that Danckaert has seen this text before writing his own, but the examples given above are the most prominent instances.

4.3 Warachtige ende eygentlijcke beschryvinge by I. Massa

From the close reading it is not immediately clear whether Danckaert used this text as a source. This is in contrast to reading Herberstein's text, where it is immediately clear that Danckaert simply copied a lot of information. There are several details which Massa included, but Danckaert failed to include in his own text. For example, Pyotr Basmanov is mentioned in Massa's text,¹⁷³ but Danckaert does not mention this, quite important, character even once. Danckaert also does not mention, unlike Massa, that the Pretender welcomed his 'mother', Maria, the wife of Ivan IV, into Moscow on 28 June 1605, who had been living in a monastery 100 miles from Moscow.¹⁷⁴

Another example is that Danckaert simply mentions that, when False Dmitry I asked for the hand of the daughter of the Palatine of Sandomierz, an ambassador arrived on 26 April from Poland to report to him that the king had given him a good reception.¹⁷⁵ Massa however, also mentions that the ambassador had given the tsar a letter, but that the tsar refused to read it because the ambassador had not called him Tsar, but Grand Prince, which was lower than his actual status.¹⁷⁶ He was so angry that he wanted to throw his sceptre at the ambassador, but he was prevented from doing so. In the end they parted amicably, but nevertheless the letter had not been read by the tsar.

Danckaert also fails to include a description of False Dmitry I, which has been given by Massa.¹⁷⁷ He also gives a rather short description of the wedding between False Dmitry I and the daughter of the palatine of Sandomierz.¹⁷⁸ This wedding was discussed at length by Massa,¹⁷⁹ so he could have included more details if he had read this text and wished to do so.

Both Massa and Danckaert mention that Shuisky is being prosecuted for treason and that at the last moment, the prosecutor is informed to stop because the tsar has mercy with him.¹⁸⁰ However, in

¹⁷³ "Warachtige ende eygentlijcke beschryvinge", 2. "Waer op zy stracx den voorsz. Peter Basmannof naer het ghenerael Legher als een krijghs Oversten afgheveerdicht hebben".

¹⁷⁴ Ibid., 2. "Op den 28. dito is zyne vermeynde Moeder, Ivan Vasiliowitz, der Tyrannen nagelatene Weduwe, die te voren hondert mylen van Mosco in een arm Cloosterken als gevangen gelegen, oock in der Mosco gecomen".

¹⁷⁵ "Beschryvinge", 24. "Den Ambassadeur syn afscheyt hebbende, is voor heenen ghereyst, ende op den 26. April binnen de stadt Moscou ghearriveert, alwaer hy den Keyser gerapporteert heeft vande goede onthalinghe ende expeditie die den Coninck hem verleent hadde".

¹⁷⁶ "Warachtige ende eygentlijcke beschryvinge", 3. "Nae voleyndinge van zyne Oratie ende Groete, heeft hy den Keyser zynen Credens Brief willen overgeven, de welcke, so hy den Brief ontfangen ende gesien hadde, dat hem den titel eens Keyzers ende Moscovischen Monarchen niet en was ghegeven, soo heeft hy den Brief niet willen aennemen".

¹⁷⁷ Ibid., 3. "hy was een onderset middelmatich persoon, bruyn van gesicht, haestich van sinnen, maer haeft wederom gepayseert [...] hy was wel te Peerde, een liefhebber der Jacht, ende een persoon van grooter verrichting, die selfs alles ordonneerden, beval, ende toesach [...] hy aspireerden nae meerder Landen ende Monarchien".

¹⁷⁸ Danckaert, "Beschryvinge", 24. "ende sonder eenich uytstel hebben sy oock hare Bruylofts feest ghehouden, ende de nieuwe Vorstinne heeft volgens slants wijse de Keyserlijcke Croone ontfanghen".

¹⁷⁹ "Warachtige ende eygentlijcke beschryvinge", 4-5.

¹⁸⁰ Danckaert, "Beschryvinge", 24. "den Heere Basilius Ivanowits Soutsky, dewelcke affirmerende dat hy den rechten Demetrium selfs hadde doen begraven, is daeromme door toedoen van het Jesuitisch ghebroedt ter

Massa, this is elaborated upon and it is said that both Vasily and his two brothers lose their possessions and are exiled from Moscow.¹⁸¹

Yet another example of a detail that is missing from Danckaert's text is that in the week before the Pretender is murdered, a rumour comes to the tsar's attention that a conspiracy is brewing and he orders all the Poles to be extra vigilant.¹⁸² He also increases his own guard, but this only lasts for a day. Danckaert also did not include the list of merchants who lost their goods, or life, during the altercation between the Muscovites and the Poles on 17 May 1605, which is included in Massa's account.¹⁸³

All these details are missing from Danckaert's account, nevertheless there are also several instances when Danckaert's story does resemble Massa's text. The most prominent examples are the ten reasons for excavating and burning Dmitry's body, which can be found in both Danckaert's and Massa's text.¹⁸⁴ Some points are, nevertheless, more elaborate in Massa's text than in Danckaert's text. The first reason is expanded by Massa by saying that his real father and brother had sworn that his real name was Grigory Otrepyev, who was a monk in a monastery in Uglich, which place he had not visited since he became 'Dmitry' out of fear that he would be recognized.¹⁸⁵ The second point is also more detailed than Danckaert's, Massa adds that the Pretender's former schoolteacher had admitted that he was drawn to such absurd things, which the Russians believed because Dmitry had designed a big shield to use against the Tatars, which resembled a monster to instil fear in the enemies and which the Russians believed housed the devil.¹⁸⁶ To the third reason Massa adds, that Dmitry also did not worship their idols.¹⁸⁷ The fourth reason is the same in both texts, but the word order is different, that is why the text is highlighted purple in the appendix. The fifth reason why they burned his body was also more elaborate in Massa's version, he adds that the weaponry he had carried outside the city was not for any drill but were to give a sign to the Poles that they could take the city.¹⁸⁸ The sixth reason are similar in both accounts, but the wording is slightly different, that is why it is highlighted in purple. The seventh reason was also more elaborate in Massa's rendition, saying that the Pretender had also given a lot of

doot verwesen, ende oock ghebracht ter plaetse daer hy soude gericht werden, dan door veele intercessien, ende oock door vreesse van tumulte, heeft Demetrius hem wederomme beghenadicht".

¹⁸¹ "Warachtige ende eygentlijke beschryvinge", 2-3. "de Heer Basilius Ivanovitz Siusky, nu ter tijt Keyser, is op het Marckt-veldt voor 't Ghericht gevoert, ende aldaer ontbloot, om hem op eenen block het Hooft met eender Bylen af te houwen: maer is vanden Keyser voor den Cancelier Offenassi Ivanowitz met den leven begenadicht geworden: doch hem ende aller zyner Broederen goederen genomen, ende zijn t'sam en in ongenaden versonden geworden".

¹⁸² Ibid., 5. "Dan also den Keyser een weynich van der Russen voornemen ter ooren was ghecome, liet derhalven allen de Polen waerschouwen, sy soudon op haer hoede zijn".

¹⁸³ Ibid., 7.

¹⁸⁴ See the appendix, p. 71-73. The parts that are exactly the same as in Massa are light green, the parts where it looks like Massa's text but there have been slight changes, the text is highlighted in purple.

¹⁸⁵ Ibid., 7-8. "Zijn eygen Vader ende Broeder, die haer daer voor uyt geven, gebbent op hare wyse met het Cruys-cussen beeedicht, ende seggen dat zynen rechten naem soude zijn Griskey ofte Gregorius Ottrepi, ende dat hy daer opt Slot in een Clooster een Monick geweest is, [...] ende so lange hy Keyser is geweest, en heeft hy noyt int selvige Clooster willen comen, vreesende dat de Monicken hem kennen mochten".

¹⁸⁶ Ibid., 8. "Sijn Schoolmeester die hem wat Latijns ende Italiaens geleert hadde, heeft bekent dat hy lust tot alsulcken saken hadde: ende te meer hebbent de Russen geloofd, dewyle hy den voorgangenen Winter een Monster van een Rondeel opt Ys teghen over t'Slot liet maken, om het principael daer van mede tegens den Tarter inden Krijgh te voeren, [...] waren gemaect als de mont der Hellen wijt opgespert, met groote tanden, neus, oogen ende ooren: [...] Daerom seyden sy, dat hy den Duyvel daerinne gebaunen hadde".

¹⁸⁷ Ibid., 8. "dat hy is geweest een Heretijc, die haren Vasten ende Vierdagen niet genoeghsaem geobserveert, ofte hare menigerley beelden ende Afgoden geeert ende aengebeden heeft".

¹⁸⁸ Ibid., 8. "Als oock dat hy het geschut buyten de Stadt hadde laten voeren, niet om eenige oefeninge ofte cortswijl daer mede aen te rechten: maer dat hy t'selve onder de gemeyne toesienders heeft willen laten afgaen ende daer op soudon de Polen toegevallen zijn, ende haer Meesters vande stadt ghemaect hebben".

jewellery and expensive goods away, and sent a large sum of money to the Poles.¹⁸⁹ The eight reason is partly worded the same, partly slightly different, in both accounts. The ninth and tenth reasons are also similar in both accounts, but worded slightly differently, so they are highlighted in purple.

In this section, only the most prominent examples are touched upon. If you want to see all the instances, please look in the appendix, p. 66-73. When the text is highlighted in green it matches the source text word for word, and when it is highlighted in purple the text is slightly changed.

4.4 Beschryvinghe vander Samoyeden Landt by I. Massa

This text has only been used as a source for a chapter on the roads and rivers east and north-east from Muscovy. This chapter has only been published in 1660, in both a long and a short version and copies almost precisely the text from the source. Sometimes a word has been left out or added, but that is probably due to errors in copying rather than a conscious decision to leave it out. An example of this can be found on p. 131 of the appendix, where the word 'river' has been added to Danckaert's text and thus makes the sentence: "From here they have to travel further over land, and the aforementioned goes its own way and flows into the Kama River.", in the 1660 edition this word has been added and makes the sentence: "From here they have to travel further over land, and the aforementioned river goes its own way and flows into the Kama River.". Since this chapter is not in the original publication of 1615, it will not be taken into account further on in this thesis.

4.5 Verwirrter Zustand des Russischen Reichs by C. Bussow

As has been mentioned before, this text has not been scrutinized through a close reading analysis. Nonetheless, a few observations have been made which might be useful for further research.

From the information that has been gleaned from a preliminary look at the text written by Bussow, it seems unlikely that Danckaert has used it as a source for his *Beschryvinge*. In the following paragraphs, a few examples will be given of details that are different between the two texts, or that Danckaert had failed to add to his own story.

Both Danckaert and Bussow say that on 20 June 1605, False Dmitry I rides into Moscow without much resistance. However, Bussow elaborates on this, saying that Dmitry asked the people to take an oath of allegiance. Also, according to Bussow, when Dmitry entered Moscow, a sudden gust of wind blew dust and sand in the eyes of everyone around, which was so powerful that they had to squeeze their eyes shut and made a cross.¹⁹⁰ There are far more details that Danckaert did not include in his account, just as with Massa.

The cause of death for Fyodor Borisovich Godunov and his mother is again different in these accounts, just as Massa's *Cort Verhael*. According to Danckaert, they had poisoned themselves. On the other hand, according to Bussow, they had been strangled.¹⁹¹

When one takes a look at what has been written about the conspiracy against False Dmitry I in both accounts, you can find many differences between the testimonies in both stories. The hours are different in Bussow and Danckaert 'on 17th May at 7 o'clock in the morning' – 'on 17th May, in the third

¹⁸⁹ Ibid., 9. "noch ondatelick vele cleynodien, juwelen ende andere veel dierbare Waren gecocht heeft, deselvige stracx verschoncken, ende een groote somme gelts na Polen versonden".

¹⁹⁰ *Moskovskaia Khronika, Die Moskauer Chronik – 1584-1613*, 235. „Als nun Demetrius über die schwebende Brücke [...] eintritt, erhub sich ein grosser Wirbelwind, und ob es wohl sonst ein schön helles Wetter war, trieb doch der Wind den Sand und Staub so grausam unter das Volk, dass man die Augen nicht aufthun konnte“.

¹⁹¹ Ibid., 234. "bald der junge Kayser Pfedor und seine Mutter in ihren Gemärchern beyde erwürget".

hour'.¹⁹² They both mention that the rabble carried all kinds of weapons, but the weapons do not quite match up in both accounts. According to Danckaert, some were armed with "chainmail, lances and sabres, others with bows and arrows, and the common people with axes, half-pikes, sticks and other similar weapons",¹⁹³ while according to Bussow "some with clubs, some with pipes, many with mere sabres, with spears or whatever they could get their hands on".¹⁹⁴ Another difference in this passage is that according to Bussow, Dmitry had send out Pyotr Basmanov to figure out what is happening. Basmanov is then the one to tell him that many people are committing treason. This has been completely omitted by Danckaert. In both Danckaert and Bussow, Dmitry climbs out of a window to escape his pursuers, but in Bussow it is not said that this was a window from a bathroom.¹⁹⁵ According to Danckaert, one of his servants walked past and found Dmitry more dead than alive, his head was badly injured and his chest was so sprained that blood was running out of his mouth.¹⁹⁶ This is different from Bussow, who says that some streltsy had found him with a sprained leg.¹⁹⁷ Bussow and Danckaert do write the same story of what happened to Dmitry's wife, but in Bussow's account it is more elaborate. In Bussow's story, some boyars who are looking for the tsar and his wife storm into the tsarina's chambers to ask where they are. The tsarina hides behind the skirts of her chamberlain, who lies to the boyars and subsequently they go away.¹⁹⁸ Sometime later in the story, he tells of the fate of the tsarina, saying that she lost not only all the gifts that Dmitry had given her, but even the clothes on her body.¹⁹⁹ In Danckaert's story, this is not mentioned as extensively. He only says that she saw the corpse of her husband displayed on the square and that she was robbed of everything that she owned in the world.²⁰⁰

Another difference between the two stories is that Danckaert only talks about one strange thing that happened around the time of Dmitry's death. According to him, on the night of Dmitry's death, it had frozen so harshly that all the crops in the field had died.²⁰¹ According to Bussow, five strange things happened after Dmitry's death. The first was that a strange light burned from the earth, but it went

¹⁹² Ibid., 246. "Des Morgens in der 3-n Stunde".

¹⁹³ Danckaert, "Beschryvinge", 25. "ghewapent zijnde eenighe met rinckolders, lancien, zabelen, andere met bogen ende pijlen, het gemeyne peupel met bijlen, halff piecken, stocken ende andersints".

¹⁹⁴ Bussow, *Moskovskaia Khronika, Die Moskauer Chronik – 1584-1613*, 246. "eines theils mit Knütteln, eines theils mit Röhren, viele mit blossen Säbeln, mit Spiessen oder was sie zu Handen gekriegt".

¹⁹⁵ Ibid., 248. "da er für Angst zum Fenster 15 Klafftern hoch auf einen Anberg hinaus gesprungen und whol entkommen wäre, wenn er nicht eines seiner Beine verstauchet hätte".

¹⁹⁶ "Beschryvinge", 25. "waer over een van syne dienaers aff loopende, vant hem noch levendich, maer syn hooft was seer ghequetst, ende syne borst alsoo verstuyckt, dat het bloet hem ten monde uyt liep".

¹⁹⁷ *Moskovskaia Khronika, Die Moskauer Chronik – 1584-1613*, 248. "Mittlerweile hatten die Strelitzen, so an der Tsertori Pforten die Wacht hielten, den angesprungenen Kayser am Anberge liegen sehen, seufzen und winseln hören, waren zu ihm gegangen, und ihn wieder aufgeholfen".

¹⁹⁸ Ibid., 248. "Die Kneesen und Boyarn fielen mit Ungestüm und Gewalt hinein zur Kayserin ins Frauenzimmer, [...] Die Kayserin, eine kleine Person, hatte sich unter der Hofmeisterin Rock (welche eine grosse Person war) verstecket".

¹⁹⁹ Ibid., 253. "Da gab sie nicht alleine ihre Kleider, Kleinoden, Edelgesteine und was sie hatte, von sich, sondern zog auch die Kleider vom Leibe und behielt nichts mehr denn nur einen Schlafpeltz, bat, sie soltens hinnehmen und sie mit Frieden zu ihrem Vater gehen lassen, sie wollte auch bezahlen alles, was sie mit ihrem Volcke verzehret hätte."

²⁰⁰ "Beschryvinge", 26. "De nieuwe Keyserinne dit droevich spectaeckel aensiende, werde oock berooft van alle tghene sy inde werelt hadde".

²⁰¹ Ibid., 26. "dat het door zijn toedoen gheweest waer, dat het den volgenden nacht nae sijn overlyden, soo seer ghevroosen hadde dat alle de vruchten op de velden gheexstirpeert ende verdorven laghen".

out when people got too close to it.²⁰² They decided to move the body to a graveyard, and while they were moving it, the second and third strange thing happened. Secondly, a strong wind started blowing, but not through the whole city, but only at the place where the dead body was being led.²⁰³ While they were hardly through the gate of the outermost wall, the roof of the tower fell down from the gate because of the strong wind.²⁰⁴ The fourth strange thing was that the morning after the body was thrown into a grave, it had magically appeared in front of the gate.²⁰⁵ The fifth strange thing was that several days after, on the 27th of May, the body had moved from the first grave to a different churchyard which was located nowhere near the first one.²⁰⁶

According to Adelung, Bussow also wrote about the ten reasons why Dmitry is a fraud and was burned.²⁰⁷ Upon reading Bussow's text more closely, the writer of this thesis could only find five of these reasons, and they are very different from the ten reasons Danckaert gave in his *Beschryvinge*.²⁰⁸ Bussow names many people who have told him that this Dmitry was not the real son of Ivan Vasilievich, but a pretender. The first was Pyotr Basmanov, Bussow had privately asked him if Dmitry was the real son of Ivan Vasilievich and he had said that it was not true.²⁰⁹ The second person to say that he was not the true heir of the throne was an old apothecary who had served the tsars for 40 years and had known that the young Dmitry Ivanovich looked a lot like his mother, but False Dmitry I did not resemble her.²¹⁰ The third person was a Livonian noblewoman, who was the midwife of Dmitry's mother and had seen the dead body of the boy in Uglich.²¹¹ The fourth reason that Dmitry was a fraud was given by a 105-year-old Muscovite who lived in Uglich, he had seen the corpse of the boy lying on the

²⁰² *Moskovskaia Khronika, Die Moskauer Chronik – 1584-1613*, 257. "In der Nacht seynd zu beiden Seiten des Tisches aus der Erden Lichter aufgangen und haben gebrannt. Wenn die Wächter hinzugegangen, seynd sie verschwunden, wenn die wieder zurückgangen, haben sie wieder gebrannt".

²⁰³ *Ibid.*, 258. "Im Ausführen erhob sich ein grausamer Sturm-Wind, aber nicht überall in der ganzen Stadt, sondern nur an dem Orte, da der todte Körper hingeführet wurde".

²⁰⁴ *Ibid.*, 258. "und riess von der Pforten an der Kuliska, als der Leichnam kaum hindurch war, das Dach vom Thurme herunter".

²⁰⁵ *Ibid.*, 258. "Das IV. Wunder trug sich zu an Bozedum, dahin Demetrius zu den andern Todten geworfen war; daselbst lag er folgenden Morgens draussen für der Thür".

²⁰⁶ *Ibid.*, 258. "Und ob er wohl auf Befehlig der Herren zum andern male dahin geworfen, die Grube auch mit Erdreich erfüllet wurd, blieb er doch nicht länger als bis auf den 27. May darinnen. Da wurd der Leichnam auf einem andern Kirchhofe gefunden, der weit von Bosedum abgelegt".

²⁰⁷ *Kritisch-literärische Übersicht Der Reisenden in Russland Bis 1700, Deren Berichte Bekannt Sind*, 249.

²⁰⁸ Danckaert, "Beschryvinge", 26-28.

²⁰⁹ Bussow, *Moskovskaia Khronika, Die Moskauer Chronik – 1584-1613*, 261. "Dem Herrn Passmanoff, [...] hab ich auf eine Zeit [...] vielfältiger Weise, iedoch in grosser Geheim, sollicitiret und gebeten, dass er mir doch die Warheit von unserm gnädigsten Herrn vertraulich offenbaren wollte, ob er der rechte Erbe wäre oder nicht? Da sagte er mir vertrauter Weise diese Worte: [...] Ob er zwar wohl nicht des Kaysers Iwan Basilowitzen Sohn ist, so ist er doch nun unser Herr".

²¹⁰ *Ibid.*, 261. "ein Apotheker (40 Jahr lang nach einander, erstlich dem alten Tyrannen, darnach desselben Sohn Pfdor Iwanowitz, folgendes dem Boriss Gudenow und nun diesem Demetrio auf der Apotheken gedienet, den jungen Demetrium in seiner Jugend täglich zu Schloss gesehen und gar wohl bekannt) berichtet und mit harter Betheuerung affirmiret, dass dieser nicht, der rechte sey, denn der rechte Demetrius habe seiner Mutter Marinae Pfdronae Nachoy sehr gleich gesehen".

²¹¹ *Ibid.*, 261. "Gleichen Bericht hab ich auch bekommen von einer Frauen vom Adel (die aus Liefeland gefänglich in Reussland geführt und Anno 1611 wieder erlöset [...]), dieselbe ist bey des Demetrii Mutter Obstetrix gewesen und hat in partu et educatione caesarei infantis zu Schloss Tag und Nacht auf warten müssen".

square.²¹² The fifth reason Bussow gives is that ‘many noble people’ had told him that False Dmitry I was actually an illegitimate son of Stephani Bathori.²¹³

4.6 History of the Grand Duchy of Moscow by P. Petrejus

Due to language constraints, the author of this thesis was unable to do a close reading analysis of this text. Nonetheless, a few observations have been made which might be useful for further research.

Both in Petrejus and Danckaert, Tsar Boris Godunov poisons himself because he was very desperate due to the situation in the country, although there is a difference in how certain the two are about the circumstances of his death. Danckaert describes it as “he used this to commit suicide”,²¹⁴ while Petrejus is more cautious in his retelling, saying that “some think that in such displeasure and doubt he himself took poison, or was poisoned by others”.²¹⁵ Again, the cause of death for Fyodor Borisovich Godunov and his mother is different from that described by Danckaert, it is very similar to Massa’s *Cort Verhael*. As has been described before, according to Danckaert, they commit suicide by taking poison. According to Petrejus, a clerk, Ivan Bogdanov, was instructed to kill them in secret and then tell the people that they died by poison, he does so by strangling them in their chambers.²¹⁶ It is interesting to note that the murders are different in Massa’s and Petrejus’s stories, according to Massa, they are suffocated between two pillows by Andrei Sherefidinov.²¹⁷

The reception of Dmitry by the people when he rode into Moscow is described differently in Danckaert and Petrejus. According to Danckaert, Dmitry got the vast majority of his subjects on his side, more through fear than affection.²¹⁸ While in Petrejus, the people are clearly affectionate toward him, everywhere he went, people fell on their knees and cried out: God, grant this Great Prince of all Russians happiness, health and a long life.²¹⁹ Just as in Bussow, there is a sudden whirlwind which blew sand and dust into the eyes of the people.²²⁰ Considering that Petrejus used Bussow extensively as a source, it is not surprising that this wind is also mentioned in Petrejus, but not in Danckaert.

²¹² Ibid., 262. “da haben wir nicht weit diesseits Uglitz einen Moscowiter, der 105 Jahre alt und in Schloss Uglitz bey dem jungen Demiter ein Starost gewesen [...] Er war ein verständiger Herr, aber Demetrius des Tyrannen Sohn ist er nicht gewesen, denn derselbe ist fur 17 Jahren wahrhaftig ermordet und längst verfaulet. Ich hab ihn auf seinem Spielplatz tod liegen gesehen”.

²¹³ Ibid., 262. “Viel vornehme Leute haben berichtet, er solle Stephani Bathori, weyländ Königs in Pohlen, unächter Sohn gewesen seyn”.

²¹⁴ Danckaert, “Beschryvinge”, 23. “so heeft Boris Fedrowits tselve also ter herten ghenomen, dat hy daer door desperaet wert, ende eenich vergift geprepareert hebbende, heeft hy zijn selven daer mede om het leven ghebracht”.

²¹⁵ Petrejus, *Rerum rossicarum scriptores exteri*, 172. “Etliche meynen dass er in solchem Unmuth und Zweifel selber Gift eingenommen, oder ja von andern vergeben worden sey”.

²¹⁶ Ibid., 175. “Darumb accordirete er mit einem Schreiber, Ivvan Bogdanovv genand, dass er nach der Musskow ziehen, den jungen Printzen unnd die Mutter heimlich umbbringen, vor dem Volck sagen, Sie hetten sich selbst durch Gifft ertödtet, [...] alsbald er in die Musskow kam, liess er verrätherischer wise, beyde die Mutter und den Sohn in ihrem Gemach erwürgen und strangulieren”.

²¹⁷ Orchard, *Massa’s Short History of the Muscovite Wars*, 108-109.

²¹⁸ “Beschryvinge”, 23. “heeft meest alle de Ondersaten des Lants, meer door vreesse als genegentheyt, op syne syde gecregen”.

²¹⁹ Petrejus, *Rerum rossicarum scriptores exteri*, 176. “Durch alle Strassen da er hinzog, fielen die Musskowiter auff ihre Angesicht, und schryen uberlaut: Gott gebe diesem GrossFürsten uber alle Reussen, Glück, Gesundheit und ein langes Leben”.

²²⁰ Ibid., 176-177. “erhub sich ein sehr grosser WirbelWind, dass schier beydes Mann und Pferd weren gestürtzet, und treib der Wind den Sand und Staub so grawsam unter das Volck, dass man die Augen nicht auffthun kondte”.

Petrejus' story, on the conspiracy and death of False Dmitry I,²²¹ is very similar to that of Bussow and has many of the same differences as has already been told in section 4.5 on Bussow. As has been said before, Petrejus used Bussow as a source for his own account, so it is not very surprising that the details are the same in both accounts, and thus the differences between Danckaert and Petrejus in this paragraph are the same as the given examples of differences between Danckaert and Bussow in section 4.5. Petrejus also writes that it was the third hour in the morning²²² and not the seventh. As in Bussow, Petrejus uses almost the same weapons as Bussow to describe the rabble that would go to the palace.²²³ In Petrejus' story, Basmanov also goes out of the tsar's chambers to figure out what was happening in the palace, and he was the one to tell Dmitry that people were committing treason.²²⁴ Again, this is not mentioned by Danckaert. Petrejus also does not mention that the window Dmitry jumped out of was located in a bathhouse. In Petrejus' account, Dmitry dislocates a foot, not his leg,²²⁵ but this is still different to Danckaert, who wrote that he had sprained his chest. In Petrejus' story, there are some boyars looking for the tsarina, and, just as in Bussow's story, she hides behind her chamberlain.²²⁶

The five strange things that happen to Dmitry's body, which are mentioned by Bussow, are also referenced by Petrejus.²²⁷ Nevertheless, Petrejus is a bit more cautious of the tale, saying that he had not seen the things himself, but heard of them from others.²²⁸

Unlike Bussow, Petrejus gives ten reasons instead of five why Tsar Dmitry was an imposter, although five of these reasons are the same as in Bussow's story. These ten reasons are different to the ten reasons Danckaert gives for excavating and burning the body of False Dmitry I. The first proof Petrejus gives is that if he was the real Dmitry, he would not have been older than 22, but False Dmitry I was over 30 years old.²²⁹ The second reason was that a monk arrived in Moscow, who said that he knew that it was not Dmitry, son of Ivan Vasilievich, but Grigory Otrepyev and that he had known him a long time.²³⁰ A third reason was that apparently, this Grigory had told the king of Sweden, Carl IX, that he was not Dmitry, but the son of his brother Sigismund III, king of Poland, who had put him in a monastery because of his folly and knavery.²³¹ The fourth reason was that Vasily Shuisky testified that Tsar Dmitry

²²¹ Ibid., 188-192.

²²² Ibid., 188. "ist es den 17. Maii des morgens frühe umb drey uhr an tag kommen".

²²³ Ibid., 189. "etliche mit Knütteln, theils mit Büchsen und langen Röhren, theils mit blossen Sebeln, etliche mit Spiessen und Stangen, und was ein jeder in der eil erwischet".

²²⁴ Ibid., 189. "Da marckte Bosmanno was fürhanden war, [...] tratt zu dem Grossfürsten und sagte: Ach wehe, Gnädigster Grossfürst und Herr, an dir ist die schuld, hie ist grosse Verrähterey fürhanden, die Stände und die Gemeine fordern dich hinnaus".

²²⁵ Ibid., 190. "Weil es aber über 15. Elen hoch war, verrencket er in dem springen einen fuss".

²²⁶ Ibid., 190. "Die Grossfürstin hatte sich verstecket unter der Hoffmeisterin Rock".

²²⁷ Ibid., 194.

²²⁸ Ibid., 194. "Als nun Griska oder Demetrius so jämmerlich umbgebracht worden, haben etliche von den Reussen ausgesprengel, dass viel WunderZeichen bey seiner Leiche sollen geschehen seyn, davon ich etliche erzehlen wil, weil ich dieselbigen nicht selber gesehen, sondern von andern gehöret habe, und zweiffele ein theils also in der Warheit zu seyn, weil die Reussen mit solchen Lügen, Fabeln und Legenden viel umbgehen."

²²⁹ Ibid., 201. "Denn so er solte derselbige seyn, müste er nicht über 22 Jahr alt gewesen seyn, do der ander allzeit über 30. Jahr alt ist".

²³⁰ Ibid., 201-202. "ein Mönch in die Musscow, aus dem Kloster, daraus Griska sich heimlich gestolen, ankommen, welcher öffentlichen auff dem Schlosse berichtet, Dass er den newen gekrönten Grossfürsten gekand hette, und dass er nicht were der rechte Demetrius sondern Griska Trepeja, ein Landläuffer, Betrieger und Verrähter, denn er were derselbige, der ihn hette lesen und schreiben gelehret, und wüste gar wol, wo er were herkommen, von welchen Eltern gebohren, und warumb seine gantze Freundschaftt ihn hetten ins Kloster gethan, wie lang er darinnen geblieben, und wann er were weg kommen".

²³¹ Ibid., 202. "Hat dieses auch des Griskae Vetter Elezari Utrepeja nicht allein für den grossen Herrn in der Musscow, fürm König Sigismundo und dem gantzen Senat in Polen, sondern auch für König CarlN dem Neunden

was a pretender, for he had seen the corpse of the boy.²³² A fifth piece of evidence why this was a pretender, is that a 105-year-old nobleman, who had lived in Uglich and served Dmitry as a boy, had seen the boy's dead body.²³³ As sixth proof, an old Dutch apothecary who had served the tsars for 40 years, Arend Clausend, said that he had known the boy and that he had a pale face like his mother, but the Pretender did not so it could not be the same person.²³⁴ The seventh reason was that a Livonian noblewoman, who had known Dmitry's mother, publicly testified that it could not be the real Dmitry because she was there when the real one was murdered and buried.²³⁵ The eighth reason Petrejus gives is that his 'mother' Maria Fyodrovna would not allow him to excavate the body from Uglich, according to Petrejus because deep down she had known that her real son was buried there and she wanted him to remain there.²³⁶ As ninth reason is given the fact that Pyotr Basmanov, his most trusted councillor and chamberlain, had secretly confessed to many people that this Dmitry was not the real son of Ivan Vasilievich.²³⁷ And lastly, the tenth reason was that Jan Sapieha, a Polish nobleman, had said that he was the illegitimate son of Staphani Batthori; Petrejus adds the comment that this is not true, but that he was the monk Grigory Otrepyev.²³⁸ These reasons are very different from the ten reasons given by Danckaert as to why they decided to excavate False Dmitry's body and burn it. Later on in Petrejus' work, these reasons are not found, so Danckaert could not have used this work as a source for this part of his *Beschryvinge*.

Petrejus has also written about the customs and habits of the Muscovites, just as Danckaert. However, some key details from Bussow's work are missing in Danckaert's text which would have enriched the account. For example, if one takes a look at the part about the customs surrounding a marriage proposal, both say that the groom is not allowed to see his soon-to-be wife. However, Bussow elaborates that if the groom's parents and friends push long enough, they are able to visit the fiancée in her parents' home to see if she is suitable for their son and friend.²³⁹ After they approve of the bride-

in Schweden aussgesagt, dass er nicht were der rechte Demetrius, für den er sich hette aussgegeben, sondern seines Brudern soh, und were von ihm ins Kloster wegen seiner Vnart und Bubenstück gestossen“.

²³² Ibid., 202. “zeugete Fürst Vasili Ivanovvitz Zuski, welcher darnach ist Grossfürst worden, dass er nicht were der rechte Demetrius, für welchen er sich hette ausgegeben. Denn er war derselbige, der den andern, do er im Leben war, erkandt, und hernacher, do er erschlagen ist, todt gesehen, erkandt und zur Erden bestetiget“.

²³³ Ibid., 202-203. “Hat auch ein Edellmann 105. jahr alt, in dem Fürstenthumb Uglitz für männiglichen bekand, der dem erschlagenen Demetrio gedienet hette, dass er keines weges der rechte gewesen were, denn er hette den andern tod auff der Erden liegend gesehen“.

²³⁴ Ibid., 203. “Hat ein alter Holländischer Apthecker, Arend Clausend genandt, der 40. jahr auff der Grossfürstlichen Apothecken gedienet, bekennet, Dass er hette den rechten Demetrium gekandt, do er ist ein Knabe gewesen, und gesaget: Der rechte Demetrius were im angesicht schwartzbleich, wie seine Mutter Maria Fedrova Nagai, dieser aber nichts, der sich für den Demetrium aussgibt“.

²³⁵ Ibid., 203. “Hat eine Liefpländische Edelfrawe von Tisenhusen, die allezeit im Frawenzimmer bey seiner Mutter gewesen, öffentlich aussgesagt und bekandt, Dass er keines wegs der rechte Demetrius were, sondern ein ander, weil sie damals zur stelle gewesen, da der rechte ermordet, und begraben worden“.

²³⁶ Ibid., 203. “Weil auch das Geschrey weit und breit erschall, dass er nicht solte der rechte Demetrius seyn, ist er in das Kloster, do die Grossfürstin Maria Fedrova gewesen, gangen, und sagte zu ihr, wie er were gesinnet, des Priesters Sohn, der seinet halben were todt geschlagen, und Fürstlich begraben worden, auff zu graben, und auff einen andern platz legen zu lassen, welches die Grossfürstin nicht verstatten wollen, weil sie wol wuste, dass es ihr Leiblicher Sohn war, der zu Uglitz ermordet und begraben ist“.

²³⁷ Ibid., 203. “Hat Pieter Bosmanno, sein getrewester Rath und Cämmerer, der für ihm Leib und Leben gelassen, vor vielen Leuten in geheim bekandt und geredet, ehe er ist ermordet worden, dass er nicht were der rechte Demetrius, den er sich nennete, sondern ein anderer“.

²³⁸ Ibid., 203. “Hat Jan Sapieha ein fürnehmer Polnischer Herr sich verlauten lassen, dass er solte Stephani Batthori Bastart gewesen seyn, welches doch in der warheit nicht so ist, sondern der rechte Griska Utrepeja“.

²³⁹ Ibid., 322. “Halten aber die Eltern und Freunde ferner an, und sagen: Weil der Bräutigam die Braut ja nicht sehen solte, so wolten sie dieselbige besehen, welches ihnen denn bewilliget wird, so ferne Sie ohne Mangel

to-be, the mother of the bride goes to the groom's house and also checks whether he is suitable for her daughter.²⁴⁰ If she is happy with what she sees, with the consent of both parties, they draw up a marriage contract, and if one of the parties breaks this contract, they have to pay a fine of several hundred thaler.²⁴¹ This is an important detail which is not touched upon by Danckaert.

Petreyus also uses the example of the blacksmith Jordan to show that Russian women believe that they are only loved when their husband hits them every once in a while. However, this example is not taken from Petreyus, but from Herberstein, who already wrote about this blacksmith in *Rerum Moscoviticarum Commentarii*. Petreyus has made a mistake in adopting this example, he says that the blacksmith is Italian,²⁴² while according to Danckaert and Herberstein this blacksmith is German.²⁴³

In part two, chapter seventeen, about their excessive drinking habits, Danckaert gives an example of a Russian ambassador who went to Stockholm on business and who drank so excessively the night before his audience with king Karl IX, that he was found dead the following day.²⁴⁴ This example is also given by Petreyus, who even gave a year when this had happened, namely 1608.²⁴⁵ Nevertheless, it seems unlikely that Danckaert had taken this example from Petreyus, because following this example, Petreyus writes that because the common people could not pace themselves, the Grand Prince had forbidden them to drink any kind of brandy, beer, mead, except when they had a wedding or other holidays.²⁴⁶ According to Petreyus, they were only allowed to drink or brew if they had proof of an exemption made by the governor, otherwise they would get flogged and had to pay a fine.²⁴⁷ This information is omitted by Danckaert, although it would have been interesting for his story. He even writes that you can always find drunk people outside of the taverns, which contradicts Petreyus' story.

und Gebrechen ist, und gehen also der Vater, Mutter, und zwo von den nechsten Freundinnen hin, da Sie wohnet".

²⁴⁰ Ibid., 322. "Darnach gehet der Braut Mutter auch zu des Bräutigams Hauss, und besuchen den Bräutigam gleicher gestalt, ob er lahm oder blind, oder irgend ein Gebrechen habe".

²⁴¹ Ibid., 322. "enn er ihr gefället, lassen Sie alsbald einen Schreiber holen, und lassen mit beyderseids Bewilligung, eine starcke Handschrifft machen, nemlich, Wer seine Wort und Zusage nicht in allen dingen, wie beyde Parteyen geschlossen haben, trewlich halten wird, und zu nichte machen, der solle so viel hundert Thaler zur Straffe geben".

²⁴² Ibid., 324. "ich selbst offtmahls, so wol von Ausländern als von Reussen, habe erzehlen hören, dass ein Italianer gewesen sey, mit Nahmen Jordan, welcher ein Reussisch Weib gefryen".

²⁴³ Danckaert, "Beschryvinge", 54. "Daer is binnen de stadt Moscou een duytsche smit gheweest Jordanus ghenaeamt"; Herberstein, "Rerum Moscoviticarum Commentarii", Vol. 1, 94. "There is at Moscow a certain German, a blacksmith, named Jordan, who married a Russian woman".

²⁴⁴ "Beschryvinge", 55-56.

²⁴⁵ Petreyus, *Rerum rossicarum scriptores exteri*, 308.

²⁴⁶ Ibid., 308. "Derohalben ward den Gemeinen von dem Grossfürsten streng verboten, kein Geträncke, es sey Brandtwein, Bier, oder Meth zu halten, aussgenommen, wenn sie Hochzeit haben, und Fesstage vorhanden seyn".

²⁴⁷ Ibid., 308-309. "und sollen gleichwol des Stadthalters beweiss haben, wie viel ihnen erläubet ist, zu brawen. Thut einer hierin entgegen, und brawet mehr als ihm befohlen, und erläubet ist, wird er mit Gelde und der Peitzsche gestraffet".

5. Discussion

As was said in the introduction, it may be assumed that Danckaert had copied a lot of his information from other sources. A couple of these possible sources have been studied using a close reading analysis and an interesting conclusion can be made from this research project. Even though Danckaert has copied a lot of information from Herberstein, and some from Massa, it cannot be said with certainty that he used Bussow and Petrejus as a source. In this section, a breakdown of the data section will be given and how can it be interpreted.

5.1 Conrad Bussow as a source

Let us start with the source that is the least likely to have been used by Danckaert, Conrad Bussow's *Verwirrter Zustand des Russischen Reichs*. From the data that has been gathered, it seems unlikely that Danckaert has used this, because there are several instances in which Danckaert gave very different information from Bussow. For example, Danckaert only wrote about one strange thing that happened around the time of False Dmitry I's death while Bussow addressed five strange things after the death of False Dmitry I. The fact that the ten reasons why the Russians decided to excavate and burn the body are not found in Bussow's story is also troubling, instead you can find five reasons why Tsar Dmitry is a fraud. Combine all these examples of details that are missing or different from Danckaert's story with the fact that Bussow's account was published in 1615, then one can conclude that Danckaert most likely had not used this text as a source for his own text on the history of the Time of Troubles.

5.2 Petrus Petrejus as a source

The case of Petrus Petrejus' *History of the Grand Duchy of Moscow* is already more complicated. There are several instances when the information given by Danckaert is different to the information given by Petrejus. For example the cause of death of Fyodor Borisovich Godunov and his mother, and the five strange things that happened after the death of False Dmitry I. Unlike Bussow, Petrejus gives ten reasons why Tsar Dmitry was a fraud, these are not written by Danckaert. Instead, Danckaert gives ten reasons why they decided to excavate and burn the Pretender's body. Petrejus also devotes some chapters to the habits and customs of the Muscovites, just like Danckaert. However, some key details from Bussow's work are missing in Danckaert's text which would have enriched the account. For example, when describing the excessive drinking habits of the Russians, both Danckaert and Petrejus give the same example of a Russian ambassador who drank himself to death while on an embassy to Stockholm. Following this example, Petrejus remarks that the Russians are not allowed to drink except when there is a wedding or on holidays. This fact is omitted by Danckaert, who even writes that these Russians go drinking every day in a 'kabak', a tavern.²⁴⁸ The conclusion that can be made from this current review of the data is that Danckaert most likely had not used it as a source for his *Beschryvinge*. However, due to language constraints, the author of this thesis was unable to do a close reading analysis of this text, which might lead a different conclusion.

5.3 Isaac Massa as a source

Three possible source texts written by Massa were analysed in this thesis. The text of *Beschryvinghe vander Samoyeden Landt* is almost literally copied in the chapter on the roads and rivers east and north-east from Muscovy, which was only added to both the long and short version of the 1660 edition. Since this chapter is not in the original publication of 1615, it will not be taken into account further on in this thesis.

²⁴⁸ "Beschryvinge", 56. "T'selve sietmen oock dickwils ghebeuren onder het ghemeyne peupel, de welcke dagelijcx loopen naer een plaetse die sy noemen Caback, daer vercooptmen gebrandewijn, meude, bier".

Another text written by Massa, *Een Cort Verhael*, is also probably not used by Danckaert. This text was only published in 1866, instead of publishing it in 1610 when it was written. It was sent by Massa to the stadholder of the Dutch Republic, Prince Maurice. Because of this it was already a far-fetched idea that this text was used by Danckaert. After a close reading analysis, it can be concluded that Danckaert has indeed not used it as a source, since no unique parallel between the two texts could be found. In fact, there are several discrepancies between the two accounts, for example the fact that the cause of death of Fyodor Borisovich Godunov and his mother are different according to both accounts. Another case in point is that Massa claims that Ivan IV was the first to take the title as Tsar, while Danckaert (and Herberstein) claim that this title was already taken up by his father, Vasily III.

It seems very likely that Danckaert used, at least part of, Massa's text *Warachtige ende eygentlijke beschryvinge* published in 1606. It seems as if Danckaert used this story as a source for his chapters on the conspiracy against False Dmitry I until the ten reasons for excavating and burning Dmitry's body, which are three chapters in total. If one looks at the corresponding pages in the appendix, p. 66-73, it can be seen that there are parts that are copied from the text; sometimes **verbatim**, highlighted in **light green**, sometimes **slightly changed**, but the message is still the same, highlighted in **purple**. Some information has been left out by Danckaert, as is mentioned in section 4.3, which could be because he did not think this information was important enough to include in his own account. The fact that the ten reasons for burning Dmitry's body are the same in both sources is the most convincing argument that Danckaert did actually use this as a source for his *Beschryvinge*. Both Massa and Danckaert are Dutchmen who lived in Russia for several years during the Time of Troubles. Since they are both eyewitnesses of these events, the information copied from Massa is still reliable as a source of the Dutch perception of Muscovy of the beginning of the seventeenth century.

5.4 Sigismund von Herberstein as a source

Without any doubt, a lot of the information given by Danckaert is copied from Herberstein's *Rerum Moscoviticarum Commentarii*. Of all the chapters written by Danckaert, nineteen in part one and thirty four in part two, there are eight chapters in part one and eighteen chapters in part two where the source of (part of) the text can be traced back to Herberstein. Please see below two tables which show the chapters that demonstrably make use of Herberstein or Massa as a source.

Chapter titles part 1	Herberstein	Massa
Chapter 1, the location of Muscovy or Russia, and how it is divided.		
Chapter 2, when the Russians first began to describe their history.	x	
Chapter 3, about the great cruelty of princess Olga, and how she had first adopted the Greek religion.	x	
Chapter 4, about the war that Svyatoslav waged against the Greeks, and how after his death his sons fought for the throne.	x	
Chapter 5, on the immoral and superstitious life of Vladimir, and how he and the rest of his subjects adopted the Greek faith.	x	
Chapter 6, how after the death of Vladimir there was a great struggle for the rule of the empire	x	
Chapter 7, how after this time the Russians waged many wars against the Tatars.	x	
Chapter 8, how the young Vasily struggled for power with his uncle Georgy after the death of his father.	x	
Chapter 9, how this Vasily was the first to give himself the title of Tsar.	x	
Chapter 10, on the immense cruelty of Ivan Vasilievich		
Chapter 11, how after Ivan Vasilievich died, his eldest son Fyodor ruled for a short time.		x

Chapter 12, on the life, reign, and death of the False Dmitry		x
Chapter 13, about what Dmitry was accused of, after they had chosen another Tsar.		x
Chapter 14, on the war between the Russians and the Poles.		
Chapter 15, how the Poles retreated from the city, and then came back with an even bigger army.		
Chapter 16, how after the Poles occupied the city of Moscow, Russia began to decline.		
Chapter 17, on the great distress suffered by the Poles before they gave up the city.		
Chapter 18, about the great damage caused by some Poles during the sieges in Russia.		
Chapter 19, how the Russians elected a Tsar again.		

Table 3a. Chapters in part one where Danckaert demonstrably used a source.

Chapter titles part 2	Herberstein
Chapter 1, about the religion of the Russians.	
Chapter 2, why the Russians boast that their country is blessed, and that the name Christian belongs to them alone.	x
Chapter 3, on the metropolitan, archbishops, bishops, abbots, and other clergy.	x
Chapter 4, about the lives of the clergy.	x
Chapter 5, on the dress of the clergy.	x
Chapter 6, on the baptism of the Russians.	x
Chapter 7, on their communion.	x
Chapter 8, on the confession of the Russians.	x
Chapter 9, about their prayers and whom they worship.	x
Chapter 10, on the fasting of the Russians.	x
Chapter 11, on a gruesome superstition of the priests and monks.	
Chapter 12, how the Russians celebrate their holy days.	x
Chapter 13, about the way they swear or curse.	x
Chapter 14, about their marriage and how they live in it.	x
Chapter 15, about the unseemly life that men lead with their wives, and in what bondage and misery they maintain their wives.	x
Chapter 16, on the great jealousy of the Russians and their unruliness.	
Chapter 17, on the excessive drinking of the Russians and their 'kabakken' (taverns).	
Chapter 18, about the horrible and abominable life that the Russians lead by fornicating with animals.	
Chapter 19, how all kinds of crimes, except stealing, go unpunished in this country.	x
Chapter 20, about the 'praving' of the Russians, and what this means	
Chapter 21, on the great experience of the Russians in curing Morbus Gallicus.	
Chapter 22, about their witchcraft.	
Chapter 23, about the khlopy, i.e. servants or slaves.	x
Chapter 24, about the building style of the Russians, their houses, dwellings and about the numerous monasteries and churches.	
Chapter 25, about the bitter cold of winter and the sudden heat of summer, which causes loud claps of thunder.	
Chapter 26, on the fertility of the land.	
Chapter 27, about the beautiful rivers and the fish that the Lord has given this land.	
Chapter 28, on the snow.	
Chapter 29, about the horses of the Russians and how they use them.	x

Chapter 30, on the weapons of the Russians and how they use them.	
Chapter 31, on the pick order of the Russians in war.	
Chapter 32, on the way the Russians go into battle.	x
Chapter 33, how the Russians, when under siege, do not surrender easily, but defend themselves until the last moment.	
Chapter 34, how the Russians, when they are on the battlefield, make do.	x

Table 3b. Chapters in part two where Danckaert demonstrably used a source.

As has been shown in section 4.1, there are many examples that can be given to show that Danckaert copied a lot of information from Herberstein's *Rerum Moscoviticarum Commentarii*. Sometimes he would copy the information verbatim, for example the explanation of why the Russians venerate St. Nicolas. He did not even change the words 'an event that happened a few years ago', while it had happened more than a century after the *Beschryvinge*. Sometimes he did make changes to the source text to make it less obvious that he had copied it from someone else. This is what happened in part two, chapter four, when he was talking about how a priest was accused of theft, he changed the words written by Herberstein 'a few years ago', ²⁴⁹ to 'in the days of Tsar Vasily'. ²⁵⁰ This means that a lot of the information Danckaert gives has not been written by him, a Dutch officer who went to Russia and served in a Swedish army in the beginning of the seventeenth century, but by an imperial ambassador from the Habsburg empire, a nobleman who visited Russia almost a century earlier.

5.5 What does it mean for the reliability of Danckaert as a source

Danckaert does not simply assemble information from different sources into one adaptation, he gives it his own spin. Even in the first part of his work, when he talks about the history of the country, he adds his own voice. Almost everything that he adds to the story has a negative connotation, he even calls the Russian people the most barbaric people in the world. ²⁵¹ In the second chapter of part one, Danckaert describes how they have not written about their early history. As reason for this he writes that they are selfish and because "the Russians are a nation in which drunkenness, and a lewd and immoral life have such a place that they have little (if any) interest in investigating what happened in other places or other times, they are not even sure who first founded and ruled the empire". ²⁵² He clearly looks down on them for this, and his negative stance towards the Russians is immediately asserted.

According to Danckaert, the best thing that can be said about the Russians is that they rarely use the name of God when swearing or cursing, unless they are very angry about something, then they will fold their hands and say 'by Christ'. ²⁵³ Nonetheless, in the same chapter Danckaert also says that this people 'surpasses all others in deceit and treachery' and thus reconfirms his negative stance toward these people. ²⁵⁴ He makes this allegation to warn merchants because the Russians would swear that

²⁴⁹ "Notes upon Russia", Vol. 1, 56. "A few years ago".

²⁵⁰ "Beschryvinge", 40. "By des Keyzers Basilij tijde, wert eenen Priester droncken sijnde, op diverije bevonden".

²⁵¹ Ibid., 55. "Waer uyt men mercken can, dat dese natie de alder barbarischste ter werelt met recht ghenoot mach werden".

²⁵² Ibid., 8. "Gelijck de Moscoviters oft Russen eene Natie is, waerinne meestendeel de dronckenschap, ontuchtich ende onordentlijck leven alsulcken plaetse heeft, dat sy haer seer weynich, ofte by nae gantsch niet en delecteren ²⁵² in het ondersoecken wat by haren tijden op andere plaetsen mach gheschieden, ofte voor hare tijden, binnen hare eyghene Lant-palen mach geschiet wesen: so ist datmen niet seker weten en can wie dat eerst het Rijcke ghefondeert, ofte gheregeert heeft".

²⁵³ Ibid., 50. "Het aldergheschickste dat de Russen hebben, dat is dat sy int sweren ofte vloecken seldom den name Godts sullen ghebruycken, ten sy dat het haer ter herten gaet, ende als-dan sullen sy met eerbiedinghe haer handen te samen vouwen, ende segghen oppo Chriestomy, dat is by Christum".

²⁵⁴ Ibid., 51. "Want het is eene natie de alderbedriechlijckste ende valsche die men soude connen vinden".

they never break their promises and even kiss the cross to prove this, but there are many instances that they do break their promises.²⁵⁵ What Danckaert thus says is that the Russians can therefore not be trusted. This is not a very positive image to convey to the reader. In another chapter, Danckaert talks about the confession of the Russians and how it is their custom to only confess on Easter, after which they believe that all is forgiven for another year. They then proceed to “commit all crimes and atrocities with complete calmness, surpassing the limits of humanity to the point of surpassing Sodom and Gomorrah.”²⁵⁶ For a religious man like Danckaert, this is one of the biggest insults he can give.

It is obvious from the text that Danckaert was a product of his time. He was a protestant from the Dutch Republic, which was at that time at war with the catholic Habsburg rulers of Spain. It is thus not surprising that he is not keen on the Russian Orthodox church, which is more similar to Catholicism than Protestantism. He repeatedly asserts that the Russian faith is not the ‘real’ faith, by saying things like “This Olga was the first to adopt the Christian faith (if you can call it that)”,²⁵⁷ or calling it a superstition instead of a faith, like he did when he was talking about the religion of the Russians in the first chapter of the second part.²⁵⁸

It makes sense that Danckaert does not have the most positive view of Russia. He was an officer in the Swedish army that was sent to help the Russians fight off the Poles during the Time of Troubles. In this capacity, he has experienced many horrible things. As he said himself, “every day one feels the scourge of God hanging over one’s head, for you see nothing but the destruction of cities, murders, robberies and fires there. I myself have seen more than thirty cities and two hundred villages burnt to the ground.”²⁵⁹ The events in his life had obviously a big impact in the way that he perceived the Russians, which in turn influenced the way he wrote about them and the image that was conducted to the seventeenth-century Dutch people through his work.

²⁵⁵ Ibid., 51. “ende versieren dickmaels valscheijck eenighe dinghen, de welcke (al hoe wel sy onwaerachtich zijn) door t’cussen des cruys van haer gheloofte werden”.

²⁵⁶ Ibid., 44. “Waeromme sy weder sonder aensien de alder grouwelijckste sonden committeren, met vertrouwen, dat de selvighe op ghelijcken voet als vooren, sullen gheremitteert werden. Sy en sien oock niet aen wat sonden of oncuysheyt sy bedrijven, jae zijn daer inne soo seer excederende de limiten vande menschelijckheyt, dat die van Sodoma ende Gomorra de selve noyt ghepleecht en hebben”.

²⁵⁷ Ibid., 11. “dese Olka is d’eerste gheweest die ’tChristen gheloove (soo het alsoo mach ghenaeemt worden) aenghenomen heeft”.

²⁵⁸ Ibid., 37. “als alleen t’ghene men uyerlijck in hare superstitionen is siende ende hoorende”.

²⁵⁹ Ibid., 58. “Men merckt daghelijcx dat de roede haer boven t’hooft hanght, wantmen daer niet anders en siet als destructie van steden, moorden, rooven ende branden, alsoo ick selfs wel over de dertich Steden, ende twee hondert dorpen tot den grondt toe hebbe sien afbranden”.

6. Conclusion

In this thesis, an attempt has been made to answer the research question: “What is the reliability of Jan Danckaert’s Dutch description of seventeenth-century Muscovy?”. As has been discussed in the introduction, in this thesis, reliability is defined as the trustworthiness of the account as a source of how a Dutchman of the beginning of the seventeenth century perceived the Russians and Muscovy. If it is true that Danckaert relies heavily on sources written by non-Dutch people who lived earlier than him, as was suggested by Piso and to a lesser degree by Tarkiainen, then Danckaert’s *Beschryvinge* is not a reliable source to examine how the Dutch perceived the Muscovites in the seventeenth century.

Since a lot of the information is still unaccounted for in terms of which source Danckaert used, only a preliminary answer can be given to the research question. The answer is twofold. On the one hand, since the work is not purely written by Danckaert, but makes use of information given by both Herberstein and Massa without mentioning these sources, it is not reliable as a source of how a Dutchman perceived Muscovy at the beginning of the seventeenth century. Of the 53 chapters written in total by Danckaert, 29 chapters, which is just over half of the chapters, make use of a verifiable other source, in some chapters more extensively than in others. He made extensive use of a source written by a nobleman from the Habsburg Empire, who was an ambassador and wrote his findings in a book which was published in the sixteenth century. Since this information was based on a book from half a century earlier, based on travels to Muscovy this imperial Habsburg ambassador made in 1516-1518 and 1526-1527, it can neither be called current nor Dutch.

On the other hand, if you purely look at the ratio between chapters that are demonstrably copied and those that seem to be purely written by Danckaert, one could conclude that this work written by Danckaert is fairly reliable to see how the Dutch perceived the Russian people at the beginning of the seventeenth century. Even though he clearly makes use of information written in a book which was published half a century earlier, he gives the story his own spin and his negative view of the Russians permeates everything he writes. He used quite a lot of tricks to make the reader think that he had written almost the whole thing himself. For example when he talks about a rich Russian farmer that was tortured by Polish soldiers to find out where he had buried his money, as it was custom for Russians to bury this, he uses the ‘we’-form to talk about this farmer: “we used to call him the ‘rich farmer’”.²⁶⁰ This makes the story more believable, because he reassures his readers that he had known this person and therefore it had happened the way he told it. He employs this trick more often, to give his story a more personal touch. For example in chapter seven of the second part, when he talks about how the Russians, when someone dies before taking the sacrament, would beat up the body with rods thinking that by doing so they can cleanse its soul from vices.²⁶¹ He emphasizes that this must be true because he had seen it happen himself, to the corpse of a French captain who died fighting in the Polish-Russian war.²⁶² Because of this anecdote, the reader must believe him, since he had seen it himself, and this gives credibility to the rest of his story as well. Since if he had been an eyewitness to this event, then he must have seen the other things he describes as well. These tricks show that Danckaert did not simply copy the information written by Herberstein, but made it his own. Because

²⁶⁰ Ibid., 35. “Daer was een Boer die seer machtich rijck was, waeromme hy ons bekent zijnde, wy hem noemden den rijcken Boer”.

²⁶¹ Ibid., 43. “Ende soo ymandt sonder t’sacrament inne te nemen quame te sterven, sullen de bloet-vrienden het doode lichaem met roejen castijden, meynende dat daer door eenige vleckes der sielen can wech ghenomen werden”.

²⁶² Ibid., 43. “welc geesselen noch veel onder haer gebruyckt word; t’selve hebbe ick gesien aen het doode lichaem van een Fransch Capiteyn”.

of this, it is still a fairly reliable source of how the Dutch perceived the Russians at the beginning of the seventeenth century. The view depicted by Danckaert of the Russians was notably negative.

This work was written during a time of chaos, and this is reflected in the story. Danckaert experienced this chaos first-hand in the army and it did not leave a great impression on this Dutch officer. His story is infused with contempt for the Russians and he repeatedly calls them the most barbaric people in the world.²⁶³ This negative image of the Russians of course influenced the perception of the Dutch people on the Russians, who at that time did not have many different sources on which they could base their opinion. This negative view of the Russians was not unique to Danckaert's work. Many authors before and after him wrote about the Russians in the same vain, both in Dutch books, as well as books written in other languages. In the seventeenth century, the Russians are typically depicted as 'stupid, sluggish, lazy, uninspiring, filthy, perverted, capricious, superstitious, cunning, lying, extremist, violent, cruel, cowardly, passive and slavish'.²⁶⁴ Danckaert's work was just another one in this series of negative depictions of Russia that the people were accustomed and perhaps even expected to read. It might even be said that Danckaert exaggerated this negative view of the Russians to make his work more popular and accessible to the masses.

There are several recommendations for further research, as these are beyond the scope of this thesis, but would nevertheless be very interesting to investigate. The first recommendation is to look into the works written by Bussow and Petrejus, to see whether there is overlap between these texts and Danckaert's *Beschryvinge*. Due to language constraints the author of this thesis was unable to delve deeper into these two texts, so it would be fascinating to see what results a close reading analysis will provide. Secondly, it would be fascinating to analyse whether the historical events Danckaert wrote about really happened like that or whether there are contradictions in the course of events described by Danckaert.

²⁶³ Ibid., 55. "Waer uyt men mercken can, dat dese natie de alder barbarischste ter werelt met recht ghenoeemt mach werden".

²⁶⁴ Naarden, "Nederlanders en het Europese Ruslandbeeld voor 1917", 9.

7. Bibliography

7.1 Primary sources

- Bussow, C., and I. I. Smirnov. *Moskovskaia Khronika, Die Moskauer Chronik – 1584-1613*. Moscow [etc.]: Izd-vo Akademii nauk SSSR, 1961.
- Danckaert, J., and Jansz, Broer. *Beschryvinge Van Moscovien Ofte Ruslant : Gestelt in Twee Deelen. Waer van het eerste tracteert van den stant des Rijcks, ende op wat tijt de selve eerst bekend is geweest: met een cort verhael van t'gene daer te lande, zedert tot noch toe meest ghepasseert is. Het tweede van der Moscoviten oft Russen Religie, Ceremonien, Wetten, Policijen, ende Crijchs-handel*. Tot Amsterdam: By Broer Jansz, 1615.
- Danckaert, J. "REYSE, OFTE VOYAGIE, GEDAEN DOOR MOSCOVIEN OFTE RUS-LANDT: GESTELT IN TWEE DEELEN. Waer van't eerste tracteert van de stant des Rijcks, en op wat tijt de selve bekend is geweest. Het tweede van der Moscoviten, oft Russen religie, ceremonien, wetten, &c. Door I. DANCKAERT." In *Verscheyde Voyagien, ofte REYSEN: Gedaen door J^r. Joris vander Does na Constantinopelen. Heer Adriaen de Vlaming na Hierusalem. Den Factoor van den Koning van Portugael door verscheyde Landen. Nicolaes Clenard na Turckyen, &c. Als mede door 't Koninckrijk van Siam. Moscovien, ofte Rus-landt. Ys-landt ende Groen-landt. Alle by een versamelt door een lief-hebber der selver*. Dordrecht: n.p., 1652.
- Danckaert, J. *BESCHRYVINGE VAN MOSCOVIEN OFTE RUSLANDT, VERHALENDE DER VOLCKEREN RECHTEN, GODTS-dienst, Leven en gewoonte der Geestelijcke en Wereltlijcke Persoonen. Mitsgaders: EEN WEGH-WIJSER, OM TE REYSEN DOOR MOSCOVIEN en de aenhoorige Landen, Steden en Revieren, na Groot-Tartaryen*. Amsterdam: Gillis Joosten Saeghman, in de Nieuwe-Straet, 1660.
- Danckaert, J. *BESCHRYVINGHE VAN MOSCOVIEN OFTE RUSLANDT, VERHALENDE DEN EERSTEN STANDT DES RIJCKS, EN hare Oorlooghen, Rechten en Godts-diensten, als mede de manieren van haer Leven, en gewoonte der Geestelijcke en Wereltlijcke Persoonen. Mitsgaders: EEN WEGH-WIJSER, OM TE REYSEN DOOR MOSCOVIEN, EN de aenhoorige Landen, Steden en Revieren, na Groot-Tartaryen*. Amsterdam: Gillis Joosten Saeghman, in de Nieuwe-Straet, 1660.
- Gerbershtejn, S. *Zapiski o Moskovii*, Vol. 2. Moskva: Pamjatniki istoricheskoy mysli, 2008.
- Herberstein, S. von, and R. H. Major. *Notes Upon Russia : A Translation of the Earliest Account of That Country, Entitled Rerum Moscoviticarum Commentarii, Volume 1*. London, 1851.
- Herberstein, S. von, and R. H. Major. *Notes Upon Russia : A Translation of the Earliest Account of That Country, Entitled Rerum Moscoviticarum Commentarii, Volume 2*. London, 1852.
- Massa, I. *Warachtige ende eygentlijke beschryvinge vande wonderbare ende seer gedenckweerdighe geschiedenissen, die in Moscovia zijn voorgevallen inden naest-voorleden ende inden teghenwoordighen jare 1606*. N.p.: n.p., 1606.
- Massa, I. *Beschryvinge vander Samoyeden Landt in Tartarien*. Amsterdam: bij Hessel Gerritz, 1612.
- Obolensky, M. & Linde, A. van der. *Histoire des guerres de la Moscovie (1601-1610)*. Vol. 2, Bruxelles: Olivier, 1866.
- Orchard, G. E. *Massa's Short History of the Muscovite Wars*. Toronto: University of Toronto Press, 1982.

Petreyus, P. *Rerum rossicarum scriptores exteri*, I : 137-381. 2 vols. St. Petersburg, Tip. Eduarda Pratsa, 1851.

Tongerloo, I. *Het Ellendigh Leven der Turcken, Moscoviters en Chinesen, aende Christenheyt verthoont. Ofte Korte Beschryvinge van yder in't bysonder zijn Regeringh, Handel en wandel, &c. en wat wreetheydt zy ontrent haer selfs en andere Natien gebruyken*. Den Haag, 1664.

7.2 Secondary sources

Adelung, F. Von. *Kritisch-literärische Übersicht Der Reisenden in Russland Bis 1700, Deren Berichte Bekannt Sind*. St. Petersburg [etc.], 1846.

Antilla, R. "Preliminaries to the Historical Methods." in *Historical and Comparative Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins Pub. Co., 1989.

Baron, S. H. "Herberstein's Image of Russia and its Transmission through Later Writers." in *Explorations in Muscovite History*. Aldershot, etc.: Variorum, 1991.

Blom, F.R.E., Peter W.A. Bas-Backer, and A. Goeteeris. *Op Reis Voor Vrede : Met Het Journael Van De Nederlandse Vredesmissie Naar Zweden En Rusland, 1615-1616*. Zutphen: Walburg Pers, 2014.

Bussow, C., and G. Edward Orchard. *The Disturbed State of the Russian Realm*. Montreal: McGill-Queen's University Press, 1994.

Driessen, J.J. "Byli li gollandskie knigi XVII veka o Rossii bestsellerami?". In *Rossii – Gollandiia knizhnye cvyazi XV-XX vv*. Sankt-Peterburg: Evropejski dom, 2000.

Dunning, C. *Russia's First Civil War : The Time of Troubles and the Founding of the Romanov Dynasty*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 2001.

Groen, P. M. H. Nimwegen, O., Prud'homme van Reine, R. B., Sicking, L., Vliet, A.P. van. *The Eighty Years War : from Revolt to Regular War, 1568-1648*. Leiden: Leiden University Press, 2019.

Israel, J. I. *Dutch Primacy in World Trade, 1585–1740*. Oxford: Oxford University Press, 1990.

Keuning, J. "Isaac Massa, 1586-1643." *Imago Mundi* 10 (1953): 65–79.

Leitsch, Walter. "Herberstein's Impact on the Reports about Muscovy in the 16th and 17th Centuries: Some Observations on the Technique of Borrowing." *Forschungen zur osteuropäischen Geschichte*. Band 24. Wiesbaden, 1978.

Lem, A. van der, and Brown, A. (translator). *Revolt in the Netherlands : the Eighty Years War, 1568-1648*. London: Reaktion Books, 2018.

Lesaffer, R. C. H. *The Twelve Years Truce (1609)*. Leiden: BRILL, 2014.

Locher, Th. J. G., & Boer, W. den. *Geschiedenis van ver en nabij : bundel verspreide geschriften van Th.J.G. Locher, aangeboden bij zijn afscheid als hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden*. Leiden: Universitaire pers, 1970.

Martin, J. "From Kiev to Muscovy: the Beginnings to 1450." In *Russia: a History*. Oxford: Oxford University Press, 2009.

Naarden, B. "Nederlanders en het Europese Ruslandbeeld voor 1917." In *Rusland in Nederlandse ogen : een bundel opstellen*. 1e dr. Amsterdam: Van Oorschot, 1986.

- Nierop, H van, N.P Kopaneva, I.M Mikhaylova, and J essen van het Reve. "‘Als in Een Spiegel’: De Veranderende Beeldvorming van Rusland in de Zeventiende Eeuw." In *Materialy Mezhdunarodnoy Nauchnoy Konferentsii "Rossiya-Gollandiya: Na Perekrëstke Mneniy"* = *Materialen van de Internationale Wetenschappelijke Conferentie "Rusland-Nederland: Op Het Kruispunt van Meningen"*, 192–205. Evropeyskiy Dom, 2008.
- Nozdrin, O. Ya. *Jan Dankart i ego sočinenie o Rossii načala XVII veka*. Minsk, 2016.
- Parmelee, M. P. *A Short History of Russia*. New York, 1907.
- Pavlov, A. and Perrie, M. *Ivan the terrible*. New York, 2013.
- Piso, C. *De Alderbarbarichste Natie Ter Werelt' De Reisbeschrijvingen over Rusland Van Sigismund Von Herberstein En Johan Danckaert*. Leidschrift: Beelden van Rusland, 1989.
- Poe, M. T. *Foreign descriptions of Muscovy: An Analytic Bibliography of Primary and Secondary Sources*. University of Iowa, 2008.
- Poe, M. T. *A People Born to Slavery*. Cornell University Press, 2018.
- Smirnov, I. I., *Moskovskaya khronika, 1584-1613 = Die Moskauer Chronik*. Moskva: Akademii nauk SSSR, 1961.
- Tarkiainen, K. "Hollantilainen näkökulma". In *Se Vanha Vainooja: Käsitykset itäisestä naapurista livana Julmasta Pietari Suureen*. Helsinki: SHS, 1986.
- Tavernier, R. *Russia and the Low Countries : An International Bibliography : 1500-2000*. Groningen: Barkhuis Publishing, 2006.
- Velde, C. S. C., Sister M. Richard Ann. "MUSCOVY IN THE SIXTEENTH CENTURY: THE ACCOUNTS OF SIGISMUND VON HERBERSTEIN AND ANTONIO POSSEVINO." Indiana University: ProQuest Dissertations Publishing, 1966.

8. Appendix

The first column is the original Dutch text as Danckaert wrote it, the second column is a translation to modern Dutch, which was made by the author of this thesis. In the right column, the text is highlighted when it resembles a source text. When Danckaert copied **Herberstein verbatim**, the text is highlighted in **yellow**. When Danckaert used the text but made **slight changes** to it, the text is highlighted in **blue**. This is also done for **Massa** in **green** for the **literal copies**, and **purple** for the **slightly changed** text respectively.

HET EERSTE CAPITTEL.	HET EERSTE HOOFDSTUK.
DE GHELEGENTHEYT VAN MOSCOVIEN OFT RUSLANDT, ENDE HOE T'SELVE VERDEELT WORT.	DE LOCATIE VAN MOSKOVIE OF RUSLAND, EN HOE HET INGEDEELD WORDT.
MOscovien heeft den naem vande Riviere Moscho, de welcke voorby de groote Stadt Moscou loopt, andere noemen het Lant generalic t'Keyserrijck van Russien oft Ruslandt. Het leydt in twee deelen des Werelts, d'eene helft van dien in Europa, ende d'andere in Asia. De Noortzijde streckt aen de witte Zee, die genoemt wert Petzorke. Aen de Oostzijde grenscht het aen Tartarijen. Int Zuyden leydt de vermaerde Stadt Astracan, waerby loopt de Zee ghenaeamt Mari Caspium, ende streckt tot aen de frontieren van Persien. Teghens d'Westen grensen Lijflandt, Finlandt, ende Littauwen. Het Landt is seer spatieus, ende heeft onder hem vele Hertochdommen, waer van de voornaemste syn, het ghebiet van Moscou, daer de Keyser syn Hof hout, Smolenskij waer by loopt de Riviere Borristines, welckers gebiet den Coninck van Polen nu geheel geincorporeert heeft, ende het Vorstendom van Novogardia, liggende aen de Riviere Wolga, die haren uytloop heeft inde Zee, genaemt Mare Balticum. De andere Provincien syn veele, ende verscheyden, als Wollodimeria, Syberia, Maisaiskia, Plescovia, Euweria, Ingaria, Permia, Viatkia, Bulgaria, Cernigonia, Kasania, Woletkia, Roschouia, Vdoria, Obdoria, Beloia, Rostouia, Ierislania, Bielosoria, Condonia, ende Petzora, welcke alle behalven de ghene die nu vande Coninghen van Polen ende Sweden geoccupeert werden, onder des Russichen Keysers ghebiet staen. Maer de selve ligghen seer wijt, ja sommighe over de 200. mijlen van malcanderen, ende meest gesepareert met verscheyden Rivieren, waer van sommige over de 1200. passen breed syn, om welcke oorsake het Lant te swacker is, door dien, by Somer tijde, om de menichvuldighe Rivieren, ende vele Morasschen, d'eene Provincie de andere swaerlijck eenighe assistentie van Crijchsvolck, oft andere noodicheden kan toevoeren, gelijk vele uytländers d'experientie van dien wel ghehadt hebben.	De naam Moskovie komt van de rivier de Moskva, die voorbij de grote stad Moskou stroomt; anderen noemen dit land over het algemeen het Russische Keizerrijk, of Rusland. Het ligt in twee delen van de wereld, de ene helft ligt in Europa, de andere in Azië. De noordzijde strekt langs de Witte Zee, die Petsjorazee genoemd wordt. Aan de oostzijde grenst het aan Tartarije. In het zuiden ligt de beroemde stad Astrachan, waarbij de zee genaamd Kaspische Zee ligt, die zich uitstrekt tot aan de grenzen van Perzië. Tegen het westen grenzen Lijfland, Finland en Litouwen. Het land is zeer uitgestrekt en heeft veel hertogdommen, de belangrijkste zijn, het gebied van Moskou, waar de keizer zijn hof houdt, Smolensk, waarlangs de rivier Dnjepr loopt, die nu geheel door de koning van Polen is ingelijfd, en het vorstendom van Novgorod, liggend aan de rivier Wolga, die uitloopt in de Oostzee. Er zijn nog veel meer provinciën, zoals Vladimir, Siberië, Mozjaysk, Pskov, Tver, Joegorsk, Perm, Vjatka, Bulgarije, Tsjernigov, Kazan, Vologda, Rjev, Oedorskij, Obdorsk, Beljovskij, Rostov, Jaroslavl, Belozjorsk, Kondon, en Petsjorsk; deze staan, uitgezonderd de gebieden die nu door de koningen van Polen en Zweden ingelijfd zijn, onder het bestuur van de Russische keizer. Deze liggen ver uit elkaar, soms wel 200 mijl, vaak afgescheiden door verscheidene rivieren, die soms wel 1200 passen breed zijn. Hierdoor is het land verzwakt, doordat in de zomer, vanwege de grote hoeveelheid rivieren en moerassen, de ene provincie lastig de andere kan helpen door krijgsvolk of andere benodigdheden toe te sturen, vele buitenlanders hebben dit al ondervonden.

HET TWEEDE CAPITTEL. WANNEER DATMEN BEVINDT DAT DE RUSSEN ALDEREERST VAN HARE GESCHIEDENISSEN YET HEBBEN BEGINNEN TE BESCHRIJVEN.	HET TWEEDE HOOFDSTUK.²⁶⁵ WANNEER DE RUSSEN VOOR HET EERST HUN GESCHIEDENIS BEGONNEN TE BESCHRIJVEN.
GElijck de Moscoviters oft Russen eene Natie is, waerinne meestendeel de dronckenschap, ontuchtich ende onordentlijck leven alsulcken plaetse heeft, dat sy haer seer weynich, ofte by nae gantsch niet en delecteren in het ondersoecken wat by haren tijden op andere plaetsen mach gheschieden, ofte voor hare tijden, binnen hare eyghene Lant-palen mach geschiet wesen: so ist datmen niet seker weten en can wie dat eerst het Rijke ghefondeert, ofte gheregeert heeft. Alleene bevintmen dat sy een weynich hebben beginnen te beschrijven int Jaer na de geboorte Christi 1471. soo van het gene dat by hare tijden passeerde, als oock t'ghene sy van hare Voorouders verstaen hadden over langen tijt gepasseert te syn, Ende onder anderen, hoe dat daer eertijts eene groote dissentie, twist ende binnenlantsche oorloge ter oorsaecke van de regeringe is geweest, d'welck geduerende, so isser binnen de Stadt Novogardia eenen voornemen Man gheweest met namen Gistomissel, begaeft met een sonderlinge experientie, ende in grooten aensiene, desen, aenmerckende de groote tumulte, ende dat mits de selve het Lant begoste tot decadentie te komen, heeft goet ghevonden ende ten lesten oock te weghe ghebracht, dat de Russen eendrachtelick Gesanten hebben uytgesonden aen dry ghebroeders, woonende by de Waregossen, de welke om hare hooge afkomste ende groote ervarentheyt, so in crijchs als politijcke saecken, by eenen yegelicken seer geestimeert waren, ende de selve hebben sy de regeringhe van haren geheelen Rijke aangeboden. Dese gekomen zijnde, hebben t'selve geerne geaccepteert, Ende is onder haer eene sekere verdeelinghe gemaect, als namentlicken, den eersten Broeder genaemt Aurick creech het ghebiet van Novogardia, ende hiel syn Hof tot Laddega, eene Stadt ligghende aen de Riviere Wolga. 36. duytsche mijlen van Novogardia. Den tweeden Broeder genaemt Sinanus werde ghegeven het gebiedt by de witte ofte de staende Zee: Hy hiel syn Hof op verscheydene plaetsen. Den derden Broeder, met namen Troiwor nam het gebied van Plescou, ende hiel syn Hof inde Stadt Zworzock. De Russen beroemen haer (doch sonder eenich bewijs) dat dese gebroeders van Romeynschen afkomste waren. Als dese de regeringhe hebben aenghenomen, is gheweest int Jaer na Christi gheboorte 951. Maer seer corts beyde de jongste Broeders gestorven synde, is Aurick alleen aenghenomen ende gheproclameert Souvereyn gebiedder des gantschen Russen Rijcx: Doch t'selve duerde eenen cleynen tijt, doordien hy seer haest syne Broeders ghevolcht is, achterlatende eenen Sone, ghenaeamt Igor, neffens den welcken, also hy om syne jonckheyt noch niet regeren en conde, vercosen wierd een van syn geslachte, met namen Oleck: Dese twee nu eenige Jaren te samen in de regeringe geweest zijnde,	Omdat de Moskoviërs of Russen een natie hebben waarin het dronckenschap, en een ontuchtig en onordentelijk leven een zodanige plaats hebben, dat ze zich weinig (of bijna niet) interesseren in het onderzoeken wat er in hun tijd op andere plaatsen gebeurd is, of voor hun tijd binnen hun eigen grenzen, weet men niet zeker wie het rijk voor het eerst gesticht en geregeerd heeft. We weten alleen dat zij in het jaar 1471 na Christus zijn begonnen met het beschrijven wat er in hun tijd gebeurde, daarnaast schreven ze op wat ze van hun voorouders te horen hadden gekregen over lang vergane tijden. Onder andere schrijven ze, hoe de grote verdeeldheid, strijd en burgeroorlog die er in de vroegere tijden heerste de oorzaak was voor de vestiging van de civiele macht. In die tijd was er in de stad Novgorod een voorname man die Gistomissel heette, hij was begaafd met buitengewone inzicht en had veel aanzien. Toen hij de grote onrust in het land opmerkte waardoor het land in verval begon te raken, had hij bedacht, en uiteindelijk ook uitgevoerd, dat de Russen eendrachtig gezanten uit zouden moeten zenden naar drie broers die woonden in de Varjagen. Vanwege hun hoge afkomst en grote ervaring in zowel militaire als politieke zaken werden deze broers bij ieder in zeer hoog aanzien gehouden. De gezanten boden deze broers de regering van het hele rijk aan. Dit hebben zij gewillig geaccepteerd en ze verdeelden het land onder elkaar. De oudste broer, genaamd Riurik, kreeg het gebied van Novgorod en hield zijn hof in Ladoga, een stad die ligt aan de rivier de Wolga, 36 Duitse mijlen van Novgorod verwijderd. De middelste broer, genaamd Sineus, werd het gebied bij de Witte of Staande Zee gegeven; hij hield zijn hof op verschillende plaatsen. De jongste broer, genaamd Truvor, nam het gebied van Pskov, en hield zijn hof in de stad Torzjok. De Russen scheppen op (zonder enig bewijs te hebben) dat deze broers van Romeinse afkomst waren. Zij hebben de regering aangenomen in het jaar 951 na Christus. Maar de twee jongste broers zijn zeer kort daarna overleden, en Riurik werd uitgeroepen tot de alleenheerser van het hele Russische Rijk. Dit was maar van korte duur, doordat hij zeer snel zijn broers gevolgd was, hij liet een zoon achter genaamd Igor. Aangezien Igor nog zeer jong was en niet alleen kon regeren werd er iemand van zijn geslacht gekozen om dit samen met hem te doen, genaamd Oleg. Na enige jaren samen geregeerd te hebben, voerden ze hevige oorlogen tegen de Grieken. Ze hadden een inval in het land gedaan en waren tot voor de stad Constantinopel gekomen, ze waren echter genoodzaakt om weer terug te keren. Nadat Oleg 36 jaar geregeerd had, kreeg hij enige wormen in zijn voet, die het zodanig geïnfecteerd hadden dat hij eraan overleden is.

²⁶⁵ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 9.

hebben grooten oorloch gevoert tegens de Griecken, hebben eenen inval in het Lant gedaen tot voor de Stadt van Constantinopolen toe, doch genootsaeckt geweest wederomme te keeren. Als nu Oleck 36 jaren geregeert hadde, heeft hy eenige wormen in synen voet gecregen, de welcke den selven also geinfecteert hebben, dat hy daer van gestorven is.	
--	--

VAN DE WREETHEYDT DER VORSTINNE OLKA. HET DERDE CAPITTEL. DE GROOTE WREETHEYDT VANDE VORSTINNE OLKA, ENDE HOE SY ALDEREEST DE GRIECKSCHE RELIGIE HEEFT AENGHENOMEN.	OVER DE WREEDHEID VAN DE VORSTIN OLGA. HET DERDE HOOFDSTUK.²⁶⁶ OVER DE GROTE WREEDHEID VAN DE VORSTIN OLGA, EN HOE ZIJ ALS EERST DE GRIEKSE RELIGIE HAD AANGENOMEN.
Igor nu zijnde Souverain, ghebieder des gheheelen Rijcx, troude eene Vorstinne van Plescou, ghenamt Olka, ende nae eenighe jaren den crijch teghen de Grieken weder aennemende, trock met sijnen heyrleggher tot Heracleam ende Nicomediam toe, alwaer sijne vyanden hem met veele duysent mannen ghemoetende, hebben hem slach ghelevert ende de victorie behouden. Igor op de vlucht sich begevende,²⁶⁷ is gevallen in handen vande Derwillianen, op eene plaetse ghenamt Coreste, alwaer sy hem met eenighe andere, om t'leven ghebracht, ende op de selve plaetse begraven hebben. Sijne vrouwe Olka hadde hy achterghelaeten eenen sone met namen Swatislaum noch cleyn zijnde, waer over sijne moeder, met bewilghinge van alle de Ondersaten, de regeringhe voor hem heeft aenghenomen.²⁶⁸ De Derwillianen vreesende dat sy over haers mans doot wraecke soude soecken te nemen, hebben by alle middelen ghesocht haer met Olka te reconcilieren, ende daer over haren Vorst gheinduceert dat hy haer ten houwelyck soude eysschen, hy daer toe bewillicht zijnde, heeft twintich persoonen van sijne ondersaten afghesonden, door de welcke hy Olka sijn voornemen dede te kennen gheven: Maar sy, wiens herte, om het vergoten bloet van haeren man, niet anders en sochte als wraecke, dede dese twintich boden miserabelijck omme brenghen,²⁶⁹ ende sondt eenen Ambassadeur aenden Derwiliaenschen Vorst, hem ontbiedende, dat soo hy haer tot eene Vorstinne begheerde, hy haer beter boden oft ghesanten soude seynden als hy eerst gedaen hadde, 'twelck hy oock dede, ende sondt tot haer vijftich van sijne voorneemste Bojaren oft Edelluyden, de welcke sy (sonder haer eenighe audientie te verleen) alle te samen in eene badstove dede versmooren.²⁷⁰ Daer nae heeft sy den Derwilliaenschen Vorst, de welcke onwetent was van het ombrenghen sijnder Ghesanten, haer aencomste doen verclaeren, ende vergadert hebbende eenen grooten hoop volcks om met haer te reysen, gaf sy te kennen dat haer voornemen was haers mans doot, op de plaetse daer hy begraven lach ('twelck aldaer des Lants maniere is) te gaen beschreyen, ende alsoo is sy na de Derwillianen getrocken, der welcker Vorst geen quade suspitie hebbende, heeft haer vele Boiaren ende de principaelste van sijne ondersaten tot onthaelinghe te ghemoet gheschickt: maer sy simulerende de wraeckgiericheyt die sy int herte was	Igor, die nu soeverein van het gehele rijk was, trouwde met een vorstin van Pskov, genaamd Olga, en ging enkele jaren later weer de strijd tegen de Grieken aan. Hij trok met zijn huurleger tot Heraclea en Nicomedia, waar zijn vijanden hem met vele duizenden mannen opwachtten, ze gingen de strijd aan en overwonnen de Russen. Igor begaf zich op de vlucht maar viel in de handen van de Drevljanen in een plaats genaamd Korosten, waar ze hem en enige anderen om het leven brachten en begroeven. Zijn vrouw Olga had hij achtergelaten met een zoon, genaamd Svjatoslav; aangezien hij nog klein was had zijn moeder, met goedkeuring van alle onderdanen, de regering voor hem aangenomen. De Drevljanen, die vreesden dat zij wraak zou nemen voor de dood van haar man, hadden er alles aan gedaan om zich met Olga te verzoenen en overtuigden hun vorst dat hij haar ten huwelijk zou moeten vragen. De vorst was hiertoe bereid en had twintig van zijn onderdanen naar haar toegezonden, die Olga vertelden van zijn aanzoek. Maar zij, wiens hart niets anders zocht dan wraak vanwege het vergoten bloed van haar man, liet deze twintig boden op een akelige manier om het leven brengen. Ze zond een ambassadeur naar de Drevljaanse vorst, die hem liet weten dat als hij haar als zijn vorstin wilde hebben, hij haar betere boden of gezanten moest sturen dan hij eerder had gedaan. Dit verzoek willigde hij in, hij zond haar vijftig van zijn voornaamste bojaren of edelen, die zij (zonder hen enige audiëntie te verlenen) allemaal om het leven bracht in een badstov. Daarna heeft zij de Drevljaanse vorst, die niet wist van de dood van zijn gezanten, haar aankomst gemeld. Nadat zij een grote groep mensen had verzameld om met haar mee te reizen, gaf zij te kennen dat het haar intentie was om de dood van haar man, op de plaats waar hij begraven lag, te gaan bewenen (zoals het de gewoonte van haar land was). Aldus is zij naar de Drevljanen getrokken, de vorst, die geen argwaan had, stuurde haar vele bojaren en de voornaamste van zijn onderdanen tegemoet om haar te onthalen. En zij, terwijl ze haar wraakzucht die in haar hart brandde verstopte, werd door de Drevljanen vriendschappelijk ontvangen. Nadat ze hen zodanig dronken had gevoerd, met de drank die ze daarvoor mee had genomen, dat ze voor pampus lagen, heeft Olga hen allemaal door haar volk om het leven laten brengen, zonder dat ook maar iemand wist te ontsnappen.

²⁶⁶ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol 1 p. 9-12.

²⁶⁷ Opmerking in de marge: "Igor vlucht ende werdt verslaghen."

²⁶⁸ Opmerking in de marge: "Olka sijn vrouwe neemt aen de regeringhe voor haer sone."

²⁶⁹ Opmerking in de marge: "Schrickelijke wreetheyt vanden Vorstinne Olka."

²⁷⁰ Opmerking in de marge: "Tweede wreetheyt, versmoort 50 Edellieden."

voedende, is vande Derwillianen minnelijck ontfanghen gheweest, doch nae dat sy die met dranck, die sy tot dien eynde mede ghevoert hadde, so hadde overwonnen, dat sy als versmoort lagen, ende gansch van haer selven niet en wisten, heeft sy die door haer volck alle doen om 'tlevens brengen, sonder dat een eenich Mensche daer af is ontcomen.²⁷¹ Dit gheeffectueert hebbende, is sy wederom naer Chiovien ghetrocken, ende heeft vergadert alle haer Crijchsvolck dat haer moghelijk was, de selve voorhoudende de doot hares Mans, ende de groote eere die sy behalen soudent, soo sy met ghewelt van wapenen wrake daer over namen; door dese redenen heeft het Crijchsvolck lichtelijck sich laten bewegen, ende sy is met haren Legher nae den Derwilliaenschen Vorst getrocken, de welke verstaen hebbende het ombrengen zijns volcx, heeft oock alle sijne macht by een ghebracht, ende is daer mede opghetrocken; Maer Olka met haer volck is hem onversiens op den hals gheweest, ende hem slach leverende, heeft de victorie behouden.²⁷² De gheene die van de Derwillianen overbleven, hebben de vlucht genomen naer een sterck Slot, het welke Olka belegert heeft, ende alsoo benauwt, dat niemant daer in of uyt en mochte comen. De belegheringhe nu een gheheel jaer gheduerd hebbende, heeft die van binnen d'ammunitie van oorloge beginnen te faillieren, waeromme sy versochten met Olka te parlementeren, de welke 'tselve accepteerden, met conditie, dat haer eerst uyt elck huys ofte familie, die in't Slot waren, twee levende duiven soude ghesonden werden,²⁷³ de welke ontfanghen hebbende, heeft sy die onder de vleughelen sekere instrumentkens met vuur-werck doen binden, ende de selve alsoo weder latende vliegghen, is elcke duyve in sijn ghewoonlijck huys ende nest ghecomen, waer door, 'tvoornoemde vuur-werck aengaende, is tot verscheyden plaetsen den brandt inde huysen ghecomen.²⁷⁴ Het welke wel eenichsins de waarheyt ghelijck schijnt te wesen, door dien de huysen daer al van dennen hout ghemaect zijn, het welke somtijts door het herst oft terpentijn soo vet is, dat het met het alderminste vuur aen brandt gheraect, ende een huys aen brandt wesende, sijn alle de andere in grooten noot, door dien sy seer dicht op malcanderen ghebouwt zijn. Die van het Slot siende haer bedwonghen door den grooten brandt, hebben sich in de ghenade van Olka begheven, maer haer en is gheene andere gratie geschiedt, als nae dat het meeste deel omghebracht was, eenighe ghevanghen ghehouden ende als slaven vercocht zijn.²⁷⁵ Daer nae heeft Olka meest alle de sterckten der Derwillianen onder haer ghebiedt ghebracht, uytghenomen eenighe, tot de welke de Vorst, ontcomen zijnde uyt de batalie, sijnen toevlucht ghenomen hadde, om sich voor de wreedthet van Olka te salveren. Maer sy, meynende den doot hares Mans nu dier ghenoech

Nadat dit ten uitvoer was gebracht, is zij wederom naar Kiev getrokken en verzamelde ze al haar krijgsmacht, die ze maar kon vinden, bij elkaar en herrinerde hen aan de dood van haar man en de grote eer die zij zouden behalen als zij met wapengeweld daar wraak voor zouden nemen. Door deze redenen liet het krijgsvolk zich gemakkelijk overhalen, en Olga trok met haar leger naar de Drevljaanse vorst. Nadat deze te weten kwam dat zijn volk was omgebracht, had ook hij zijn leger bijeen gebracht en was daarmee opgetrokken. Olga slaagde er echter in om hem te verrassen, aan te vallen en te overwinnen. Degenen van de Drevljanen die nog leefden waren op de vlucht geslagen naar een sterk slot, het welke Olga belegerde, en zodanig in het nauw gebracht had dat niemand er in of uit kon komen. Na een jaar het slot belegerd te hebben begon de ammunitie in het slot tekort te schieten, hierom verzochten zij om met Olga te onderhandelen over vrede of een wapenstilstand. Zij accepteerde dit onder de voorwaarde dat er eerst uit elk huis of familie die in het slot was twee levende duiven gezonden werden. Na deze ontvangen te hebben, heeft zij instrumentjes met vuurwerk onder hun vleugels laten binden. Toen liet ze de duiven terugvliegen naar hun eigen huis en nest, waardoor, nadat het hiervoor genoemde vuurwerk af ging, er op verscheidene plekken brand in de huizen ontstond. Dit verhaal lijkt wel mogelijk te kunnen zijn, aangezien de huizen daar allemaal van dennenhout gemaakt zijn, die soms door hars of terpentijn zo vet zijn dat het zelfs met de kleinste vlam in brand kan vliegen, en als één huis in brand staat, zijn alle andere in groot gevaar, aangezien ze zeer dicht op elkaar gebouwd zijn. De mensen in het slot, die zagen dat ze van alle kanten werden omringd door het vuur, begaven zich in de genade van Olga, ze beval echter de meeste gevangenen te doden, de weinige overgeblevenen werden als slaaf verkocht. Daarna had Olga de vestingen van de Drevljanen onder haar gebied gebracht, afgezien van een, waarin de vorst, nadat hij was ontkomen van het gevecht, zijn toevlucht had genomen om zichzelf voor de wreedheid van Olga te behoeden. Maar zij, menende dat de dood van haar man voor een hoge prijs was ingelost en aangezien haar wraaklust bevredigd was, trok weer naar Kiev, waar zij zich lange tijd rustig hield. Zij had zich voorgenomen, door haar eigen verlangen gedreven, om zich op de Griekse manier te laten dopen, de Griekse religie aan te nemen en haar onderdanen zich te laten bekeren. Met dit doel is zij met een grote stoet naar Griekenland gereisd en had ze de koningen verteld van haar voornemen, dit beviel hen zeer dus Olga werd goed ontvangen. Ze werd spoedig, samen met velen die zij bij zich had, gedoopt²⁷⁹, waarna ze haar naam veranderde van Olga naar Helena. Daarna was zij, nadat ze vele giften van de koning van Constantinopel had

²⁷¹ Opmerking in de marge: "Derde wreetheyt, brengt alle het volc om nae dat syse droncken ghemaect hadde."

²⁷² Opmerking in de marge: "Sy treckt te velde, ende behoudt de victorie."

²⁷³ Opmerking in de marge: "Olka werdt aengesocht te parlementeren, sy bedingt uyt elc huys oft familie twee duiven."

²⁷⁴ Opmerking in de marge: "Wonderlijcken brandt door haer aenghericht."

²⁷⁵ Opmerking in de marge: "Sy brengt het meeste volck om, de rest neemtse ghevanghen."

²⁷⁹ Herberstein elaborated that „[...], in the year of the world 6463 (955), she received baptism under King John of Constantinople [...]”.

ghecocht, ende haren lust door ghenoechsame wrake gheboet te hebben, is weder naer Chiovien ghetrocken, alwaer sy haer eenen tijdt lanck stille ghehouden hebbende, heeft, door eyghen begheerlijckheit ghedreven, voorgenomen haer op de Grieksche maniere te laten doopen, hare Religie aen te nemen, ende deselve onder hare Ondersaten te planten,²⁷⁶ waer over sy met eenen grooten staet naer Griekenlandt is gereyst, de Coningen haer voornemen te kennen ghevende, het welcke haer seer aenghenaem zijnde, is sy vande selve wel ontfanghen gheweest, ende stracx met veele van de gheene die sy by haer hadde gedoopt, met eenen haren voorigen naem veranderende, werde in plaetse van Olka gheenoemt Helena. Daer nae is sy met groote giften van den Coninck van Constantinopolen begaeft zijnde, weder nae Chiovien ghereyst. Ende dese Olka is d'eerste gheweest die 'tChristen gheloove (soo het alsoo mach ghenaemt worden) aenghenomen heeft: Maer alsoo sy 'tselve onder hare Ondersaten dede verbreyden, ende vele 'tselve aennamen, nochtans en heeft sy noyt door gheene middelen haren Sone Swatislaum connen bewegen om van ghelijcken te doen. Dit is gheschiedt in't jaer nae Christi gheboorte 987. Als nu Swatislaus tot sijne jaren ghecome was, heeft hy selfs de regeringhe des Rijcx aenghenomen,²⁷⁷ hy was een goet Crijchs-man, hy trock ten oorloghe sonder tros ofte bagagie, te velde zijnde, hiel hy hem te vreden met seer slechten cost, als swart broodt, verdroocht ende verbrandt vleesch, met andere dierghelijcken, hy nam sijn nacht-ruste op d'aerde, eene sadel was sijn oor-cussen: Hy heeft vele oorloghen diemen niet particulierlijck beschreven en vindt, geluckelijck ten eynden ghebracht, ende onder anderen heeft hy de Bulgares tot Danubium overwonnen, ende de selve onder sijn ghebiedt ghebrocht. Hy hiel sijn Hof tot Jerislaus, segghende tot sijne Moeder ende Raedts-Heeren: Hier hebbe ick vercosen de middelste ende beste plaetse, want uyt Griekenlandt werden my toeghebracht gout, silver, wijn, ende veelderley vruchten, uyt Hongarij oock silver ende peerden, ende uyt Ruslandt, leder, wasch, honich, ende Crijchsvolck. Corts daer nae is Olka sijne Moeder seer cranck gheworden, ende ghevoelende dat het leven haer begheven wilde, heeft sy haren Sone ontboden, ende den selven vele vermaninghen voorghehouden, ende onder anderen tot het aennemen haerder Religie, de welcke onder een groots deel sijner Ondersaten alreede verbreydt was, als oock tot volherdinghe in't voeren van den Oorloghe, waer inne sy verhoopte dat de fortuyn hem alle faveur (gelijck sy aen haer ghedaen hadde) bewijzen soude, ende ten laetsten heeft sy van hem begeert, dat hy na haer overlijden, hare sepulture met de aldermeeste pompen ende ceremonien vereeren soude, ende alsoo sy drie daghen daer nae overleden is, heeft hy 'tselve, soo veele hem moghelijck was, volbracht. Dese Olka werdt noch huydensdaechs als eene Santinne ghevenereert, ende haren heylighen dach werdt op den elfsten Julij naer ouden stijle, ceremonialijck onderhouden.²⁷⁸

ontvangen, weer naar Kiev gereisd. Deze Olga is de eerste geweest die het Christelijke geloof (als het zo genoemd mag worden) aangenomen heeft.²⁸⁰ Hoewel zij dit geloof onder haar onderdanen heeft doen verspreiden en velen dit aannamen, heeft zij nooit haar zoon Svjatoslav kunnen bewegen om dit ook aan te nemen. Dit is geschied in het jaar 987 na Christus. Toen Svjatoslav oud genoeg was, had hij zelf de regering van het rijk aangenomen. Hij was een goede militair: hij trok ten oorlog zonder reserves of bagage, wanneer hij op het slagveld was hield hij zich tevreden met zeer slecht eten, zoals zwart brood, verdroogd en verbrand vlees, en ander soortgelijk voedsel. Hij sliep op de grond, met een zadel als kussen. Hij had vele oorlogen, waarvan je de bijzonderheden niet kan vinden in de beschrijvingen, tot een goed einde gebracht. Hij had onder andere Bulgarije tot de Donau veroverd, en dit onder zijn gebied gebracht. Hij hield zijn hof in Perejaslavets, hij gaf als reden tegen zijn moeder en zijn raadsheren: "Ik heb deze plaats gekozen als de middelste en beste plaats, want uit Griekenland wordt goud, zilver, wijn en vele verschillende vruchten geleverd, uit Hongarije ook silver en paarden, en uit Rusland leer, bijenwas, honing en krijgsvolk." Kort daarna is Olga, zijn moeder, zeer ziek geworden. Omdat ze voelde dat ze bijna het leven zou begeven, ontbood ze haar zoon, die ze vele wensen voorhield. Onder andere maande ze hem aan om haar religie aan te nemen, die al onder een groot deel van zijn bevolking wijdverspreid was. Daarnaast hoopte ze ook dat hij standvastig zou blijven in het voeren van oorlog, waarbij ze hoopte dat het fortuin hem altijd zou begunstigen (zoals het haar ook begunstigd had). Als laatste verlangde ze van hem, dat hij na haar overlijden haar met alle eer en ceremonies zou begraven. Toen zij drie dagen later overleed, heeft hij deze wensen, naar zijn beste vermogen, volbracht. Deze Olga wordt tegenwoordig nog steeds als een heilige vereert, en haar heilige dag wordt plechtig gevierd op 11 juli, oude stijl.

²⁷⁶ Opmerking in de marge: "Sy verandert van Religie, treckt nae Griekenlant ende wert Helena genaemt."

²⁷⁷ Opmerking in de marge: "Swatislaus haer Sone neemt de regeringe aen."

²⁷⁸ Opmerking in de marge: "Olka sterft, en wert haer gedachtenis alle jaren op den 11. Julij ghehouden."

²⁸⁰ Herberstein adds that the annals compare her to the sun: "for as the Sun illuminates the world itself, so also, say the records, she illuminated Russia with the faith of Christ."

HET VIERDE CAPITTEL. VANDEN OORLOCH DIE SWATISLAUS TEGHENS DE GRIECKEN GHEVOERT HEEFT, ENDE HOE DAT NAE SYNE DOODT SYNE SONEN OM DE REGERINGHE TWISTICH WAREN.	HET VIERDE HOOFDSTUK.²⁸¹ OVER DE OORLOG DIE SVJATOSLAV TEGEN DE GRIECKEN VOERDE, EN HOE NA ZIJN DOOD ZIJN ZONEN VOCHTEN VOOR DE TROON.
SWatisslaus hadde drie sonen, ende sijne moeder overleden zijnde, heeft hy gheordineert dat nae sijne doot dese alle drie ghelijck souden regeeren, ende heeft onder haer dese verdeelinghe ghemaect: aenden oudsten sone, genaemt Jeropolchus, heeft hy ghegheven Chiovien, aen Olego den tweeden, 'tghebedt vanden Derwillianen, ende aenden jonghsten sone met namen Wollodimer, het rijcke van Novogardia. Dit ghedaen hebbende, is hy selfs met alle sijne macht ten oorloghe getrocken teghens twee Grieksche Coninghen Basilium ende Constantinum, ende als hy teghens de selve te velde quam, so isser onder de Russen, aensiende het over-groot ghetal der Grieken, eene groote verbaestheyt ghecomen, d'welck Swatisslaus merckende, heeft haer op dese maniere aengesproken: vrome Soldaten, en vreest niet, maer volcht my alleen, want ick sweere u vechtende te sterven oft de victorie te behouden, ende soo wy alle vromelijck vechtende sterven, sullen wy daer mede eenen onsterffelijcken name achterlaten, ende vluchtende sullen wy even wel ons leven niet alleen in perijckel stellen, maar 'tselve met een eeuwighe schande bevekken, soo veel my aengaet, ick sal altijd vast staen, ende mijn hoofd voor u luyden als eenen schilt te pande stellen, waer op de Russen ghelijckelijck antwoorden: waer u hoofd blijft daer sal 't onse oock blijven, ende hier door gecouragieert zijnde, zijn hare vyanden te gemoet ghereden, ende en hebben niet alleen de victorie behouden ende veele duysent mannen verslaghen, maer hebben veele stercke plaetsen in Grieken-landt inneghenomen ende verdestrueert.²⁸² De Grieksche Coninghen dit siende, hebben seer ghetracht haer met Swatisslao te versoenen, waer toe sy hem veele ghiften, als peerlen, gout ende andere costelijckheden ghesonden hebben, de welcke Swatisslaus niet en heeft willen ontfanghen, maer nochtans eenichsins sich met haer versoenende, is voort ghetrocken naer Constantinopolen, alwaer hy door bedroch om 'tlevens ghebracht wierdt van Curis Princken van Pierre Migor, die hem dede sijn hoofd af snijden, maeckende van't bekenneel eenen cop oft drinck-beker, waer op hy rontom met goude letteren dede stellen dese woorden: aliena quaerens, propria perdidit, dat is: Soeckende vreemde dinghen, heeft hy syne eyghen verloren.²⁸³ Swatisslaus nu doot zijnde, is eenen Bojaer Swatoldus genaemt, wiens broeder met name Luta van Olega den tweeden sone Swatisslai omghebracht was, hier door tot wrake gheirriteert zijnde, metter haest afghereyst naer	Svjatoslav had drie zonen. Nadat zijn moeder overleden was, beval hij dat na zijn dood zijn zoons alle drie tegelijk zouden regeren, en heeft de volgende verdeling gemaakt: aan de oudste zoon, genaamd Jaropolk, gaf hij Kiev, aan de tweede, Oleg, gaf hij het gebied van de Drevljanen, en aan de jongste zoon, genaamd Vladimir, het gebied van Novgorod. Na dit gedaan te hebben, was hij zelf met al zijn krijgsmacht ten strijde getrokken tegen twee Griekse koningen, Vasilij en Constantijn.²⁸⁶ Toen de vijanden samenkwamen op het slagveld, werden de Russen, die de grote hoeveelheid Grieken zagen, bevangen door grote vrees. Svjatoslav merkte dit en sprak hen op deze manier aan: "Dappere soldaten, wees niet bevreesd, maar volg mij alleen, want ik zweer u om of vechtend te sterven of de overwinning te behalen. Als wij allen heldhaftig vechtend sterven, zullen wij daardoor een onsterfelijke naam achterlaten. Als wij vluchten zullen wij niet alleen ons leven in gevaar brengen, maar deze ook met een eeuwige schande bevekken. Wat mij betreft, ik zal altijd standvastig zijn en mijn hoofd voor jullie als een schild ter beschikking stellen." Waarop de Russen op dezelfde wijze antwoorden: "Waar uw hoofd is, daar zal het onze ook zijn." Nadat ze hierdoor geïnspireerd waren, reden ze hun vijanden tegemoet, en behaalden ze niet alleen de overwinning en versloegen ze vele duizenden mannen, maar namen ze ook vele forten in Griekenland in en vernietigden deze. Toen de Griekse koningen dit zagen, deden ze er alles aan om zich te verzoenen met Svjatoslav. Ze hadden hem vele giften gestuurd, zoals parels, goud en andere juwelen, die Svjatoslav niet wilde hebben. Desalniettemin wilde hij zich toch enigszins met hen verzoenen en hij trok naar Constantinopel, waar hij door bedrog om het leven gebracht werd door Koerja, Khan van de Petsjenegen. Deze onthoofdde hem en maakte van zijn hersenpan een kop of drinkbeker, waarop hij rondom met gouden letters het volgende liet ingraveren: aliena quaerens, propria perdidit, dat is: zoekende naar vreemde dingen, heeft hij zijn eigen verloren. Nadat Svjatoslav gedood was, is een bojaar genaamd Svjatold, wiens broer Lut op bevel van Oleg, de tweede zoon van Svjatoslav, omgebracht was, waardoor hij op wraak zinde, in alle haast afgereisd naar Jaropolk, de oudste zoon. Deze bojaar bracht hem met vele redenen aan het verstand dat een rijk maar door één heerser geregeerd hoorde te worden, zoals het lichaam door het hoofd beheerst wordt. En aangezien het Jaropolk was die de oudste zoon was en de macht over

²⁸¹ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 12-16

²⁸² Opmerking in de marge: "Swatisslaun heeft groote victorie."

²⁸³ Opmerking in de marge: "Werdt door bedroch om 't leven gebracht ende van sijn bekenneel een drinckbeker ghemaect.

²⁸⁶ Herberstein comments in more detail.

Jeropolchum den oudtsten sone, dien hy met veele redenen onderwees, dat een Rijk maer van eenen Heere gheregiert en behoorde te worden, even ghelijck het lichaam door een hoofd: ende naedemael hy den oudtsten sone was, ende dat daerom de regeringe met recht hem alleen toe quam, so riedt hy hem dat hy sijne broeders uyt het Rijke verdrijven soude. Jeropolchus, wiens herte meer met ambitie als eenige broederlijke affectie bevanghen was, is met alle sijne macht teghens sijnen broeder Olegam opghetrocken, maer Olega door dese onverwachte overvallinghe heeft sich op den vlucht begheven, ende over eene Brugghe rijdende, hebben de gheene die hem vervolchden, hem aldaer achterhaelt, ende alsoo ghedronghen, dat hy vande brugghe in't water ghevalen, ende met veele andere aldaer verdroncken is.²⁸⁴ Wollodimer den jonghsten broeder, van sijnes broeders dootd verwitticht zijnde, ende dat Jeropolchus sich bereyde om hem van ghelijcken te overvallen, is van Novogardia ghevlucht naer de Wareskoye Mori, ende Jeropolchus trock naer Novogardia, ende 'tselve met weynich resistentie ghesubjugeert hebbende, is Monarch van gheheel Ruslandt gheproclameert. Maer Wollodimer heeft by de Wareskoye soo veel te weghe ghebracht, dat sy hem gheloofd hebben met alle hare macht ende ghewelt by te staen, op dat hy den dootd van sijnen jonghsten op sijnen oudtsten broeder mochte wrecken, waer over hy veele duysenden vande Waregen by malcanderen gecregen hebbende, is daer met tegen sijnen broeder getrocken, ende voor eerst hem ghedreven hebbende uyt Novogardia, vervolchde ende belegerde hem binnen het Slot Chior, daerinne sondt hy heymelijcker wijze eenen bode aen Bludo overste Raedts-heer van Jeropolcho, den selven excessive groote schatten belovende, so hy sijnen broeder woude ombrenghen, ofte hem alsulcken raedt gheven dat hy door den selven in sijne handen mochte vallen, het welcke Bludo gheloofde te doen, met instructie dat Wollodimer het Slot metten eersten soude bestormen, 'twelck gheschiedende, riedt hy Jeropolcho dat hy daer niet inne en soude blijven, welcken raet hy volchde, ende vluchte by nachte, nemende sijnen toevlucht tot Roden, alwaer hy, alsoo t'selve sterck was, meynde vry te wesen. Maer Wollodimer, naer dat hy het meestendeel van Chiovien sich subject hadde ghemaect, ende aldaer ordre gestelt hebbende, trock met alle sijne macht na Roden, ende beleggerde dat seer sterck. Als sy nu binnen het Slot begosten benaet te worden, soo door ghebrek van victualie als alle amonitie van oorloghe, soo riedt Bludo, (de welcke niet anders en trachte als om sijne belofte naer te comen, ende den beloofden schat te ghenieten,) dat Jeropolchus met sijnen broeder vrede soude maecken, door dien hy hem niet langher en soude connen wederstaen, ende dien volghens sondt hy heymelick aen Wollodimer, hem belovende dat hy wel haest sijne belofte soude te weghe brengen. Jeropolchus volghende desen raedt, schreef aen sijnen Broeder dat hy vrede begeerde, hem biddende, dat hy ghenadelijck met hem handelen wilde. Ende alsoo Wollodimer scheen daer toe niet te willen verstaen, ende dat voor die van binnen gheenen anderen uytvlucht en scheen te wesen, soo riedt

het hele rijk alleen hem toekwam, adviseerde Svjatold hem om zijn broers uit het rijk te verdrijven. Jaropolk, wiens hart meer met ambitie dan enige broederlijke affectie vervult was, is met zijn hele legermacht tegen zijn broer Oleg opgetrokken. Door deze onverwachte overval was Oleg op de vlucht geslagen. Toen hij over een brug reed, hadden zijn achtervolgers hem ingehaald en hem zodanig geduwd dat hij van de brug in het water viel en met vele anderen daar verdronk. Vladimir, de jongste broer, hoorde van de dood van zijn broer en dat Jaropolk zich voorbereidde om hem ook te overvallen, vluchtte weg van Novgorod naar de Oostzee. Jaropolk trok op naar Novgorod en onderwierp het met weinig tegenstand, waarna hij werd uitgeroepen tot soeverein van geheel Rusland. Maar Vladimir had bij de Varjagen zoveel teweeg gebracht, dat zij hem beloofden om hem bij te staan met al hun macht en geweld, zodat hij de dood van zijn jongste broer op zijn oudste broer kon wreken. Nadat hij vele duizenden Varjagen bij elkaar verzameld had, was hij met hen tegen zijn broer opgetrokken. Eerst verdreef hij hem uit Novgorod, daarna vervolgde en belegerde hij hem in het Kievse slot. Vervolgens zond hij in het geheim een bode naar Bludo, de overste raadsheer van Jaropolk, die hij onnoemelijke schatten beloofde, als hij Jaropolk om zou brengen of hem zodanig advies zou geven dat hij hierdoor in de handen van Vladimir zou vallen. Bludo beloofde dit te doen en adviseerde Vladimir om als eerste het slot te bestormen. Terwijl dit gebeurde adviseerde Bludo Jaropolk dat hij niet in het slot kon blijven, deze raad volgde hij op en hij vluchtte in de nacht naar Roden, waar hij meende vrij te zijn van het gevaar, aangezien het een goed versterkte plaats was. Maar Vladimir, nadat hij het grootste deel van Kiev had veroverd en de orde had hersteld, trok met al zijn krijgsmacht naar Roden, en belegerde het fort. Toen degenen in het slot in nood begonnen te raken en er zowel een tekort aan levensmiddelen als aan militaire ammunitie kwam, adviseerde Bludo (die niet anders probeerde dan om zijn belofte na te komen en de beloofde schat te krijgen) dat Jaropolk met zijn broer vrede moest sluiten, aangezien hij hem niet langer kon trotseren. Vervolgens stuurde hij in het geheim een bericht naar Vladimir, waarin hij beloofde dat hij snel zijn belofte waar zou maken. Jaropolk volgde deze raad op en schreef aan zijn broer dat hij vrede wilde sluiten, en vroeg hem om hem met genade te behandelen. Vladimir leek daar niet toe bereid te zijn, en aangezien er voor de mensen in het slot geen andere uitvlucht leek te zijn, adviseerde Bludo aan Jaropolk dat hij zelf persoonlijk naar zijn broer moest gaan, in de hoop dat zijn hart (wanneer hij zou zien dat zijn broer zelf naar hem toe kwam om voor genade te smeken) vol medelijden zou zijn. Jaropolk besloot deze raad op te volgen (hoewel sommigen²⁸⁷ in zijn raad hem dit ontrieden), maar zodra hij buiten het slot was, werd hij door twee Varjagen aangevallen en om het leven gebracht, in het bijzijn van zijn broer Vladimir. Hij, die zelf de bedenker van dit alles was, had zichzelf op een verhoging geplaatst om het spektakel beter te kunnen aanschouwen.

²⁸⁴ Opmerking in de marge: "Jeropolchus vervolcht zijn broeder, dringht hem in't water te springen, sodat hy verdrinct."

²⁸⁷ According to Herberstein a certain Verasco.

Bludo Jeropolcho, dat hy selfs in persoon tot sijnen Broeder soude gaen, met hoope dat sijn broederlijck herte (hem siende selfs tot sijn ghenade comen) met medelijden soude beweecht worden, ende 'tselve heeft Jeropolchus (niet teghenstaende eenige van sijnen Raedt hem 'tselve seer ontrieden) voorghenomen te doen; Maer soo haest hy buyten het Slot ghegaen was, werdt hy van twee Waregen aenghetast ende om 'tleven ghebracht, inde presentie van sijnen Broeder Wollodimer, de welcke auteur hier van zijnde, ²⁸⁵ hadde hem selven op eene hooghe plaetse ghestelt, om 'tselve spektakel te beter te moghen aenschouwen.	
--	--

²⁸⁵ Opmerking in de marge: "Jeropolchus werdt door last van sijn jongste broeder omghebracht."

HET VIJFDE CAPITTEL. VAN HET ONGHEREGHELT ENDE SUPERSTITIEUX LEVEN VAN WOLLODIMER, ENDE HOE HY NOCH MET DE RESTE SIJNER ONDERSATEN HET GRIECKSCHE GHELOOVE AENNAM.	HET VIJFDE HOOFDSTUK.²⁸⁸ OVER HET ONZEDIGE EN BIJGELOVIGE LEVEN VAN VLADIMIR, EN HOE HIJ SAMEN MET DE REST VAN ZIJN ONDERDANEN HET GRIEKSE GELOOF AANNAM.
Wollodimer nu zijnde Souverain ghebieder des gantschen Rijcx, heeft sich tot een superstitieux ende onghereghelt leven begheven, ende onder anderen heeft hy in Chiovien (niet teghenstaende een groot deel van de Inwoonders de Grieksche Religie hadden aenghenomen,) vele Afgoden doen oprichten, den eersten ghenaeamt Perum, met een silveren hoofd, d'andere waren gheheel van hout, als Usdal, Corsa, Paswa, Scriba, Simorcha, ende Macabeck, den welcken hy offerde ende aenbadt: Hy was uitermaten seer gheneghen tot de luxurie, hy hadde vele ghetroude Vrouwen, ende by eene ghenaeamt Rochinida hadde hy drie Sonen, Isolaum, Aeroslaum, ende Serwoldum, met noch twee Dochters, by eene Grieksche Vrouwe ghenaeamt Graeca hadde hy eenen Sone met namen Swetopolchum, by eene Bohemische Vrouwe eenen Saslaum, by eene andere Bohemische Vrouwe Swatislaum ende Staislaum, ende by eene Bulgarische Vrouwe Borits ende Cheb. Daer en boven hadde hy in Alto Castro drie hondert Concubijnen, in Bulgraed noch drie hondert, ende in Berestrub Soluy twee hondert:²⁸⁹ Maer alsoo Wollodimer om sijne Monarchie seer ghevreest ende in grooter estime gehouden wierde, niet alleen van sijne Ondersaten, maer oock van uytheemsche Coninghen ende Vorsten, soo quamen diversche Grieksche Ghesanten ende Orateurs tot hem, versoekende van wegen hare Coningen, dat hy met de sijne het Christen gelove wilde aennemen, waer over hy wederom sijne Ghesanten aen Constantinum, Coninck van Constantinopolen gesonden heeft, hem aenseghende, so hy hem Anna sijne Suster tot eene Huysvrouw wilde gheven, dat hy beloofde met alle sijne Ondersaten, niet alleenlijck haer gheloof aen te nemen, maer oock Corsinam ende meer andere plaetsen die hy in Griekenlant hadde, hem wederom te geven, van 'twelcke Constantinus den Coninck Basilius verwitticht hebbende, is 't selve by haer goet ghevonden ende geacordeert. Also is Wollodimer naer Corsinam getrocken, alwaer hy met alle sijne Ondersaten inde presentie van de Coninghen Basilij ende Constantini gedoopt is, ende 't Grieksche geloove heeft aengenomen, veranderende sijnen name, ende wert in plaetse van Wollodimer, Basilius geheeten.²⁹⁰ Aldaer heeft hy oock des Coninx suster Annam tot sijne Huysvrouw genomen, Anno post natum Christum 1060. ende sedert desen tijdt is geheel Ruslandt in de Grieksche Religie gebleven, ende is tusschen de Grieken ende de Russen eenen langen tijt eendracht geweest. Anna sterf drie en twintich jaren noe dat sy getrouwt was geweest, sonder eenige Kinderen	Nadat Vladimir soeverein heerser van het hele rijk was geworden, begon hij een leven vol bijgeloof en wanorde te leiden, onder meer door opdracht te geven om in Kiev (ongeacht het feit dat een groot deel van de bevolking de Griekse religie had aangenomen) vele afgoden op te richten: de eerste heet Perum en had een zilveren hoofd, de anderen, zoals Usdal, Corsa, Paswa, Scriba, Simorcha, en Macabeck, waren helemaal van hout gemaakt. Hij bracht offers aan deze afgoden en bad tot hen. Hij was zeer geneigd tot onkuisheid: hij was met vele vrouwen getrouwd. Bij een van hen, genaamd Rogneda, had hij drie zonen: Izjaslav, Jaroslav en Vsevolod, en ook nog twee dochters. Bij een Griekse vrouw genaamd Greka had hij een zoon genaamd Svjatopolk. Bij een vrouw uit de Bohemen een zoon genaamd Zaslav, bij een andere vrouw uit de Bohemen twee zonen, Svjatislav en Staislav. Bij een Bulgaarse vrouw had hij twee zonen genaamd Boris en Gleb. Daarnaast had hij in Alto Castro driehonderd concubines, in Belgorod nog eens driehonderd en in Berestove sele tweehonderd. Aangezien de autocratie van Vladimir zeer gevreesd en tegelijkertijd zeer gerespecteerd werd, niet alleen door zijn onderdanen, maar ook door buitenlandse koningen en vorsten, kwamen velelei Griekse gezanten en ambassadeurs naar hem toe. Zij verzochten hem uit naam van hun heerser, of hij met zijn bevolking het Christelijke geloof aan zou willen nemen. Vladimir, op zijn beurt, zond zijn gezanten naar Constantijn, de koning van Constantinopel. Deze gezanten brachten de boodschap over dat als hij hem Anna, de zus van Constantijn, als zijn vrouw zou geven, dat hij de toezegging gaf om met al zijn onderdanen niet alleen het geloof aan te nemen, maar ook Korsoen en andere plaetsen die hij in Griekenland had terug te geven. Constantijn stelde koning Vasilij hiervan op de hoogte, ze keurden het goed en kwamen tot een overeenstemming. Hierna is Vladimir naar Korsoen gereisd, waar hij met al zijn onderdanen, in het bijzijn van de koningen Vasilij en Constantijn, gedoopt werd en het Griekse geloof aannam, hij veranderde zijn naam van Vladimir naar Vasilij. Terwijl hij daar was trouwde hij ook met Anna, de zus van de koning, anno post natum Christum 1060. Sinds deze tijd belijdt het hele Russische land de Griekse religie, en is er tussen de Grieken en de Russen een lange tijd eendracht geweest. Anna stierf drieëntwintig jaar nadat ze trouwden, zonder enige kinderen achter te laten, vier jaar later stierf ook Vladimir of Vasilij. Tijdens zijn leven heeft hij een stad laten bouwen, die hij naar zichzelf vernoemde. Deze is

²⁸⁸ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 16-17.

²⁸⁹ Opmerking in de marge: "Wollodimer heeft 800. Concubinen."

²⁹⁰ Opmerking in de marge: "Verandert sijn geloove, wert gedoopt ende Basilius geheeten. Neemt des Coninx Suster tot sijn Huysvrouw."

achter te laten, ende Wollodimer ofte Basilius vier jaren daer na: ²⁹¹ Hy heeft in sijn leven eene Stadt doen bouwen, ende de selve na sijnen naem doen noemen, dese is gelegen tusschen de Rivieren Wolcha ende Occa, ende werdt als noch gheheeten Wollodimeria, desen Wollodimer wordt noch jaerlijcx op den 15. Julij geviert als eenen Apostel.²⁹²	gelegen tussen de rivieren Wolga en Oka en wordt Vladimir genoemd. Deze Vladimir wordt vereerd als een apostel, zijn nagedachtenis wordt jaarlijks op 15 juli gevierd.
--	---

²⁹¹ Opmerking in de marge: "Starft."

²⁹² Opmerking in de marge: "Werdt noch jaerlijcx gheviert."

HET SESTE CAPITTEL. HOE DAT NAE DE DOODT VAN WOLLODIMER GROOTEN TWIST WAS OM DE MONARCHIE DES RIJCK.	HET ZESDE HOOFDSTUK.²⁹³ HOE NA DE DOOD VAN VLADIMIR ER EEN GROTE STRIJD WAS OM DE HEERSCHAPPIJ VAN HET RIJK.
NAe de doodt van Wollodimer oft Basilius, alsoo hy by sijne laetste Vrouwe Anna gheene Kinderen en hadde, isser onder sijne voorighe Sonen, door dien sy soo vele in getale waren, eene groote dissentie geweest, ende bysonder tusschen Swatopolchum ende de twee Broeders Borits ende Cheb, want Swatopolchus het ghebiedt van Chiovien met ghewelt inghenomen hebbende, maeckte verraders uyt, de welcke door list Borits ende Cheb om het leven brachten, hy dede hare namen veranderen, ende den eenen David, den anderen Romany noemen: dese twee werden alnoch op den 24. Julij ceremonialijck gheviert. Dit niet tegenstaende en cost Swatopolchus noyt tot sijnen voornemen geraken, maer also vele na sijn leven stonden, werde hy ten laetsten door vergift om het leven gebracht. Na sijn doot heeft Serwoldus met toenamen Monomach Ruslant wederom tot een Monarchie gebracht, ende eenige jaren geluckelijc gheregeert hebbende, is hy ghestorven int jaer naer Christi gheboorte 1124. Desen Serwoldus heeft eenighe ceremonien achterghelaeten, de welcke alnoch gebruyckt werden in het verkiesen van eenigen Vorst, Knees oft Bevel-hebber. Nae deses doodt en bevint men voor veele jaeren niet beschreven wat sijne naecomelinghen uytghericht hebben, door dien (alsoo de Russen seggen) gheen van sijnen stamme oyt eenich memorabel exploit te weghe ghebracht heeft. Tot eenen langhen tijdt daer nae dat eenen Georgius ende Basilius te samen inde regeringhe succedeerden, ende dese voerden eenen gheweldighen oorloch teghen de Tarters, overwonnen den Tartaerschen Coninck Batum in eenen veltslach, naemen met ghewelt in de stadt Malcou, verbranden ende verdestrueerden veele andere plaetsen int jaer 1236, maer corts daer nae sijn sy beyde met vergift om het leven ghebracht.	Na de dood van Vladimir of Vasilij, aangezien hij bij zijn laatste vrouw Anna geen kinderen had, ontstonden er tussen de zonen van zijn vorige huwelijken (omdat het er zoveel waren) gewelddadige vetes, in het bijzonder tussen Svjatopolk en de twee broers Boris en Gleb. Svjatopolk, die het gebied van Kiev met geweld had ingenomen, zocht verraders uit die door een list Boris en Gleb om het leven brachten. Hij veranderde hun namen en liet de ene David en de ander Roman noemen; hun nagedachtenis wordt plechtig gevierd op 24 juli. Desondanks kon Svjatopolk zijn voornemen nooit uitvoeren. Omdat velen hem dood wilden hebben werd hij uiteindelijk door vergif om het leven gebracht. Na zijn dood had Vsevolod, bijgenaamd Monomach, van Rusland weer een monarchie gemaakt. Nadat hij gedurende enige jaren het rijk voorspoedig geregeerd had, stierf hij in het jaar 1124 na Christus. Deze Vsevolod heeft enige plechtigheden achtergelaten, welke nog steeds gebruikt worden in het verkiezen van een vorst, knjaz of bevelhebber. Na zijn dood kan men voor vele jaren geen beschrijvingen vinden wat zijn nakomelingen gedaan hebben, doordat (zoals de Russen zeggen) geen van zijn nazaten ooit enig memorabele daad verricht hebben. Lange tijd ging hier overheen, totdat Georgij en Vasilij, die samen regeerden, aan de macht kwamen. Zij voerden een wrede oorlog tegen de Tataren, overwonnen de Tataarse koning Batija in een veldslag, namen met geweld de stad Moskou in, verbrandden en vernietigden vele andere plaetsen in het jaar 1236, kort hierna werden ze echter met vergif om het leven gebracht.

²⁹³ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 17-18.

HET SEVENSTE CAPITTEL. HOE DAT NAE DESEN TIJDT DE RUSSEN GROOTE OORLOGHE HEBBEN GHEVOERT TEGHEN DE TARTERS.	HET ZEVENDE HOOFDSTUK.²⁹⁴ HOE NA DEZE TIJD DE RUSSEN VELE OORLOGEN HEBBEN GEVOERD TEGEN DE TATAREN.
NAe de doodt Georgij ende Basilij zijn tot de regeringhe vercosen twee gebroeders, den eenen Andreas, den anderen Demetrius ghenaeamt: maer Andreas hebbende onder sijn ghebiedt ghecregen eenen grooten hoop verlopen Tarters ofte ghelijck men soude moghen segghen, ghemuyteneerde, is met de selve teghen sijnen broeder Demetrium ghetogen, de welcke gheene macht by malcanderen hebbende om te moghen resisteren, heeft sich inde ghenade vanden Coninck van Tartarien, Asbeeck ghenaeamt, begheven: hy werde van hem int eerste aenghenomen ende wel ontfangen: maer alsoo hy eene carelle creech teghen eenen Tartarischen Knees met namen Georgio, ende den selven om het leven brachte, heeft den Coninck hem oock den selven wech doen passeren. Sijnen broeder Andreas en ginck het niet veel beter, want hy van sijn eygen volck gedoot werde. Naer desen tijdt is Ruslant wederomme eenen langhen tijdt in trouble gheweest, sonder dat sy in het verkiesen van eenigen Vorst hebben connen accorderen, totter tijdt toe dat eenen Demetrius, de welcke noch huydensdaechs by de Russen seer gheroemt wert, met bewillighingh van alle Boiaeren ende ondersaeten inde regeringe gestelt is. Desen nam de oorloghe tegens de Tarters wederomme aen, hy overwon in eene batalie den grooten Tartarischen Coninck Mammy, alwaer men seyt dat den wech meer als 30000 schreden met doode lichamen bedeckt lach, ende den Coninck selffs verslaghen. Maer eenighen tijdt daer na, hebben de Tarters weder eenen anderen Coninc Tacktamijseck ghenoeemt vercosen, de welcke alle sijne macht by malcanderen vergadert hebbende is daermede teghens de Russen te velde ghecome, ende Demetrius hem met alle het Krijchsvolck dat hy met haest vergaderen koste, te gemoet treckende, is met alle sijn volck verslagen gheworden. De Russen seggen dat de dooden in desen slach in sulcke menichte ghelegghen hebben, dat men voor de tachtentich eenen roebel (t'welck is seven gulden) gaf, om die te begraven, ende dat de somme beliep tot drie duysent roebels. Tacktamiseck vervolghende sijne victorie, belegherde de Stadt Moscovia: Maer door dien sijn volck te seer ghematteert, ende eenighe oock onwillich waren, moest hy wederomme daer van, ende met eenen uyt het landt vertrecken. Demetrius hadde eenen soone achterghelaten genaemt Basilus, de welcke na sijnnes vaders doot de regeringhe aennam,²⁹⁵ hy voerde oock oorloch teghens de Tarters, doch met meerder voorspoet als sijnen vader gedaen hadde, hy hadde vele ende verscheyden batalien daer teghen, doch meest tot sijnen voordeel, hy verdreef hem uyt Bulgarien dat by Wolkium leght, ende bracht tselve gheheelijck onder syn ghebiedt. Desen Basilus regeerde eenen langen tijt met grooten voorspoet, ende bracht het Rijcke allenskens in fleure. Hy	Na de dood van Georgij en Vasilij waren twee broers verkozen als heersers, de een Andreas en de ander Dmitrij genaamd. Maar Andreas, die onder zijn gebied een grote hoeveelheid Tataren had, of zoals men ze ook wel kan noemen, muiers, was met hen tegen zijn broer Dmitrij opgetrokken. Deze Dmitrij had geen legermacht bij elkaar om weerstand te kunnen bieden en begaf zich in de genade van de koning van de Tataren, Oezbek genaamd. In het begin werd hij goed ontvangen, maar toen hij ruzie kreeg met een Tataarse Knjaz genaamd Georgij en hem om het leven bracht, veroordeelde de koning hem tot hetzelfde lot. Zijn broer Andreas verging het niet veel beter, want hij werd door zijn eigen bevolking vermoord. Na deze tijd was het opnieuw een lange tijd onrustig in Rusland, de Russen konden het nog steeds niet met elkaar eens zijn over de keuze van de soeverein. Totdat uiteindelijk ene Dmitrij, die tegenwoordig onder de Russen nog zeer beroemd is, met steun van alle bojaren en onderdanen verkozen werd als heerser. Dmitrij ondernam opnieuw oorlog tegen de Tataren en hij overwon de grote Tataarse koning Mamaja in een gevecht. Men zegt dat het slagveld over een afstand van meer dan 30.000 passen bedekt was met dode lichamen en dat de Tataarse koning zelf gestorven was. Maar enige tijd daarna hadden de Tataren weer een andere koning verkozen, genaamd Tochtamysj, die, nadat hij al zijn legermacht bij elkaar had verzameld, tegen de Russen ten strijde trok. Dmitrij, die hem tegemoet trok met al het krijgsvolk dat hij in alle haast bij elkaar had kunnen krijgen, werd met zijn hele leger verslagen. De Russen zegen dat er een zodanig grote hoeveelheid doden waren gevallen in deze slag, dat men voor elke tachtig doden één roebel (wat gelijk staat aan zeven gulden) gaf om die te begraven, en dat de som opliep tot drieduizend roebels. Voortbouwend op het succes belegherde Tochtamysj de stad Moskou, maar doordat zijn volk zeer afgemat was en sommige van hen ook onwillig waren, werd hij gedwongen zich terug te trekken uit de stad en vervolgens het land te verlaten. Dmitrij liet een zoon achter genaamd Vasilij, die na de dood van zijn vader de regering op zich nam. Ook hij voerde oorlog tegen de Tataren, echter met meer succes dan zijn vader; hij ondernam vele gevechten tegen hen en meestal behaalde hij de overwinning. Zijn grootste overwinning was dat hij de Tataren uit Bulgarije aan de Wolga verdreef, daarna bracht hij dit geheel onder zijn gebied. Deze Vasilij regeerde een lange tijd met groot succes en bracht het rijk geleidelijk steeds meer welvaart. Hij had bij zijn vrouw een zoon, die ook Vasilij heette, die hij niet wilde zien, omdat hij het vermoeden had (zoals velen hem verteld hadden) dat hij met zijn eigen moeder, die hem

²⁹⁴ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 18-19.

²⁹⁵ Opmerking in de marge: "Basilus neemt aen de regeeringe."

hadde by syne Huysvrouwe eenen sone oock Basilius gheenaemt, den welcken hy niet sien en woude, om dat hy hem suspect hiel (gelijck veele hem tselve te kennen gaven) dat hy met syne eygen Moeder die hem gegenereert hadde, Amastigia genaemt, in overspel leefde.²⁹⁶ Hieromme terwijlen Basilius noch leefde, resigneerde hy de Imperie aen synen Broeder Georgio, ende niet aen synen sone, waerteghens alle de Bojaren (niet achtende de onmenschelijcke bloedschande die den jonghen Basilius begaen hadde) haer opwirpen, seggende dat hy een legitime Erfgenaem was, ende dat sy daeromme begeerden dat hy nae syns Vaders doot int ghebielt soude succederen.	gebaard had, in overspel leefde. Om deze reden, deed Vasilij, toen hij nog leefde, afstand van de troon en gaf hij deze aan zijn broer Georgij in plaats van aan zijn zoon. Alle bojaren (die geen acht namen van het feit dat de jonge Vasilij onmenselijke bloedschande begaan had) kwamen hiertegen in verzet, zeggende dat hij een legitieme erfgenaam was en dat zij daarom wilden dat de jonge Vasilij na de dood van zijn vader de opvolger zou worden en over het gebied zou regeren.
--	--

²⁹⁶ Opmerking in de marge: "Basilius sone leeft met zijn moeder in bloedschande."

HET ACHTSTE CAPITTEL. HOE DEN JONGHEN BASILIUS NAE SYNS VADERS DOOT MET SYNEN OOM GEORGIO TWISTICH WAS OM DE REGERINGHE.	HET ACHTSTE HOOFDSTUK.²⁹⁷ HOE DE JONGE VASILIJ NA DE DOOD VAN ZIJN VADER MET ZIJN OOM GEORGII IN STRIJD WAS OM DE MACHT.
Basilius eenighen tijdt daer nae comende te overlijden,²⁹⁸ meynde syn Broeder Georgio, als de resignatie hebbende, inde regeringe te comen, Maer hier is den jonghen Basilius, ende alle de Knesen ende Bojaren seer teghen gheweest, ende hebben Basilius ten lesten met ghewelt in het ghebiedt ghedronghen: Maer Georgio die meest alle tghemeyne peupel ende veele Soldaten op sijne syde hadde, heeft eenen Heyr-legher by malcanderen vergadert, ende daer mede synen Neve Basilius uyt het Rijk verdreven.²⁹⁹ Desen de vlucht nemende, begaf hem voor eerst tot Uglits, Maer int eynde gheen anderen uytvlucht siende, heeft hy met synen Oom Georgio geacordeert, belovende dat hy hem onderdanich soude blijven, midts conditie dat hy na syne doot inde possessie des ghebiedts soude mogen comen, twelcke hem beloofd werde: Ende also corts daer na (alsomen meynde door toedoen Basilius) Georgio haestelijck is gestorven,³⁰⁰ is Basilius inde regeringe ghestelt. Maer alsoo Georgio twee sonen achter gelaten hadde, den eenen Andreas ende den anderen Demetrius ghenoeemt, so hebben de selve eenichsins tot hare jaren comende, beginnen te murmureren, segghende datmen haer van haer Erff-goet berooft hadde, Waeromme sy eenen grooten hoop volcx by malcanderen vergadert hebbende, belegherde de stadt Moscovia, daer den Vorst Basilius inne was: Maer niet teghenstaende hy alle desentie dede die hem mogelijk was, soo bedroghen sy hem nochtans door een stratagem,³⁰¹ te weten: Sy maecten bedecktelijck veele Wagens toe met gewapent volck, deckende de selve gelijk oft het coopmanschap oft victualie was geweest, Ende also sy alreede te voren eenige Wagens met alderhande lijff-tocht, waer toe eenige mede treckende, geïnstrueert waren wat sy segghen souden, inde stadt hadden ghesonden, ende de selve met blijchap binnen gelaten werden:³⁰² soo zijn ontrent den avont de voorghenoemde Wagens met Crijchs-volck oock voor de poorte ghecomen, ende sonder eenige suspitie binnen gevoert, alwaer zijnde, hebben sy de wacht overvallen, de poorten geopent, ende de andere binnen ghelaten hebbende, is daer een groote bloetstorting geschiet. Den Vorst Basilius in een Clooster gevluht zijnde, hebben sy gevangen genomen, ende beyde syne oogen uytgesteecken hebbende, hem voorts met syne huysvrouwe naer Uglits ghesonden.³⁰³ Also hebben dese twee gebroeders de possessie genomen, maer tselve en duerde niet lange, want de inwoonders des	Enige tijd daarna overleed Vasilij en zijn broer Georgij dacht dat hij, op basis van Vasilij's wil met betrekking tot de troonopvolging, de heerschappij over het rijk zou overnemen. Maar de jonge Vasilij en alle knjazen en bojaren waren hier fel op tegen en hadden uiteindelijk met geweld Vasilij op de troon gekregen. Maar Georgij, aan wiens kant alle gewone mensen en vele soldaten stonden, had een huurleger bij elkaar gebracht en daarmee zijn neef Vasilij uit het rijk verdreven. Hij vluchtte eerst naar Oeglitsj, maar uiteindelijk toen hij geen andere uitweg zag, was hij met zijn oom Georgij tot een overeenstemming gekomen dat hij Georgij onderdanig zou zijn, mits Vasilij na de dood van Georgij de heerschappij van het gebied zou krijgen, wat hem beloofd werd. Toen kort daarna (men vermoedde door toedoen van Vasilij) Georgij plotseling overleed, is Vasilij hem opgevolgd. Aangezien Georgij twee zonen had nagelaten, de een genaamd Andreas en de ander Dmitrij, begonnen ze, toen ze langzaamaan meerderjarig werden, te morren, zeggende dat ze van hun erfgoed waren beroofd. En dus verzamelden ze een grote menigte mensen bijeen waarmee ze de stad Moskou belegerden, waarin de vorst Vasilij was. Ondanks dat hij alle mogelijke maatregelen had genomen om de stad te beschermen, slaagden ze erin om hem te bedriegen door een krijgslist. In het geheim zetten ze gewapende soldaten op vele wagens, die ze vermoorden alsof ze vol zaten met koopmansgoederen of voedsel. Tenslotte stuurden ze enkele wagens met verschillende soorten proviand vooruit, de mensen die deze wagens begeleidden waren geïnstrueerd wat ze moesten zeggen en deze wagens werden met vreugde ontvangen door de stedelingen. Hierdoor, toen rond de avond de voorgenoemde wagens met gewapende soldaten ook voor de poort gekomen waren, lieten de poortwachters deze zonder argwaan binnen. Toen zij eenmaal binnen waren hadden ze de wacht overvallen, de poorten geopend en de andere gewapende soldaten binnen gelaten, waarna er een zeer bloedig gevecht plaatsvond. De vorst Vasilij, die in een klooster gevluht was, hadden ze gevangen genomen en nadat ze zijn beide oogen uitgestoken hadden, hebben ze hem met zijn vrouw naar Oeglitsj gestuurd. Op deze manier hadden deze twee broers de heerschappij over het rijk overgenomen, maar dit duurde niet lang, want de bevolking was van begin af aan aan het morren over de grote geweldpleging die hun

²⁹⁷ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 19-22.

²⁹⁸ Opmerking in de marge: "Basilius d'oude sterft, sijn sone Basilij wert ingedronghen."

²⁹⁹ Opmerking in de marge: "Basilij wert uyt het rijk verdreven, ende sijn oom Georgio inghestelt."

³⁰⁰ Opmerking in de marge: "Georgij sterft."

³⁰¹ Opmerking in de marge: "Stratagema."

³⁰² Opmerking in de marge: "Moscovia ingenomen."

³⁰³ Opmerking in de marge: "Basilij sijn beyde oogen uyt gesteken."

Rijcx al gelijck begosten te murmureren, om den grooten overlast die Basilio haren rechten Erff-heere aengedaen was, ende hieromme conspireerden sy heymelijck tegens haer, twelck Andreas merckende, heeft sich stracx op den vlucht begheven, Ende Demetrius int eynde ghedwongen zijnde, nam synen toevlucht naer Novogardia, alwaer hy ontfangen zijnde, corts daer na ghestorven is. Alsoo is den blinden Basilius wederomme inde regeringe ghecome, maer door de groote swaricheyt die hy maeckte om syne blintheyt, is hy mistroostelijck gestorven.³⁰⁴ Demetrius hadde eenen sone achtergelaten met namen Ivan, twelck is Johannes, Dese was begaeft met sulcke vroomicheyt ende wetenschap, dat hy daer omme van een yghelijck bemint werde, om welcke oorsake hy met eene gemeyne suffragie gheproclameert is als Souverain ghebieder des gantschen Rijcx: Hy was seer gheluckich in alle syne aenslagen, Hy subiugeerde in corten tijt ende met weynich volc alle de rebellerende plaetsen. Hy hadde eene Huysvrouwe Sophia genaemt, een Dochter van eenen Vorst Thomas Emanuël, die syn gebiet in Poloponesi hadde, ende was een eygen sone van Emanuel Coninc van Constantinopolen. By dese Vrouwe hadde hy vijf sonen, Gabriel, Demetrium, Georgium, Simeon ende Andream, ende terwijl hy noch int leven was, verdeylde hy het Rijcke onder de selve, Maer hy was daer inne seer different met syne vrouwe Sophia, de welcke de joncke voor de oudste sonen woude geprefereert hebben. Ende dit niet teghenstaende, so haest hy ghestorven was, is Gabriel den oudsten vercosen tot Groot-vorst, Hy veranderde synen naem Gabriel, ende dede hem Basilium noemen, Dit is geschiet int jaer 1505.

rechtmatige heerser Vasilij was aangedaan, hierom zwoeren ze in het geheim samen tegen de twee broers. Toen Andreas dit merkte, was hij direct op de vlucht geslagen, en Dmitrij was uiteindelijk gedwongen om zijn toevlucht te nemen in Novgorod, waar hij nadat hij ontvangen was, kort daarop stierf. Zodoende was de blinde Vasilij weer op de troon gekomen, maar door de grote neerslachtigheid die hij beleefde door zijn blindheid, is hij op een wanhopige wijze gestorven. Dmitrij had een zoon achtergelaten genaamd Ivan, dat wil zeggen Johannes. Hij was begaafd met zulke vroomheid en wijsheid dat hij door iedereen geliefd werd, hierdoor werd hij unaniem uitgeroepen tot soeverein heerser van het hele rijk. Hij was zeer succesvol in al zijn ondernemingen, hij onderwierp in korte tijd en met weinig troepen alle rebellerende plaatsen. Zijn vrouw heette Sofia,³⁰⁵ een dochter van vorst Thomas Manuel, die zijn gebied op de Peloponnesos had en een zoon was van Manuel, de koning van Constantinopel. Bij deze vrouw had hij vijf zonen, Gabriel, Dmitrij, Georgij, Simeon en Andreas, en terwijl hij nog leefde verdeelde hij zijn rijk onder zijn vijf zonen. Daarin ging hij tegen de wil van zijn vrouw Sofia in, zij gaf de voorkeur aan haar jongste zonen over de oudere. Desondanks, nadat hij gestorven was, is Gabriel, zijn oudste zoon, verkozen tot heerser, hij liet zijn naam veranderen van Gabriel naar Vasilij. Dit is gebeurd in het jaar 1505.

³⁰⁴ Opmerking in de marge: "Basilij sterft mistroostelijck."

³⁰⁵ Herberstein elaborates that this is his second wife, his first wife being Mary the sister of Michael, the Grand Duke of Tver.

HET NEGHENDE CAPITTEL. HOE DESEN BASILIUS HEM ALDEREERST DEN TIJTEL VAN KEYSER GEGHEVEN HEEFT.	HET NEGENDE HOOFDSTUK.³⁰⁶ HOE DEZE VASILIJ ZICH ALS EERST DE TITEL TSAAR GAF.
DEsen Basilius is d'eerste gheweest die hem Sair, d'welck is Keyser, heeft doen noemen, ende aengenomen den tijtel de welcke noch huysensdaechs geobserveert wert, als: Den Grootvorst Basilius met Godes Ghenade Keyser ende Dominateur over alle Russen ende Vorsten, van Wolsodimerien, Moscou, Novogardia, Plescou, Smolintsky, Euweria, Ingaria, Permia, Viatkia, Bulgaria, Heere ende Grooten Prince Novogardiae terrae inferioris ende Cernigoniae, Kasaniae, Woletkia, Roschowiae, Beloiae, Rostowiae, Ierusalauiae, Bielosoriae, Vdora, Obdoriae, Condoniae, &c.³⁰⁷ Desen Basilius was eenen langhen tijdt in deliberatie uyt wat stamme hy eene huysvrouwe soude verkiesen, Maer ten lesten hebben de Bojaren hem voorghebracht 1500. Joncvrouwen, alle van voornemen geslachte, ende begaeft met groote schoonheyt, op dat hy daer uyt nemen soude die hem tbeste soude behagen,³⁰⁸ Maer hy en heeft maer eene willen nemen, Solinea genaemt, de Dochter vanden Knees Johannes Sapur: Ende als hy nu 21. jaren met haer in houwelijcken state was geweest, ende geene kinderen en genereerde, so wert hy toornich om hare onvruchtbaerheyt, ende sont haer na een Clooster 1526. Maer den Metrapolijt by haer comende, om volgens d'ordre, haer het hayr aff te snijden ende de Cappe aen te doen, heeft sy de Cappe genomen, ende die seer onweerdelijck ter aerden werpende, trapte sy met hare voeten daer op:³⁰⁹ Waer over Joannes Schigonna Overste Raet des Keyzers haer niet alleen en heeft berispt, maer oock met pietsen oft sweepen seer gegeesselt, waer over sy seer weenende, badt Godt dat hy dit ongelijck woude wreken, Maer dit niet tegenstaende, ende wat tegenweer sy dede, heeft sy haer teghens haren danck int Clooster moeten houden, ende is corts daer na despererende van verlossinge, miserabelijck gestorven. Hier naer nam den Keyser ten houwelijck de dochter vanden Knees Basilio Linski, ende by haer creech hy eenen sone gheenaemt Ivan Basilowits, de welcke naer syns vaders doot in het Rijke succeerde. 1528.	Deze Vasilij is de eerste geweest die zich tsaar, dat wil zeggen keizer, heeft laten noemen, en die de titel heeft aangenomen die tegenwoordig nog gebruikt wordt: de Grootvorst Vasilij met Gods genade Keizer en Dominateur over alle Russen en Knjazen van Vladimir, Moskou, Novgorod, Pskov, Smolensk, Tver, Joegorsk, Perm, Vjatka, Bulgarije, Heer en groot Hertog van Nizjni Novgorod en Tsjernigov, Kazan, Volotski, Rzevski, Beljovski, Rostov, Jaroslav, Belozersk, Oedorski, Obdorski, Kondinski etc. Deze Vasilij heeft een lange tijd overwogen uit welke stam hij zijn vrouw zou kiezen.³¹⁰ Uiteindelijk hadden de bojaren hem 1500 jonkvrouwen voorgebracht, allemaal uit voorname geslachten en begaafd met grote schoonheid, zodat hij uit die groep diegene zou kiezen die hem het meeste zou behagen. Hij heeft één vrouw gekozen, genaamd Solomonija, de dochter van de knjaz Johan Saboerov. Nadat hij 21 jaar met haar getrouwd was en nog steeds geen kinderen met haar had gekregen werd hij kwaad om haar onvruchtbaarheid en zond haar naar een klooster in het jaar 1526.³¹¹ Maar toen de metropoliet bij haar kwam om, zoals het de gewoonte was, haar het haar af te knippen en de nonnekap op te doen, nam zij de nonnekap en nadat ze het zeer onwaardig neer had gegooit, trapte ze er met haar voeten op. Waarvoor Johan Sjigona, hoge raadgever van de tsaar, haar niet alleen had berispt, maar ook met pietsen of zwepen had laten geselen. Zij moest hier hard om huilen en bad tot God om het onrecht wat haar was aangedaan te wreken. Ondanks al haar verweer moest ze tegen haar wil het klooster in, en kort daarna, omdat ze wanhopig was voor de verlossing, is ze op een ellendige manier gestorven. Hierna trouwde de tsaar de dochter van de knjaz Vasil Glinski,³¹² en bij haar kreeg hij een zoon genaamd Ivan Vasilevitsj, die hem, na de dood van zijn vader in 1528, opvolgde.

³⁰⁶ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 32-33, 50-53.

³⁰⁷ Opmerking in de marge: "Hoe den Grootvorst van Moscovien hem Keyser laet noemen ende sijn tijtel.

³⁰⁸ Opmerking in de marge: "Van 1500. Jonckvrouwen een tot huysvrouw vercosen."

³⁰⁹ Opmerking in de marge: "Vreemden handel."

³¹⁰ Herberstein mentions that one 'George the Little' came up with this idea, but Danckaert omitted this part.

³¹¹ Herberstein adds: "in the same year that I came to Moscow", but of course Danckaert omitted this.

³¹² Herberstein elaborates on why Vasily married the daughter of Vasiley Lintzki, but Danckaert omitted this.

HET THIENDE CAPITTEL. VANDE OVERGROOTE WREEDTHEYT VAN IVAN BASILOWITS.	HET TIENDE HOOFDSTUK. OVER DE IMMENSE WREEDHEID VAN IVAN VASILEVITSJ.
DEsen Ivan Basilowits tot syne jaren gecomen zijnde, heeft niet alleen de aldergrootste Tyrannen die oyt op den Aerdtbodem gheregneert hebben, ghelijck gheweest, maer de selve verre te boven ghegaen.³¹³ Ende onder ontallijcke andere syne onmenselijke fauten is dit remarcabel: Hy hadde op eenen tijt syn aldergrootste Vorsten ende Princen met hare Vrouwen te gast ghenoot, ende also sy nu vrolijck ende met den dranck bevangen begosten te zijn, heeft hy eenighe, der welcker Vrouwen (volgens slants wijse) recht teghen over haer waren sittende, beghinnen te vraghen, wiens Vrouwe is dat? Waer op den Man antwoorden, Mijn ende des Keyzers. Maer ten lesten opgestaen zijnde, ende beneden aende Tafel sich vervoeghende, heeft hy van ghelijcken eenen Knees gevraecht wiens Vrouwe is dat? de welcke sonder achterdencken antwoorde, de mijne.³¹⁴ Waer over hy synen sabel oft sweert uitghetrocken, ende den selven Knees het hooft van malcanderen heeft gheclooft: De Vrouwe heeft hy vande Tafel geruckt, ende haere cleederen ende hemde boven haer hooft te samen bindende, heeft hy eerst syne Edelluyden ghedwongen, in harer aller presentie, daer mede te converseren, twelck gedaen zijnde, heeft hy de minste syner Dienaren tot dit execrabel werck gheroepen ende ghedwonghen,³¹⁵ Ende de ghene (ghelijck door natuyrljcke schaemte wel gheschieden can) die haer onbequaem ende onveerdich vonden, dede hy stracx met een Mes haer Mannelijckheyt afsnyden. Dese ende vele andere dierghelijcke daden heeft hy in syn leven te weghe ghebracht. Hy heeft oock synen eyghenen sone, sonder eenige oorsaek, als alleen dat hy hem beclaecht hadde over synes vaders comportementen, inde presentie van alle syne Heeren, met synen Zabel het hooft af gheslaghen.³¹⁶ Hy was soo seer ghevreest, dat syne Heeren oft Edelluyden noyt haer tegens hem, om syne misdaden, en dorsten opposeren, want om de minste suspitie bracht hy haer met syn eygen hant om het leven. Hy was seer liberael, begiftichde grootelijck de gene die hy dochte hem toeghe daen te wesen. Hy vercleede sich dickmaels des nachts, ende converseerde onbekent onder het ghemeyne volck, om te weten watmen van hem seyde, ende wie hem favoriseerde ofte niet. Hy is eens op eenen nacht also onbekent eenen Coopman te ghemoet ghecomen, tot den welcken hy seyde: Goede Vrient, soo ghy wilt, wy zijn beyde ons leven rijck ghenoech, want ick weet eenen middel om door eene enghe passagie in des Keyzers schatcamer te comen, ende wy sullen daer uyt nemen de costelijcxste juweelen, ende tghene ons goet duncken sal: Den Coopman twijfelende oft desen vanden Keyser hier	Toen Ivan Vasilevitsj volwassen werd, is hij niet alleen gelijk geweest aan de allergrootste tirannen die ooit op de aardbodem geregeerd hebben, maar heeft hen zelfs ver overtroffen. Onder de ontelbare onmenselijke daden die hij pleegde, zijn de volgende het vermelden waard. Hij had op een gegeven moment de edelste van zijn knjazen en bojaren met hun vrouwen uitgenodigd. Toen zij vrolijk en dronken begonnen te worden, had hij enkelen van hen, wiens vrouwen (volgens de gewoonte van dit land) recht tegenover hen zaten, gevraagd “wiens vrouw is dat?”. Waarop de mannen antwoordden: “Die van mij en van de tsaar”. Maar toen hij uiteindelijk opgestaan was en beneden aan het uiteinde van de tafel ging staan, vroeg hij een andere knjaz dezelfde vraag: “Wiens vrouw is dat?”, deze antwoordde zonder nadenken: “de mijne”. Toen trok de tsaar zijn sabel of zwaard en hakte hij het hoofd van deze knjaz af. Zijn vrouw rukte hij van de tafel en nadat hij haar kleren en hemd boven haar hoofd samen had laten binden, dwong hij eerst zijn edelen om, in het bijzijn van alle aanwezigen, geslachtsomgang te hebben met haar. Nadat dit gebeurd was, dwong hij de meest onbeduidende van zijn dienaren om hetzelfde te doen. Degenen die (vanwege een natuurlijk gevoel van schaamte) onwil of onvermogen toonden om hieraan deel te nemen, liet hij ter plekke hun geslachtsdeel afsnijden. Deze en vele andere soortgelijke daden had hij tijdens zijn leven gepleegd. Hij had ook zijn zoon zonder enige aanleiding, behalve dat hij zich had beklaagd over het gedrag van zijn vader, in het bijzijn van al zijn hovelingen met zijn sabel het hoofd afgehouden. Hij werd zo gevreesd, dat zijn hovelingen of edelen nooit tegen hem in durfden te gaan over zijn misdaden, want bij de minste verdenking bracht hij hen zelf om het leven. Tegelijkertijd schonk hij zeer royaal aan degenen die, zoals hij meende, hem trouw waren. Hij verkleedde zich vaak ’s nachts en voerde anoniem gesprekken met gewone mensen om erachter te komen wat men over hem zei en wie hem begunstigde en wie niet. Op een nacht was hij incognito en kwam hij een koopman tegen, tegen wie hij zei: “Goede vriend, als je wil kunnen wij beiden rijk worden, want ik weet een manier om door een nauwe doorgang in de schatkamer van de tsaar te komen. Daaruit kunnen wij de meest kostbare schatten en alles wat ons hart maar begeert meenemen.” De koopman, die begon te twijfelen of deze man door de tsaar zelf was gestuurd, antwoordde hem: “Schaamt u zich niet dat u zo’n gruwelijke daad zou willen begaan? Doe wat je niet laten kan, maar wat mij betreft, ik wil onze tsaar niet op deze manier verraden.” De volgende dag

³¹³ Opmerking in de marge: “Een opmerckelijcke wreede historie.”

³¹⁴ Opmerking in de marge: “Nota.”

³¹⁵ Opmerking in de marge: “Nota.”

³¹⁶ Opmerking in de marge: “Slaet sijn sone met een zabel het hooft af.”

toe wel mochte gheapposteert wesen, antwoorde hem, schaemt ghy u niet dat ghy soo een schelm-stuck wilt aenvanghen? Doet ghy wat u goet dunckt, maer wat my aengaet, ick en wil onsen Keyser sulck een ontrouwe niet bewijzen.³¹⁷ Desen Coopman heeft hy des anderen daechs met veele gaven begifticht, ende tot grooten staet ghepromoveert.

Hy heeft oock eenen Italiaenschen Ambassadeur, de welcke aen hem ghesonden was, wreedelijck ghedoot, om dat hy niet ghestaedelijck, terwyljen hy syne propositie dede, syn hooft ontdeekt en hiel, ende als den Ambassadeur sich sochte t'excuseren, allegerende dat sulcx synes Landts maniere was, ende dat hy gheensins hier inne tegens syne Majesteyt en dochte misdaen te hebben, so beval den wreeden Keyser datmen syn hoet ofte bonette, met eenen naghel aen syn hooft soude vast maken, twelck stracx gheschiede, ende hy seyde daer by seer schimpelijck, dat hy hier door haeres Landts Wet niet en soude breken oft verminderen, maer veel eer bevestighen ende vaster maken.³¹⁸

Desen Ivan Basilowits, niet teghenstaende syne onmenschelijcke wreedtheydt, heeft nochtans veele jaren gheregeert, maer weynich oorloch ghevoert.

Geduerende syne regeringe int jaer 1572. heeft den grooten Cham van Tartarien met hondert en twintich duysent peerden eenen inval in Moscovien ghedaen, ende de platte Landen alomme gedevasteert hebbende, is voor de Stadt Moscovia ghecome, ende door verscheyden vuywercken die hy inde Stadt dede worpen, is den brandt daer inne ghecome, ende is in corten tijt met sulck een vehementie so vermeerderd dat inden tijt van dry uren dese soo wijt-vermaerde stadt gheheel tot polver verbrandt is,³¹⁹ soo dat de menschen, die met groote menichte daerinne ghevloden waren, om den brandt te moghen ontgaen, alsoo over hoop dronghen, dat sy tusschen de poorten wel dry hooch op malcanderen clommen. Daer zijn over de thien duysent menschen doot ghebleven, eenighe in het dringhen versmacht, andere inde vesten verdroncken, ende veele in handen vande Tartars (alwaer haer oock gheene ghenade en gheschiede) ghevalen,³²⁰ Eenighe zijn noch gesalveert, de welcke haer inde Kelders onder de aerde verborgen hadden. Noyt en heeftmen van schrickelijcker oft schaedelijcker brandt hooren spreken, door dien de stadt vol rijckdom ende alderhande coopmanschap was, alsoo datmen naermaels noch inde aerde menighe clonten van ghesmolten silver ghevonden heeft.

Den Tarter (alsoo hy ghewoon is niet lange op eene plaetse stil te blijven, dit volbrocht hebbende, is wederomme uit het Landt getrocken. Den Keyser Ivan Basilowits vergaderde wel metter haest eenen hoop volcx om hem te vervolgen, maer het was te laet. Hy hadde behooren in plaetse van syne Tyrannije t'exerceren, goede ordre te stellen om den vyandt gheenen voet int Landt te laten nemen. Ivan Basilowits siende gheenen middel om yet tegens synen vyant uyt te richten, is wederomme gekeert, Ende heeft noch langen tijt so tyrannichlijck geregeert. Dit niet tegenstaende is hy de eerste geweest

schonk de tsaar deze koopman vele giften en promoveerde hem tot een hoge rang.

Hij heeft oock een Italiaanse ambassadeur, die naar hem gezonden was, op een wrede manier gedood, omdat hij niet met gepaste waardigheid zijn hoofd onbedekt hield terwijl hij zijn voorstel deed. Toen de ambassadeur zich probeerde te verontschuldigen, door als reden te geven dat dit de gewoonte was van zijn land en dat hij op geen enkele manier zijne majesteit had willen beledigen, beval de wrede tsaar dat men zijn hoed of bonnet met een spijker aan zijn hoofd vast moest maken, wat onmiddellijk gedaan werd. Hij voegde hier schimpend aan toe dat de ambassadeur hierdoor de wet van zijn land niet zou schenden of er van af zou wijken, maar integendeel dit met veel eer bevestigen en vaster maken.

Ondanks zijn onmenselijke wreedheid heeft deze Ivan Vasilevitsj vele jaren geregeerd, en maar weinig oorlog gevoerd.

Tijdens zijn bewind in 1572 had de grote khan van Tartarije met een leger van honderdtwintigduizend mensen een aanval op Moskovië ondernomen, en nadat hij het platteland alom vernietigd had, was hij voor de stad Moskou gekomen. Doordat hij verscheidene vuurwerken de stad in liet werpen, ontstond er brand die in korte tijd met zodanige hevigheid was vermeerderd dat in drie uur deze zo beroemde stad geheel in de as was gelegd. De mensen die in grote getale de stad in waren gevlucht om het vuur te ontlopen verdrongen zich zodanig dat ze tussen de poorten wel drie-hoog over elkaar heen klommen. Meer dan tienduizend mensen waren hier omgekomen, sommigen waren in het gedrang verstikt, anderen waren in de veste verdronken, en velen waren in de handen van de Tataren gevallen (waar ze ook geen genade kregen). Enkelen zijn nog gered, zij hadden zich in de kelders onder de aarde verstopt. Nooit heeft men gehoord van een verschrikkelijker of schadelijker brand. Doordat er veel rijkdom en allerlei handelswaar in de stad was, kon men na deze brand nog vele klonten gesmolten zilver in de aarde vinden.

Nadat de Tataren (aangezien zij het niet gewend waren om lange tijd op dezelfde plaats te blijven) dit volbracht hadden, trokken ze weer uit het land weg. De tsaar Ivan Vasilevitsj liet in alle haast een groot leger bijeen brengen om hen te vervolgen, maar het was te laat. Het zou beter zijn geweest dat hij in plaats van zijn tirannie uit te voeren, goede orde van zaken had gesteld om ervoor te zorgen dat de vijand geen voet in het land had kunnen zetten. Ivan Vasilevitsj die geen manier zag om iets tegen zijn vijand uit te richten, keerde terug en regeerde nog lange tijd op deze tirannieke wijze. Desondanks was hij de eerste die zo veel jaren geregeerd heeft. En wat nog het meest verwonderlijke is, is dat hij uiteindelijk door zijn eigen ziekte, terwijl hij in bed lag, gestorven is.

Nota

Wij zouden over deze wrede tiran nog vele verbazingwekkende dingen kunnen vertellen, maar verwijzen de lezer naar een boekje dat voornamelijk in

³¹⁷ Opmerking in de marge: "Nota."

³¹⁸ Opmerking in de marge: "Hy laet eenen Italiaenschen Ambassadeur sijn hoet op't hooft nagelen."

³¹⁹ Opmerking in de marge: "Brant in de stadt Moscovia."

³²⁰ Opmerking in de marge: "Comen wel 10000. menschen om't leven."

die soo veele jaren gheregneert heeft, Ende dat meer te verwonderen staet, is noch ten lesten van syne eygen sieckte te bedde legghende gestorven.³²¹ Nota Wy souden van desen wreeden Tyran noch wonderlijcke dinghen connen verhalen, maer wijsen den Leser tot een Boecxken besonder in Hoochduyts daer van gedruckt, dat wy van meeninghe zijn in Nederlantsche tale uyt te geven, ende voorwaer wel lesens weerdich is.	Hoogduits gepubliceerd is. Deze zouden wij in het Nederlands uit willen geven, en is het lezen waard.
---	--

³²¹ Opmerking in de marge: "Den tijran sterft."

HET ELFSTE CAPITTEL. HOE IVAN BASILOWITS OVERLEDEN ZIJNDE, SYNEN OUDTSTEN SONE THEODORE EENEN CLEYNEN TIJDT REGEERDE.	HET ELFDE HOOFDSTUK.³²² HOE NADAT IVAN VASILEVITSJ OVERLEED, ZIJN OUDSTE ZOON FEODOR EEN KORTE TIJD REGEERDE.
DEsen Tyran overleden zijnde, liet twee sonen achter, maer den derden ghelijck voren geseyt is, hadde hy selfs om het leven ghebracht. Den oudtsten van dese was genaemt Theodore Ivanowits, ende den anderen, noch jonck sijnde Demetrius Ivanowits. Theodore, als de oudste zijnde, werdt tot de regeringhe verkosen.³²³ Desen hadde de natuere gheheel contrarie als synen Vader, want hy boven matenlanckmoedich, vroom ende mededooghent was, waeromme hy sonder eenige ambitie toeliet, dat eenen Boris Fedrowits synes Huysvrouwen Broeder neffens hem regeerde, Hy werde oock (alsoomen meynde) door toedoen vanden selven, corts daer na door vergift om tleven gebracht.³²⁴ Den cleynen Demetrius werde van eenige Bojaren heymelijcker wijze wech gevoert, ende in syne plaetse gesteecken eenen anderen jongen hem geheel ghelijck zijnde,³²⁵ de welcke door Boris Fedrowits, die verhoopte hier door te beter tot het Souveraine ghebiedt te gheraecken, ende meynende den jongen Demetrius selfs te hebben, ghedoot werde. Doch men houdt voor seecker dat tselve een valsche uytgeven, ende dit den Demetrius selfs is gheweest. Dit gheschiet zijnde, is Boris Fedrowits tot syn voornemen gecomen, ende gheproclameert als Souverain ghebieder des Rijcx, Hy heeft oock met groot geluc ende voorspoet tot het jaer 1605. geregeert. Daer en tusschen is uytgegeven hoe den jonghen Demetrius ontnomen, in Polen gevoert, aldaer opgevoet by den Palatin Sandomer, ende inde Jesuitische schole gestadelijck gheinstrueert was. Desen Demetrius tot syne jaren ghecomen zijnde, is onder de protectie vanden Coninck van Polen (wiens intentie was door desen middel tgansche Lant van Moscovien t'incorporeren, ende de Jesuitische leeringhe aldaer inne te planten) met eenighe duysenden, soo Polen als Casacquen, in Ruslant gevallen. Ende alsoo hy door de vreesse ten eersten eenen grooten toeval der Russcher Bojaren gecregen hadde, heeft hy stracx eenige stercten ende plaetsen ghesubjugeert, twelck Boris Fedrowits soeckende te beletten heeft hem eenighe duysenden Casacken ende Strilitsen (dwelck zijn Boochschieters) te gemoet geschickt. Maer also eenige daer van haer aende syde van Demetrio, ende d'andere verslagen ende ghevangen zijn geweest: so heeft Boris Fedrowits tselve also ter herten ghenomen, dat hy daer door desperaet wert, ende eenich vergift geprepareert hebbende, heeft hy zijn selven daer mede om het leven ghebracht.³²⁶ De Edelen ende Bojaren hebben stracx synen sone noch	Toen deze tiran overleed liet hij twee zonen na, er was een derde zoon, maar zoals al eerder gezegd is, had hij hem zelf om het leven gebracht. De oudste van hen heette Feodor Ivanovitsj, en de jongere Dmitrij Ivanovitsj. Feodor, aangezien hij de oudste was, werd verkozen tot tsaar. Zijn karakter was helemaal het tegenovergestelde van zijn vader, want hij was buitensporig geduldig, vroom en medelevend. Hierdoor liet hij zonder ambitie toe dat ene Boris Fedorovitsj, de broer van zijn vrouw, met hem regeerde. Hij werd ook (zoals velen dachten) door deze Boris kort daarna om het leven gebracht met vergif. De kleine Dmitrij werd door enkele bojaren in het geheim weggevoerd, in zijn plaats hadden ze een andere jongen gezet, die heel erg op hem leek. Boris Fedorovitsj, die ernaar streefde om als enige over het gebied te regeren en dacht dat het de jongen Dmitrij zelf was, gaf opdracht om deze jongen te doden. Sommige mensen zijn er echter van overtuigd dat dit een leugen was, en dat dit Dmitrij zelf was geweest. Nadat dit gebeurd was, voerde Boris Fedorovitsj zijn voornemen uit en liet zichzelf uitroepen tot de soeverein heerser van het hele rijk. Hij regeerde met veel geluk en voorspoed tot het jaar 1605. Ondertussen verspreidde het gerucht zich dat de jonge Dmitrij ontvoerd was naar Polen, waar hij opgevoed was door de palatijn van Sandomierz en waar hij met standvastigheid onderricht was in de Jesuïtische school. Toen deze Dmitrij volwassen was geworden, viel hij, onder bescherming van de koning van Polen (wiens intentie het was om hierdoor het hele Moskovische rijk in te lijven en de Jesuïtische leerling daar op de troon te zetten), met enkele duizenden soldaten, zowel Polen als Kozakken, Rusland in. Aangezien hij vanaf het begin door angst een aanzienlijk deel van de Russische bojaren aan zijn zijde trok, had hij snel enige forten en plaatsen onderworpen. Boris Fedorovitsj probeerde dit te voorkomen door hem enige duizenden kozakken en streltsy (boogschutters) tegemoet te sturen. Sommigen van hen liepen echter over naar de kant van Dmitrij en de rest werd verslagen en gevangen genomen. Boris Fedorovitsj nam zich dit zo ter harte dat hij wanhopig werd en nadat hij een vergif had klaar gemaakt, pleegde hij hiermee zelfmoord. De edelen en bojaren hadden spoedig daarna zijn zoon, die nog zeer jong was, verkozen als tsaar en daarna bepaald dat, doordat hij nog zo jong was, zijn moeder hem zou helpen te regeren. Dit was echter van korte duur, aangezien de Russen van nature wispelturig en

³²² Similar source: Massa, "Warachtige ende eygentlijcke beschryvinge", 2.

³²³ Opmerking in de marge: "Theodore neemt aen de regeringhe."

³²⁴ Opmerking in de marge: "Sterft."

³²⁵ Opmerking in de marge: "Demetrius wert wech ghevoert, eenen valschen (somen seyt) comt in zijn plaetse."

³²⁶ Opmerking in de marge: "Boris Fedrowits vergheeft hem selven."

geheel jonck zijnde, genaemt Feder Boriswits, tot Keyser vercosen, ende geordonneert dat om syne jonckheyt, syne Moeder hem inde regeringe soude assisteren. Maer tselve duerden eenen cleynen tijt, door dien, gelijc de Russen van naturen wanckelbaer ende onghetrou zijn, houdende (soomen seyt) met de gene die't wint, so hebben ooc veele, so Edelluyden als gemeyne soldaten haer aen Demetrij syde begeven, waer door syne macht dagelijcx accreserende, heef hy hem met alle syne macht naer de stadt Moscovia begeven, alwaer hy den twintichsten Junij 1605. met weynighe resistentie inneghelaten is.	ontrouw zijn, en zich aan de kant voegen (zoals men zegt) van degene die aan het winnen is, aldus liepen velen, zowel edelen als gewone soldaten, over naar de kant van Dmitrij. Hierdoor nam zijn macht dagelijks toe, waarmee hij zich naar de stad Moskou begaf en waar hij op twintig juni 1605 met weinig weerstand binnen werd gelaten.
---	--

HET TWAELFSTE CAPITTEL. VAN HET LEVEN, REGERINGHE, ENDE DOOT DES VALSCHEN DEMETRIJ.	HET TWAALFDE HOOFDSTUK.³²⁷ OVER HET LEVEN, DE REGERING EN DE DOOD VAN DE VALSE DMITRIJ.
DEmetrius de stadt geoccupeert hebbende, heeft meest alle de Ondersaten des Lants, meer door vrees als genegentheyt, op syne syde gecregen, waer door hy voor Keyser aengenomen ende geproclameert is.³²⁸ De Jesuitische infectie, die welcke allenskens aldaer begoste inne te dringen, heeft so vele te wege gebracht, datmen den jonghen Keyser Feder Boritswits, met de Vorstinne syne Moeder, ende de Princesse syne suster inde ghevanckenisse heeft geworpen, alwaer sy seer smadelijk getracteert werden. Maer de Vorstinne, wiens edel gemoet desen smaet ende cleynachtinge niet en coste verdragen, heeft door hulp van eenige die haer inde gevanckenisse quamen besoecken, eenen fenijnigen dranck become, waer van sy niet alleene haer selven, maer oock haren sone ende dochter te drincken heeft gegeven. Ende als het fenijn begoste te opereren, heeft sy hare kinderen met een stantvastich ghemoedt tot de doot vermaent, haer voorwerpende vele redenen, als onder andere dat het beter waer door desen middel met eeren ende al gelijk te sterven, als haer inde wreede handen harer vyanden te begeven, ende door de selve met ignominie ende ten spectaeckel van alle menschen omgebracht te werden.³²⁹ Ten lesten hebben sy malcanderen vriendelijk omhelst, ende Adieu gheseyt, de Vorstinne ende haren Sone zijn stracx gestorven, maer de jonghe Princesse, wiens natuer het fenijn opwierp, heeft ghebraeck, ende al wat sy ghedroncken hadde, wederomme overgegeven, waer door sy nae eenighen tijdt weder ghenesen zijnde,³³⁰ is van Demetrio naer een Clooster versonden, alwaer sy haer teghens haren danck eenige jaren onder de Religieusen heeft moeten behelpen, ende ten lesten aldaer haer leven eyndighen. Demetrius nu inde Monarchie zijnde, heeft eene Ambassadeur naer Polen ghesonden, versoeckende de Dochter vanden Palatijn Sandomer ten houwelijk. Hy dede oock syne Con. Majesteyt ten hoochsten bedancken van syne assistentie, met belofte dat hy allen middel soude aanwenden om hem te helpen recouvreren de possessie van het Coninckrijk van Sweden. Hy heeft mede ontboden vele Jesuiten, om door haer toedoen de Roomsche Religie aldaer te moghen inplanten, oock heeft hy Jesuiten als Ghesanten aenden Paus van Roomen ghesonden, ende sich selven onder syne protectie begheven, dwelck noyt te vooren eenighen Keyser ghedaen en hadde. Den Palatijn Sandomer met syne Majesteyt hier inne gheraetslaecht hebbende, heeft voorgenomen selfs in persoone syne Dochter naer Moscovia te convoyeren, Den Coninck sondt van synent	Zodra Dmitrij de stad in had genomen, kreeg hij het overgrote deel van zijn onderdanen, meer door angst dan door genegenheid, aan zijn zijde, waarna hij werd uitgeroepen tot tsaar. De Jezuïtische infectie, die langzamerhand daar begon in te dringen, bracht zoveel te wege, dat de jonge tsaar Fedor Borisovitsj samen met zijn moeder en zijn zus, de prinses, in de gevangenis werden geworpen, waar ze op smadelijke wijze behandeld werden. Maar de voormalige tsarina, wiens nobele geest deze smaad en minachting niet kon verdragen, was aan een giftige drank gekomen met behulp van sommige mensen die haar kwamen bezoeken in de gevangenis, deze dronk ze niet alleen zelf maar gaf het ook aan haar zoon en dochter te drinken. Toen het vergif begon te werken, drong ze er moedig bij haar kinderen op aan om niet bang te zijn voor de dood, ze gaf hen hier vele redenen voor, onder andere dat het beter was om door dit vergif direct te sterven, dan om zich in de handen van hun vijanden te begeven en met schande onder groot spektakel voor alle mensen omgebracht te worden. Uiteindelijk hadden ze elkaar omhelsd en gedag gezegd; de voormalige tsarina en haar zoon waren direct gestorven, maar de jonge prinses, wiens lichaam zich verzette tegen de werking van het gif, braakte alles wat ze had gedronken uit zichzelf uit, en na enige tijd was ze volledig hersteld. Dmitrij zond haar naar een klooster tegen haar wil, waar zij enkele jaren onder de nonnen had moeten leven, uiteindelijk kwam ze daar om het leven. Dmitrij, die nu de enige heerser was, zond een ambassadeur naar Polen met het verzoek om de dochter van de palatijn van Sandomierz te trouwen. Hij sprak ook zijn dank uit aan Zijne Koninklijke Majesteit voor zijn hulp, en hij verzekerde hem dat hij alles in het werk zou stellen om hem te helpen het bezit van het koninkrijk van Zweden terug te vorderen. Hij ontbood vele Jezuïten naar Moskovië om met hun hulp de Roomse religie daar te vestigen, ook had hij gezanten gestuurd naar de Paus van Rome en zich onder zijn bescherming geplaatst, iets wat nog geen andere tsaar voor hem gedaan had. Nadat de palatijn van Sandomierz hierover met zijne Majesteit overlegd had, had hij zich voorgenomen om persoonlijk zijn dochter te begeleiden naar Moskovië. De koning, die zijn gevolg talrijker wilde maken, stuurde vele voorname edelen en bojaren met hem mee. Nadat de ambassadeur afscheid had genomen, reisde hij vooruit en op 26 april arriveerde hij in de stad Moskou, waar hij de tsaar verslag deed over de goede ontvangst die de koning hem had gegeven. Op twee mei werd de nieuwe tsarina feestelijk onthaald met veel pracht en praal, zittende in een gouden

³²⁷ Similar source: Massa, "Warachtige ende eygentlijke beschryvinge", 4-7.

³²⁸ Opmerking in de marge: "Demetrius Keyser gheproclameert."

³²⁹ Opmerking in de marge: "De Vorstinne vergheeft haer selven, met haer kinderen."

³³⁰ Opmerking in de marge: "Nota."

wegen, tot vermeerderinghe vanden train een groot ghetal van syne voorneemste Heeren ende Boiaren. Den Ambassadeur syn afscheyt hebbende, is voor heenen ghereyst, ende op den 26. April binnen de stadt Moscou ghearriveert, alwaer hy den Keyser gerapporteert heeft vande goede onthalinghe ende expeditie die den Coninck hem verleent hadde. Den tweeden dach van Mey is de nieuwe Vorstinne met groote pompe ende solemniteyt inneghehaelt, sittende in eenen gouden wagen die den Keyser expresselijck daer toe hadde doen maken, ende sonder eenich uytstel hebben sy oock hare Bruylofts feest ghehouden, ende de nieuwe Vorstinne heeft volgens slants wijze de Keyserlijke Croone ontfanghen.³³¹

Dit geduerende, ende de Polen die met de Vorstinne gecomen waren, zijnde ontrent 1500. sterck, sonder eenich achterdencken haren tijt verdrijvende, hebben de Russen, de welcke al te voren hadden beghinnen te murmureren, uitgegeven dat dit den rechten Demetrius niet en was, ende dat sy van eenen illegitimen Keyser niet en behoorden gheregeert te worden. Eenighe vande principaelste hebben tselve oock voorgeworpen, als onder anderen den Heere Basilius Ivanowits Soutsky, dewelcke affirmerende dat hy den rechten Demetrius selfs hadde doen begraven, is daeromme door toedoen van het Jesuitisch ghebroedt ter doot verwesen, ende oock ghebracht ter plaetse daer hy soude gericht werden, dan door veele intercessien, ende oock door vreesse van tumulte, heeft Demetrius hem wederomme begheendicht.³³²

Dit niet teghenstaende, is dese murmuratie meer ende meer onder de Russen aengewassen, ende hebben ghecomplotteert ten effecte te brengen tghene sy al eenighen tijdt te vooren ghepractiseert hadden, te weten: dat sy de Polen secretelijck soudent overvallen, ende aleer sy tot desentie soudent connen comen, om het leven te brengen.

Waer op den 17. May smorghens ten seven uyren alle de Bojaren met hare suiten, haer te Peerde hebben gheset, ghewapent zijnde eenighe met rinckolders, lancien, zabelen, andere met bogen ende pijlen, het gemeyne peupel met bijlen, halff piecken, stocken ende andersints, ende alsoo met een groot ghedruys door de straten rijdende, riepen Moort, moort, inden eersten om t'leven brengende alle die sy in Poolsche cleederen ghecleet vonden.³³³ Daer nae hebben sy beset de logementen, waer inne de Poolsche Bojaeren laghen, also dat de selve niet by een en condent versamelen om haer te defenderen. Eenent anderen hoop liep met gewelt naer het Casteel, alwaer sy door hare groote menichte lichtelijck innedrongen. Den Keyser dese tumulte hoorende, spronck uyt het bedde, ende met haest aendoende synen Nachtrock, vraechde wat daer te doen was,³³⁴ waer op eenighe hem antwoorden dat het brandt was, maer hy dachte strack wel t'contrarie, door dien hy alle de Clocken vander stadt hoorde alarm luyden. Corts daer nae wert syne Camer bestormt, de welcke hy ghesloten houdende, meynde met synen zabel eenighe defentie te doen, verwondert zijnde hoe syne Guarde, de welcke al waren

koets die de tsaar speciaal voor deze gelegenheid had laten maken. Zonder de minste vertraging werd het huwelijck gesloten, en de nieuwe tsarina werd, zoals gewoon was in dat land, gekroond met de kroon van de tsaar.

Terwijl dit bezig was en de ongeveer 1500 Polen die met de nieuwe tsarina mee waren gereisd onbekommerd hun tijd aan het verdrijven waren, begonnen de Russen, onder wie al eerder dit gerucht de ronde deed, te suggereren dat dit niet de echte Dmitrij was en dat ze niet door een illegitieme tsaar geregeerd zouden moeten worden. Enkelen van de voornaamste edelen hadden dit ook geopperd, onder andere de Heer Vasilij Ivanovitsj Sjoetskij. Deze Sjoetskij verklaarde nadrukkelijk dat hij de echte Dmitrij zelf had laten begraven, door deze verklaring werd hij door het Jezuïtische gespuis ter dood veroordeeld. Hij werd zelfs gebracht naar de plek waar hij terecht zou worden, maar door de tussenkomst van velen en omdat Dmitrij vreesde voor onrust, verleende hij Sjoetskij gratie.

Desondanks werd dit gerucht steeds sterker onder de Russen, en ze spanden samen om datgene uit te voeren, wat ze al eerder gedaan hadden, namelijk: dat ze de Polen in het geheim zouden overvallen, en voordat ze zich zouden kunnen verzetten, hen allemaal om het leven brengen.

Op 17 mei, om zeven uur 's ochtends, nadat alle bojaren met hun bedienden hun paarden hadden bestegen, sommigen gewapend met maliënkolders, lansen en sabels, anderen met pijl en boog, en het normale volk met bijlen, halve pieken, stokken en andere soortgelijke wapens, waren met veel lawaai door de straten gereden, terwijl ze riepen: "Moord, moord", als eersten vermoordden ze iedereen die ze tegenkwamen die Poolse kleding droeg. Daarna hielden ze de verblijfplaatsen waar de Poolse bojaren leefden bezet, zodat ze zich niet konden verenigen om zich te verdedigen. Een andere groep baande zich met geweld een weg naar het kremlin, waar zij door hun grote hoeveelheid zonder al te veel moeite binnen drongen. Toen de tsaar deze commotie hoorde, sprong hij uit zijn bed en trok in alle gauwigheid zijn kamerjas aan, terwijl hij vroeg wat er aan de hand was. Hierop antwoorde iemand hem dat er brand was, maar hij geloofde dit niet omdat hij alle klokken in de stad alarm hoorde slaan. Kort daarna werd zijn kamer bestormd, welk hij gesloten hield met de gedachte dat hij het met zijn sabel zou kunnen verdedigen, terwijl hij zich verwonderde over het feit dat zijn lijfwachten, die allemaal Duitsers, Fransen en andere buitenlanders waren, hem zo hadden laten overvallen. Uiteindelijk, toen de deuren begonnen te begeven onder de aanval van de mensen buiten zijn kamer, rende hij de kamer aan de andere kant uit en zocht zijn toevlucht in de badkamer waar hij normaal zich waste. Hij zag geen andere uitweg dan een raam, die zeer hoog was, waaruit hij naar buiten sprong. Een van zijn diennaren liep daar langs en vond Dmitrij meer dood dan levend, zijn hoofd was zeer gewond en zijn borst was zodanig verstuikt dat het bloed hem de mond uit liep. Hij

³³¹ Opmerking in de marge: "Demetrius trout de Vorstinne, dochter van den Palatiijn"

³³² Opmerking in de marge: "Raetslach teghen Demetrium."

³³³ Opmerking in de marge: "Hier gaet den moort aen."

³³⁴ Opmerking in de marge: "Nota."

Duytschen, Fransoysen, ende andere uytlanders, hem also hadden laten overvallen, Ten lesten, also die van buyten de deure begosten open te breken, is hy van achteren uyt de camer gevlucht naer eene badstove daer hy hem plachte te baden, ende geen en anderen uytvlucht siende, is hy door een Venster, dwelc seer hooghe was, nederwaerts gesprongen, waer over een van syne dienaers aff loopende, vant hem noch levendich, maer syn hooft was seer ghequetst, ende syne borst alsoo verstuyckt, dat het bloet hem ten monde uyt liep. Hy werdt stracx boven ghedragen, ende door kout water ende eenighe confortatijven wederomme tot syn selven gebracht. De Bojaren hem omringhelende, ondervraechden hem noch op eenige punten, maer wat hy daer op gheantwoordt heeft, en is noyt ghedivulgeert gheworden. Dit ghedaen zijnde, hebben sy hem met ghelijckerhant ghekerst, ghehouden ende ghesteecken, soo langhe daer eenich leven in hem was,³³⁵ Het doode lichaam hebben sy met een koorde aen syn mannelijckheydt vast ghemaect, ende naer de Merct ghesleypt, tselve aldaer op eene hooghe ende verheven plaetse settende, ten spectaeckel van alle menschen. Daerentusschen werden de Polen in haere logementen bestormt, ende veele om het leven ghebracht, eenighe deffendeerden haer noch seer vailliantlijck, ende onder anderen den Palatijn Sandomer, wiens huysinghe eenichsints rontomme ghebarricadeert was, Maer dit niet teghenstaende, heeft hy ende alle die by hem waren, door de groote meniche der Russen, ten lesten moeten succumben. Sy werden daer seer miserabelijck ghetracteert ende geplundert van veele juweelen ende excessiven grooten rijckdom die sy mede ghebracht hadden.

De nieuwe Keyserinne dit droevich spectaeckel aensiende, werde oock berooft van alle tghene sy inde werelt hadde.³³⁶ Hare royale cleederen, cleynodien ende carquanten waeren qualijck om waerden, maer alle t'ghene sy behiel was eenen onderrock met haer hemde.

Ende in somma van alle dese Polen eschappeerden seer weynighe, waer onder was eenen Bojaer ghenaemt Vituenetsky, de welcke, also hy eenen grooten suite by hem hadde, defendeerden hem met den selven eenen langhen tijt, maer siende t'ghedrangh voor sijn logement altijt vermeerderen, heeft hy een groot deel Hongersche ducaten door de venster gheworpen,³³⁷ naer de welcke de Russche canaille soo onbesuyt toedronghen, dat hy met sijne dienaers uytvallende ende inden hoop staende, vande selve meer als hondert om het leven brachte, ende door desen middel uyt comende, hebben eenighe Bojaeren hem in sauvegarde ghenomen, alsoo dat den oploop allenskens begoste te stillen, ende het ghemeyne peupele, werde door toedoen vande Knesen ende Bojaren, vande straten ghesonden.

werd direct naar boven gedragen en door koud water en enkele versterkende geneesmiddelen weer tot zichzelf gebracht. De bojaren, die hem omringden, ondervroegen hem nog op enkele punten, maar wat hij daarop als antwoord gegeven had, is nooit naar buiten gekomen. Nadat dit gebeurd was, hadden ze gezamenlijk zo lang op hem ingehakt, hem gesneden en gestoken, totdat hij de geest gaf. Ze bonden het dode lichaam met een touw aan zijn geslachtsdeel vast, waarna ze hem daaraan naar de markt sleepten en, nadat ze het op een hoge en zichtbare plaats hadden neergezet, stelden ze het aan iedereen ten toon. Ondertussen werden de Polen in hun verblijfplaatsen bestormd en velen werden om het leven gebracht, enkelen verdedigden zich nog zeer moedig, onder andere de palatijn van Sandomierz, die zijn huis tot op zekere hoogte rondom gebarricadeerd had. Desondanks ging hij, en iedereen die bij hem was, door de grote groep Russen, uiteindelijk ten onder. Zij werden zeer ellendig behandeld en beroofd van hun vele juwelen en de rest van hun buitensporige hoeveelheid rijkdom die ze meegenomen hadden.

De nieuwe tsarina, die dit droevige spektakel aanschouwde, werd ook beroofd van alles wat zij in de wereld bezat. Haar vorstelijke kleding, sieraden en halskettingen waren moeilijk om te taxeren, alles wat zij behield was een onderrok met haar hemd.

Over het algemeen wisten slechts een paar van alle Polen te ontsnappen, waaronder een bojaar genaamd Visnevetskij, die, doordat hij een grote hoeveelheid dienaren mee had genomen, zich een lange tijd met hen kon verdedigen. Toen hij echter het gedrang voor zijn verblijfplaats telkens zag vermeerderen, wierp hij een grote hoeveelheid Hongaarse dukaten door het raam naar buiten, waar het Russische gepeupel zo roekeloos naar graaide, dat hij samen met zijn dienaren tegen hen uit kon vallen en meer dan honderd van hen om het leven kon brengen. Nadat hij hierdoor weg had kunnen komen, hadden enkele bojaren hem in bescherming genomen totdat de aanval geleidelijk begon te verminderen. Het gepeupel werd door de knjazen en bojaren van de straat weggestuurd.

³³⁵ Opmerking in de marge: "Demetrius wert schandelijck vermoort."

³³⁶ Opmerking in de marge: "De Keyserinne wert berooft van alle haer juweelen ende cleeren."

³³⁷ Opmerking in de marge: "Nota."

HET DERTHIEFSTE CAPITTEL. VAN T'GENE DAER DEMETRIUS MEDE BESCHULDICHT WIERDE, NAER DAT SY EENEN ANDEREN KEYSER VERCOSSEN HADDEN.	HET DERTIENDE HOOFDSTUK.³³⁸ OVER DATGENE WAAR DMITRIJ BESCHULDIGD VAN WERD, NADAT ZE EEN ANDERE TSAAR GEKOZEN HADDEN.
DEmetrius sonder eenighe Pompe ofte cerimonie begraven zijnde, ende naer dat de overgheblevene Poolse Heeren in verseeckerde plaetse gestelt waeren, hebben de Russen stracx doen versamelen alle hare voorneemste Knesen ende Bojaren om eenen anderen Keyser te verkiesen, ende sonder eenich uytstel is op den 20. dach Maey met gemeyne suffragie als Keyser geproclameert Basilius Ivanowits Soutsky, die gelijc voren verhaelt is, ter doot was verwesen gheweest.³³⁹ Op den 29. is het doode lichaem Demetrij wederomme uyt de aerde gegraven ende ter plaetsen gebracht daer het te vooren ten spectakel gestaen hadde, ende is aldaer tot asschen verbrant geworden, men inputeerden hem, dat hy was een tovenaer, ende dat het door zijn toedoen gheweest waer, dat het den volgenden nacht nae zijn overlyden, soo seer ghevroosen hadde dat alle de vruchten op de velden gheexstirpeert ende verdorven laghen, om welcke oorsaecke daer oock t'selve jaer eene groote dierte gheweest is. Den 30 hebben sy publijckelijc gheproclameert d'artickelen ende beschuldighen teghens Demetrium, om welcker oorsaecke sy zijn lichaem wederomme ontgraven ende ten vuyre ghecondemneert hadden.³⁴⁰ Ten eersten om dat hy was een gheschooren verloopen Monnick, wiens vrienden noch int leven waren, ende dat hare rechten mede brenghen (ghelijck t'selve alsnoch geobserveert werdt) dat een Monnick oft Bagijne uyt haer clooster oft orden verloopende, sonder ghenade door het vuyr ghedoot werde. Ten tweeden om dat hy een tovenaer was, door welcken middel hy tot dese digniteyt ghepromoveert was. Ten derden om dat hy een openbaer Ketter was, verachtende hare vastendaghen, feesten, ende behoorlijcke ceremonien. Ten vierden om dat hy met den Paus ende den Coninck van Polen gheconspireert hadde om hare religie aldaer uyt te roeyen, ende de Jesuitische Ketterije daerinne te planten, tot approbatie van t'welcke, daer ghelesen wierden des Paus eyghen brieven, waer door hy hem vermaende dat hy boven alles beneerstighen soude de propagatie der Jesuiten, als waere Leeraers Christi. Ten vijften om noch andere brieven die ghevonden waren, waerinne hy sijnen schoonvader Sandomer belooft hadde het Vorstendom van Smolensky, aen sijne Huysvrouwe het ghebiedt van Novogardia, aen haren	Nadat Dmitrij zonder enige eer of ceremonie was begraven, en nadat de overgebleven Poolse heren in een beveiligde plek geplaatst waren, hadden de Russen vervolgens alle voornaamste knjazen en bojaren laten verzamelen om een andere tsaar te kiezen. Zonder de minste vertraging is op 20 mei unaniem besloten om Vasilij Ivanovitsj Sjoetskij uit te roepen tot de nieuwe tsaar, die, zoals hiervoor verteld was, ter dood veroordeeld was. Op 29 mei werd het dode lichaam van Dmitrij wederom uit de aarde opgegraven en naar de plek gebracht waar het tentoongesteld was, en daar is het tot as verbrand. Men verweet hem dat hij een tovenaer was, en dat door zijn toedoen het de nacht na zijn dood zo hevig gevroren had dat alle gewassen op de velden vernietigd en bedorven waren, waardoor er datzelfde jaar een grote hongersnood was ontstaan. Op de dertigste werden de artikelen van de beschuldiging tegen Dmitrij publiekelijk voorgelezen, om deze redenen werd zijn lijk opnieuw uit de grond opgegraven en veroordeeld tot verbranding. Hij werd in de eerste plaats veroordeeld omdat hij een voortvluchtige, uitgetreden monnik was, wiens vrienden nog leefden. En hun wetten (zoals ze nu nog steeds gelden) stellen dat een monnik of non die uit zijn klooster of orde weg loopt, veroordeeld wordt tot verbranding zonder genade.³⁴¹ Ten tweede, omdat hij een tovenaer was, waardoor hij tot dit eervol ambt benoemd was.³⁴² Ten derde, omdat hij openlijk een ketter was, die hun vasten, feestdagen en alle gepaste ceremoniën bespote.³⁴³ Ten vierde, omdat hij met de paus en de koning van Polen samen had gezworen om de Russische religie daar uit te roeien en de Jezuïtische ketterij daar in te planten. Ter ondersteuning van deze reden werden de zelfgeschreven brieven van de Paus voorgelezen, waarin hij er bij Dmitrij op aandrang om ijverig de verspreiding van de leringen van de Jezuïten uit te voeren, die de echte discipelen van Christus zouden zijn. Ten vijfde, vanwege andere brieven die gevonden waren, waarin hij zijn schoonvader, de palatijn van Sandomierz, het vorstendom van Smolensk beloofd had, zijn vrouw het gebied van Novgorod, aan haar broer Siberië en dat hij alle mogelijke middelen zou aanwenden om de Russische bojaren om te brengen en de Poolse edelen in hun plaats te zetten.³⁴⁴

³³⁸ Similar source: Massa, "Warachtige ende eygentlijkcke beschryvinge", p. 7-9.

³³⁹ Opmerking in de marge: "Basilius Ivanowits wert Keyser."

³⁴⁰ Opmerking in de marge: "Beschuldighen teghen den dooden Demetrij."

³⁴¹ In the similar source, this passage is much more elaborate.

³⁴² In the similar source, this passage is more elaborate..

³⁴³ In the similar source, it is added that he worships idols.

³⁴⁴ In the similar source, this passage is more elaborate.

broeder het landt van Siberien, ende dat hy by allen mogelijcken middel de Russche Bojaren soude soecken om te brengen, ende de Poolsche Edelluyden in hare plaetsen te stellen.

Ten sesten beclaechden sy haer grootelijcx, dat de principaelste der Russcher Bojaren by hem in soo cleyne achtinghe gheweest waren, dat hy haer dickmaels onwaerdich ghehouden hadde, audientie te verleen, daer de Polen, t'sy van wat conditie sy waren, tot hem altijt eenen vrijen toeganck ghehadt hadden.

Ten sevensten dat hy de schatkamer des Rijcx gheexhaurieert ende uytgheput hadde, ende dat met veele onnoodighe verquistinghen.

Als onder anderen, dat hy hadde doen maecken eenen vergulden throon, waerinne stonden aen elcke sijde ses leeuwen als van fijn silver, het welcke noyt te vooren eenighen Keyser ghedaen en hadde.

Ten achsten, om dat hy gheprofaneert hadde het clooster daer inne hy sijne bruyt quam besoecken met speelluyden, dansen ende andere lichtveerdicheyt, dat hy eenighe maechden daerinne ghevioleert hadde, dat hy oock op eenen seer heylighen dach, die van haer in grooter waerden ghehouden werde, zijne bruylofts feest ghecelebreert hadde.

Dat hy het Beelt van S. Maria aen t'hoofden-eyndt van sijn bedde hadde ghestelt, in welckes presentie hy met sijne vrouwe geconverseert hadde. Dat hy eenighe religieusen, sonder oorsaek met sweepen hadde doen castijden, ende dat hy uyt een ander clooster wel 10000 roebels, t'stuck tot seven gulden, ontleent hadde, met intentie de selve nimmermeer wederomme te gheven.

Ten negenden dat hy ghesuborneert hadde eenen, hem uytgevende voor de soone van Feder Ivanowits. Dat hy vele Casacken int landt soude brengen, waer met hy overgrootte schade op de riviere Wolga ghedaen hadde om door desen middel hem te beter van des Rijcx schatten te verseecken. Dat de 22. milioenen die de Keysers jaerlijcx inne comen hadden, hem om sijne prodigaliteyt niet genoegh gheweest en waren.

Ten thienden dat daer ontallijcke veel clachten ghedaen waren, d'welck eene onlijdelijcke saecke was, over de groote insolentie der Polen, want sy en achten de Russen niet anders als honden, haer dreyghende ende slaende ghelijck oft haren slaven gheweest waren.

De Bojaren dochters ende andere Joffrouwen en hadden niet meer derven over strate gaen, want sy die met ghewelt in hare huysen trocken ende schoffierden, ende dit niet tegenstaende, sonder t'aenhooren t'aenclaghen, t'welck daer daeghelijcx gheschiede, en werde daer gheen recht over ghedaen. Eens was het ghebuert dat eenen Pool om sijne onlijdelijcke misdaet ter doot was verwesen, maer alsoomen hem ter plaetse bracht daer hy soude ghericht werden, hebben de Poolen ghelijcker hant eenen uytval ghedaen, den Scherprichter om t'leven ghebracht, ende den misdadighen uyt de handen van de Justitie ontnomen. Dese artijckelen voorgheleesen zijnde, werden oock by gheschifte op andere plaetsen overghesonden. Dit gedaen zijnde, werden de ghevanghene Polen naer Smolensky, ende eenighe naer Hyberien versonden, doch weynige sijnder

Ten zesde, ze beklagden zich zeer over het feit dat de voornaamste bojaren bij hem zo laag in aanzien waren dat hij hen dikwijls onwaardig achtte om een audiëntie te verlenen, terwijl de Polen, ongeacht welke positie zij hadden, altijd vrije toegang tot hem hadden.

Ten zevende, omdat hij de schatkamer van het rijk had uitgeput, en dat had uitgegeven aan nutteloze uitgaven.

Onder andere had hij een vergulde troon laten maken, aan elke zijde van de troon stonden zes leeuwen van fijn silver, iets wat geen enkele tsaar voor hem had laten maken.³⁴⁵

Ten achtste, omdat hij een klooster had ontheiligt, waar hij zijn bruid kwam bezoeken vergezeld door speellieden, dansers en andere soortgelijke mensen, ook had hij verschillende nonnen daar verkracht, en omdat hij op een zeer heilige dag, die daar zeer gerespecteerd was, zijn huwelijk had gevierd.

Daarnaast had hij het beeld van de heilige Maria aan het hoofdeind van zijn bed gezet, en in het bijzijn van dat beeld had hij geslachtsgemeenschap gehad met zijn vrouw. Ook had hij enkele nonnen zonder oorzaak met zweepen doen bestraffen, en hij had uit een ander klooster wel 10.000 roebel (één roebel staat gelijk aan zeven gulden) genomen, met de intentie om dit nooit terug te betalen.

Ten negende, vanwege het feit dat hij iemand overreed had tot meened, door zich voor te doen als de zoon van Fjodor Ivanovitsj. Bovendien bracht hij vele Kozakken het land in, die grote schade toebrachten aan de Wolga-landen, hij deed dit om zich te kunnen verzekeren van de rijkdom van het land. Hij werd er ook van beschuldigd dat hij vanwege zijn spijlucht niet genoeg had aan de 22 miljoen die de tsaar jaarlijks ontvingt.

Ten tiende, er waren talloze klachten over de onbeschaamdheid van de Polen, wat een onduidbare zaak was, want ze behandelen de Russen slechter dan honden, ze bedreigden en sloegen hen alsof ze hun slaven waren.

De dochters van de bojaren en de andere meisjes durfden niet meer over straat te gaan, omdat de Polen hen met geweld naar hun huizen sleepten en hen daar verkrachtten. Ondanks dat er dagelijks klachten over werden ingediend, werd geen van de verkrachters berecht. Één keer kwam het voor dat een Pool ter dood veroordeeld was voor een gruwelijke misdaad die hij had gedaan, maar toen men hem naar de plaats had gebracht waar hij berecht zou worden, hadden de Polen een uitval gedaan, de beul om het leven gebracht, en de misdadiger uit handen van de wet gehouden. Nadat deze beschuldigingen voorgelezen waren, werden ze opgeschreven en opgestuurd naar andere plekken. Toen dit was gebeurd, werden sommigen van de gevangen Polen naar Smolensk en enkele anderen naar Siberië gestuurd. Slechts enkelen van hen wisten aan dit lot te ontsnappen, onder andere de palatijn van Sandomierz en enkele andere edelen.

³⁴⁵ In the similar source, this passage is more elaborate.

daernae afgecomen, waer onder is gheweest Sandomer ende eenighe van Adel.	
--	--

HET VEERTHIENTSTE CAPITTEL. VANDEN OORLOCH TUSSCHEN DE RUSSEN ENDE DE POLEN.	HET VEERTIENDE HOOFDSTUK. OVER DE OORLOG TUSSEN DE RUSSEN EN DE POLEN.
Den Keyser Basilius Ivanowits, sonde eenighen tijd daer nae eene Ambassade in Polen, sich beclaghende datmen teghens alle recht ende reden in Moscoviam ghebracht hadde eenen valschen, gheschoren Monnick, hem voor den rechten Demetrio uytghevende,³⁴⁶ beherende over sulcx te weten, of t'selve met voorweet oft door ingheven des Coninckx gheschiet waer, waerdoor hy ghenoechsamelyck bewesen hadde, harer voorsaten alliantie gheviolert te hebben, ende dat hy over sulcx sich veroorsaect soude vinden (ten ware hy hem wederomme sonde alle de schatten die den valschen Demetrius naer Polen doen voeren hadde) hem met den Coninck van Sweden te vervoeghen, ende eenen heyrleger tegens hem in Polen te senden. Den Ambassadeur en creech geene andere antwoorde, als dat men al te rigoreuselyck ende te seer onwetent tegens Demetrium ghehandele haddt, met protestatie des Coninck dat hem groot ongelijck geschiet waer in het ombrengen van sijne ondersaten, ende dat hy met gheleghentheyte t'selve soude soecken te revengeren.³⁴⁷ Met dese antwoorde is den Ambassadeur wederomme ghekeert, ende heeft den Keyser alle t'selve gherapporteert. Eenigen tijt daer na heeft den Coninck van Polen eenen grooten Leger, so van peerdvolck als voetvolck naer Ruslant gesonden de welcke, nae dat sy veele plaetsen gedevasteert hadden, sijn voor de stadt Moscovia ghecome, ende hebben de selve sterck beleghert.³⁴⁸ Den Keyser Basilius sich in desen staet vindende, heeft ghesanten naer den Coninck van Sweden afgesonden versoekende dat hy hem hierinne soude willen assisteren, met remonstrantie, dat den Pool door desen middel soude soecken eenen inval op Finland ende Sweden te doen, door welcke consideratie den Coninck van Sweden eenen legher van 6000 mannen soo Fransoysen, Duytsschen, Engelschen, Sweden als andere natien, derwaerts gheschickt heeft, onder t'ghebiedt vanden Baron Jacob Pontus de la Gardie (noch teghenwoordich daer te lande zijnde).³⁴⁹ Desen de la Gardie heeft metten eersten de Polen eenen grooten schrick aengejaecht, hy heeft haer doen optrecken van Novogardia, t'welck sy met eenighe duysent mannen beset hadden. Sy hebben haer oock stracx op den vlucht begheven, ende de Sweden sijn haer ghestadichlijck gevolcht. De Polen van der Sweden vervolch veradverteert sijnde, hebben alle de Steden, Dorpen ende Pas-bruggen daer sy passeerden, in brandt ghesteken, meynende hier door het aencomen der Sweden te retarderen, ghelijck sy oock eenichsints deden.	Enige tijd hierna zond tsaar Vasilij Ivanovitsj een ambassade naar Polen met een klacht dat men zonder enig recht of reden een valse, uitgetreden monnik naar Moskovië had gestuurd, en hem voordeed als de echte Dmitrij. De tsaar wilde ook weten of dit was gebeurd met medeweten en op instigatie van de koning, wat een duidelijke schending zou zijn van het eerder tussen hen gesloten bondgenootschap en dat als dit waar is hij zich gedwongen zou voelen (tenzij de Poolse koning alles terug zou geven dat door de valse Dmitrij gestolen was en door hem naar Polen meegenomen was) om zich met de koning van Zweden te verenigen en een huurleger tegen hem naar Polen te sturen. De ambassadeur kreeg alleen te horen dat men te onverbiddelijk en te zeer onwetend tegen Dmitrij gehandeld had, ook werd er een verklaring van de koning gegeven dat hem groot ongelijk aangedaan was door het doden van zijn onderdanen en dat hij, als de gelegenheid zich voor zou doen, hen zou wreken. Met dit antwoord was de ambassadeur teruggekeerd en had hij over alles rapport uitgebracht aan de tsaar. Enige tijd daarna zond de koning van Polen een groot leger, met evenveel cavalerie als infanterie, naar Rusland. Nadat ze veel plekken vernietigd hadden, waren ze voor de stad Moskou gekomen en hadden ze deze intensief belegerd. Toen de tsaar Vasilij zich in deze toestand bevond, stuurde hij gezanten naar de koning van Zweden die hij verzocht om hem te komen helpen, ook waarschuwde hij hem dat de Poolse koning hierdoor een poging tot een inval in Finland en Zweden zou kunnen doen. Nadat de koning van Zweden dit in overweging had genomen stuurde hij een leger van 6000 mannen daarheen, bestaande uit Fransen, Duitsers, Engelsen, Zweden en andere volkeren, onder aanvoering van de baron Jacob Pontus de la Gardie (die tot op heden nog in dit land is). Deze De la Gardie wekte aanvankelijk grote angst bij de Polen, hij dwong hen zich terug te trekken uit Novgorod, dat ze belegerden met enkele duizenden mannen. Zij waren spoedig op de vlucht geslagen en de Zweden joegen hen onvermoeibaar achterna. De Polen, die kennis hadden genomen van de achtervolging van de Zweden, hadden alle steden, dorpen en bruggen die zij tegen kwamen in brand gestoken, in de veronderstelling dat ze hierdoor de komst van de Zweden konden vertragen, waar ze deels in slaagden. Uiteindelijk waren de Polen echter 's nachts in een dorp blijven overnachten, waar ze proviand aantroffen zoals brandewijn, mede, bier en soortgelijke dranken, die hen was toegestuurd uit het grote leger in Moskou. Die

³⁴⁶ Opmerking in de marge: "Nota."

³⁴⁷ Opmerking in de marge: "Nota."

³⁴⁸ Opmerking in de marge: "Polen belegeren Moscovia."

³⁴⁹ Opmerking in de marge: "De Coninck van Sweden helpt den Moscoviten."

Maer ten lesten alsoo de Polen des s'nachts in een dorp waren blyven liggen, ontmoetende aldaer eenighe provianden, als van gebranden wijn, meude, bier ende andersints, die haer met goet convoy uyt den grooten legher van Moscou toeghesonden was, hebben sy dien nacht, vermoeyt sijnde door het gestadich reysen, haer gherust ende vrolijck ghemaect, ende den voornoemden dranck soo onmatelijck inneghenomen, dat noch officiers nocht yemant sorghe en droech om eenighe wacht te stellen oft ronde te doen, maer laghen alle sorgheloos en sliepen. Maer op Godt voorsien hadde dat den generael de la Gardie eenen trouw van 500 mannen, lichte peerden voor uyt hadde gesonden, om contschap vanden vyandt te krijgen, ende dese comende ontrent den avont op een half mijle nae by het dorp daer de Polen lagen, ende hebben hare handelinghe ende dronckendrincken gemerckt, waeromme Evert Hoorn overste Luytenant vant leger, die over den Sweetschen trouw commandeerde, sijn volck dede afsitten om een weynich te rusten, ende daerentusschen dede hy een yeghelijck Godt bidden, met intentie, als het soude doncker wesen, in des Polen leger te vallen. Ende ontrent de clocke half thien wederomme te peerde sittende, sijn sy sonder eenich gherucht te maecten tot in het dorp ghereden, alwaer gheene schiltwacht vindende, hebben sy veele gheheel sat sijnde, sommighe by den viere slapende, de andere over de straet sonder eenich gheweert loopende,³⁵⁰ om t'leven gebracht, eenighe sijn noch op den vlucht gecomen, als onder andere den oversten Caroloffitsky genaemt, met sijne Huys-vrouwe, eene Poolse Gravinne hem altijt ghevolcht sijnde, der welcker peerden (gelijck de Polen van qualiteyt wesende, t'selve ghemeynelijck doen) ghesadelt ende met eenen lichten toom om den hals staende, sijn in hare nacht-rocken daer op gecomen ende ontreden. De voorneemste der Polen hebben haer in eene groote huysinge, waerinne sy het ghelt ende den schat, die sy uyt de Russche steden ontvoert hadden, met haest ingebracht hebben, tot defentie gestelt, schietende door de vensters met lange roers die sy te peerde voeren. Maer ten lesten Evert Hoorn siende dat sy geensints haer in sijne genade wouden geven, ende dat veel van sijn volck willende t'selve huys approscheren, gheschoten werden, heeft hy daer inne den brand doen steeken, ende de Polen sijn so opiniatrich gheweest, dat sy liever hebben ghehadt daerinne te verbranden, als haer inde ghenade harer vyanden te begeven.³⁵¹ De Sweden hebben daer eenen ongelooflijcken buyt gecregen, als schoone peerden, costelijcke sijde waren, ende cleederen, ende ooc veele Jonckvrouwen die de Polen uyt de Russche steden ontvoert hadden, daer is ooc eene groote quantiteyt gelts in geweest, maer t'selve is in den brand gesmolten ende inde aerde ghelopen, vele soldaten daer nae inde aerde gravende, hebben groote clompen gesmolten silvers gevonden, 'twelc sommighe niet kennende, om dat het swart verbrant was, hebbe ick ghesien (also ick mede daer present was) dat sy tselve om cleynen prijs vermangelt, verspeelt ende vercocht hebben. Den Generael de la Gardie, desen trouw wederomme int leger gecomen wesende, is voorts opwaerts nae de stad Moscovia getrocken, alwaer hy teghens den Pool eenighe	nacht hadden zij, omdat ze vermoeid waren door het voortdurende reizen, uitgerust en zich vrolijk gemaakt door de hiervoor genoemde drank zo bovenmatig in te nemen dat noch de officieren, noch iemand anders ervoor zorgde dat er een wacht was of dat iemand de ronde deed, in plaats daarvan waren ze allemaal zonder zorgen in een diepe slaap gevallen. Maar door de wil van de Heer gebeurde het dat de generaal De la Gardie een detachement lichte cavalerie van 500 mannen vooruit had gestuurd om kennis over de vijand te vergaren. Toen, aan het begin van de avond, dit detachement een halve mijl bij het dorp waar de Polen de nacht doorbrachten vandaan was, en de Zweden zagen wat de Polen aan het doen waren en in welke toestand ze verkeerden, beval de luitenant-generaal van het leger, Evert Hoorn, die de leiding gaf over het Zweedse detachement, zijn mannen om af te steigen om een korte pauze te houden. Ondertussen maande hij iedereen om tot God te bidden en zich voor te bereiden om het Poolse kamp bij het vallen van de nacht aan te vallen. Om ongeveer half tien 's avonds zaten de Zweden weer te paard en reden ze zonder een enkel geluid te maken het dorp binnen, waar ze geen schildwacht tegen kwamen. Ze troffen enkele Polen aan die vreselijk dronken waren, anderen sliepen bij het vuur, en weer anderen die over straat wankelden zonder wapen. Het overgrote deel van de Polen hadden ze om het leven gebracht, enkelen waren echter ontkomen en sloegen op de vlucht, onder hen bevond zich ook de bevelhebber, genaamd Kernozjitskij, samen met zijn vrouw, een Poolse gravin die hem altijd vergezelde. Hun paarden (zoals het gebruikelijk is onder voornamen Polen) waren gezadeld met een lichte toom om de hals, de graaf en gravin bestegen hun paarden in hun nachtkleding en reden weg. De voornaamste van de Polen hadden zich in een groot huis verschanst, waar ze het geld en de rijkdom die ze uit de Russische steden mee hadden genomen haastig binnen hadden gebracht. Ze verdedigden zich door te schieten door de ramen met vuurwapens met een lange loop die zij mee namen te paard. Uiteindelijk, toen Evert Hoorn zag dat de Polen zich onder geen enkele voorwaarde in zijn genade wilden begeven, en dat veel van zijn soldaten, terwijl ze het huis naderden, beschoten werden, besloot hij om het huis in brand te laten steken, maar de Polen waren zo koppig dat ze liever daarin levend verbrandden, dan zich over te geven aan de genade van hun vijanden. De Zweden hadden daar een enorme buit in beslag genomen, onder andere fraaie paarden, kostbare zijde en kleding, evenals veel jonge meisjes die door de Polen uit de Russische steden waren ontvoerd. Er was ook een grote hoeveelheid geld in het huis, maar dit is door de brand gesmolten en in de aarde verdwenen. Toen veel soldaten daarna in de aarde groeven, vonden ze grote klompen gesmolten zilver, wat ze niet herkenden omdat het zwart verbrand was. Ik heb met mijn eigen ogen gezien (omdat ik daar zelf bij was) dat zij dit voor een spotprijsje geruild, verspeeld en verkocht hadden. Nadat dit detachement zich weer bij het leger had gevoegd, was generaal De la Gardie met zijn leger naar de stad Moskou opgetrokken, waar hij tegen de Polen enkele veldslagen had gevoerd, zowel voor Torzjok als voor de stad Tver, en
---	---

³⁵⁰ Opmerking in de marge: "De Swedensche verrasschen ende slaen de Polen."

³⁵¹ Opmerking in de marge: "Nota."

veltslaghen soo voor Tiorsock als voor de stadt Tweer, heeft ghehadt, ende inde selve altijd de victorie behouden. Maer den Pool continuerende altijd in sijne belegheringhe, hadde sich voor de stadt alsoo gherempareert, dat den Heere de la Gardie hem niet en coste aantasten, waeromme hy langhen tijt te velde ligghende niet tegens den Pool heeft connen uytrichten. Hy schickte heymelijck binnen de stadt dry persoonen, om den Keyser Basilium van alle sijne gelegentheyte te adverteren. Den Keyser heeft de selve seer wel ontfanghen ende met groote ricdommen begifticht.	elke keer won hij. De Polen gingen echter door met hun belegering van Moskou, ze hadden zich zo verschanst in de stad dat de heer De la Gardie hen op geen enkele manier kon benaderen en, nadat hij zich in het veld had gevestigd, kon hij niets doen tegen de Polen. In het geheim stuurde hij drie van zijn mensen naar de stad om tsaar Vasilij te informeren over de acties die hij had ondernomen. De tsaar verwelkomde deze drie personen uitstekend en beloonde hen met grote rijkdommen.
---	---

HET VIJFTHIENSTE CAPITTEL. HOE DE POLEN OPTROCKEN VAN DE STADT, ENDE DAER NAE MET MEERDER MACHT WEDER QUAMEN.	HET VIJFTIENDE HOOFDSTUK. HOE DE POLEN TERUG TROKKEN UIT DE STAD, EN DAARNA TERUG KWAMEN MET EEN NOG GROTER LEGER.
In't jaer 1609. heeft den Coninc van Sweden weder eenich versch Crijchsvolck den Heere de la Gardie toeghesonden, waer van de Polen verwitticht zijnde, alsoo sy merckten dat de passagien, waer door sy haer victualien moesten krijgen, allenskens besloten wierden, hebben sy haren legheer opgebroocken, ende haer naer de grensen van Polen begheven.³⁵² Den Heere de la Gardie is stracx met de sijne naer de stadt ghetrocken, alwaer hy vanden Keyser Basilio met groote triumphie inne ghehaelt is. Maer eenighen tijdt daer na heeft den Coninck van Polen versterckinghe van krijchsvolck derwaerts ghesonden onder t' gebiedt vanden oversten Rossinsky.³⁵³ Dese heeft met sijnen Legheer weder naer de stadt Moscou beginnen te trecken, doch den Heere de la Gardie is hem met bewillinge des Keyzers te gemoet getrocken, ende ontrent den vyant comende, meynende sijn volck in batalie te stellen, hebben eenighe ghemuytineerde haer onwillich ghetoont, segghende dat sy eene maendt solts ten achteren waren, ende dat sy haer (niet teghenstaende den vyant sich bereyde om te chocqueren) niet eer in defentie en souden stellen, eer sy daer af satisfactie hadden. Ende alhoewel den Generael de la Gardie by alle middel ende met belofte van haer volcomelijck te voldoen soo haest sy weder vanden vyandt souden ghetrocken wesen, sochte dese murmuratie te prevenieren: Dit niet tegenstaende, hebben eenige den vyant teycken ghedaen ende tot hem beginnen over te loopen, waernaer gevolcht is dat sy met heele compagnien tseffens, ende onder vlieghende vaendelen, haer aen der Polen sijde begheven hebben. Hier heeft men gesien de ongetrouwicheyt der dienaren vanden Heere de la Gardie, want sy in plaetse van sijne bagagie ende schatten, die qualijck waren om te weerderen, te salveren, de selve geplundert hebben, ende zijn daarmede als meyneedighe aen des vyants sijde ghereden.³⁵⁴ Den generael Rossinsky heeft alle die over quamen, minnelijck ontfangen, ende die niet van sinne en waren hem te dienen, goet adres ende vry geleyt verleent om naer haren wille te mogen vertrecken. Den Heere de la Gardie is alleen met den Colonel Mons de la ville ende eenighe Paigien ontreden, ende heeft sich begheven naer het slot Keckholm, alwaer het oude regiment vanden voorsz. la Ville was legghende, met het welcke, ende met noch eenige assistentie uyt Sweden comende, heeft den Heere de la Gardie weder eenen voet in Ruslant ghecreghen, eyschende van de Russen t'ghene hy noch aen haer ten achteren was, ende tgene sijne Majesteyt van Sweden voor haer gedeboursseert hadde,³⁵⁵ het welcke hem gheweyghert zijnde, heeft hy allenskens door eenen toeval der Russen sich	In het jaar 1609 had de koning van Zweden opnieuw versterking gestuurd aan de heer De la Gardie. Toen de Polen hier achter kwamen en begrepen dat de wegen waardoor zij hun proviand moesten krijgen geleidelijk afgesloten werden, hadden ze hun kamp opgebroken en trokken ze zich terug naar de grens van Polen. De heer De la Gardie was onmiddellijk met zijn leger de stad binnen getrokken, waar hij door de tsaar Vasilijs met een feestelijke intocht werd onthaald. Enige tijd later had de koning van Polen echter versterking naar zijn troepen in Rusland gestuurd onder het bevel van generaal Rozjinskij. Deze generaal trok opnieuw op richting de stad Moskou, maar de heer De la Gardie trok de Polen op bevel van de tsaar tegemoet. Toen hij in de buurt van de vijand kwam wilde hij zijn leger opstellen voor de strijd, maar enkelen van hen waren onwillig en sloegen aan het muiten, omdat ze beweerden dat ze al een maand geen soldij hadden gekregen en dat zij (ondanks het feit dat de vijand zich al aan het voorbereiden was om aan te vallen) niet zouden beginnen te vechten voordat ze dit uitbetaald zouden krijgen. Ondanks het feit dat generaal De la Gardie probeerde de ontevredenheid zo goed mogelijk te doven, door te beloven dat hij volledig aan hun eisen zou voldoen zodra ze de strijd met de vijand aangingen, begonnen sommigen van hen tekenen aan de vijand te geven en naar hun kant over te lopen. Het eindigde allemaal met het feit dat ze met hele compagnieën tegelijk, onder wapperende banieren, naar de kant van de Polen waren overgelopen. Toen werd de onbetrouwbaarheid van de soldaten van heer De la Gardie duidelijk, in plaats van zijn eigendommen en onnoemelijke schatten te redden, hadden ze deze gestolen en waren daarmee als verraders naar de kant van de vijand gevlucht. Generaal Rozjinskij had alle soldaten die overliepen vriendelijk ontvangen, en degenen onder hen die niet onder zijn bevel wilden dienen, bood hij alle mogelijke hulp en vrijgeleide aan zodat ze konden gaan en staan waar ze wilden. De heer De la Gardie werd samen met kolonel Mons de la Ville en enkele pages gedwongen naar het kasteel van Salaspils (het vroegere Kirchholm) te vluchten, waar het oude regiment van de hiervoor genoemde De la Ville was. Met hulp van dit regiment en nog wat versterking uit Zweden, viel de heer De la Gardie Rusland opnieuw binnen om van de Russen het geld terug te eisen dat ze hen schuldig waren, evenals het geld dat Zijne Majesteit de koning van Zweden hen had voorgeschooten. Toen de Russen weigerden dit terug te betalen, had hij zich geleidelijk door een aanval van de Russen versterkt en veroverde hij uiteindelijk de stad en het slot van Novgorod, waarna alle

³⁵² Opmerking in de marge: "De Polen breken op met haer legheer."

³⁵³ Opmerking in de marge: "Moscou ten tweede mael beleghert."

³⁵⁴ Opmerking in de marge: "Groote ongetrouwicheyt."

³⁵⁵ Opmerking in de marge: "Nota."

ghefortifieert, ende heeft ten lesten sich ghestelt inde possessie van de stadt ende slot van Novogardia, waerinne sijnde, hebben de rontomme leggende, ende contribuerende plaetsen, hem alle ghetrouwicheyt ghesworen, t'welck sy oock, doch meest door vreese, ghehouden hebben, waer door hy sich aldaer heeft ghemaintineert, niet teghenstaende men hem dickmaels soo met geweld, als andersins daer uyt hadde willen stooten, maer ten lesten sich ghereconcilieert hebbende met vele van de principaelste Bojaren ende bevelhebberen, is hy absoluytelijc in het gebiedt van Novogardia gebleven.	nabijgelegen en belasting betalende gebieden hem volledige loyaliteit zwoeren, hoewel ze dit voornamelijk deden uit angst. Hierdoor kon hij zich daar vestigen, ondanks het feit dat men meerdere malen, zowel door geweld als door andere middelen, geprobeerd had hem daaruit te verdrijven. Nadat hij uiteindelijk de goede betrekkingen met de meest invloedrijke bojaren en gouverneurs had hersteld, werd hij soevereine heerser van het gebied van Novgorod.
--	--

HET SESTHIENDE CAPITTEL. HOE DAT DE POLEN DE STADT MOSCOU GHEOCUPEERT HEBBENDE, SEDERT DIEN TIJDT RUSLANDT TOT DECADENTIE HEEFT BEGINNEN TE COMEN.	HET ZESTIENDE HOOFDSTUK. HOE NADAT DE POLEN DE STAD MOSKOU BEZET HADDEN, RUSLAND IN VERVAL BEGON TE RAKEN.
DE Polen dese victorie behouden hebbende, sijn met alle macht naer de stadt Moscou ghetrocken, ende alsoo de Russen seer geswackt waren, ende door het inconvenient vanden Heere de la Gardie, waerop sy alle hare hoop gestelt hadden, also ontbloot van couragie, dat hare vyanden sulck eenen schrick in haer jaechden, dat sy met weynich resistentie, de stadt in hare handen leverden.³⁵⁶ Den Pool de stadt veroverte hebbende, is daer eene groote massacre gheschiedt, want sy veele Bojaren ende andere Heeren om het leven brachten. Den Keyser Basilius hebben sy naer een clooster versonden, doch alsoomen daernaer gheene naerdere tijdinghe van hem ghecreghen en heeft, meynten sommighe dat hy oock t'leven daer niet af en bracht. Hier na hebben de Polen het landt rontomme niet alleen op veele plaetsen ghedevasteert, maer hebben oock de seer vermaerde ende stercke stadt Smolensky ingenomen. Den Coninck van Polen hier af veradverteert sijnde, is selfs derwaerts getrocken, ende heeft voorts het gantsche Vorstendom ende ghebiedt van Smolensky gesubiugeert, met intentie sijnen soone Ladislaus tot souverain ghebieder des rijcx te promoveren. Maer door de Russen grootelijck gheswackt sijnde, begoste haren staet seer te deminieren, ende dit te meer, om dat sy sonder hooft, oft Keyser waren, doordien sy noyt in het verkiesen van eenighen Keyser konnen vergelijcken. Maer tot haren velt-heer oft ghenerael oversten hebben sy ghestelt eenen Knees Demetrius Pasarsky, de welcke naer eenighen tijdt met veele duysent mannen de stadt Moscovia wederomme beleghert heeft, ende door het groot ghetal sijnes volcks, de selve int eynde alsoo omringhelt, dat de passagien ende alle secours voor die van binnen, beset ende besloten waren,³⁵⁷ ende in deser voeghen heeft dese beleggheringhe eenen langen tijt gheduyrt, sonder dat daer yet te weghe gebracht is behalven eenighe schermutselinghen die zy te samen hadden. Hier-en-tusschen heeft oock eenen Russchen Knees, met namen Sarrotsky gherevolteert, ende eenen grooten hoop Casacken oft ghemuytineerden tot hem ghecreghen, met de welcke hy veele plaetsen ghedestruert heeft, ende ten lesten inghenomen eene sterckte Calouga ghenamt, waerinne hy sijne retraite hadde.	Nadat de Polen de heer De la Gardie verslagen hadden, waren ze met al hun gevolg Moskou weer ingetrokken. De Russen waren zo verzwakt en ontmoedigd door de mislukking van de heer De la Gardie, op wie ze al hun hoop hadden gevestigd, dat hun vijand hen zo'n schrik aanjoeg dat ze, na weinig weerstand te hebben geboden, de stad aan de Polen overgaven. Nadat de Polen deze stad hadden veroverd, werd daar een groot bloedbad aangericht, waarin ze vele bojaren en andere edelen om het leven brachten. De tsaar Vasilij hadden ze naar een klooster gestuurd, aangezien men daarna niks meer van hem heeft vernomen, vermoeden sommige mensen dat hij dit ook niet had overleefd. Hierna hadden de Polen niet alleen het land rondom Moskou verwoest, maar hadden ze ook de zeer beroemde en machtige stad Smolensk ingenomen. De koning van Polen, nadat hij hierover op de hoogte was gesteld, was zelf naar Smolensk afgereisd, en had vervolgens het hele gebied van het vorstendom van Smolensk onderworpen, met de bedoeling zijn zoon Vladislav tot soeverein heerser van het rijk te benoemen. Door deze gebeurtenissen waren de Russen grotendeels verzwakt en begon hun staat in verval te raken, dit werd versterkt door het feit dat zij zonder een staatshoofd, i.e. tsaar, waren, omdat ze niet tot enige overeenkomst konden komen in het verkiezen van een tsaar. Ze verkozen echter een knjaz Dmitrij Pozjarskij als hun commandant of kolonel-generaal, die enige tijd later Moskou belegerde als bevelhebber van een leger van vele duizenden mannen en, dankzij het grote aantal van zijn leger, de stad zo dicht omsingelde dat alle passages en communicatieroutes voor de belegerden geblokkeerd werden. De op deze manier uitgevoerde belegering duurde lange tijd, zonder enig resultaat, afgezien van enkele schermutselingen. Ondertussen kwam ook een andere Russische knjaz in opstand, genaamd Zaroetskij en hij trok een groot aantal opstandige kozakken aan zijn zijde, met wie hij vele plaatsen verwoest had en uiteindelijk een fort had ingenomen, genaamd Kaloega, dat zijn toevluchtsoord werd.

³⁵⁶ Opmerking in de marge: "De Poolen nemen Moscou in."

³⁵⁷ Opmerking in de marge: "Moscou vande Russen weder beleghert."

HET SEVENTHIENSTE CAPITTEL. VANDEN UYTERSTEN NOOT DIE DE POLEN UYTSTONDEN EER SY DE STADT OPGHEGHEVEN HEBBEN.	HET ZEVENTIENDE HOOFDSTUK. OVER DE GROTE NOOD DIE DE POLEN ONDERGINGEN VOORDAT ZE DE STAD OPGEGEVEN HADDEN.
GGheduyrende de belegheringhe, hebben de Polen binnen de stadt legghende, altijd verhoopt dat sy van haren Coninck ghesecoureert souden werden, ende alhoewel t'selve niet en geschiede, doordien den Coninck mits andere inconvenienten in Polen met meest sijn volck derwaerts moeste trecken, soo hebben sy nochtans haer tot het uysterste toe ghedefendeert, ende alsulck eene extremiteyt, honghersnoot ende miserie uytghestaen, dat diesgelijck en noyt te voren ghehoort en is. Want na dat het broot, vleesch ende andere provisien haer begosten te ontbreken, behielpen sy haer met peerde vleesch, ende daer na met beesten huyden cleyn ghesneden ende diergelijcken. Maer nae dat sy haer van alle t'selve berooft vonden, ende dat een cleyn stukken broot ende een stuck stinckent peerde oft honde vleesch, voor eene groote somme gelts vercocht wierde, so hebben sy haren toevlucht ghenomen tot het mensche vleesch, daermede haren hongher, sonder eenich broot versadigende.³⁵⁸ Daer waren noch eenige familien van lijflandsche coopluynen binnen de stadt, dese hebben sy alle uytghejacht ende sy moesten haer meest inde genade vande Russen begheven, eenighe sijn by nachte ontloopen ende gecomen binnen de stadt Colmogral alwaer ic te dier tijt lach, ende aldaer hebben sy met eede verclaert het droevich specktaeckel, dat sy binnen de belegherde stadt ghesien hadden. Soo haest daer eenich mensche doot geschoten wierde ofte van selfs quame te sterven, soo werden dese strax in de ghemeyne magasinne gebracht ende t'vleesch daer van in tonnen ghesouten ende dagelijcx met cleyne partijen uytghedeylt.³⁵⁹ waer door eenighe ghedreven door eenen rasenden hongher, haer met de cleyne portie niet connende versadighen, hebben de aerde opgegraven ende de lichamen, die over eenighen tijt begraven hadden gheweest, daer uyt ghenomen, ende ghegheten. Ende alhoewel t'selve van veele onghelooflijck sal schijnen, soo is het nochtans waerachtich, door dien veele ghelofweerdighe persoonen, daer nae uyt de belegherde stadt comende, verclaerden t'selve met oogen dickwils aenschout te hebben. Maer ten lesten, alsoo die van buyten, door de langhe belegheringe moghelijck oock gematteert waren, ende die van binnen in sulck eene extremiteyt, gheen uytvlucht oft secours en saghen (alhoewel haer de wreetheyt ende trouweloosheit der Russen seer wel bekendt waer) hebben nochtans voor genomen haer inder selver genade (soo sy daer inne mochten aenghenomen werden) te begheven, ende dien volgende hebben sy de Russen het selve voor ghehouden, de welcke dat gheerne aenghenomen hebben, eenighe daghen hebben sy gheparlementeert ende corespondentie ghehouden, belovende die van buyten de Polen het leven te laten behouden ende alle	Gedurende de belegering hadden de Polen die in de stad waren altijd gehoopt dat zij door hun koning ontzet zouden worden, maar dit gebeurde niet doordat de koning op dat moment gedwongen werd om met de meeste troepen terug te keren naar Polen vanwege interne onrust. Desondanks bleven de belegerden zich tot het laatst verdedigen, en bereikten ze een dermate hachelijke situatie en hongersnood dat men nog nooit eerder van een dergelijke situatie heeft gehoord. Want nadat het brood, vlees en ander proviand begon op te raken, behielpen zij zich met paardenvlees, en daarna begonnen ze dierenhuiden en andere soortgelijke dingen in dunne reepjes te snijden en op te eten. Maar nadat ze hier helemaal doorheen waren, en dat een klein stukje brood en een stuk stinkend paarden- of hondenvlees voor een grote som geld verkocht werd, hadden ze hun toevlucht gezocht tot mensenvlees, waarmee ze hun honger, zonder een enkel stuk brood daarbij te eten, verzadigden. Er waren nog enkele families van Lijflandse koopmannen in de belegerde stad, deze hebben de Polen allemaal verdreven, de meesten van hen werden gedwongen zich in de genade van de Russen te begeven, sommigen van hen slaagden erin om in de nacht te ontkomen en naar de stad Cholmogory te vluchten, waar ik toen was, en daar hadden ze onder eed verteld over het trieste schouwspel dat zij binnen de belegerde stad gezien hadden. Wanneer mensen in de belegerde stad doodgeschoten werden of zelf kwamen te overlijden, werden ze vervolgens naar een algemeen pakhuis gebracht en werd hun vlees in tonnen gezouten en dagelijks in kleine porties uitgedeeld. Sommigen konden zich, door de razende honger gedreven, niet verzadigen met het kleine portie en hadden de lijken, die enige tijd geleden begraven waren, opgegraven uit de aarde en opgegeten. En zelfs als deze verhalen voor velen ongelooflijk lijken, zijn ze nog steeds waar, want veel betrouwbare mensen die uit de belegerde stad ontsnapten, getuigden dat ze dit alles met eigen ogen hadden gezien. Ten slotte waren de belegeraars eindelijk het lange wachten zat, en de belegerden, die al tot het uiterste waren gegaan, verloren hun laatste hoop op redding of hulp van buitenaf (hoewel ze zich volkomen bewust waren van de wreedheid en trouweloosheid van de Russen). De Polen besloten zich over te geven aan de genade van hun vijanden (mits de Russen ermee instemden dit aan hen te geven). Vervolgens brachten ze dit voorstel over aan de Russen, die dit graag accepteerden. Enkele dagen hebben ze onderhandeld en wisselden ze brieven uit, de belegeraars beloofden de Polen in leven te houden en hen met alle mogelijke genade te behandelen. Hierdoor hadden de Polen, die geen enkel kwaad vermoeden

³⁵⁸ Opmerking in de marge: "De menschen eeten menschen door noot."

³⁵⁹ Opmerking in de marge: "Nota."

ghenade te bewijzen, waer door de Polen sonder eenich quaet vermoeden, met opene poorten met hare vyanden handelden om eenige provisie te krijgen, het welcke de Russen merckende, sijn eenighe duysenden Casacken te peerde gheseten, ende eer die van binnen t'selve ghewaer wierden, tot in de stadts poorten ghereden, de welcke sy overweldicht hebben, ombrengende voor eerst de schiltwacht, ende daer nae alle de ghene die haer beiegenden, alsoo dat het meestendeel van de Polen (teghens t'ghene haer te voren beloofd was) ghemassacreert werden, het welcke lichtelijck te doen was, aenghesien het cleyn ghetal der Polen, ende de swackheyte daer de miserie ende den hongher haer inne gheredigeert hadde.³⁶⁰ Alsoo is dese wijtvermaerde stadt weder in der Russen ghewelt ghecome, int jaer 1612 in de maent van October. Men vindt inde gasijne noch eenighe tonnen met menschen vleesch, die haer gheresteert waren, ende de selve hebben sy weder onder de aerde begraven.³⁶¹	hadden, de poorten geopend en begonnen met de vijand te onderhandelen om enigerlei proviand te ontvangen. Toen de Russen dit merkten, waren enkele duizenden Kozakken hun paard bestegen, en voordat de belegerden dit opmerkten, waren ze tot aan de stadspoorten gereden. Nadat ze de schildwachten overweldigd hadden, doodden ze iedereen die ze tegen kwamen, zodat de meeste Polen (in strijd met alle beloften) uitgemoord werden. Dit was niet moeilijk om te doen, gezien hun kleine aantal en zwakte na lang honger te hebben geleden en vele ontberingen te hebben doorstaan. Op deze manier is deze beroemde stad in oktober van het jaar 1612 weer in de handen van de Russen gevallen. Men vond in de pakhuizen nog enkele tonnen met mensenvlees die niet opgegeten was, dit hebben ze weer begraven.
--	---

³⁶⁰ Opmerking in de marge: "De Russen overvallen de Stadt ende slaen de Polen door."

³⁶¹ Opmerking in de marge: "Nota."

HET ACHTHIENSTE CAPITTEL. VAN DE GROOTE SCHADE, DIE EENIGHE POLEN, GHEDUYRENDE DE BELEGHERINGHE, IN RUSLANT GHEDAEN HEBBEN.	HET ACHTIENDE HOOFDSTUK. OVER DE GROTE SCHADE DIE ENKELE POLEN TIJDENS DE BELEGERINGEN IN RUSLAND AANGERICHT HADDEN.
DEn Coninck van Polen, ghelijck te voren gheseyt is, door andere inconveniënten geenē middel hebbende om de stad te secoureren, heeft nochtans eenighe Polen ende Casacken derwaerts geschickt, de welcke in twee oft dry troupen haer verdeylende, ende elck eenen besonderen wech nemende, zijn te landewaerts inne gereden, waer door de Russen sulck eenen schrick cregen, dat sy op veele plaetsen, daer de Polen noch wel 40 mylen af waren, verliepen, ende met vrouwen ende kinderen in de bosschen haer verberchden. Onder anderen is oock eenen trouw van ontrent 700 mannen, des snachts ghecomen voor Wollogda, zijnde eenen Hooft-stadt van Moscovien, ende uytghevende dat sy vrienden waren, hebben die van binnen haer de poorten gheopent, ende inneghelaten. Sy hebben haer metten eersten begheven naer het huys van den Gouverneur, ende den selven om t'leven gebracht. Daer nae hebben sy gemassacreert alle de ghene die sy vinden costen, pillerende ende op-packende alle de costelijckste waren die sy bequamelijck mede costen voeren, ende den brandt soo int slot als in de gheheele stad ghesteken hebbende, zijn sy met haren buyt weder wech ghereden.³⁶² Maer soo sy het proffijt hares Coninx soo seer ghesocht hadden, als het rooven ende stelen, sy soudē dese stad inne ghehouden hebben, ende de Coninck van Polen soude hier door den besten voet gehadt hebben, om tot de possessie des Rijcx te gheraecken, door dien men uyt dese Stadt, legghende op de passagie, beletten can, dat gheen secours, noch gelt, victualie, amunitie van oorloch (t'welck al van beneden moet ghebracht werden) naer boven connen ghevoert werden, doch d'eyghen baetsoekinghe heeft haer belet t'selve te aenmercken. De andere troupen hebben haer ooc seer diep int landt begeven, ende van gelijcken geplundert vele Steden als onder andere Totoma, Oestega, Oustsaly, Jeminska, ende veele andere, d'inwoonders der welcker sy vermoort hebbende, namen mede t'gene haer goet docht, ende staecken den brandt daerinne. Eenige die sy op de dorpen ende platte landen vonden, ende die sy meynden, eenich gelt onder de aerde ghegraven te hebben (ghelijck de Russen t'selve ghemeynelijck doen) dese tormenteerden ende pijnichden sy soo langhe, tot dat sy t'selve te voorschijn brachten, ende dit niet tegenstaende en mochten sy hiermede t'leven niet behouden. Daer was een Boer die seer machtich rijk was, waeromme hy ons bekent zijnde, wy hem noemden den rijcken Boer, den welcken dese Polen mede onversients hebben overvallen, ende ghevanghen, ende alsoo sy door hare guiden van sijnen rijckdom wel verwitticht waren, soo hebben sy hem seer ghepynicht, begeerende dat hy sijnen schat haer over leveren soude. Maer desen hadde sijn hert soo seer daer op ghestelt, dat niet teghenstaende, alle de tormenten des	De koning van Polen was, zoals eerder al gezegd was, met andere zaken bezig en kon de mensen in de belegerde stad daarom niet te hulp komen. Desondanks stuurde hij een aantal Polen en Kozakken daar naartoe; ze verdeelden zich over twee of drie detachementen, en ze zijn elk via een andere weg het land binnen gereden. Hierdoor waren de Russen zo verschrikt dat ze vaak hun huizen ontvluchtten toen de Polen nog steeds 40 mijl hiervan verwijderd waren, en zich samen met hun vrouwen en kinderen in de bossen verborgen hielden. Een van deze detachementen, met ongeveer 700 mannen, naderde in de nacht Vologda, een belangrijke stad in Mosковиë. Ze deden zich voor alsof ze vrienden waren waarna de mensen in de stad de poorten open deden en hen binnen lieten. Zij hadden zich eerst begeven naar het huis van de gouverneur en deze om het leven gebracht. Daarna hadden ze iedereen uitgemoord die ze maar konden vinden, terwijl ze zo veel mogelijk kostbare spullen plunderden die ze mee konden nemen, waarna ze het fort en de hele stad in brand staken en samen met hun buit weer weg reden. Als ze echter de zaak van hun koning verdedigden met niet minder ijver dan zich over te geven aan roof en plundering, dan hadden ze deze stad moeten behouden, en dan zou de koning van Polen het als een bolwerk hebben kunnen gebruiken om uiteindelijk het hele rijk te veroveren. Door deze stad te bezitten, die aan de toegangsweg lag tussen het noorden en het zuiden, was het tenslotte mogelijk om de levering van versterkingen, geld, proviand en militaire munitie aan de vijand in het noorden te blokkeren (want dit alles werd geleverd vanuit het zuiden), maar de eigen hebzucht van de Polen verhinderde dat ze dit begrepen. De andere detachementen hadden zich ook zeer diep het land in begeven en op dezelfde manier vele steden geplundert, onder andere Totma, Oestjoeg, Syktyvkar, Emetsk en vele andere plaatsen. Ze vermoordden de inwoners, namen alles mee wat ze konden vinden en staken deze daarna in brand. De inwoners van dorpen en het platteland, van wie ze verdachtten wat geld onder de grond te hebben verstopt (zoals gebruikelijk onder de Russen), werden door de Polen gemarteld en gepijnigd totdat ze alles bekenden en opgroeven, hoewel deze bekentenis hun leven niet redde. Er was een boer die zeer rijk was, die wij daarom de 'rijke boer' noemden. Deze boer hadden de Polen onverwachts overvallen en gevangen genomen. Aangezien ze hadden gehoord over zijn rijkdom hadden ze hem gefolterd, omdat ze wilden dat hij zijn schat aan hen zou overdragen. De boer was echter zo gehecht aan zijn geld dat hij, ondanks de meest ondenkbare martelingen waaraan hij werd onderworpen, niet toegaf dat hij enig geld onder de grond had verstopt of begraven. Toen

³⁶² Opmerking in de marge: "De Polen halen een ongelooflijcken roof."

Werelts, die sy hem aen deden, hy noyt en woude bekennen, eenich gelt verbercht, ofte begraven te hebben, waeromme sy gheirriteert zijnde, eenen dicken pael in zijn fundament staecken, ende trocken hem deselve dwersch door het lichaem, maer tot den uystersten toe en kostmen hem van sijne resolutie niet doen veranderen,³⁶³ niet teghenstaende, zijn eygen broeder, de welcke ontvloten zijnde, tot ons is gecomen, bekende sijns broeders schat ende rijckdom, onder de aerde begraven te zijn. Dese Polen haer siende ghenoech voorsien, van t'ghene sy begheerden, zijn wederomme uyt het landt ghetrocken, mede brenghende sulck een quantiteyt van ghelt, peerlen, alderhande sijde, stoffen, bontwerck, ende andere costelijcke waeren, dat alle hare Peerden daermede ghelaeden gingen.	staken de Polen, geërgerd door zijn koppigheid, een enorme paal in zijn achterwerk en trokken deze dwars door zijn lichaam, maar tot het uiterste toe konden ze hem niet van gedachten doen veranderen. Het bleek echter dat zijn eigen broer, die wist te ontsnappen, bij ons kwam en vertelde dat de schat en de rijkdom van zijn broer begraven was. Deze Polen, toen ze vonden dat ze genoeg waren voorzien van wat ze begeerden, waren weer uit het land getrokken en namen zoveel geld, parels, zijde, brokaat, bont en andere rijkdom mee dat al hun paarden volgeladen waren.
--	--

³⁶³ Opmerking in de marge: "Tyrannije der Poolen."

HET NEGHENTHIENSTE CAPITTEL. HOE DE RUSSEN WEDEROMME EENEN KEYSER GEKOZEN HEBBEN.	HET NEGENTIENDE HOOFDSTUK. HOE DE RUSSEN OPNIEUW EEN TSAAR GEKOZEN HEBBEN.
DE Russen merckende dat door hare groote disordre het landt geruineert werde, ende geschapen was om geheel te niete gebracht te worden, hebben voor genomen wederomme eenen Keyser te verkiesen, waer toe alle de Knesen, Boyaren ende gecommiteerde van andere plaetsen by malcanderen vergadert zijnde, hebben eenen tijt lang qualijck daer inne connen accorderen, doordien het gemeyne volc, ende de Casacken haer hiertegens waren opwerpende. Maer ten lesten is dit alles gemiddelt, ende met gemeyne suffragie voor Keyser vercozen, ende geproclameert eenen jongen Heere, out ontrent achthien jaren, met namen Michael Feodrowits, de welcke met groote pompe gecroent zijnde, hebben alle de Heeren ende inwoonders des lants haren eedt gedaen, hem getrouwicheyt gesworen, ende daerop (volgens hare wijsen) het cruys gecust,³⁶⁴ dit is geschiet int jaer 1613 inde Maent van Februario. Desen Keyser in de regeringe zijnde, heeft stracx alle sijn crijchsvolc van alle sijden by malcanderen ontbooden, ende doende een generale revene, heeft noch over de 100000 mannen by hem gevonden. Den Coninc van Sweden hier af veradverteert zijnde, dede door den Heere de la Gardie aen den Keyser versoecken satisfactie van t'ghene hem noch was competerende, voor het crijchsvolck, d'welck sijnen vader, op sijne eygene costen, hem tot assistentie gesonden hadde, daer by voegende, so hy t'selve woude effectueren, dat hy hem alle sijne stercten, die hy inne hadden, als Novogardia, ende eenighe andere, soude restitueren, soo niet, dat hy sich veroorsaecht soude vinden, door andere middelen, daer toe soecken te comen. Waerinne den Keyser weygerich blyvende, heeft den Coninc van Sweden, stracx preparaten begonnen te maecken, om door cracht van wapenen, tot sijne conpetentie te geraecken. Hierentusschen heeft den Keyser dry Ghesanten uyt gesonden, eenen aen sijnen Mayesteyt van groot Brittanien, den anderen aen den Keyser van Duytslant, ende den derden aen den Coninck van Denemarcken, maer tot wat eynde, is onbewust. Hy heeft oock eenige duysent Mannen geschickt naer Sarrousky, de welcke noch met 10000 gherevolteerden te Calouga lach. Sommige meynden, dat hy met den Coninck van Polen alliancie soude maecken, ende sich teghens sijnen Keyser opposeren: Maer naer apparentie sal hem t'selve wel belet werden: Wat daer af comen wil, sal den tijt (de Moeder des waarheys) ons haestelijck leeren. Eynde des eersten deels.	De Russen, die merkten dat door hun grote wanorde het land te gronde was gericht en geschapen was om geheel tenietgedaan te worden, besloten om weer een nieuwe tsaar te kiezen. Hiervoor kwamen alle knjazen, bojaren en vertegenwoordigers van de verschillende regio's bij elkaar. Zij konden een lange tijd moeilijk tot een overeenkomst komen doordat het gewone volk en de Kozakken zich hiertegen aan het verzetten waren. Uiteindelijk werd dit echter opgelost en werd unaniem een jonge heer van ongeveer achttien jaar oud, Michaël Fjodorovitsj genaamd, tot tsaar verkozen en uitgeroepen. Nadat hij met een grote ceremonie gekroond was, hadden alle edelen en inwoners van het land hem een eed gedaan en trouw gezworen, en daarna (volgens hun gewoonte) het kruis gekust, dit gebeurde in het jaar 1613, in de maand februari. Zodra deze tsaar de troon besteeg, verzamelde hij onmiddellijk al zijn krijgsmacht uit de verschillende regio's en liet een algemene inspectie uitvoeren, waarbij werd aangenomen dat het aantal van deze troepen meer dan 100.000 man bedroeg. Nadat de koning van Zweden hierover geïnformeerd was, gaf hij de heer De la Gardie de opdracht de tsaar te vertellen dat hij terugbetaling eiste van het geld dat zijn vader uit zijn eigen middelen had besteed aan het uitrusten van de troepen die waren gestuurd om de Russen te helpen. Hij voegde daaraan toe, dat als de tsaar zijn voorwaarden zou aanvaarden, hij alle veroverde forten aan hem terug zou geven, inclusief Novgorod en een aantal andere plekken, anders dan zou hij gedwongen worden om andere middelen te gebruiken om dit geld terug te krijgen. Toen de tsaar dit bleef weigeren, begon de koning van Zweden zich onmiddellijk voor te bereiden om met wapengeweld te ontvangen wat hem toebehoorde. Ondertussen had de tsaar drie gezanten afgevaardigd, een aan Zijne Majesteit van Groot Britannië, een ander aan de keizer van Duitsland, en de derde aan de koning van Denemarken, maar met welk doel ze zijn gezonden is onbekend. De tsaar had ook een leger van enkele duizenden mannen tegen Zaroetskij gestuurd, die nog steeds met een detachement van 10.000 rebellen in Kaloega was. Sommigen denken dat hij zal proberen om met de koning van Polen een alliantie te sluiten om zich tegen zijn tsaar te verzetten, maar het lijkt erop dat het erg moeilijk voor hem zal zijn om dat te doen. Wat van dit alles zal komen, zal de tijd (de moeder van de waarheid) ons spoedig leren. Einde van het eerste deel.

³⁶⁴ Opmerking in de marge: "De Russen kiezen een Keyser.

HET TWEEDE DEEL, VAN DE MOSCOVITEN, OFT RUSSEN RELIGIE, CERIMONIEN, WETTEN, POLICIJEN ENDE CRIJCHSHANDEL.	HET TWEEDE DEEL. OVER DE RELIGIE, CEREMONIES, WETTEN, POLITIEKE STRUCTUUR EN KRIJGSHANDEL VAN DE MOSKOVÏERS OF RUSSEN.
HET EERSTE CAPITTEL. VAN DE RELIGIE DER RUSSEN.	HET EERSTE HOOFDSTUK. OVER DE RELIGIE VAN DE RUSSEN.
NAe den doot van Olka ende Wollodimer, ghelijck in onse vorighe beschrijvinghe verhaelt is, hebben de Russen altijt de Griecsche religie ghecontinueert, wat ende hoedanich de selve sy, mach eenighe wel bekend wesen, maer nochtans al hoewel men langhen tijt, daer te lande converseert, soo en canmen nochtans t'rechte ghebruyck van de selve niet bekennen, als alleen t'ghene men uytterlijck in hare superstition is siende ende hoorende, doordien sy niet toe en laten dat ymant van ons, de welcke sy oncristenen, ende ketters noemen, in hare kercken come, t'sy gheduyrende haren dienst oft andersints, meynende dat de selve gheheel suyver, ende heylich sijnde, daer door besmet ende ontheylicht soude worden,³⁶⁵ jae dat meer is, sy sijn op sommige plaetsen soo pertiael, dat soo sy ghemerckt hadden, dat eenigen uytlander (uytghenomen de ghene die hare religie aenghenomen hebben, ghelijck daer eenighe sijn) inde kercke hadde gheweest, sy soudent heymelijck den selven om t'leven soecken te brenghen. Wat aengaet haren dienst, die sy in de kercken pleghen, als men daer voorby passeert, soo hoort men, dat sy daer inne singhen, bynae ghelijck in de Roomsche misse, maer niet anders als in hare eyghen tale; maer wat sy voorts voor cerimonien daerinne ghebruycken, en canmen niet sekerlijc weten: Maer alleen hebbe ic dickmaels int passeren, geduerende haren dienst, gesien dat eenige, also de kercke te vol was, ofte, also ic gehoort hebbe, dien het om eenich onbehoorlijck werc niet toegelaten en werde daer inne te comen, gedwongen waren buyten aen de deuren te blijven staen, de welcke dicmaels haer hoofd nederwaerts sloegen, maeckende veele cruycen, ende daer nae wederom opwaerts ten Hemel siende. Die ghene die den selven dienst doen, sijn verscheyden, ende hare qualiteyten veelderley: Maer eer wy tot de selve comen, sullen wy eerst verhalen uyt wat oorsaecke sy haer beroemen alleen Christenen te wesen.	Na de dood van Olga en Vladimir, zoals verteld is in het voorgaande deel, zijn de Russen steevast trouw gebleven aan het Griekse geloof. Er is wel in enige mate bekend wat en in welke hoedanigheid dit geloof aangehangen wordt, maar zelfs als men lange tijd in dat land met mensen praat, dan is het nog steeds niet mogelijk om iets betrouwbaars over deze religie te weten te komen behalve wat men van buitenaf ziet of hoort over hun bijgeloof. Doordat ze niet toelaten dat iemand van ons, die ze onchristenen en ketters noemen, in hun kerken komt, hetzij tijdens hun dienst of op een ander moment, omdat ze menen dat deze plek, die helemaal zuiver en heilig is, daardoor besmet en ontheilgd zou worden. Bovendien zijn zij over sommige plaatsen zo scrupuleus, dat wanneer zij merkten dat een buitenlander (behalve degenen die hun religie aangenomen hadden, aangezien er enkelen zijn) in hun kerk geweest was, zouden ze in het geheim proberen deze persoon om het leven te brengen. Wat betreft de dienst die zij in de kerk volgen, als men daarlangs loopt, hoort men dat ze binnen zingen, bijna gelijk aan de Roomse mis, maar ze zingen alleen in hun eigen taal. Wat voor ceremonies ze daarbinnen uitvoeren, kan men niet zeker weten. Dikwijls heb ik in het passeren, terwijl hun dienst bezig was, gezien dat enkelen, aangezien de kerk vol was of, zoals ik gehoord heb, door onbehoorlijk werk niet toegelaten werden om binnen te komen, gedwongen waren om buiten aan de deur te blijven staan. Zij sloegen meerdere malen hun hoofd naar beneden, terwijl ze vele kruizen sloegen, waarna ze hun hoofd weer op hieven naar de hemel. De mensen die deze diensten leiden zijn erg verschillend en ze hebben vele kwaliteiten. Voordat wij hier echter over zullen uitweiden, zullen we eerst vertellen over de redenen waarom zij zich beschouwen als de enigen die de naam 'Christen' verdienen.

³⁶⁵ Opmerking in de marge: "Niemand mach in der Russen Kercke comen, oft moeten van sijn Religie sijn."

HET TWEEDE CAPITTEL. HOE DE RUSSEN HAER BEROEMEN DAT HAER LANDT GHESEGENT IS, ENDE DAT DEN NAME VAN CHRISTENEN HAER ALLEEN TOECOMT.	HET TWEEDE HOOFDSTUK.³⁶⁶ WAAROM DE RUSSEN OPSCHEPPEN DAT HUN LAND GEZEGEND IS, EN DAT DE NAAM CHRISTEN ALLEEN HEN TOEBEHOORT.
DE Russen beroemen haer, doch sonder eenich fundament, dat voor den tijt van Wollodimer ende Olka, gheheel Ruslant gebenedijt is geweest, door S. Andream den Apostel Christi, ende dat hy eerst uyt Grieken-landt, by den mondt van Boristenes ghecomen is, ende voorts ghevaeren tot de gheberchten, daer nu Chiovia legt, ende dat hy daer alomme het landt ghesegent, ghedoopt, ende aldaer sijn cruys ghestelt hebbende (t'welck sy seggen alsnoch daer te wesen) ghepropheteert heeft, dat Godt dat landt gebenedijen, ende daer alleen sijne Christelijcke Religie soude inneplanten, dat daer oock ontallijcke Kercken ende Cloosters ten dienste Gods souden ghebout werden.³⁶⁷ Daer nae seggen sy, dat hy gecomen is inde Wolga, ende door de Riviere Lowat in de Meyr oft staende Zee Jemer ghenamet, van daer door de Riviere Wolga, die uyt den lande vloeyet, tot de Stadt Novogardia, ende voorders de Stadt Laddega ghepasseert zijnde, alsoo door de riviere Kena tot in de Zee welcke sy de Wareskoye noemen, gecomen is, ende van daer ghereyst naer Roomen, ende ten lesten in Poloponesy om Christi wille van Ago Antipater gecruyst is. Dit alles wert van haer vastelijck geloofd, te meer also sy nu seggen dat de Prophecie S. Andrea waerachtich is geweest, door dien daer sedert dien tijt, so menich duysent Kercken ende Cloosters gebout zijn, waeromme ooc veele Jaren den meesten schat des Rijcx tot opbouwinghe van Tempels, Cloosters, ende Capellen geemployeert is geworden. Den gemeynen luyden werdt oock wijs ghemaect, dat sy Godt gheenen meerderen dienst en connen doen, als van hare middelen etwes tot proffijte der Kercken te gheven, het welcke veele met eenen grooten yver toebrenghende ende den Papen ende Monicken in handen ghestelt sijnde,³⁶⁸ voorsien sy haer selven alsoo daer mede, dat men haer meestendeel siet de Knesen ende Boyaren, in rijckdom te boven gaen, hier mede leydende sulck een abominabel leven, met brassen, suypen, hoereren ende andersints, dat t'ghene de armeluyden meynen besteet te werden, tot de Kercken, nerghens anders toe ghebruyckt en werdt, als tot aenlockinghe ende verweckinghe tot alle de bauche in dese Heylighe Priesters.	De Russen scheppen op, echter zonder enige reden, dat voor de tijd van Vladimir en Olga, geheel Rusland gezegend was door St. Andreas, de apostel van Christus. Ze beweren dat hij eerst vanuit Griekenland bij de monding van de Dnjepr kwam, en daarna door was gevaren naar het gebergte waar nu Kiev ligt, en dat hij daar alom het land gezegend had en zich had gedoopt en nadat hij zijn kruis daar had neergezet (waarvan ze beweren dat deze vandaag de dag nog steeds daar staat), verkondigde dat God dat land gezegend had en alleen daar zijn Christelijke religie in zou planten, en dat daar ook ontelbaar veel kerken en kloosters ten dienste van God gebouwd zouden worden. Ze zeggen dat hij daarna zeilde langs de Wolga via de rivier de Lovat naar het meer of de rustige zee genaamd Ilmen. Van daaruit, langs de Wolga, die op deze plaats ontspringt, bereikte hij de stad Novgorod en vervolgens passeerde hij de stad Ladoga, via de rivier Kena, tot hij uitkwam in de zee die zij de Oostzee noemen, en van daaruit was hij naar Rome gereisd en uiteindelijk naar de Peloponnesos, waar hij uit naam van Christus werd gekruisigd op bevel van Ago Antipater. Dit alles wordt door hen stellig geloofd, te meer omdat ze zeggen dat de profetie van St. Andreas werkelijkheid lijkt te zijn geworden, doordat er sinds die tijd vele duizenden kerken en kloosters gebouwd zijn. Vele jaren werd het grootste deel van de rijkdom van het rijk ook uitgegeven aan het bouwen van tempels, kloosters en kapellen. Het gewone volk werd ook wijs gemaakt dat zij God niet meer eer konden bewijzen dan van hun vermogen iets tot profijt van de kerk te geven. Dit doen velen van hen met veel ijver en de geestelijken en monniken die dit ontvangen, gebruiken dit ook voor henzelf in zodanige hoeveelheid, dat zij vaak rijker zijn dan de knjazen en bojaren. Deze geestelijken leiden hiermee een abominabel leven, met gulzig vreten, zuipen, ontucht plegen en nog meer daden van deze aard. Daarom zijn al deze middelen die, zoals de armen denken, in het belang van de Kerk zijn, in werkelijkheid alleen maar om hun buik te vullen en de ontucht van deze heilige priesters aan te moedigen.

³⁶⁶ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 53-54.

³⁶⁷ Opmerking in de marge: "De Russen beroemen haer gebenedijt te zijn van den Apostel Andream."

³⁶⁸ Opmerking in de marge: "Nota."

HET DERDE CAPITTEL. VAN DEN METRAPOLYT, EERTS-BISSCHOPPEN, BISSCHOPPEN, ABTEN ENDE ANDERE GEESTELIJCHEYT.	HET DERDE HOOFDSTUK.³⁶⁹ OVER DE METROPOLIET, AARTSBISSCHOPPEN, BISSCHOPPEN, ABTEN EN ANDERE GEESTELIJKEN.
Het hoofd van alle de Geestelijckheyt is den Metrapolyt, t'welck is soo veel als een opper Bisschop; desen heeft zijn autoriteyt van den Patriarch van Constantinopelen. Den Metrapolyt plach eertijts te wesen in Chiovien, daer nae in Wollodimerien, ende nu in de Stadt Moscovia. Den Metrapolyt, ende oock de Aerts-Bisschoppen, plachten eertijts ghecosen te werden op dese maniere. Men riep te samen alle de Eerts-Bisschoppen, Bisschoppen, Abten ende Prioeren uyt allen Cloosters, ende de alderheylichste die men onder de selve conde vinden, waertoe een yeder sijne stemme gaf, werdt voor Metrapolyt gheordonneert, ende sooder eenige plaetse van Eerts-Bisschoppen vacant was, wert de selve op gelijcker maniere vercosen. Maer den lesten Keyser Basilius, heeft dese ordeninghe verandert, ende de vergaderinghe, als voren ghedaen zijnde, heeft hy selfs eenen, naer zijn eyghen goetduncken uyt gekosen. Desen Basilius hadde alsdoen eenen Metrapolyt gheordonneert, met namen Bartholomeus, de welcke den naem hadde, dat hy een seer heylich, ende matich leven leyde: Dan alsoo den Keyser teghens sijnen danck, eene onbehoorlijcke saecke in de religie hadde ghepermitteert, heeft hy t'selve niet connen verdraghen, maer comende by den Keyser, heeft hem gheseyt: Nademael ghy alle dinghen naer u eyghen goetduncken wilt toe laten, ende gebruycken, soo en can ick geensints mijn officie bedienen: Daer met gaf hy den Keyser sijnen stock, oft cruys, dat hy altijt inde handt droech, tot teycken van sijne autoriteyt, d'welck den Keyser aen genomen hebbende, dede hem in de ketens sluyten, ende versont hem armelijck als een slaef naer Beologerio. Maer eenighen tijt daer na is hy door intercessie van sijne vrienden noch los ghecomen, ende heeft sich in een Clooster begeven. In sijne plaetse wert vercosen eenen genaemt Daniel, een robuste Man ontrent van 30 Jaren, de welcke van veele Nederlantsche Cooplyuden wel bekend was. Desen was genegen, om heymelijcker wijse, met goede gesellen alle de bauche te plegen, ende om dat het niet en soude schijnen, dat hy het goede cier maecken ende de luxurie meer subjeet was, als het vasten ende bidden, soo maeckte hy sijn aenghesichte bleeck met roock van zolphier, ende alhoewel veele t'selve merckten, ende wel wisten, soo en dorsten sy om sijne autoriteyt het selve niet openbaren.	Het hoofd van alle geestelijken is de metropoliet, i.e. een 'opperbisschop'; hij heeft zijn autoriteit van de patriarch van Constantinopel. De metropoliet was eerst in Kiev gevestigd, daarna in Vladimir en nu in de stad Moskou.³⁷⁰ Aanvankelijk werden de metropoliet en de aartsbisschoppen op de volgende manier gekozen. Alle aartsbisschoppen, bisschoppen, abten en oversten uit alle kloosters werden bij elkaar geroepen, en degene onder hen die het meest heilige leven leidde werd via een stemming tot metropoliet verkozen. Als er een plaats voor aartsbisschop onbezet was, werd deze op dezelfde manier verkozen. Maar de laatste tsaar Vasilij heeft deze procedure veranderd, en in plaats van vergaderingen, zoals hiervoor gedaan werd, had hij zelf naar eigen goedduncken een geestelijke gekozen. Destijds had deze Vasilij een metropoliet benoemd genaamd Bartholomeus, die bekend stond dat hij een zeer heilig en gematigd leven leidde. Toen, aangezien de tsaar tegen zijn wil een onbehoorlijke zaak in de religie had toegestaan, kon hij dit niet verdragen. Toen hij bij de tsaar kwam, had hij hem gezegd: "Aangezien u alle dingen naar uw eigen goedduncken wilt toelaten en gebruiken, kan ik op deze manier mijn ambt niet uitvoeren." Daarna gaf hij de tsaar zijn staf of kruis, die hij altijd in zijn hand droeg als teken van zijn autoriteit. Nadat de tsaar deze staf had aangenomen, liet hij hem in de ketens sluiten en zond hem op een ellendige wijze, als een slaaf, naar Belozersk. Enige tijd daarna is hij echter door tussenkomst van zijn vrienden vrij gekomen, en heeft zich in een klooster begeven. In zijn plaats werd een metropoliet gekozen genaamd Daniel, een robuste man van ongeveer 30 jaar, die onder vele Nederlanders zeer bekend was. Hij hield er heimelijk van om in het gezelschap van vrienden alle mogelijke ontucht te plegen, en om niet duidelijk te onthullen dat hij de voorkeur gaf aan een opgewekt en wild leven boven vasten en bidden, maakte hij zijn aangezicht bleek met zwavelrook. Hoewel velen dit opmerkten en wisten, durfden zij dit niet aan het licht te brengen vanwege zijn autoriteit.

³⁶⁹ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 53-55.

³⁷⁰ Herberstein elaborates more on the duties of the metropolitan.

HET VIERDE CAPITTEL. VAN HET LEVEN DER GEESTELIJKE PERSOONEN.	HET VIERDE HOOFDSTUK.³⁷¹ OVER HET LEVEN VAN DE GEESTELIJKEN.
Alle Eerts-Bisschoppen, Bisschoppen, Abten, Prioren, Priesterts ende Monnicken, die moeten den Metropolijt subject zijn, t'sy int respect van haren Godts-dienst, oft in politijcke saecken, waeronder sy haer begheven. Den Metropolijt, Eerts-Bisschoppen ende Bisschoppen hebben alleen opsicht op de andere, sy doen selden dienst, ten sy op Hoochtijden, oft extra-ordinarie intervenientien. De Monicken doen haren dienst in hare Cloosters, alwaer ghemeynelijck niet als Religieuse personen en frequenteren, ende desen en is den Houwelijcken staet niet toe ghelaeten: Maer de Priesters doen hare missen ende dienst dagelijcx in verscheyden Kercken, alwaer een yeghelijck, van hare Religie sijnde, mach inne comen. Ende dese ist gheoorloft een Vrouwe te nemen, maer de Vrouwe overleden sijnde, en mach hy geene misse meer doen, maer mach alleen wel met andere misse-dienaers in de misse present zijn, het welcke eertijts soo stricktelyck niet gheobserveert en werde. Maer nu en wert het gheensints ghepermitteert, tensy dat den selven Priester sich in een Clooster begheve, ende volghens desselfs ordre leve, alsdan mach hy wederomme misse doen. De Priesters siet men ghemeynelijck sat ende droncken, doordien sy meest over al, daer sy aencomen, beschoncken werden, ende alsdan loopen ende vallen sy als beesten lanx de straten, t'welck nochtans by haer niet ghestraft en wordt, ten zy dat sy door hare dronckenschap eenighe excessive onbehoorlijcke achten aen vanghen, ende alsdan werden sy met pietsen ofte sweepen gegheeselt, niet om hare lendenen, maer met reverentie, op haer hulderste, ghelijckmen de cleyne Kinderen doet. By des Keyzers Basilij tijde, wert eenen Priester droncken sijnde, op diverije bevonden, waeromme den Officier des Keyzers, hem sonder eenighe ghenade dede op hangen, t'welc den Metropolijt seer qualijc nemende, dede daer over sijne clachte aen den Keyser, als dat men eenen Religieusen persoon, sonder eenich respect, so ignominieusen doot hadde aen gedaen. Den Keyser dede hierover den Officier voor hem comen, hem vraghende, waeromme dat hy sonder den Metropolijt t'adverteren, eenen Priester hadde doen sterven, waer op hy antwoorde, dat hy geenens sterven, maer een openbaer dief (die dese straffe alleen toe staet) hadde doen op hanghen, om welcke antwoorde ende oorsaecke den Keyser hem t'selve pardonneerden. Daer en wert oock by haer gheen dinck qualijcker ghenomen, oft eer ghestraft als diverije, maer van t'selve sullen wy hier namaels wijder sprecken.	Alle aartsbisschoppen, bisschoppen, abten, oversten, priesters en monniken zijn ondergeschikt aan de metropoliet in zowel geestelijke als politieke aangelegenheden. De metropoliet, aartsbisschoppen en bisschoppen hebben alleen toezicht over de andere geestelijken, zij leiden zelden een dienst, tenzij het een feestdag of een uitzonderlijke aangelegenheid is. De monniken geven hun diensten in hun kloosters, die meestal alleen geestelijken mogen bezoeken, en zij mogen niet trouwen. De priesters echter geven hun missen en diensten dagelijks in verschillende kerken, waarbij iedereen die hun religie aanhangt aanwezig mag zijn. Priesters mogen ook trouwen, maar wanneer hun vrouw overlijdt, mogen ze geen mis meer geven. Ze mogen dan alleen nog bij andere misdienaars in de mis aanwezig zijn, dit werd vroeger niet zo strikt nageleefd. Tegenwoordig wordt het echter niet getolereerd, tenzij deze priester zich in een klooster begeeft en volgens die orde leeft, dan mag hij de mis weer leiden. Over het algemeen ziet men priesters zat en dronken, doordat ze bijna overal waar ze komen voorzien worden van drank, waarna ze als beesten langs de straten lopen en vallen. Dit wordt bij hen niet bestraft, tenzij ze door hun dronkenschap een of andere buitengewone ontucht zouden plegen, dan worden ze met pietsen of zwepen geselsd, maar niet op hun ledematen, maar eerbiedig op hun achterwerk, zoals men ook bij kleine kinderen doet. In de tijd van tsaar Vasiliij werd een priester, die dronken was, beschuldigd van diefstal, waarvoor de officier van de tsaar hem zonder enige genade op had laten hangen. De metropoliet, die hierover bericht werd, nam dit zeer kwalijk en deed zijn beklacht hierover tegen de tsaar, dat men een geestelijke, geheel respectloos, een schandelijke dood had laten sterven. De tsaar liet de officier bij hem komen, hij vroeg hem waarom hij zonder de metropoliet te berichten een priester had laten sterven. Hij antwoordde hierop dat hij geen priester, maar een overduidelijke dief (die alleen bij zo'n straf past) had laten ophangen. Vanwege dit antwoord schonk de tsaar hem vergiffenis. Hierbij moet worden opgemerkt dat er voor de Russen geen ernstigere misdaad bestaat die een zwaardere straf verdient dan diefstal, hierover vertellen we u later echter meer.

³⁷¹ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 56-57.

HET VIJFDE CAPITTEL. VAN DE HABIJTEN DER GEESTELIJCKER PERSOONEN.	HET VIJFDE HOOFDSTUK.³⁷² OVER DE HABIJTEN VAN DE GEESTELIJKEN.
DE Eerts-Bisschoppen, Bisschoppen, Abten, Prioren, Priesters ende Monnicken, draghen alle langhe swarte rocken, sonder eenighe differentie in het fatsoen, uytghenomen dat der Priesters ende Monnicken van slechter stoffe zijn, maer der anderen zijn van damast; taffetaf ende andere zijde stoffen. De Bisschoppen sijn hier in differerende dat sy eenen langhen swarten mantel over den rock dragen, die aen elke syde van de borst drie witte sijde quasten heeft, ghevlochten sijnde als eenich vloeyende water, waarmede sy te kennen gheven, dat uyt haer herte ende mont riviervens des gheloofs vloeyen: Maer verre ist van daer, want ick gheloove dat dese significatie haer beter soude betamen, dat de selve rivieren van boven eert in comen, ende daer nae van onderen uyt vloeyen. Den Bisschop van Novogardia is hier in alleen different, want hy draecht eenen witten mantel, ooc beset met de selve quasten. De eerts-Bisschoppen, Bisschoppen, Abten ende Prioren draghen op haer hooft ronde swarte mijters, uytghenomen den Bisschop van Novogardia alleen, die draecht eenen witten mijter, byna op onse maniere met twee hoornen. Maer de Priesters ende Monnicken hebben op haer hooft een rondt mutsken, boven ghestijft in forma van een ronde telioor, ende daer comt eene hulle over, Of sy ghebruycken oock wel eenen swarten breeden hoet teghens den reghen oft hette, ende sommighe graeuwe ongeverwde hoeden van bever hayr. Sy draghen alle eenen stock inde handt boven wat om ghecromt, daer sy stille staende op leunen, ende dese noemen sy possock. Daer zijn oock eenighe die uyt de Cloosters gaen in eene Heremitagie oft woeste plaetse, aldaer maecken sy huyskens daer sy inne wonen, soeckende haren coste uyt de aerde oft boomen, als wortelen, Cruyden ende eenige bessen. Dese Heremiten werden by haer genaemt Stolpincky, want Stolp is te segghen een Calomne, gheappropriert om dat sy haer cleyne huyskens op twee Calomnen bouwen. Dese hebben den naem dat sy in groote armoede leven: Maer nochtans werdt haer dickmael van den verby reysenden Man eenighe spijsje, dranck ende ghelt ghegheven.	De aartsbisschoppen, bisschoppen, abten, oversten, priesters en monniken dragen allemaal lange, zwarte rokken, zonder enige verschillen in het model, behalve dat die van de priesters en monniken van slechtere stof zijn gemaakt en die van de anderen van damast, taf en andere zijde stoffen. De bisschoppen onderscheiden zich doordat ze een lange zwarte mantel over hun rok dragen, waarop aan elke kant van de borst drie witte zijden kwasten zijn genaaid, die gevlochten zijn om vloeiend water voor te stellen, waarmee ze aangeven dat er stromende riviertjes van het geloof uit hun hart en mond vloeyen. Naar mijn mening is hiervoor echter een andere interpretatie geschikter, dat deze rivieren eerst van boven in komen en er daarna van onderen weer uit vloeyen. De bisschop van Novgorod onderscheidt zich hiervan, want hij draagt een witte mantel waar ook deze kwasten aan zijn genaaid. De aartsbisschoppen, bisschoppen, abten en oversten dragen op hun hoofd ronde zwarte mijters, behalve de bisschop van Novgorod, hij draagt een witte mijter met twee hoorns, vergelijkbaar met datgene wat hier wordt gedragen. De priesters en monniken dragen echter een rond mutsje op hun hoofd die bovenop gesteven is in de vorm van een ronde schotel, waarover ze een kap zetten. Ze dragen ook wel een zwarte brede hoed tegen de regen of hitte, en sommigen dragen grauwe, ongeverfde hoeden van beverhaar. Ze dragen allemaal een stok in de hand die aan de bovenkant wat gekromd is, ze leunen op deze stok als ze stil staan en noemen het een 'posoch'. Er zijn ook een aantal van hen die uit het klooster gaan en in afzondering of op een woeste plek een huisje maken waarin ze wonen, terwijl ze hun voedsel zoeken uit de aarde of bomen, zoals wortels, kruiden en enkele bessen. Deze kluizenaars worden door hen 'Stolpinky' genoemd, de reden hiervoor is dat een 'stolp' een kolom is en ze hun kleine huisjes op twee kolommen bouwen. Ze staan erom bekend dat ze in grote armoede leven, maar dikwijls krijgen ze van een voorbijganger wat eten, drinken of geld.

³⁷² Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 57-59.

HET SESTE CAPITTEL. VAN DEN DOOP DER RUSSEN.	HET ZESDE HOOFDSTUK.³⁷³ OVER DE DOOP VAN DE RUSSEN.
DE Russen hebben eene particuliere forme van Doopen, in manieren als volcht: Als een Kindeken ghebooren is, wert daer stracx een Priester ghehaelt, de welcke voor het huys daer de Craemvrouwe inne legt, eerst eenighe gebeden leest, het hoofd dickmaels neder slaende, ende daer na binnen gaende gheeft hy het Kint eenen naem volghens den wille der ouders. Den veertichsten dach daer nae, werdt het Kint in de Kercke ghebracht, ende tot drie mael met het gantsche lichaem onder t'water ghesteecken, anders, soo daer eenighe partije uyt het water bleef, soudensy meynen dat het Kint niet te rechte ghedoopt en waer: Daer nae werdt het gesalft met heyliche salve, de welcke in de weecke voor Paesschen gheconsacreert is. Het waeter des doops wert voor elck Kindt besonder gheconsacreert, ende stracx nae den Doop buyten de Kercke uyt ghegoten, sy en ghebruycken daer toe oock gheen warm water, ten sy voor crancke Kinderen. Den Doop gheschiet in de Kercke, ten sy dat de Kercke soo verre waer van de wooninghe des Kindekens, dat de coude hem op den wech soude moegen schaedelijck wesen, ende als-dan werden sy binnens huys ghedoopt. Sy ghebruycken daer inne oock eenighe ceremonien, want met het Kindeken naer de Kerck gaende, sijn daer eenighe Priesters die voor gaen, ende dese segghen ende besweren tot verscheyden maelen het kindeken voor den Duyvel, ende soo dickmaels spouwen sy met groote wederweerdicheyt op der aerden: Welck spouwen by haer seer ghemeyn is, want ymant t'sy in presentie oft andersints, verachtende ende dreyghende, doen sy het selve oock met dese prononciatie á t'Phija, ende daer by doende haren ghemeynen vloeck, waer van hier naer sal ghesproocken worden.	De Russen hebben een uitzonderlijke manier van dopen, wat als volgt verloopt: wanneer een kind geboren wordt, wordt er direct een priester gehaald, die voor het huis waar de kraamvrouw in ligt eerst enkele gebeden leest, het hoofd menigmaal neer slaat en daarna, nadat hij naar binnen is gegaan, geeft hij het kind een naam die de ouders willen. Op de veertigste dag na de geboorte wordt het kind naar de kerk gebracht en wel drie keer met het hele lichaam onder water gestoken. Als er nog een deel van het kind uit het water steekt dan zijn ze van mening dat het kind niet goed gedoopt is. Daarna wordt het kind gezalfd met heilige zalf, wat in de week voor Pasen gezegend is. Het doopwater wordt voor elk kind speciaal gezegend, en direct na de doop buiten de kerk weg gegooit. Ze gebruiken hiervoor ook geen warm water, behalve voor zieke kinderen. De doop wordt gedaan in de kerk, tenzij de kerk zo ver van de woning van het kind vandaan is dat de kou hem tijdens de reis zou schaden, dan worden ze binnen in hun eigen huis gedoopt. Ze hebben ook enkele ceremonies die ze uitvoeren: wanneer het kindje naar de kerk wordt gebracht, zijn er enkele priesters die hen voorgaan en het kind meerdere malen zegenen en bezweren tegen de duivel en menigmaal spugen zij met grote wederwaardigheid op de aarde.³⁷⁴ De gewoonte om te spugen is normaal voor hen, want als iemand een ander veracht of bedreigt, hetzij in de aanwezigheid van diegene of niet, dan doen ze dit met de uiting 'á t'Phija' en tegelijkertijd uiten ze hun gebruikelijke vloeken, die hierna in meer detail zullen worden beschreven.

³⁷³ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 73.

³⁷⁴ Herberstein describes another ritual concerning the baptism as well.

HET SEVENSTE CAPITTEL. VAN HAER NACHTMAEL.	HET ZEVENDE HOOFDSTUK.³⁷⁵ OVER HUN AVONDMAAL.
Tot haer Nachtmæl werdt een yeghelijck, van hare religie zijnde, toegelaten, niet aensiende in wat debauche hy is levende; Daer toe werden oock ghelaten de Kinderkens van ses ende seven jaren, segghende dat sy als-dan beginnen te sondighen: Ende soo eenich Kindt cranck is, ende het Sacrament niet nemen en can, soo werdt hem een droppel uyt den heyligen Kelck inne ghegoten, ende soo het daer nae comt te sterven, meynen sy dat het niet anders wesen en can, oft het moet daer door salich wesen. Ende soo ymandt sonder t'sacrament inne te nemen quame te sterven, sullen de bloet-vrienden het doode lichaem met roeden castijden, meynende dat daer door eenige vleckē der sielen can wech ghenomen werden, welc geesselen noch veel onder haer gebruyckt wordt; t'selve hebbe ick gesien aen het doode lichaem van een Fransch Capiteyn, het welck (also hy in eene batalie van de Polen om tleven was gebracht) wy sonder eenich achterdencken op der Russen Kerckhof begraven hadden. Maer des s'nachts hebben sy t'selve wederom uytgegraven, segghende dat het onbehoorlijck was, dat het lichaem van een onchristen, op eene heylighe plaetse soude legghen. Maer alsoo desen Capiteyn ghebleven was voor hare vyanden, ende in haren dienste, soo hebben sy t'selve lichaem seer met roeden gecastijt, meynende daer mede eenich goet te doen aen sijne ziele, ende daer nae hebben sy t'selve buyten int velt begraven. De substantie die sy uyt deylen in het Avontmæl is hartachtich broot, het welcke op den witten donderdach ceremonialijck gheconsacreert werdt, ende eer sy t'ghebruycken wordt het gheweyckt in water ofte wijn. Wat in den drinckbeecker is, en can men niet seeckerlijck weten, maer ick hebbe van sommighe verstaen, dat het olye soude wesen, ende andere seggen wederom, dat het wijn is. Aengaende t'gheloove dat sy daer inne hebben, is oock onbekent, als alleenlijck dat sy segghen, dat daerinne bestaet hare salicheyt.	Iedereen die hun religie aanhangt wordt toegelaten tot hun Avondmaal, ongeacht in wat voor ontucht hij leeft. De kinderen van zes en zeven jaar oud worden ook toegelaten, omdat ze van mening zijn dat ze dan al beginnen te zondigen. Als een kind ziek is en het sacrament niet kan nemen, dan wordt een druppel uit de heilige beker naar binnen gegoten. Als het kind daarna sterft, zijn ze van mening dat het niet anders kan dan dat zijn ziel daardoor gered is. Als iemand zonder het sacrament te hebben genomen sterft, zullen zijn bloedverwanten het dode lichaam met roeden kastijden, met de gedachte dat ze daardoor zijn ziel van ondeugden kunnen reinigen. Deze gewoonte om de doden te geselen is onder hen nog zeer gebruikelijk, ik heb dit zelf ook zien gebeuren met het dode lichaam van een Franse kapitein die (aangezien hij in een gevecht tegen de Polen om het leven kwam) wij zonder nadenken op een Russisch kerkhof begraven hadden. In de nacht hadden de Russen het lijk echter weer opgegraven, waarna ze zeiden dat het ongepast was dat het lichaam van een onchristen op een heilige plaats zou liggen. Aangezien deze kapitein gebleven was voor zijn vijanden en in hun dienst had gevochten, hebben ze dit lichaam zeer met roeden gekastijd, omdat ze dachten dat dit goed deed aan zijn ziel en daarna hebben ze het lijk buiten in het veld begraven. De substantie die zij uitdelen tijdens het Avondmaal is hardachtig brood, wat op Witte Donderdag plechtig ingewijd wordt, en wanneer ze het gebruiken wordt het geweekt in water of wijn. Wat in de drinkbeker wordt uitgedeeld kan men niet zeker weten, maar ik heb van sommige mensen gehoord dat het olie zou zijn, anderen zeggen dat het wijn is. Op dezelfde manier is er niets bekend over wat hun geloof over dit sacrament is, behalve dat ze geloven dat het hun redding is.

³⁷⁵ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 78-79.

HET ACHSTE CAPITTEL. VAN HET BIECHTEN DER RUSSEN.	HET ACHTSTE HOOFDSTUK.³⁷⁶ OVER HET BIECHTEN VAN DE RUSSEN.
DE Russen zijn in hare biechten die van de Roomsche Religie eens deels gelijk, maer sy en biechten haer maer eens s'jaers, d'welck is op Paesschen, in dese forma: Den Biecht-vader staet met den ghenen die biecht int midden van de Kercke, met het aensicht gewent nae een Beelt, t'welck daer toe gheordineert is, ende de biechte voleyndt, de penitentie nae de grootheyte ende veelheyte der sonden ghegheven zijnde, soo slaen sy beyde haer hoofd tot verscheyden maelen op ende neder, aensiende altijd dat Beelt, ende maeckende vele cruycen, segghen daer nae dese woorden: Jesus Christus sone Godts ontfermt u onser, ende daer met gaen sy uyt. Eenighe wert voor penitentie ghegheven, eenen seeckeren tijt te vasten, andere eenighe ghebeden te leeren bidden, alsoo daer weynige sijn die haren vader onse connen: Sommighe die swaerder sonde ghedaen hebben, werden met water af gewasschen ende harder penitentie inghestelt. De alder grootste sonden werden gheacht die op den Sabaoth gheschieden, ende dese moeten met besondere penitentie gheabsolveert werden. Hare confessie ghedaen, ende hare sonden vergeven zijnde, meynen sy dat hare voorgaende misdaden, soo sy die ghebiecht hebben, haer niet toegherekent en sullen worden: Waeromme sy weder sonder aensien de alder grouwelijckste sonden committeren, met vertrouwen, dat de selvighe op ghelijcken voet als vooren, sullen gheremitteert werden. Sy en sien oock niet aen wat sonden of oncuysheyt sy bedrijven, jae sijn daer inne soo seer excederende de limieten vande menscheijckheyt, dat die van Sodoma ende Gomorra de selve noyt ghepleecht en hebben: Maer eer wy van de selve spreken, sullen eerst sien wat superstitie sy hebben in het bidden.	Het biechten van de Russen komt voor een deel overeen met het biechten van de Roomse religie, maar ze biechten maar één keer per jaar, tijdens Pasen, op de volgende manier: de biechtvader staat met degene die biecht in het midden van de kerk, met hun gezicht naar het beeld dat daarvoor gebruikt wordt. Nadat ze klaar zijn met biechten en de boetedoening naar aanleiding van de grootheid en veelheid van de zonden gegeven is, buigen ze beiden hun hoofd meerdere malen op en neer, terwijl ze altijd naar het beeld gekeerd staan, en slaan ze vele kruizen, waarbij ze de volgende woorden zeggen: "Jesus Christus, zoon van God, ontferm u over ons", daarna gaan ze weg uit de kerk. Sommigen kregen als boetedoening dat ze een bepaalde tijd moesten vasten, anderen moesten gebeden leren bidden, aangezien er daar weinig mensen zijn die het Onze Vader kunnen bidden. Sommigen die een ergere zonde begaan hadden, werden met water gewassen en een zwaardere boetedoening opgelegd. De grootste zonden waren die zonden die op de sabbat gepleegd werden, deze kunnen alleen via bijzondere boetedoeningen vrijgesproken worden. Nadat ze hun confessie gedaan hadden en hun zonden vergeven waren, zijn ze van mening dat hun eerdere misdaden, waar ze over gebiecht hadden, hen niet toegerekend zullen worden. Hierdoor plegen zij hierna weer de allergruwelijkste zonden, met het vertrouwen dat deze, net als hun voorgaande zonden, vergeven zullen worden. Ze begaan alle misdaden en gruwelen met volledige kalmte en overtreffen daarmee zozeer de limieten van de menselijkheid dat ze Sodom en Gomorra overtreffen. Voordat wij hier echter over vertellen, zullen we eerst laten zien welk bijgeloof ze hebben met het bidden.

³⁷⁶ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 77-78.

HET NEGHENSTE CAPITTEL. VAN HAER BIDDEN, ENDE WIEN SY AENBIDDEN.	HET NEGENDE HOOFDSTUK.³⁷⁷ OVER HUN BIDDEN EN WIE ZE AANBIDDEN.
DE Russen bidden Godt aen, ende neffens hem S. Nicolaes, den welcken sy houden als haren Patroon ende Middelaer: Sy prediken daghelijcx van hem ende van sijne miraculen. Sy vertellen van eene gheschiedenisse over eenighe jaren gheleden. Als Michael Kysalotsky een Overste der Russen, eenen Velt-slach ghewonnen hadde teghens de Tarters, ende eenen grooten Heere van sijne vyanden was vervolghende, den welcken hy niet en conde achterhalen, riep hy overluyde: S. Nicolae, gheeft my desen hondt in mijne handen, 't welck den Tarter hoorende, was verschrikt, ende riep wederom: O S. Nicolae, ist dat dese met uwe hulpe my achterhaelt, soo en sal 't selve van u voor gheen mirakel ghehouden zijn: Maer indien ghy my bewaert, ende dat ick door uwe hulpe mijn leven behouden can, soo sal uwen name door my groot ghemaectt werden, waer op sy segghen, dat Michaelis Peerdt bleef stille staen, ende dat den Tarter alsoo ontquam, de welcke daer nae in S. Nicolaum gheloofde, ende dede hem jaerlijcx eene offerhande van veele ponden honighs. Sy bidden oock aen veele beelden der Heylighen, maer boven alle 't beeldt S. Nicolai, het welcke de Moniken boven hare deuren ofte poorten stellen, op dat alle de gheene die daer voor by passeren, daer voor reverentie doen, met het bloote hooft dickmaels neder te slaen, ende haer te cruycen, 't welck sy aldus doen: Eerst met de handt voor het voor-hooft, van daer voor de borst, dan aen de rechte schouder, daer nae aen de slincker schouder, ende van daer eenen stijven slach voor de borst, slaende het hooft altijd nederwaerts, ende soo yemandt 't selve op een ander maniere dede, dien soudent sy voor gheen Christen achten. Het beeldt van S. Nicolao heeft oock een yeder in sijne huysinghe, ende 't selve werdt in den hoek van de camer op een berdeken ghestelt, ende alle die van 'thuysghesin moeten dat daghelijcx aenbidden, met het cruycen ende hooft-slaen als vooren. Ten tijde als ick met den Heere de la Gardie eerst in Ruslant quam binnen de Stadt Novogardia, soo werde ick alleen ghelogiert in een camer oft stove daer dit beeldt in eenen hoek was staende, het welcke alsoo ick by gheval des avondts niet en hadde ghesien oft ghemerckt, soo hadde ick mijne slaep-plaets ghemaectt op de aerde, (alsoo sy daer gheene bedt-steden en hebben) dwerssch voor de plaetse daer dit beeldt stondt: Des morghens den dach aenghecomen zijnde, ende ick noch in't bedde legghende, soo quamen in de camer eerst eenighe Mans personen, daer nae Vrouwen, Dochters ende Kinderen, de welcke haer stelden recht voor de plaetse daer ick lach, ende begosten daer haer hooft neder te slaen, haer te cruycen ende te bidden. Ende alsoo ick van het beeldt niet en wiste, noch met haer niet spreken en cost, soo was ick hier inne verwondert, meynende dat sy voor my dese eere deden, om dat wy daer te lande t'haerder assistentie	De Russen bidden tot God, en naast hem oock tot St. Nicolaas, die ze zien als hun beschermheilige en bemiddelaar: ze prediken dagelijks over hem en zijn wonderen. Ze vertellen onder meer over een gebeurtenis die enkele jaren geleden heeft plaatsgevonden. Toen Michael Kizaletskij, een Russische krijgshoofd, een veldslag gewonnen had tegen de Tataren en een voorname heer van zijn vijanden aan het achtervolgen was, die hij niet kon inhalen, riep hij met luide stem: "Sint Nicolaas, laat deze hond in mijn handen vallen!". Toen de Tataar dit hoorde schrok hij, en riep: "Oh Sint Nicolaas, als de Russen me inhalen met uw hulp, dan zal het niet als een wonder worden gezien: maar als u mij hiervoor behoeft, als ik door uw hulp mijn leven kan behouden, dan zal uw naam door mij verheerlijkt worden!". Waarna, volgens de Russen, het paard van Michael tot stilstand kwam en de Tataar wist te ontsnappen. Hij geloofde hierna in Sint Nicolaas en offerde hem jaarlijks vele ponden honing. Zij bidden oock tot vele beelden van heiligen, maar bovenal tot het beeld van St. Nicolaas, die de monniken boven hun deuren of poorten hangen zodat iedereen die erlangs loopt een eerbetoon aan hem geeft door zijn hoed af te nemen, te buigen en zichzelf te kruisen. Deze kruizen slaan ze op de volgende manier: eerst brengen ze hun hand naar het voorhoofd, dan naar de borst, dan naar de rechterschouder en daarna naar de linkerschouder en maken dan een verticale zwaai met de hand voor de borst, terwijl ze met gebogen hoofd staan. Als iemand dit op een andere manier doet, dan zouden ze diegene niet als christen achten. Het beeld van St. Nicolaas hangt in ieder huis, deze wordt in de hoek van de kamer op een plank gezet, en alle gezinsleden moet elke dag tot hem bidden, met het kruizen slaan en hoofd buigen zoals hiervoor is beschreven. Toen ik voor het eerst met de Heer De la Gardie naar Rusland kwam en Novgorod bezocht, werd ik alleen ondergebracht in een kamer of verwarmd vertrek, waar in de hoek van de kamer dit beeld hing. Dit beeld had ik in eerste instantie niet opgemerkt doordat ik bij het vallen van de avond aankwam, ik had mijn slaapplek klaargemaakt op de grond (aangezien ze daar geen bedsteden hebben) precies voor de plek waar dit beeld stond. De volgende morgen, toen ik nog in bed lag, kwamen eerst enkele mannen binnen in mijn kamer, daarna ook vrouwen, dochters en kinderen, die zich recht voor de plek waar ik lag opstelden en hun hoofd begonnen te buigen, kruizen te slaan en te bidden. Aangezien ik niet wist van het beeld en ook niet met hen kon praten, was ik hier verbaasd over, omdat ik dacht dat zij mij deze eer deden voor het feit dat wij naar hun land waren gekomen om hen te hulp te komen. Toen ik echter was opgestaan, zag ik het hiervoor beschreven beeld en begreep dat ze dit aanbaden. Aangezien ze dit nog enkele dagen bleven doen

³⁷⁷ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 81-82.

ghecomen waren: Maer als ick opghestaen was, soo werde ick het voorschreven beeldt siende, waer aen ick wel dachte 't gheene daer af was: Ende alsoo sy noch eenighe daghen 'tselve continueerden, ende my dickwils 'smorghens wacker maeckten, soo bonde ick 'savondts de deure vast toe dat sy daer niet inne en conden comen, waeromme sy groot misbaer maeckten ende haer seer beclaechden, waer door ick ghenootsaecht was haer 'tselve wedereomme toe te laten. Ontrent het selve beeldt en moghen sy niet lijden datmen eenighe wapenen oft gheweer hanght, noch en moghen niet sien dat 'tselve met handen van onchristenen ghelijck sy ons noemen, aenghetast werde. Ick hebbe ghesien dat sommighe Soldaten door moetwillicheyd 'tselve beeldt in de handt namen ende ter neder wierpen, waer door dese Menschen soo uytinnich ende verbaest waren, dat sy al weenende, huylende, ende met groote reverentie 'tselve weder op namen. Wanneer yemandt eenen anderen gaet besoecken, soo sal hy vooreerst innecomende altydt de ghewoonelijcke reverentie doen voor dit beeldt, ende daer nae voor de personen die daer present zijn, ende wederomme uyt gaende van ghelijcken. Hare Kercken zijn rontomme behanghen met dese beeldekens, jae in sulcke quantiteyt, dat ick ghesien hebbe (als door de Crijchs-luyden eenighe Kercken gheraseert wierden,) de selve met duysenden over malcanderen legghen. Daer onder waren oock eenighe van silver, sommighe met silvere randekens, waer mede de Soldaten grooten buyt maeckten.

Daer onder waren oock veele cleyne cruyskens, waerop op d'eene sijde eenighe Moscovische letteren, ende op d'ander sijde eene figure ghegraveert stont, sommighe waren van silver, eenighe vergult, andere van metael, koper ende andere substantien ghemaect. Sulcke cruyskens hebben sy oock alle, jonck ende oudt, met een snoer om den blooten hals hanghen, ende dat soo lanck, dat sy 'tselve in de handt connen nemen ende cussen. De rijcke luyden draghen 'tselve van gout, andere van silver, ende die van weynich middelen zijn, van slechter substantie. Sy zijn seer ghewoon haer dickmaels te cruycen, ende sullen geen dinck van eten ofte drincken in haren mont steken, oft sullen eerstmael daer een cruys over maken, ghelovende dat 'tselve alsdan gheseghent, ende voor alle tooverijen bewaert is.

en mij daar dikwijls 's morgens wakker bij maakten, bond ik in de avond de deur vast zodat ze niet binnen konden komen. Ze maakten echter veel lawaai en beklagden zich zeer, waardoor ik genoodzaakt was om ze weer binnen te laten. Ze staan niet toe dat er wapens of andere militaire uitrusting hangen bij het beeld van St. Nicolaas, ze willen ook niet dat dit beeld door de handen van onchristenen, zoals ze ons noemen, aangeraakt wordt. Ik heb gezien dat sommige soldaten door kwaadwilligheid dit beeld op pakten en op de grond gooiden, waardoor de Russen zo uitzinnig en verbaasd waren, dat ze moesten huilen en het beeld met grote eerbiedigheid weer terug hingen. Wanneer de ene Rus op bezoek gaat bij iemand anders, zal hij als eerst bij het binnen komen dit beeld naar behoren eren en daarna respect tonen aan de aanwezigen, dit gebeurt ook wanneer je weer weg gaat. Hun kerken zijn helemaal behangen met deze beeldjes, in een zodanige hoeveelheid dat ik (doordat de militairen enkele kerken met de grond gelijk hadden gemaakt) duizenden van deze beeldjes over elkaar heb zien liggen. Er waren ook enkele van die beeldjes van silver gemaakt, andere hadden silveren randjes, hier konde de soldaten goed geld mee verdienen.

Er waren in die puinhopen ook veel kleine kruisjes gevonden, waarop aan de ene kant wat cyrillische letters stonden en op de andere kant een figuur gegraveerd was. Sommige van die kruisjes waren van silver, andere verguld, en weer andere waren van metaal, koper en andere materialen gemaakt. Zulke kruisjes hebben ze ook allemaal, jong en oud, aan een ketting om hun hals hangen, die ketting is zo lang dat ze het zelf in de hand kunnen nemen en kussen. De rijke mensen dragen deze kruisjes in het goud, anderen in het silver, en de mensen die het minder breed hebben, dragen kruisjes die van slechter materiaal gemaakt zijn. Het is voor hen heel normaal om zich vaak te kruisen. Ze zullen geen eten of drinken in hun mond stoppen voordat ze daar eerst een kruis voor hebben geslagen, omdat ze geloven dat het dan gezegend is en beschermd tegen hekserij.

HET THIENDE CAPITTEL. VAN DER RUSSEN VASTEN-DAGHEN.	HET TIENDE HOOFDSTUK.³⁷⁸ OVER HET VASTEN VAN DE RUSSEN.
DE Russen hebben veele vastenen die sy strictelijck onderhouden met abstinieren van spijsse, maer niet van dranck. Haren eersten vasten is den ghemeynen vasten seven weken voor Paesschen, in welcken tijdt sy gheen vleesch oft eyeren en eten, ende generen haer meest met een soorte van melck-keeskens die sy Syena noemen, andere lijden haer wel met drooch broot ende knoflook, maer ick gheloove wel dat d'abondantie vanden heeten dranck, haer een goet deel van haren appetijt wech neemt. Haren tweeden vasten hebben sy acht daghen naer Pincxteren, geduerende tot den dach S. Petri ende Pauli, ende desen werdt van haer ghenoeemt S. Pieters vasten, want desen Apostel by haer boven alle andere in groote weerdicheyt werdt ghehouden, om (ghelijck sy segghen) dat hy als Portier den sleutel des Hemels is draghende; waeromme sy eene superstitie hebben, dat als yemant van qualiteyt, ofte die middelen heeft om 'tselve te coopen, comt te sterven, soo werdt hem vanden Metropolijt ofte Eerts-Bisschop eenen brief aen S. Pieter in de handt ghesteken, ende met hem begraven, dit is het formulier van den selven brief, van woorde te woorde ghetranslateert: Wy by der gratie Godts Metropolijt oft Eerts-Bisschop N. Aen onsen Heere ende vriendt S. Pieter, sleutel-bewaerder der Poorten van den Almoghenden Godt. Wy laten u weten, dat naedemael op desen tijdt overleden is een oprecht Dienaer Godts, N. ende dat den selven van ons van alle sonden gheabsolveert zijnde, de benedictie daer op ontvanghen heeft: So is ons seer ernstich begeeren, dat ghy den selven sonder eenighe veranderinghe in laet in het rijcke Godts, neemt hem aen, ende laet daer inne gheen faute zijn, want tot desen expressen eynde hebben wy hem dese brieven van absolutie mede ghegheven. Ghedaen op sulck een plaetse N. ondertekent N. Haren derden vasten hebben sy van den eersten Augusti tot S. Marie Hemelvaert. Den vierden vasten werdt ghenaeamt S. Philippi vasten, om dat Hy begint op S. Philippi dach, ende gheduyrt ses weken, maer dese werden so naeu niet onderhouden als den eersten, want gheduyrende den selven en soumen haer, noch door beloften, noch door dreygementen, gheen vleesch connen doen eten, jae zijn daer soo schou af, dat sy een mes, daer vleesch mede ghesneden is, niet en souden willen aentasten, 'tselve houdende voor de meeste sonde die sy souden moghen doen. Alle dese vastens werden by haer onderhouden niet anders als door abstinentie van vleesch, ende sommige van allen suysel niet teghenstaende het den Priesters ende Moniken belast werdt, soo langhe den vasten duyrt, scherp bier, dy haer ghenoeemt quas, te drincken, soo siet men haer nochtans, in plaetse van het selve nae te comen, haer selven	De Russen hebben vele dagen dat ze vasten die ze strikt naleven door het afzien van eten, maar niet van drinken. Hun eerste vasten is het algemene vasten seven weken voor Pasen, in die tijd eten ze geen vlees of eieren en eten ze voornamelijk een soort melkkaasje die ze 'kisel' noemen, anderen eten ook droog brood en knoflook. Ik denk echter dat de grote overvloed van hete drank een groot deel van hun eetlust weg haalt. Hun tweede vasten beginnen ze acht dagen na Pinksteren en duurt tot aan het Hoogfeest van Petrus en Paulus, dit vasten wordt door hen het St. Petrus vasten genoemd, omdat deze apostel bij hen een hoger aanzien heeft dan alle anderen apostelen, omdat hij (zoals ze zeggen), als een poortwachter, de sleutels van het hemelse koninkrijk bij zich draagt. Daarom hebben ze het volgende bijgeloof: wanneer iemand van hoge komaf of een rijk persoon komt te overlijden, die het zich kan veroorloven, dan legt de metropoliet of aartsbisschop een brief aan St. Petrus in zijn hand waarmee hij wordt begraven. Een voorbeeld van zo'n brief staat hieronder woord voor woord vertaald: Bij de genade van God, de metropoliet of aartsbisschop ..., aan onze Heer en vriend St. Petrus, de sleutelbewaarder van de poorten van het Koninkrijk van de almachtige God. Hierbij informeren wij u dat de trouwe dienaar van God ... nu is overleden, en dat al zijn zonden door ons vergeven zijn en hij daarna de zegening van ons heeft ontvangen. Daarom is het onze oprechte wens dat u hem zonder enig struikelblok binnenlaat in het Koninkrijk van God, hem aanvaardt en ervoor zorgt dat er geen fout gemaakt wordt, want met deze bedoeling hebben wij hem deze absolutiebrief meegegeven. Geschreven in de stad ..., ondertekend door Hun derde vasten dagen hebben zij van de eerste augustus tot Maria-Tenhemelopneming. De vierde vasten dagen worden St. Filippus-vasten genoemd, omdat het begint op St. Filippus dag en zes weken duurt. Deze vasten-periode wordt echter niet zo nauw onderhouden als de eerste, wanneer het onmogelijk is om hen te dwingen vlees te eten, hetzij door beloften, hetzij door bedreigingen. Ze schrikken er zo voor terug dat ze het mes niet eens willen aanraken dat wordt gebruikt voor het snijden van vlees, aangezien het volgens hen de meest verschrikkelijke zonde is die je kunt begaan. Tijdens al deze vasten-periodes wordt voorgeschreven om af te zien van het eten van vlees, en tijdens sommige ervan – ook van het nemen van zuivelproducten. Daarnaast moeten priesters en monniken tijdens het vasten een sterk bier drinken, die ze kvas noemen. Desondanks, ziet men hen dagelijks, in plaats van deze regel na te leven, brandewijn en andere sterke drank drinken, en zich zo lam zuipen dat ze dikwijls op straat blijven liggen. Dit wordt bij

³⁷⁸ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 82-83.

daghelijcx met ghebranden wijn ende anderen stercken dranck alsoo opvullen, dat sy dickmaels op de straten blijven legghen, ende 'tselfe en werdt by haer niet voor sonde gherekent, als sy alleenlijck haer niet en besmetten met te eten 'tgeene dat haer verboden is.	hen niet als zonde beschouwd zolang ze niet datgene eten wat verboden is.
---	--

HET ELFSTE CAPITTEL. VAN EENE GROUWELIJCKE SUPERSTITIE DER PRIESTERS ENDE MONIKEN.	HET ELFDE HOOFDSTUK. OVER EEN GRUWELIJK BIJGeloOF VAN DE PRIESTERS EN MONNIKEN.
Alsoo daer niet en is daer dese natie haer meer in delecteert als in het droncken drincken ende slempen, so soecken sy oock allen middel om daer toe te gheraken: Ende onder anderen, isser eenen sekeren tijdt in het jaer, dat de Priesters ende Moniken de ghemeine luyden wijs maken, dat soo op dien tijdt hare gheesten verheucht ende verquict werden, dat alsdan oock de sielen van de afghestorvene haer verheughen ende grootelijcx verblijden, ter wat plaetse die oock soude moghen wesen. Als dan de Moniken ende Priesters op eene plaetse te samen vergadert zijnde, comen de luyden, elck nae sijnen staet, die eenighe afghestorvene vrienden hebben, ende met eenen grooten yver brengen sy daer, den eenen wijn, den anderen ghebranden wijn, den derden meude, bier, alderhande goede spijs, ende wat daer soude moghen wesen te krijghen, 'tselfe dese Gheestelijcke personen voorsettende, maken sy daer af seer goeden ciere, gheduyrende thien ofte twaelf daghen ende nachten lanck, dat sy binnen den selven tijdt noyt nuchteren en zijn, ende dat met singen ende malcanderen voor den mondt te cussen, 'twelck de Mans daer voor een maniere hebben, daer door bewijssende dat haer hert ende ghemoet van herten vrolijck is, ende slechte luyden ghelooven vastelijck dat de sielen van hare afghestorvene vrienden, hier door groote verquickinge ghenieten. Onder alle andere hebben de Priesters ende Moniken het beste leven, want op wat plaetsen dat sy comen by luyden die eenighe middelen hebben, daer werden sy aenghehaelt, ende alsoo ghetracteert, dat sy des avondts onbequaem zijnde om naer huys te gaen, ghedwongen zijn daer te vernachten, ende des morghens (soomen seyt) het hayr van den hondt daer sy af ghebeten zijn, wederomme op te leggen. Dit zijn de gheene daer men met recht soude moghen afsegghen: quod illorum stomachi sunt vera pocula Bacchi. Het is te verwonderen, dat sy eenen soo heeten dranck soo ghestadelijck ende met soo groote abundantie connen innemen, sonder daer nochtans eenichsins door ghecrenckt te worden: Maer ick gheloove dat 'tselfe is door de ghetempertheit vande locht ende climaet daer sy onder wonen. Men sal haer oock niet veel cranck ofte impotent sien, maer zijn seer sterck ende robust, so Mannen als Vrouwen, het welcke eenighe meynen meest te gheschieden door den knoflook, die sy met groote quantiteyt ghebruycken, waer door sy segghen dat het lichaem van alle quade humeuren ghesuyvert wordt, ende andere, door de badtstoven, waer inne veele van onse natie oock grooten baet ghevonden hebben: Maer naer apparentie soude 'tselfe eer connen gheschieden door het sorgheleose leven dat sy leyden, want sy, sonder eenighe sorghe niet verder denckende als op 'tgeene sy teghenwoordelijck ghenieten, haren tijdt in alle debauch en door brengen.	Aangezien dit volk het grootste plezier beleeft aan het zuipen en het overdadig eten en drinken, gaan ze tot het uiterste om dit te kunnen bewerkstelligen. Onder andere is er een bepaalde tijd in het jaar dat de priesters en monniken de mensen wijs maken dat als tijdens die tijd hun geesten verheugd en verkwikt zijn, dat ook de zielen van de doden verheugd en verkwikt zijn, waar ze ook maar zouden rondwaren. Als de monniken en priesters dan ergens samenkomen om te vergaderen, komen de mensen naar hen toe (op volgorde van rang) die overleden vrienden hebben, en met grote ijver brengen ze wijn, brandewijn, mede, bier en allerlei soorten voedsel, alles wat ze maar kunnen bemachtigen. Onder leiding van deze geestelijken organiseren ze een groot feest die tien of twaalf dagen en nachten duurt, en al die tijd zijn ze geen minuut nuchter, zingen ze liedjes en kussen ze elkaar op de mond: deze gewoonte is wijdverbreid in Rusland onder mannen, het drukt oprechte vreugde en een vreugdevolle stemming uit. De onwetende mensen zijn er vast van overtuigd dat de zielen van hun overleden vrienden door dit feest gesterkt worden. Van alle geestelijken hebben de priesters en monniken het beste leven, want wanneer ze op bezoek gaan bij mensen die enige rijkdom hebben, worden ze zo goed ontvangen en tevredengesteld, dat ze 's avonds niet naar huis kunnen en gedwongen worden om daar de nacht door te brengen, en de volgende morgen missen ze de kans niet (zoals ze zeggen) om weer behoorlijk dronken te worden. Over deze mensen kan je met recht zeggen: quod illorum stomachi sunt vera pocula Bacchi [dat hun magen echt Bacchus-kommen zijn]. Men kan niet anders dan zich verbazen over hoe regelmatig en in welke hoeveelheid ze zo'n sterke drank kunnen consumeren zonder hun gezondheid te schaden. Ik geloof echter dat dit komt door de gematigde temperatuur van de lucht en het karakter van het klimaat waarin ze wonen. Men zal ook niet veel zieke of invalide mensen zien in dit land, de meerderheid van hen is zeer sterk en robuust, zowel de mannen als de vrouwen. Deze kracht wordt door sommigen toegeschreven aan het gebruik van knoflook, die ze in grote hoeveelheden eten, waardoor, zoals ze zeggen, het lichaam gezuiverd wordt van alle schadelijke lichaamssappen, anderen menen dat het komt door de banja's, waarin ook veel van onze landgenoten grote baat hebben gevonden. Ik ben echter van mening dat dit komt door het zorgeloze bestaan dat ze leiden, want ze denken aan niets anders dan kortstondige genoegens en brengen hun tijd door in voortdurende feestvreugde en ontucht.

HET TWAELFSTE CAPITTEL. HOE DE HEYLIGHE DAGHEN VAN HAER GHEVIERT WERDEN.	HET TWAALFDE HOOFDSTUK.³⁷⁹ HOE DE RUSSEN HUN HEILIGE FEESTDAGEN VIEREN.
DE Russen houden wel in grooter weerden de Hoochtijden, als Paesschen, Corsmis, Pincxteren ende eenighe andere die sy noemen Prasnicken: Doch en celebreren de selve niet met eenighen Godts-dienst, maer alleen met hare beste cleederen aen te doen, eens de misse te hooren, ende van daer comende, nae de bierbanck te gaen. Het selve sietmen meest op Paesschen, want als dan hebben sy eene maniere, soo Mannen, als Vrouwen ende Dochters, van wat qualiteyt die oock moghen wesen, dat sy over straten gaende, by haer steken eenighe quantiteyt van eyeren, die hardt ghesoden zijn, ende ghe verft met root, blaeuw, groen, swart, ende andere coleuren, sommighe vergult ende versilvert, dese presenteren sy aen malcanderen, ende aen de gheene die't haer goet dunckt. Als sy aen yemandt eenen ey gheven, spreken sy dese woorden: Christos va chreost, dat is, Christus is ghecruyst, waer op den anderen antwoordt: Christos va stal, d'welck is, Christus is opghestaen, ende hier mede cussen sy malcanderen voor den mondt. De Francoysen ende andere van onse natie dat siende, leerden de voornoemde woorden van buyten, ende staken eene groote menichte met eyeren by haer, alleenlijck om de Dochters (de welcke al hoe wel sy een heel jaer meest gesloten sittende, op desen tijdt uytgaen) te cussen, want sy niemant in deser voeghen 't selve en moghen weygheren, jae al waer het een Bojarinne ofte van grooter gheslachte. Sy doen 't selve drie daghen lanck, hier inne comen sy met ons over een, dat sy in alle haer Hoochtijden drie heylighe dagen (doch niet behoorlijck) observeren. Het is eene sake die by nae onghelooffelijck is, dat sy op dese daghen haer met ghebranden wijn, ende anderen dranck alsoo opvullen, dat ick binnen de Stadt Novogardia ende andere plaetsen, op dese daghen eenige Mans personen des avondts op de straten doot hebbe sien legghen, in den dranck versmoort zijnde, ende veele Vrouwen van 't selve sop inghenomen hebbende, ginghen dwalen achter de straten, sommighe blijvende legghen, met de welcke veele van de uytheemsche natie 'snachts haer personagie speelden. Men soude meynen dat sy door desen heeten dranck aldus ontstelt zijnde, haer des anderen daechs souden abstinieren: Maer verre ist van daer, want des morghens vroegh weder by malcanderen comende, segghen sy dat sy zijn Pochmely, 'twelck is soo veel als ghealtereert ofte naedorstich, ende om dit te remedieren, soo beginnen sy weer van vooren aen, ende en houden niet op soo langhe sy soo veel verstant hebben van in te schencken, ende den croes aen den mondt te setten. Maer daer van sal hier nae wat breeder gesproocken worden, wy sullen weder keeren tot hare heylighe daghen, de welcke sy meest alle onderhouden, gelijk men doet by Roomsche Catholijcken: Maer boven al, de dagen van S. Nicolaes ende S. Jans onthoofdinghe,	De Russen hechten veel waarde aan de feestdagen zoals Pasen, Kerstmis, Pinksteren en enkele anderen die ze 'prazdniki' noemen. Ze vieren dit echter niet met een speciale dienst, maar door hun beste kleren aan te trekken, naar de mis te gaan en op de terugweg naar een taverne te gaan. Dit gebeurt het meest met Pasen, dan hebben ze de gewoonte dat, zowel mannen als vrouwen en meisjes, ongeacht tot welke rang ze behoren, terwijl ze over straat lopen verschillende hardgekookte eieren, die geveerd zijn in rood, blauw, groen, zwart en andere kleuren, waarvan sommigen bedekt zijn met goud of zilver, meenemen en deze geven ze aan elkaar en aan wie ze willen. Wanneer ze een ei geven aan iemand, zeggen ze deze woorden: "Christos va chreost", dat betekent: "Christus is gekruist". De ander antwoordt: "Christos va stal", dat betekent: "Christus is opgestaan". Daarna kussen ze elkaar op de mond. Toen de Franssen en andere buitenlanders dit zagen, leerden ze de hiervoor genoemde woorden uit hun hoofd en namen ze een grote hoeveelheid hardgekookte eieren mee, met als enige doel om de meisjes (die normaal het hele jaar binnen zitten maar met deze gelegenheid wel buiten komen) te kussen, want tijdens deze dagen mogen ze niemand weigeren, of het nu een bojaar is of een meisje uit een adellijke familie. Dit duurt drie dagen, hierin lijken ze op ons, omdat, net als wij, de feestdagen van de Russen drie dagen duren (hoewel ze ze op een ongepaste manier vieren). Het is zelfs moeilijk voor te stellen in hoeverre ze gedurende deze feestdagen dronken worden van brandewijn en andere sterke dranken. Ikzelf, toen ik in de stad Novgorod en andere plaatsen in Rusland was, zag tijdens deze feestdagen 's avonds de lichamen van mannen die gestikt waren in de alcohol liggen op straat, en vele vrouwen, die dezelfde drank op hadden, gingen dwalen over de straten; sommigen bleven liggen op de grond, met welke vele buitenlanders 's nachts deden wat ze wilden. Je zou denken dat het effect van deze sterke drank hen had moeten aanzetten om de volgende dag niet te drinken, maar dit is verre van waar. Al in de vroege ochtend komen ze weer bij elkaar en klagen ze dat ze een kater hebben (pochmel'e), dat wil zeggen dat ze na een eetbui dorst hebben en om te herstellen beginnen ze weer van voren af aan en houden ze niet op zolang ze genoeg bij zinnen zijn om de drank in te kunnen schenken en de drinkbeker aan de mond te kunnen zetten. Maar daarover zal hierna in meer detail gesproken worden, we zullen terugkeren naar de heiligidagen die ze het meest onderhouden, zoals ook gebeurt in de Rooms-Katholieke Kerk. Van al deze dagen worden de dagen van St. Nicolaas en St. Jans Onthoofding het meest gevierd, echter op een andere manier dan hiervoor is verteld. Op alle heiligidagen is het luiden van klokken overal te horen, waarvan ze er heel veel in elke

³⁷⁹ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1, p. 79-80.

dese twee werden boven alle andere ghecelebreert, doch in manieren als vooren. Op alle heylich daghen hoortmen sulck een gheluyt van Clocken, gelijck sy die in de Steden in groote quantiteyt hebben, ende luyen ende cleppen die al te samen op eenen tijt, alsoo dat men nauwelijcks malcanderen can hooren spreecken. 'Tselve doen sy oock, alser eenich onraet oft alarm is, ende de Boeren dit hoorende (wel wetende dat het gheenen heylighen dach en is) comen met groote menichte naer de Stadt loopen, mede brengende sommige bijlen, boghen, vlegghels, halve piecken, andere roers met snap-hanen die van ses mael niet eens aen en gaen, ende meer andere dierghelijcke Waepen.	stad hebben hangen, en ze luiden en slaan allemaal tegelijk, zodat men elkaar nauwelijcks kan verstaan. Ze luiden ook de alarmbellen als er enig gevaar of alarm is. Wanneer de boeren dit horen (omdat ze weten dat het geen heiligendag is), snelt de hele menigte de stad in, sommigen gewapend met bijlen, bogen, zwepen, halve snoeken, en anderen met geweren met snaphanen die vaak niet afgaan, en andere soortgelijke wapens.
---	---

HET DERTHIEFSTE CAPITTEL. OP WAT MANIERE ZY SWEEREN OFT VLOECKEN.	HET DERTIENDE HOOFDSTUK.³⁸⁰ OVER DE MANIER WAAROP ZIJ ZWEREN OF VLOECKEN.
Het aldergheschickste dat de Russen hebben, dat is dat sy int sweren ofte vloecken seldom den name Godts sullen ghebruycken, ten sy dat het haer ter herten gaet, ende alsdan sullen sy met eerbiedinghe haer handen te samen vouwen, ende segghen oppo Christomy, dat is by Christum. Maer wat aengaet alle andere scheld-woorden ende lasteringhen, daer hebben sy altijd den mond vol af, ende bysonder dit botsy mateir dat is, ghebruyckt uwe Moeder, ende t'selve is onder haer soo ghemeyn, dat het (wanneer sy de minste oorsaecke hebben) by nae het ander woort is dat zy spreekken: Oock noemen sy malcanderen dickmaels Synna root dat is teven soon, ter oorsaecken, alsoo wy hier naer sullen segghen, sy met honden, ende andere beesten conversatie hebben. Maer boven alles hebben zy soo ghereet in den mond, het woort bledinsky, t'welc is hoeren soon, dat waer men gaet ofte staet, t'sy by Mannen, Vrouwen ofte dochters, men t'selve ghestadich hoort, jae de Moeder selfs vergrammende teghens hare Kinders, gheven haer desen name, waeromme ick dickmaels tegens haer geseyt hebbe, ist dat u Kint een hoere Kint is, so moet ghy consequentelijc een hoere sijn, maer sy vergramden haer daer over ende en gaven my geene antwoord. Wanneer sy d'een den anderen yets vastelijck willen beloven, so kussen sy het cruysken, dat sy om den hals hebben hanghen, ende daer door werden sy eer geloofd, als door eenich vloecken oft sweeren. Als oock yemant aen de Magistraet eenen anderen beclaecht, oft eenige nieuwe tijdinghe aen brengt, soo moet hy het cruys cussen, tot verseeckeringe dat t'selve waer is. Ende al hoe wel sy seggen dat sy t'selve noyt te vergheefs en doen, ende dat sy daerinne niet en souden willen faillieren: Soo hebbe ick, ende veele andere, nochtans dickwils t'contrarie bevonden: Want het is eene natie de alderbedriechlijckste ende valsche die men soude connen vinden, ende versieren dickmaels valschelijck eenighe dinghen, de welcke (al hoe wel sy onwaerachtich sijn) door t'cussen des cruys van haer gheloofd werden. Ende hier door hebben sy dickmaels onse Coopluyden bedrogen ende groote schade gedaen: Niet tegenstaende dat sommige Keyzers de uytheemsche natie altijd in haer recht hebben voorgestaen, ende haer van alle iniurieuse obiectien bevrijt, eenighe groote privilegien vergondt, de welcke d'Engelsche Coopluyden alsnoch sijn ghenietende.	Het beste dat over de Russen gezegd kan worden, is dat ze tijdens het zweren of vloeken seldom de naam van God zullen gebruiken, behalve in het geval dat ze ergens heel driftig over sijn. Wanneer ze dit wel doen, dan vouwen ze eerbiedig hun handen en zeggen ze “oppo Christomi”, wat “bij Christus” betekent. Echter, wat betreft alle andere scheldwoorden en lasteringen, daar hebben ze altijd hun mond vol mee, in het bijzonder zeggen ze vaak “botsej mateir”, wat “neuk je moeder” betekent. Dit scheldwoord is bij hen zo normaal, dat ze het (om het minste of geringste) om het andere woord gebruiken. Ook noemen ze elkaar vaak “soekinym synom”, wat “teven zoon” betekent, doordat, zoals we hierna zullen bespreken, ze met honden en andere beesten vrijen. Boven alles gebruiken ze echter het woord “bloediski” het meest, wat “hoerenzoon” betekent. Waar je ook bent, het is constant overal te horen, van zowel mannen als vrouwen en zelfs van meisjes. Zelfs wanneer een moeder haar kinderen uitscheldt, noemt ze hen bij deze naam. Ik heb herhaaldelijk tegen hen gezegd dat als een kind de zoon van een hoer is, zijn moeder consequentelijk een hoer moet zijn, maar zij werden daar kwaad om en gaven mij geen antwoord. Wanneer ze iemand anders iets plechtig willen beloven, kussen ze het kruisje dat ze om hun hals hebben hangen, deze eed is voor hen heiliger dan welke vloek of bezwering dan ook. Evenzo, als iemand een klacht indient bij de autoriteiten of nieuws uitbrengt, moet hij het kruis kussen om de waarheid van zijn woorden te bevestigen. Alhoewel ze beweren dat ze nooit tevergeefs zweren, en nooit hun beloften breken, heb ik zelf en vele anderen het tegenovergestelde meegemaakt. Dit volk overtreft tenslotte alle anderen in bedrog en verraad, en ze maken soms dingen mooier dan dat ze daadwerkelijk zijn, die ze (hoewel ze niet waar zijn) door het kussen van het kruis geloven. Hierdoor hebben ze dikwijls onze kooplieden bedrogen en grote schade aangedaan, ondanks het feit dat de tsaren steevast probeerden de rechten van buitenlandse kooplieden te beschermen en hen te beschermen tegen vijandige inbreuken, door hen belangrijke privileges te verlenen. De Engelse kooplieden genieten hiervan tot op de dag van vandaag.

³⁸⁰ Main source: Herberstein, “Notes upon Russia”, Vol. 1, 80.

HET VEERTHIENSTE CAPITTEL. VAN HAER HOUWELIJK, ENDE HOE ZY DAER INNE LEVEN.	HET VEERTIENDE HOOFDSTUK.³⁸¹ OVER HUN HUWELIJK EN HOE ZE DAARIN LEVEN.
SY hebben eene particuliere maniere om haer ten houwelijcken staet te begheven, want een jongman en mach selfs by gheene dochters gaen om te vryen, t'welck hem eene schande soude wesen, maer den vader van de dochter, moet den jongman aen spreekken, ende t'houwelijk van hem versoecken, met soodanighe woorden: Soo ick eene dochter hadde die u behaechde, soo woude ick wel dat ghy mijn swagher waert, waer op den jongman (soo hy daer toe gheneghen is) antwoordt: In dien ghy my tot een swagher begeert, ende het u alsoo goet dunckt soo suldy mijn Ouders ofte vrienden daer van aensprecken, ende wat by haer ghedaen wort, daer ben ick met te vreden. Het welcke gheschiet, ende de vader van de dochter zijn versoeck ghedaen hebbende, soo het gheaccordeert wordt, soo handelen zy strack vant t'ghene den vader met sijne dochter ten houwelijk gheven sal, ende dit besloten zijnde werdt den dach bestemt. Maer hierentusschen en mach den Bruydegom zijne Bruyt noyt sien, wat moeyte hy daer toe doet: De Knesen, Boyaren, ende die van groote middelen zijn, senden malcanderen de conterfeytinghe over, maer t'selve gheschiet seldom, door dien daer ghene schilders en zijn, als weynighe uytheemsche die by gheval daer te lande comen. Alle Jonck-vrouwen die schoon ende van qualiteyt zijn, werden meest binnens-huys besloten ghehouden, behalven op eenighe hoochtijden, oft feest-daghen, dan gaen sy wel in de Kercke. De ouders hebben oorsake ghenoech om hare Dochters alsoo te houden, door dien sy seer gheneghen zijn tot luxurie, ende bysonder seer beminnen de vreemde natie. Binnen de Stadt Novogardia dede men misse ontrent te drie ofte te vier uyren des morghens, ende alsdan sonden de ouders hare Dochteren naer de Kercke, om dat sy des daechs niet ghesien en souden werden, maer alsoo het ter selver tijdt noch doncker was, soo wisten veele Francoysen ende Enghelschen, die met ons binnen de selve Stadt laghen, daer op te passen, ende deden de Dochters, in plaetse van in de misse te gaen, proeven het gheene sy moghelijk liever hadden: Maer alsoo wy veele weken aldaer bleven legghen, werde (t'selve ghemerckt zijnde) ordre daer inne ghestelt, ende de Dochters onthouden, soo van haren Kerck-ganck, als van t'gheene haer apparentelijck veel aenghenamer was. Als nu den tijdt des bruylofts ghecomen is, soo werdt den Bruydegom ende Bruyt, door hare ouders, ende veele andere, naer de Kercke gheleyt, om aldaer ghetrouwt te worden: Maer t'selve en gheschiedt niet sonder by haer te nemen de alder expertste Toovenersse die sy connen vinden, alsoo de selve in groote quantiteyt daer te lande zijn, ende naedemael sy dickwils malcanderen door haet ende nijt groot leet aen doen, ende dat meest door middel van tooverijen, so trachten sy t'selve aldermeest te doen	De Russen hebben een eigenaardige manier om te trouwen. Een jongeman kan zelf niet op bezoek komen bij een meisje om haar het hof te maken, dit zou een grote schande zijn. De vader van de dochter moet de jongeman aanspreken en hem het huwelijk aanbieden, met de volgende woorden: "Aangezien ik een dochter heb die u welgevallig is, zou ik willen dat u mijn schoonzoon wordt." Waarop de jongeman (als hij daartoe geneigd is) antwoordt: "Als u mij als schoonzoon wilt en het u behaagt, praat er dan over met mijn ouders en vrienden: zoals zij beslissen, zal ik doen." Na dit gesprek probeert de vader van de bruid de toestemming van de familieleden en vrienden van de bruidegom te krijgen. Als het goedgekeurd wordt, onderhandelen ze direct over wat de vader zijn dochter in het huwelijk meegeven zal, wanneer dit besloten is, wordt de dag afgestemd. In de tussentijd mag de bruidegom zijn bruid nooit zien, ongeacht hoeveel moeite hij daar ook voor doet. De knjazen, bojaren en andere rijke mensen wisselen portretten uit van de verloofden, maar dit gebeurt zelden, want er zijn bijna geen schilders in dit land, afgezien van een paar buitenlanders die er toevallig zijn. Alle meisjes, die zich onderscheiden door de schoonheid en adel van de familie, zitten voor het grootste deel van de tijd thuis opgesloten, met uitzondering van enkele feestdagen wanneer ze naar de kerk gaan. De ouders hebben genoeg redenen om hun dochters op deze manier te behandelen, omdat ze erg geneigd zijn tot onkuisheid, ze houden in het bijzonder van buitenlanders. In de stad Novgorod was er een mis rond drie of vier uur 's ochtends, toen stuurden de ouders hun dochters naar de kerk, zodat ze overdag niet gezien zouden worden. Doordat het om die tijd nog donker was, hadden sommige Fransen en Engelsen, die samen met ons in die stad gestationeerd waren, zich daarop aangepast en lieten ze de dochters, in plaats van naar de mis te gaan, proeven van wat ze mogelijk liever wilden. Aangezien wij daar echter vele weken verbleven, werd er (toen dit opgemerkt was) orde op zaken gesteld en werden de dochters zowel onthouden van hun kerkgang, als van wat ze blijkbaar veel liever deden. Wanneer de tijd is gekomen voor de bruiloft worden de bruidegom en bruid, door hun ouders en vele anderen, naar de kerk geleid om daar in het huwelijksbootje te stappen. Dit gebeurt niet zonder dat de meest ervaren tovenaressen die ze maar kunnen vinden deelneemt aan de festiviteiten. Er zijn een groot aantal tovenaressen in dit land aanwezig, en aangezien ze elkaar dikwijls door haat en nijd groot leed aan willen doen, voornamelijk door middel van hekserij, en meestal proberen ze dit tijdens een bruiloft te doen om tussen de nieuw-gehuwden en hun vrienden tweedracht te creëren. Daarom nemen de bruid en bruidegom zelf een tovenaress

³⁸¹ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 91-93.

ten tijde van hare bruyloften, om tusschen de nieu- ghehoude ende hare vrienden tweedracht te maken. Als nu de Bruyt ende Bruydegom selfs eene Toovenersse met haer hebben, soo blijft dese altijd by haer present, ende ghebruyckt sulcke preservativen, dat eenighe andere haer qualijck hinder oft schade connen doen, ende oft sy schoon daer toe trachten, ofte hare tooverijen in't werck stellen, so weten nochtans de andere, als de meeste experientie hebbende, de selve te dissiperen ende crachteloos te maken. In de Kercke zijnde, werden sy ghetrouwt door eenen Priester, maer in wat forme 'tselve gheschiedt en canmen niet te weten comen. De houwelycksche giften zijn ghemeynelijck Gelt, Peerden, Ossen, Coeyen, Peerlen, Cleederen, ende Landt-goederen. De gheene die te bruyloft comen, moeten oock eenighe giften, ofte leen-goederen mede brenghen, 'twelck oock somtijds is gelt, maer meest cleederen ende andere meubelen, de welcke den Bruydegom ontfanghen ende by memorie ghestelt hebbende, sluyt de selve in een coffer oft kiste, ende nae de bruyloft haelt hy die weder te voorschijn, oversietse, ende sooder yets onder is dat hem behaecht ofte te nut soude moghen wesen, dat sent hy op de Merckt, ende laet estimeren hoe veel het weerdich is, de reste sent hy wederom, doende bedancken de gheene die hem dat ghebrocht hadden; 'tgheene hy behoudt betaelt hy binnen 'sjaers met gelt oft andere waren: Ende indien yemant sijne giften hoogher estimeerde, als die op de Merckt ghewaerdeert waren, soo gaet den Bruydegom wederomme by de gheene die de estimatie ghedaen hadden, ende vraecht haer noch eenmael oft t'selve goet meer waerdich is, ende soo sy antwoorden neen, soo en is hy niet ghehouden meer daer voor te gheven, niet teghenstaende den anderen 'tselve veel hoogher estimeerde: Ende soo verre den Bruydegom binnen het jaer niet en betaelt, ofte de giften onbeschadicht wederomme sent, soo is hy ghehouden de selve dobbel te betalen: Ende om dese oorsake sietmen dickwils onder haer eene groote dissentie, want veele (ghelijck dat wel apparent is) gheene liefde tot hare Vrouwen draghende, door dien sy die onbekent, ende meest te vooren onghesien, trouwen, stellen haer leven alsoo aen, dat sy in debauche consumeren de goederen, daer sy mede begifticht waren, ende en weten daer nae gheenen raedt om voor de selve satisfactie te doen. Sy trouwen daer seer jonck, ende dickwils noch Kinderen zijnde, waer door, alsoo altemet eene houbare Dochter eenen jonghen neemt die noch onbequaem is, soo sal der jonghens Vader (by de welcke sy ghemeynelijck voor eerste in huys wonen,) soo langhe met sijns Soons Vrouwe converseren, tot dat den jonghen wat beter tot sijne jaren ghecome zijnde, begint jalousie te krijghen, ende alsdan gaet hy met sijne Vrouwe alleen wonen, ende moet dickwils sijn Broeder voor sijnen Sone aennemen.

mee, zodat ze altijd bij hen in de buurt is en alle mogelijke voorzorgsmaatregelen neemt zodat andere tovenaressen hen geen kwaad kunnen doen. Hoe hard deze andere tovenaressen ook hun best deden en wat voor tovenarij ze ook gebruikten, de tovenares van de bruid en bruidegom, die meer ervaring had, wist deze betoveringen te verdrijven en hun macht te ontnemen. Wanneer ze in de kerk zijn, worden ze getrouwd, maar hoe dit precies gebeurt, kan men niet zeker weten. De huwelijkscadeaus zijn over het algemeen geld, paarden, ossen, koeien, parels, kleding en landgoederen. De gasten die naar de bruiloft komen, moeten ook cadeaus of spullen meenemen die aan de bruidegom in bruikleen worden gegeven, dit kan geld zijn, maar meestal gaat het om kleding en andere huishoudelijke artikelen. De bruidegom accepteert deze giften en leengoederen en onthoudt wie wat heeft gegeven, stopt ze daarna in een koffer of kist en na de bruiloft haalt hij het weer tevoorschijn. Als hij iets leuk vindt of het nuttig lijkt, stuurt hij het naar de markt om de waarde ervan te laten beoordelen, de rest van de spullen stuurt hij weer terug, waarbij hij degene bedankt dit het hem gegeven had. De spullen die hij houdt, betaalt hij binnen een jaar met geld of andere waren terug. Als iemand zijn cadeaus duurder taxeert dan ze op de markt getaxeerd waren, moet de bruidegom opnieuw naar de taxateur gaan en hem opnieuw vragen of het ding dat hem wordt aangeboden meer waard is dan hij de eerste keer zei. Als deze taxateur negatief antwoordt, dan is hij niet verplicht om meer te geven dan hij er oorspronkelijk voor zou geven, ongeacht hoe hoog de ander het geschenk acht. Als de bruidegom niet binnen een jaar betaalt of de geschenken terugstuurt, zelfs als deze onbeschadigd zijn, moet hij de dubbele kosten ervoor betalen. Vanwege de hiervoor genoemde redenen komen er vaak ruzies tussen echtgenoten voor, omdat velen (wat duidelijk is) geen liefde voelen voor hun vrouw met wie ze het huwelijk zijn aangegaan, omdat ze elkaar helemaal niet kennen en nog nooit hadden gezien. Daarom brengen ze hun leven door in feestvreugde en ontucht, waarbij ze alle goederen verkwisten die ze als huwelijksgeschenken hadden gekregen, en daarna weten ze niet hoe ze ervoor moeten betalen. Ze trouwen daar op zeer jonge leeftijd, en soms terwijl ze nog kinderen zijn, daardoor komt het vaak voor dat als een geslachtsrijp meisje met een jongen trouwt die nog onbekwaam is, dat de vader van de jongen (bij wie ze over het algemeen eerst in huis wonen) zolang met de vrouw van zijn zoon geslachtsgemeenschap heeft, totdat de jongen opgegroeid is en jaloers begint te worden op zijn vader. Dan gaat hij met zijn vrouw alleen wonen en moet hij soms zijn halfbroer als zijn zoon aannemen.

HET VIJFTHIENSTE CAPITTEL. VAN HET ONBEHOORLIJCK LEVEN DAT DE MANS MET HARE VROUWEN LEYDEN, ENDE IN WAT SUBJECTIE ENDE MISERIE SY DE SELVE HOUDEN.	HET VIJFTIENDE HOOFDSTUK.³⁸² OVER HET ONGEPASTE LEVEN DAT DE MAN MET ZIJN VROUW LEIDT, EN IN WAT VOOR SLAVERNIJ EN ELLENDE ZIJ HUN VROUW ONDERHOUDEN.
Het is onmoghelijck, daer gheene liefde ofte eendracht en is, dat daer een ordentlijck oft behoorlijck leven can gheleyt worden. Onder de Russen en salmen van thienen niet een vinden, van wat conditie oft qualiteyt hy sy, die syn vrouwe recht bemindt, ende dat (ghelijck wy te voren gheseyt hebben) om dat sy voor haer houwelijck malcanderen niet kennen, oft sien en moghen. Dit gheschiet oock meest onder de Knesen ende Bojaren, door dien dese meest van hare Vrouwen absent zijn om dat sy in dienste des Keyzers zijnde, hem moeten volghen, alwaer sy met andere onmenschelijcke wellusten haer besmetten: alsoo dat de Vrouwen daer en tusschen een arm ende miserabel leven leyden, ende en werden niet eerlijck gheacht, tensy dat sy haer, in absentie harer Mannen, in huys houden, als alleenlijck dat sy somtijts inde Kercke gaen: Sy sitten gemeynelijck en naeyen, oft borduren op lijnen doeck, met gout, silver oft syde, waer inne sommighe seer expert zijn, soo dat haer werck in Enghelant, Italien ende andere plaetsen ghebracht werdt. Int huishouden hebben de Vrouwen weynich autoriteyts, maer werden gehouden als haer mans slaven, sy werden veel, ende om weynich oorsaecke geslagen, ende gesoffletteert, sy hebben opinie dat de gene die haer vrouwen meest slaen, dat die de selve liever ende weerdigher hebben. Daer is binnen de stadt Moscou een duytsche smit gheweest Jordanus ghenaeamt, de welcke van veele nederlandsche Coop-luyden wel bekent was: Dese hadde over veel jaren een Russche vrouwe ghetrouwt, ende als hy haer een wijle tijts ghehadt hadde, sprack sy hem op dese maniere seer vriendelijck aen, mijn lieve man waerom en hebt ghy my niet oprecht lief? waer op Jordanus seyde, vrouwe ick hebbe u van herten lief ende beminne u seer, sy seyde dat noch niet bevonden, ende noch gheen recht teecken der liefde ghemerckt te hebben, doen vraechden hy wat teycken sy hebben wilde, daer op sy voor antwoorde gaf, ghy en hebt my noch noyt gheslaghen: Hy seyde, maer nae mijn duncken en sijn de slaghen gheen teycken der liefde, maer dit niet teghenstaende, en sal het daer aen niet ontbrecken: Ende eenighen tijt daer nae eene cleyne oorsaeck vindende, heeft hy haer rechtschaeffen af ghesmeert, ende hy heeft selfs tot veele duytsche Coopluysden gheseyt, ende bekent, dat sy hem daer nae veel liever ghehadt, ende meerder vrientschap bewesen heeft. Men siet daer oock in alle cleyne menaigien, dat de vrouwen moeten slaven als beesten: Als by de Boeren moeten sy de handt slaen aen het landtwerck ende arbeyden dat sy sweeten, by de Borghers ende inwoonders der Steden moeten sy hout, water,	Het is onmogelijk, omdat er geen liefde of eensgezindheid is, om een fatsoenlijk of gepast leven te leiden. Van tien Russen, zal men er niet één vinden, ongeacht van welke rang of stand hij is, die oprecht van zijn vrouw houdt. Dit is zo omdat (zoals wij hiervoor al gezegd hebben) ze voor het huwelijck elkaar niet kennen of mogen zien. Dit gebeurt het meest bij de knjazen en bojaren, doordat zij het vaakst ergens anders zijn dan bij hun vrouw, omdat ze in dienst van de tsaar gedwongen zijn hem overal te volgen, en aan het hof zijn ze overgegeven aan monsterlijke losbandigheid, terwijl hun vrouwen een arm en ellendig leven leiden. De vrouwen zullen als onfatsoenlijk worden beschouwd als ze, in de afwezigheid van hun echtgenoot, niet de hele tijd in huis blijven, en slechts soms naar de kerk gaan. Gewoonlijk zitten ze thuis en naaien of borduren ze op linnen doek met goud, zilver of zijden draad. Sommigen krijgen hier zo'n grote vaardigheid in dat hun werk naar Engeland, Italië en andere landen geëxporteerd wordt. In het huishouden hebben de vrouwen weinig autoriteit, ze worden behandeld als slaven van hun echtgenoot. Ze worden veel en bij de minste provocatie geslagen. De Russen zijn van mening dat hoe meer een man zijn vrouw slaat, hoe meer hij van haar houdt en hoe dierbaarder hij haar vindt. In de stad Moskou was een Duitse smid genaamd Jordanus, die vele Nederlandse kooplui goed kenden. Hij was vele jaren geleden getrouwd met een Russische vrouw, en op een dag, toen ze al een tijd samenwoonden, vroeg zij hem vriendelijk: "Mijn lieve man, waarom houdt je niet oprecht van mij?" Waarop Jordanus antwoorde: "Vrouw, ik heb u uit de grond van mijn hart lief en bemin u zeer." Zij zei dat ze dat nog niet ondervonden had en nog geen echt teken van liefde had gemerkt. Toen vroeg hij, wat teken ze wilden hebben, waarop zij antwoorde: "Je hebt me nog nooit geslagen." Hij zei: "Maar naar mijn weten zijn slagen geen teken van liefde, desalniettemin zal het daar niet aan ontbreken." Enige tijd daarna, toen hij een onbeduidende reden had gevonden, gaf hij haar een flink pak slaag. Hij vertelde later zelf aan vele Duitse kooplieden dat zijn vrouw sindsdien veel meer van hem begon te houden en hem veel gewilliger tekenen van haar gunst betoonde.³⁸³ Men ziet ook in alle kleine huishoudens met een bescheiden inkomen dat de vrouwen als slaven moeten werken. In boerenfamilies moet ze helpen met het land bewerken en werken tot ze zweten. In families die in de stad wonen moeten de vrouwen hout hakken, water, zakken graan en andere dingen dragen die nodig zijn voor het huishouden, al het huishoudelijk werk zelf doen en soms ook klappen krijgen van hun eigen

³⁸² Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 93-95.

³⁸³ Herberstein had talked with the blacksmith himself and tells the end of the tale: "finally, while I was still at Moscow, cut off her head and her legs." (p. 95).

coren halen, ende uyt ende inne brenghen alle t'ghene sy tot de huys-houdinghe van doen hebben, haer huyswerck selfs doen, ende dickwils alle uyren van haere mans gheslaghen worden, de welcke buytens huys soo een abominabel leven leyden, dat het wonder is dat Godt t'selve verdraghen can.	echtgenoten, die buitenshuis zo'n losbandig leven leiden dat het verbazingwekkend is dat de Heer dit toestaat.
---	---

HET SESTHIENSTE CAPITTEL. VAN DE GROOTE IALOUSIE DER RUSSEN ENDE HARE ONGHEREGHELTHEYT.	HET ZESTIENDE HOOFDSTUK. OVER DE GROTE JALOEZIE VAN DE RUSSEN EN HUN ONGEREGLDHEID.
Niet teghenstaende de Russen soo cleyne affectie tot hare vrouwen draghen, soo sijn sy nochtans van de selve soo ialours datse niet en moghen lijden dat men de selve aensiet oft toe spreekct, ende soo t'selve by gheval gheschiet, so moeten de vrouwen stracx daeromme gheslagen ende gesoffletteert werden, niet int secreet (ghelijck dat noch eenichsints soude betamen) maer in de presentie van veele persoonen: Ende dit is de eenige oorsaecke dat de vrouwen (wanneer sy eenighe gheleghentheynt ter werelt connen krijghen) sich oock met andere vergheten, ende bysonder met d'uytlandsche natie, tot de welcke sy seer gheneghen sijn, want sy sijn soo verhardt in het kijven ende slaen, t'welck sy daghelijcx ontfanghen, dat sy t'selve cleyn achten, ende met patientie verdraghen. Hare mans affectionneren wel de uytlandsche vrouwen, doch alleenlijck met gheneghentheynt om de selve luxurieuselijck te ghebruycken, ghelijck my tselve by exempel bekent is: Ten tijde ick met den Heere de la Gardie binnen Novogardie was, geschiede het dat ick by geval my vondt in seeckere herberge, by eene Engelsche Vrouwe: die met ons uyt Sweden aldaer te lande ghecome was, ende alsoo ick met haer eenen dronck was doende, quamen daer vele Russen in loopen, die my met ghewelt ten huysse uyt dreven, ende de vrouwe daer binnen houdende, deden daer met haren wille, teghens haren danck, niet teghenstaende de selve seer om hulpe was roepende, ende dat met soodanighen beesticheyt dat sy wesende ontrent seventhien oft achteen in ghetalle, deen voor, d'ander naer, de vrouwe in malcanders presentie vercrachtichden: Waeromme ick ghenootsaecht was, om volck tot assistencie te roepen, soo dat wy met ghewelt de poorten op liepen ende dese canaillie in hoecken ende winckels deden vluchten, verlossende alsoo de vrouwe uyt hare handen, uyt wiens mondt wy als doen den beestelijcken handel der Russen verstonden. Waer uyt men mercken can, dat dese natie de alder barbarischste ter werelt met recht ghenoeemt mach werden, dat haer noch de climatie des lochts, noch de natuyr selfs, noch eenighe redelijcke schaemte noch de liefde tot haren naesten, noch (t'welck haer boven al behoorde te moveren) de vreese van dien Godt, die sy met eene uytelijcke superstitie schijnen te eeren, van sulcke afgrijselijcke daden kan doen een afgrijsen hebben.	Ondanks het feit dat de Russen zo weinig van hun vrouwen houden, zijn ze zo jaloers dat ze niet tolereren dat iemand naar hen kijkt of met hen praat. Als dit per ongeluk gebeurt, worden de vrouwen daarvoor geslagen en krijgen ze klappen in het gezicht, niet in het geheim (zoals het nog enigszins gepast zou zijn) maar in de aanwezigheid van veel mensen. Dit is een van de redenen waarom Russische vrouwen (zodra ze de gelegenheid hebben om het huis te verlaten) met andere mannen flikflooiën, vooral met buitenlanders, voor wie ze een buitengewone voorliefde hebben. Ze zijn immers zo gewend geraakt aan de ruzies en mishandelingen die ze dagelijks moeten doorstaan dat ze er bijna geen aandacht meer aan besteden en deze lijdzaam doorstaan. Russische mannen zijn wel gepassioneerd door buitenlandse vrouwen, echter alleen om hen te gebruiken voor de bevrediging van hun eigen lust. Ik heb dit zelf ervaren. Toen ik met de heer De la Gardie in Novgorod was, bevond ik me bij toeval in een herberg bij een Engelse vrouw die met ons uit Zweden mee was gereisd. Terwijl ik met haar aan het drinken was, kwamen vele Russen binnen die mij met geweld de herberg uit dreven. Ze hielden deze vrouw binnen en deden met haar wat ze wilden, tegen haar zin in, ondanks dat ze hard om hulp riep. Ze gedroegen zich slechter dan vee: ze waren ongeveer met zeventien of achttien man, en ze verkrachtten deze vrouw beurtelings, de een na de ander, en dit alles in elkaars bijzijn. Ik was genooddaakt om mensen om hulp te roepen, we braken met geweld de deur open en deze kloodzakken sloegen op de vlucht in allerlei hoeken en winkels, en we hebben de dame zo uit hun handen gered, uit wiens mond wij dit schandelijke verhaal over het gedrag van de Russen hoorden. Uit dit verhaal blijkt duidelijk dat dit volk met recht de meest barbaarse ter wereld genoemd kan worden, want noch het klimaat, noch de natuur zelf, noch het natuurlijke gevoel van schaamte, noch de naastenliefde, noch (wat hen er bovenal toe zou moeten zetten) de vrees voor God, die zij oppervlakkig eren met hun bijgelovige rituelen, kan hen er niet van weerhouden zulke gruwelijke daden te begaan.

HET SEVENTHIENSTE CAPITTEL. VAN HET OVERDADICH DRINCKEN DER RUSSEN ENDE VAN HARE CABACKEN.	HET ZEVENTIENDE HOOFDSTUK. OVER HET OVERDADIG DRINKEN VAN DE RUSSEN EN HUN KABAKKEN.
ONder alle natien, diemen ter werelt soude moghen vinden, zijn de Russen, naer veler opinie, de ghene die in den dranck het meeste excès doen, ende dat met sulcke excessive abundantie, dat veele daer door subijtelijck het leven laten. Onder andere isser over eenighe jaeren ten tijde van den Coninck Carel Iest-leden in Sweden eenen Russchen Ambassadeur geweest, van den Keyser tot verrichtinghe van eenighe affairen aldaer ghesonden, de welcke binnen de stadt Stocholm gearriveert sijnde, werde in de voornaemste herberge gelogiert ende also hem des avonts alderhande dranc als van Spaenschen, Rinschen ende anderen Wijn voor gestelt werde, soo en heeft hy, volghens syne gewoonheyt, niet anders willen drincken, als gebranden wijn, de welcke hem aldaer seer goet dochte, ende heeft de selve soo onmatelijck inne ghenomen (niet denckende dat den selven van wijn, ende den haren alleen van water ende coren gedistileert wert) dat hy des smorghens, als hy by syne Majesteyt audientie soude ghehadt hebben, doot is ghevonden. T'selve sietmen oock dickwils ghebeuren onder het ghemeyne peupel, de welcke dagelijcx loopen naer een plaetse die sy noemen Caback, daer vercooptmen gebrandewijn, meude, bier, de helft vande profijten daer van comt aen den Keyser, ende het werdt de bewaerders oft tappers vande selve alleen toeghelaten, openbaerlijck eenighen dranck te vercoopen. In dese Cabacken sietmen alsulcken overdaet van suypen ende drincken, dat het onghelooflijck is: Wanneer yemandt al syn ghelt dat hy by hem hadde daer inne verdroncken heeft, soo set hy synen rock te pande, ende drinckt daer so veel op, als de Caback-meesters hem daer op tappen willen, sommighe versetten niet alleen haren rock, maer oock mutse, leersen, hemde ende al wat sy by haer hebben, loopende alsoo naeckt naer huys toe. Men passeert selden voorby dese Caback, oft men siet een groot deel van dese Caback-broeders (gelijck sy die noemen) uytloopen, d'een moedernaeckt, d'ander in syn hemde, sommige noch half ghecleet, ende dickmaels soo droncken, dat sy niet thuys en connen comen. Ick hebbe diversche ghesien, de welcke al verdroncken hebbende dat sy by haer hadden, werden buyten ghestooten, ende bleven inde sneeuw ligghen, also versmoort, dat sy een half uyre daer na doot waren, sonder dat yemandt passerende, eenighe compassie daer over hadden. Dit gheschiet seer dickwils, ende bysonder als sy connen krijghen ghebranden wijn, die uyt dese Landen derwaerts wert ghevoert, want, alsoo wy gheseyt hebben, desen wel niet soo sterck in den mont is, als den haren, maer nochtans, om dat hy van wijn gedistileert is, soo heeft hy cracht (boven maten inghenomen zijnde) om te verbranden het menschen hart, ghelijck tselve by ons oock wel ghesien is. Ick hebber oock veele ghesien, die inde somer naeckt voor de Caback legghende, soo buyten haer sinnen waren, dat haer lichaem van vlieghe ende muggen (die daer te lande veel zijn ende seer scherp steecken) geheel bedeckt was, sonder dat sy haer eenichsints	Van alle volkeren die je in de wereld zou kunnen vinden, zijn de Russen, naar de mening van velen, degenen die het meest overmatig drinken, en dit met zulke buitensporige hoeveelheid consumeren dat velen daardoor terstond overlijden. Onder andere was er enkele jaren geleden, ten tijde van koning Karel laatsleden, in Zweden een Russische ambassadeur geweest die door de tsaar daar naartoe was gestuurd om enkele zaken uit te voeren. Toen hij in de stad Stockholm gearriveerd was, werd hij in de beste herberg gehuisvest. Hij kreeg allerlei verschillende soorten drank aangeboden zoals Spaanse, Rinse en andere wijnen. Hij wilde echter niets anders drinken dan brandewijn, zoals hij gewend was, die hem zeer goed smaakte. Hij had deze wijn in zo'n buitensporige hoeveelheid opgedronken (zonder te bedenken dat de Zweden dit drankje uit wijn destilleerden, en de Russen alleen van water en graan) dat hij de volgende ochtend, toen hij verondersteld werd voor een audiëntie bij Zijne Majesteit de Koning te verschijnen, dood werd aangetroffen. Dit gebeurt ook vaak met mensen van eenvoudige rang, die elke dag naar de plaats gaan die zij 'kabak' noemen. Daar wordt brandewijn, mede en bier verkocht, de helft van de winst gaat naar de tsaar en alleen de eigenaren of tappers van deze kabakken mogen in het openbaar alcohol verkopen. In deze kabakken kun je een ongelooflijke overvloed aan verschillende soorten dranken zien die allemaal worden opgezopen. Wanneer iemand al het geld dat hij mee had genomen op heeft gezopen, verpandt hij zijn eigen kleren en drinkt daar zoveel op als de herbergier hem toestaat. Sommigen verpanden niet alleen hun bovenkleding, maar ook hun muts, laarzen, hemd en alles wat ze maar bij zich dragen, waarna ze naakt naar huis lopen. Het gebeurt zelden dat je langs een kabak loopt zonder dat je deze "kabak broers" (zoals ze worden genoemd) tegenkomt, de een moedernaakt, de ander in zijn hemd, sommigen nog half aangekleed en soms zijn ze zo dronken dat ze niet meer thuis kunnen komen. Ik heb meer dan eens gezien hoe een dronkaard, nadat hij alles wat hij bij zich had opgedronken had, uit de kabak werd gegooid en zo in de sneeuw bleef liggen dat na een halfuur zijn adem stopte en hij omkwam, zonder dat ook maar één van de voorbijgangers enige sympathie voor hem toonde. Dit gebeurt heel vaak en vooral als ze brandewijn kunnen krijgen, die uit landen als Zweden geëxporteerd wordt, want, zoals we hiervoor gezegd hebben, hoewel het (in de mond) niet zo sterk smaakt als de Russische, omdat het wordt gemaakt door wijn te destilleren. De kracht van deze brandewijn is zodanig dat het (als het in bovenmatige hoeveelheden geconsumeerd wordt) iemand zijn verstand kan beroven, zoals dat in ons land ook vaak gebeurt. Ik heb ook vaak gezien dat degenen die in de zomer naakt voor de kabak liggen zo buiten zinnen waren dat hun lichaam door vliegen en muggen (waarvan er veel zijn in dat land, en hun beten zijn erg pijnlijk) helemaal bedekt was, zonder dat ze zich ook maar enigszins bewegen om deze insecten

roerden, om de selve te verjaghen. Het is haer onmogelijck in dese Caback comende, dat sy daer uyt gaen connen, sonder als beesten, droncken te zijn: Ende dit gheschiet niet alleen onder de slechte luyden, maer oock onder veele die van qualiteyt ende groote middelen zijn. Daer is int voorleden jaer 1613. eenen Gouverneur t'Archanghel gheweest, de welcke dagelijcx oock so onmatelijck den dranck in nam, ende als hy op eenen naermiddach, meer als naer gewoonte met gebrande-wijn ende eenighen Spaenschen wijn, sich opgevult hadde, is hy stracx daer van ghestorven, inde presentie van veele Duytsche Coopluysen die dagelijcx met hem ommeghinghen.	weg te jagen. Het is voor hen onmogelijk om, wanneer ze naar zo'n kabak gaan, er niet stomdronken weg te gaan. Dit gebeurt niet alleen bij de gewone mensen, maar ook bij nobele en rijke mensen. In het voorgaande jaar 1613 was er een gouverneur in Archangelsk die dagelijks zo buitensporig veel drank dronk dat hij op een namiddag nadat hij meer brandewijn en Spaanse wijn had gedronken dan hij gewend was, zo dronken was geworden dat hij er spoedig daarna aan overleed, in de aanwezigheid van vele Duitse kooplieden die dagelijks met hem optrokken.
--	--

HET ACHTHIENSTE CAPITTEL. VAN HET GROUWELIJC ENDE ABOMINABEL LEVEN DAT DE RUSSEN LEYDEN IN HET CONVERSEREN MET BEESTEN ENDE ANDERSINTS.	HET ACHTTIENDE HOOFDSTUK. OVER HET GRUWELIJKE EN ABOMINABELE LEVEN DAT DE RUSSEN LEIDEN DOOR HET VRIJEN MET BEESTEN.
GHelijck onder de Russen alle wetten ende Policien dissoluyt zijn, ende dat meest alle sonden, hoe grouwelijk die oock souden moghen wesen, niet streckende tot naedeel oft preiuditie des Keyzers, toeghelaeten werden: soo leyden sy hier door een leven soo onghebonden ende ongodlijk, dat een mensche afgrijsen moet in t'selve t'aenhooren. Door eerst soo converseren sy met jonghens, ende de mannen met malcanderen, ende dat niet int secreet, maer dickwils in presentie van veele personen, meynende dat het haer eene eere is t'selve bequamelijck te doen, ende sy draghen dickwils tot eenen jonghen oft jongman meerder affectie, als tot hare eygen huys-vrouwe. Waeromme de groote Heeren ende Boiaren ghemeynelijck, neffens haere vrouwen, eenen jonghen ofte Mignon onderhouden, de welcke int huys sulcken autoriteyt heeft, dat de vrouwen daer van alle vilennye moeten verdraghen, sonder dat sy haer tegens de selve derven opposeren, door vreesse harer mannen, die t'selve soude revengeren: Ende dit gheschiet niet alleen by luyden van tamelijcken ouderdom: Maer oock dickmaels (ghelijck ick t'selve geweten hebbe) by mannen van sestich ende t'seventich jaeren: Waeromme eenighe vreemden daer te lande comende, ende eenighe jonghens by haer hebbende, moeten sy goede achtginghe nemen, dat de selve van dese beestelijcke natie, niet ghedebaucheert en werden, want sy, soo door ghelt, beloften, als andere middelen, daer toe trachten te comen. Ende alhoewel dit een fait is, strijdende teghens Godt, de Wet der natuyren ende alle menschelijckheyt: Soo is nochtans boven allen afgrijsselijck, t'ghene sy bedrijven met alderley beesten, want sy sonder eenighe differentie, haere ongodlijcke conversatie daarmede hebben, ende en schamen haer niet te beroemen t'selve dickwils gepleecht te hebben. Ick hebbe ghekendt eenen Russchen Capiteyn met namen Gregorio, de welcke met zijne Compaignie met ons opwaerts trock naer de stadt Jemuiska, om resistencie te doen teghens den inval der Polen int jaer 1613. Desen was soo onbeschaempt ende beestachtich dat hy dickwils in presentie van veele personen beroemden ende bevestichde t'selve met eede, dat hy met sevederley soorten van beesten conversatie hadde ghehad, de selve alle specificerende, waeromme wy met hem niet en wouden eten oft drincken. Desen Gregorio was een fray cloeck man van aensien, maer als hy voor den vyandt quam, soo seer vertsacht, datmen hem niet een woordt en conde doen spreekken, maer als wy wederomme vanden vyandt afghetrocken waren, ende binnen de stadt Colmogra ghecomen, en pleechden hy niet anders als alle debauche ende onmenschelijcke daeden. Het is te verwonderen dat den Almoghenden Godt soo lanckmoedich is, sonder soodanighe afgrijsselijckheden opstaende voets te straffen, maer hierinne sietmen, quod vindicta divina tardo incedit gressu. Men merckt daghelijcx dat de roede haer boven t'hooft hanght,	Aangezien de Russen geen wetten en verordeningen kennen, worden onder hen alle mogelijke soorten zonden vrij beoefend, hoe gruwendijk ze ook zijn. Zolang deze zonden de tsaar maar niet benadelen of schaden worden ze gedoogd. Hierdoor leiden ze een leven dat zo ongebreideld en goddeloos is dat alleen hierover horen al afgrijselijk is. Als eerste, mannen hebben gemeenschap met jongens en met elkaar, en dat doen ze niet in het geheim, maar in aanwezigheid van vele mensen, in de veronderstelling dat het voor hen een grote eer zal zijn dit zonder enige aarzeling te doen. Vaak hebben ze meer genegenheid voor jongens en jonge mannen dan voor hun eigen vrouw. Hierom hebben edelen en bojaren over het algemeen naast hun vrouw ook een jongen of "mignon" die ze onderhouden, die zo'n autoriteit in huis heeft dat de vrouwen allerlei soorten vernederingen van hem moeten doorstaan, en ze durft zich daar niet tegen te verzetten, uit angst voor wraak van hun mannen. Dit gebeurt niet alleen bij mannen van middelbare leeftijd, maar ook vaak (zoals ik het persoonlijk heb meegemaakt) bij mannen van zestig en zeventig jaar oud. Wanneer vreemdelingen dit land bezoeken en enkele jongens bij zich hebben, moeten ze goed opletten dat deze jongens niet door dit beestachtige volk verleid worden, want de Russen zullen hen door geld, beloften of andere dingen proberen over te halen. Hoewel dit een daad is die in strijd is met God, de wet der natuur en alle menselijkheid, het meest walgelijke is echter de losbandigheid waaraan ze zich overgeven met allerlei soorten dieren, want ze hebben zonder onderscheid ongoddelijke geslachtsgemeenschap daarmee, en aarzelen zelfs niet om openlijk op te scheppen dat ze dit regelmatig gedaan hebben. Ik heb een Russische kapitein gekend genaamd Grigorij, die met zijn compaignie met ons optrok naar de stad Emetsk om de Poolse invasie in 1613 te weerstaan. Deze kapitein was zo onbeschaamd en beestachtig dat hij vaak in het bijzijn van vele personen opschepte en bevestigde dat hij met zeven verschillende soorten dieren seks had gehad, die hij alle zeven bij naam noemde, hierom wilden wij niet met hem eten of drinken. Deze Grigorij zag er erg sterk uit, maar zodra hij de vijand zag, was hij zo bang dat hij er sprakeloos van werd, maar zodra we ons weer terugtrokken en terugkeerden naar de stad Cholmogory, gaf hij onmiddellijk toe aan alle ontucht en gaf lucht aan zijn barbaarsheid. Het is te verwonderen dat de Almogende God zo veel verdragend en vergevend is, zonder dat Hij zulke afgrijselijke daden onmiddellijk bestraft, maar met dit voorbeeld kan je zien: quod vindicta divina tardo incedit gressu [het afnemende tempo van goddelijke straffen]. Elke dag voelt men de gesel van God boven het hoofd hangen, want daar zie je niet anders dan de vernietiging van steden, moorden, berovingen en branden. Ik heb zelf gezien dat meer dan dertig steden en tweehonderd dorpen tot de grond toe

wantmen daer niet anders en siet als destructie van steden, moorden, rooven ende branden, alsoo ick selfs wel over de dertich Steden, ende twee hondert dorpen tot den grondt toe hebbe sien afbranden, ende sal naer apparentie, het gandsche landt in potestatem alterius imperij, gheredigeert worden: Maer alsoo t'selve staet inde dispositie van Godt almachtich, willen wy, sonder verder mentie daer af, in onse vorighe materie voortgaen.	werden afgebrand, en het hele land zal in potestatem alterius imperij [onder de heerschappij van een vreemde mogendheid] geregeerd worden. Aangezien dit echter in de hand van de Almachtige Heer ligt, zullen we hier niet verder over praten en doorgaan naar het volgende onderwerp.
---	---

HET NEGHENTHIENSTE CAPITTEL. HOE ALDERLEY MISDADEN, UITGHENOMEN HET STELEN, ALDAER ONGHESTRAFT BLIJVEN.	HET NEGENTIENDE HOOFDSTUK.³⁸⁴ HOE ALLERLEI MISDADEN, BEHALVE HET STELEN, IN DIT LAND ONGESTRAFT BLIJVEN.
DAer en is gheene misdaet onder de Russen, hoedanich die oock soude moghen wesen (ten sy dat die gheschiet tot preiuditie des Keysers) die niet door den vinger en werdt ghesien, uitgenomen alleen de dieverye, waeruit volght alsoo dit by haer gheene plaetse en heeft, oderunt peccare mali formidine poenae, dat sy sonder eenighe vreesse oft achterdencken, alderley sonden op malcanderen accumuleren. Sy en maecken gheen meer swaricheyt van d'een den anderen om het leven te brenghen, als oft sy maer onredelijke dieren en waren. Soo den ghenen die eenen anderen, t'sy op wat maniere het sy, omghebracht heeft, beclaecht word, soo can hy met weynich ghelts sich daer van ontlasten: Maer hy word gheheel bevrijdt, soo hy stracx, de daet ghedaen hebbende, het doode lichaem laet voeren, op des Gouverneurs oft bevelhebbers hoff, sich beclaghende dat hem van den nedergheslaghen persoon groot onghelick gheschiet was. T'selve heeft oock plaets in veele andere saecken, dat wanneer twee personen in tweedracht ofte dissentie zijn, den ghenen die aldereerst sijne clachten doet, desen, alhoewel hy het meeste ongelick des werelts hadde, werdt ghelick ghegheven: Hieromme ist dat het haer niet gheoorlooft en is, noch selfs oock den Soldaten, door de Steden, sabels, oft ander sijdt-gheweere te draghen, ten sy dat het Boiaren oft andere Heeren zijn: Maer ghemeenlyck als sy crackeel crijghen ende vechten, so ghebruycken sy bijlen, sweepen, stocken, ende somtyts steenen ende dierghelicken. De dieverye alleen werdt van haer ghestraft, ende dat naer advenant: Want den gheenen die niet veel ghestolen en heeft, werdt alleen met sweepen ghegheesselt op zijn bloote hinderdeel, steeckende zijn hoofd tusschen de beenen van den gheenen die hy bestolen heeft: Maer soo de dieverye seer groot is, oft eenichsints streckt tot naerdeel van den Keyser, soo werdt sy wel met de doot ghestraft, ende dat meestendeel met verdrincken inde Riviere, ende des winters in eenen bijt onder het ijs te steecken, somtijts oock, maer seer selden, aen eenen boom te hanghen. Dit niet teghenstaende, sijn sy soo tot de dieverye ghenegen, dat sy t'selve qualijc naerlaeten connen, ende dat niet alleen slechte luyden, ende van cleyne middelen, maer die oock van staet ende aensien zijn. Ten tijde den Heere van Luyt eerst tot Archanghel aenquam, isser des avonts een Rusch Capiteyn by hem te gast ghecome, de welcke siende dat de schotels ende tellioiren al van silver waren, heeft behendichlijck een paer tellioiren vande tafel ghenomen ende die in zijn broeck ghesteecken: Maer alsoo de selve stracx ghemist werden, ende datmen wel wist dat daer niemant vreemts, als desen Capiteyn ende zijnen dienaer binnen gheweest waer, hebben wy, naer den eten, sluytende de poorten des voorhoffs, hem openbaerlijck daermede beschuldicht; den Capiteyn	De Russen hebben geen enkele misdaad, hoe ernstig die ook is (tenzij het de tsaar schaadt), die niet door de vingers wordt gezien, met uitzondering van diefstal. Daarom geldt het volgende principe voor hen niet: oderunt peccare mali formidine poenae [haat de zonde uit angst voor straf], en zonder de minste angst of twijfel stapelen ze misdaad op misdaad. Het doden van een ander is voor hen niet moeilijker dan voor hersenloze dieren. Als iemand een persoon op enigerlei wijze vermoordt, en er wordt een klacht tegen hem ingediend bij de rechtbank, dan kan hij dit gemakkelijk met een klein bedrag afkopen. Hij kan echter helemaal vrij worden gesproken als hij onmiddellijk na het misdrijf het lijk meeneemt naar de binnenplaats van de gouverneur of bevelhebber en verklaart dat de persoon die hij vermoord heeft hem aanzienlijke schade had aangedaan. Hetzelfde gebeurt in andere gevallen: wanneer twee personen een geschil of rechtszaak met elkaar beginnen, krijgt degene die het eerst de ander aanklaagt gelijk, zelfs als hij het meest ongelijk ter wereld had. Om deze reden is het hen, noch gewone burgers, noch soldaten, met uitzondering van bojaren of andere edelen, toegestaan om sabels of andere zijgeweren in steden te dragen. Dus over het algemeen wanneer ze ruzie krijgen en vechten, worden bijlen, zweepen, stokken, soms stenen en dergelijke wapens gebruikt. Alleen diefstal wordt bij hen gestraft, dit gebeurt evenredig aan de ernst van de diefstal: degene die een kleine diefstal heeft gepleegd, wordt met een zweep gegeseld op zijn ontblote achterwerk, terwijl hij zijn hoofd plaatst tussen de benen van degene die hij bestolen had. Als er een ernstige diefstal is gepleegd of schade is toegebracht aan de tsaar, wordt de dief ter dood veroordeeld, meestal wordt hij verdrinken in een rivier, in de winter wordt de dief in een wak onder het ijs gegooid, en soms, echter zeer zelden, wordt de dief opgehangen in een boom. Ondanks zulke vreselijke straffen zijn de Russen zo geneigd tot diefstal dat ze er absoluut niet van af kunnen zien, en dit geldt niet alleen voor eenvoudige of arme mensen, maar ook voor gerespecteerde en nobele mensen. Wanneer de heer van Luyt voor het eerst in Archangelsk aankwam, kwam er 's avonds een Russische kapitein bij hem te gast, die, toen hij zag dat de schotels en borden van silver waren, behendig een paar borden van tafel gepakt had en in zijn broek gestopt had. Aangezien deze borden echter onmiddellijk gemist werden en men wist dat er geen andere vreemdelingen, behalve deze kapitein en zijn bediende, binnen waren geweest, hebben we hem na het avondeten, nadat we de poorten hadden gesloten, openlijk beschuldigd van diefstal. De kapitein, die geen andere uitweg zag, zei dat zijn bediende mogelijk de borden gestolen kon hebben en dat hij hem onmiddellijk zou dwingen de borden terug te geven.

³⁸⁴ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 101.

gheenen anderen uitvlucht siende, seyde dat zijn dienaer moghelijk de tellioiren wel mocht ghenomen hebben, ende dat hy hem die stracx wel soude doen te voorschijn brenghen, waerover hy den dienaer int duyster alleen treckende, heeft hy de tellioiren haestelijck uit zijn eyghen broeck ghehaelt ende die voor de voeten des dienaers nedergheworpen, hem voorts byden haire ghevat ende jammerlijck gheslaghen ghelijck oft hy de tellioiren hadde ghestolen ghehadt, het welcke wy alle wel merckende, lieten nochtans t'selve sonder eenighe aenclachte, passeren. Sy sullen oock altijs meer de uitlanders, als haeren eyghen natie soecken te bestelen, meynende dat t'selve gheen sonde en is, om dat het (soo sy segghen) onchristenen zijn. Maer sy zijn soo verblindt door de groote begeerlijckheydt om te hebben, dat sy daer meestendeel soo onbedachtelijck ende onbehendichlijck mede te werck gaen, datmen het dickwils merckt, ende haer (ghelijck voorschreven is) doet castigeren: Ende wanneer yemant iets behendelijck ontstoolen hadde, ende men suspitie op hem heeft, soo en can men hem niet beschuldighen, soo hy het cruys wil cussen, ende daer mede t'selve loochenen, tensy dat de ghestoolen goederen daer nae ghevonden werden, ende als dan werdt den dief noch veel swaerlijcker ghestraft.	Hierna nam hij de bediende mee naar een donkere hoek en trok snel de borden uit zijn eigen broek, gooide ze voor de voeten van de bediende, greep hem bij zijn haar en begon hem genadeloos te slaan, alsof hij degene was die de borden had gestolen. We hadden door dat niet de bediende maar de kapitein het was, maar lieten het toch zonder aanklacht passeren. De Russen zijn altijd meer bereid om van buitenlanders te stelen dan van hun eigen landgenoten aangezien een dergelijke diefstal niet als een zonde beschouwd wordt, omdat (volgens hen) buitenlanders onchristenen zijn. Ze zijn echter zo verblind door hun grote hebzucht dat ze in de meeste gevallen roekeloos en onhandig handelen, zodat ze vaak onmiddellijk worden betrapt en (zoals hiervoor beschreven) worden gestraft. Als iemand er in slaagt iets onopgemerkt te stelen, maar hij wordt niettemin verdacht van diefstal, dan wordt hij vrijgesproken van de aanklacht als hij ermee instemt om het kruis te kussen ter bevestiging van zijn onschuld en zijn schuld te ontkennen, tenzij ze later de gestolen goederen alsnog bij hem vinden, dan zal de dief een nog zwaardere straf ondergaan.
---	---

HET TWINTICHSTE CAPITTEL. VAN HET PRAVEN DER RUSSEN, ENDE WAT 'TSELVE SY.	HET TWINTIGSTE HOOFDSTUK. OVER HET PRAVEN VAN DE RUSSEN, EN WAT DIT BETEKENT.
HET en is by haer niet alleen voor deiverije gheacht datmen yemandt yet onsteelt, maer oock datmen een ander onthoudt 'tgheene men hem deuchdelijck schuldich is. Als yemandt nu eenighe pretensie, 'tzy van gheleenden gelde, oft andersints, op eenen anderen heeft, so gaet hy sijnen schuldenaer beclaghen, met versoeck om hem op de prave te mogen setten, 't welck gheconsenteert zijnde, werdt den schuldenaer gheset ende vast ghebonden in een stoel, daer toe ghemaect zijnde, ende met houte cleypels voor sijne bloote schenen ghewreven, ende gheslaghen soo langhe tot dat hy belooft datelijck te betalen, ende of hy schoon seyt ende sweert daer toe gheen een middel te weten, soo werdt hy nochtans soo langhe alsoo ghetracteert (jae al soudensy alle het vleesch van de schenen in stucken slaen,³⁸⁵ tot dat yemant van zijne vrienden door compassie beweect zijnde, belooft voor hem te betalen, het welcke soo't niet en gheschiet, ende so den crediteur selfs geene commiseratie en crijcht, soo soude den patient den anderen dach, ende veele daghen daer nae, alsoo ghehandelt worden, tot dat hy daer van soude sterven. Daer sijnder veele die dickmaels veel gelts onder de aerde begraven hebben, ende stellen haer herte daer alsoo op, dat sy om eenighe schult op de prave gheset sijnde, lijden sulck een extremitet van torment, dat het onghelooflijck is, aleer sy haren verborghen schat willen melden, het welcke te meer staet te verwonderen, door dien sy daer gheene Chirurgijns en hebben (als eenighe uytlanders die den Keyser volghen) om hare wonden te doen cureren, alsoo dat hare beenen dickmaels gangreneren, ende sy daer van comen te sterven.	Bij de Russen valt onder diefstal niet alleen dat iemand iets steelt van een ander, maar ook dat een schuldenaar niet teruggeeft aan de geldschieder wat hem rechtmatig toekomt. Als iemand een aanspraak op een eigendom van een ander heeft, of het nu een onbetaalde geldschuld of iets anders is, dan dient hij een klacht tegen hem in, in een poging om rechtvaardigheid te krijgen. Als het hem lukt om toestemming te krijgen, wordt de schuldenaar stevig vastgebonden op een stoel die hier speciaal voor is gemaakt en slaan ze zijn blote kuit met houten stokken totdat hij belooft alles onmiddellijk te betalen. Als hij beweert dat hij dit niet terug kan betalen, wordt hij zo lang gemarteld (zelfs al zouden ze het vlees van zijn kuit helemaal kapot slaan) totdat een van zijn vrienden medelijden met hem krijgt en belooft voor hem te betalen. Als dit niet gebeurt en als de schuldeiser geen medelijden met de gemartelde toont, dan wordt deze marteling elke dag hervat totdat de schuldenaar eraan sterft. Er zijn ook mensen die aanzienlijke hoeveelheden geld in de grond begraven en ze zijn daar zo op gesteld dat ze, als ze voor de een of andere fout op de prave gezet worden, ermee instemmen ondenkbaar lijden te verduren voordat ze afstand doen van hun verborgen schatten. Dit is nog verwonderlijker omdat er in Rusland geen geneesheren zijn (met uitzondering van enkele buitenlanders die de tsaar volgen) om hun wonden te genezen, zodat hun benen vaak worden aangetast door gangreen, waaraan ze sterven.

³⁸⁵ Afsluitend haakje ontbreekt.

HET EENENTWINTICHSTE CAPITTEL. VAN DE GROOTE EXPERIENTIE DIE DE RUSSEN HEBBEN, OM TE CUREREN MORBUM GALLICUM.	HET EENENTWINTIGSTE HOOFDSTUK. OVER DE GROTE ERVARING DIE DE RUSSEN HEBBEN OM MORBUS GALLICUS TE GENEZEN.
MEn moet niet twifelen, oft alwaer sulcke onnatuerlijke, ende overtollighe luxurieuse faiten, soo veel ghepleecht werden, dat daer door niet teghenstaende de ghetempertheyt des climaets, groote corrupten moeten ghecauseert worden, ende namentlijk t'ghene wy noemen morbum gallicum, oft de Spaensche pokken: Ende niet teghenstaende sy in alle andere medicinale curen gheheel rouw ende onwetent zijn: Soo hebben sy nochtans teghens dese infectie sulck een helpent ende heylsaem remedie, dat het grootelijks is te verwonderen: Maer wat simplicien oft substantien sy daer toe ghebruycken, en can men van haer niet vernemen, door dien zy t'selve heel secreet houden. Ick hebbe eenighe van onse nederlandsche persoonen aldaer ghekent, de welcke (om haer te doen cureren) hier te lande allen middel ende costen aenghewent hadde, ende nochtans (door het inwortelen der corruptien) van hare gesontheit despereerden. Ende alsoo sy daer te lande comende, haer stelden in handen der Russen, sijn sy in den tijdt van thien oft twaelf daghen, van haer alsoo gecureert gheworden, altijd legghende in eene heete batstoove, dat alhoewel sy in den selven tijt alsoo ghematteert ende af gegaen waren, dat sy bynae eenen mensche ongelyc schenen, allenskens wederomme tot haer selven comende, daer nae haer soo dispoost ende ghesont vonden, als sy oyt van te vooren gheweest waren. Een dinck hebbe ick ghesien in hare curen: Wanneer yemant ghecorrumpeert is binnen het hooft, ofte in de hersenen, ende daer door eenichsints sijn ghehoor verlooren heeft, soo legghen sy den patient op sijn zijde, ende in het oppenste oor setten sy eene keerse, bovenbrandende, maer van wat substantie die ghemaect is, en cost ick niet vernemen: Ende de selve heeft sulck een cracht van trecken, dat den patient qualijck t'selve can lijden, ende naer ontrent een halve uyre sietmen uyt de oore comen eene harde gele materie, eenen doyer van een ey gheheel ghelijck zijnde. Dit continueren zy drie ofte vier daghen, ende den patient ghevoelende altijd meer ende meer verlichtinghe, bevindt sich int eynde verlicht van alle corruptien ende gheheelijck ghenesen. Sommighe meynen dat sy daer inne ghebruycken eenighe tooverijen, maer t'selve en is niet apparent, door dien sy daer toe gheene woorden oft characteren (ghelijck sy wel in andere dingen doen) maer alleenlijck seeckere substantien int werck stellen. De patienten moeten oock geduerende den tijt van hare curatie, goede diete houden, maer sy zijn soo swack ende mat dat sy niet veel lust en hebben tot eten ofte drincken, waeromme sy somtijts cleynhertich worden, haer eenighe confortatijven, die sy daer toe houden, inne ghegheven werdt. Sy hebben oock daer toe eenighe vnguents oft salven die sy strijcken op de joncturen des lichaems, ende in somma, al wat sy daer toe ghebruycken is seer heylsaem, ghelijck het effect van veele daer af ghetuychenisse heeft ghegheven.	Het is niet verwonderlijk dat in dit land, waar zulke onnatuurlijke en bovenmatig wellustige daden zo veel gepleegd worden, dit leidt tot vele ziekten, ondanks het gunstige klimaat, met name de ziekte die we morbus gallicus of Spaanse pokken noemen. Ondanks hun volledige onwetendheid over alle andere medische zaken, vonden ze zo'n effectief en heilzaam medicijn tegen deze infectie dat men zich alleen maar kan afvragen welke ingrediënten en stoffen ze daarvoor gebruiken. Het is moeilijk om te weten te komen wat in dit medicijn zit, aangezien ze dit goed geheim houden. Ik kende een aantal van onze landgenoten, Nederlanders, die (om zich te laten genezen) in hun land al hun geld aan behandelingen besteedden en alle middelen probeerden, maar evenwel (doordat deze ziekte zo diep in hen geworteld was) waren ze de hoop op herstel bijna verloren. Toen ze in Rusland aankwamen en zich aan de zorg van de Russen toevertrouwden, zijn ze in een periode van tien tot twaalf dagen genezen van deze ziekte, die ze de hele tijd liggend in een heet bad doorbrengen. Gedurende deze behandeling worden ze zo extreem vermoeid en uitgeput dat ze bijna geen mens meer zijn, ze komen echter geleidelijk weer bij zinnen en worden gezonder en sterker dan ooit tevoren. Een ding viel me op aan hun behandeling. Als de ziekte iemands hersenen aantast, waardoor hij gedeeltelijk zijn gehoor verliest, dan leggen ze de patiënt op zijn zij en zetten ze een brandende kaars in zijn oor, van welke substantie deze kaars gemaakt is, kon ik niet achterhalen. Deze kaars heeft zo'n aantrekkingskracht dat de patiënt de werking ervan nauwelijks kan verdragen, maar na ongeveer een half uur stroomt er een vaste gele substantie, zeer vergelijkbaar met een eierdooier, uit het oor van de patiënt. Deze behandeling duurt drie tot vier dagen, en de patiënt voelt elke keer meer en meer verlichting, totdat hij uiteindelijk van de ziekte af is en volledig herstelt. Sommige mensen denken dat ze een soort hekserij gebruiken om te genezen, maar dit is niet voor de hand liggend, aangezien ze geen spreken uitspreken (zoals ze wel in andere gevallen doen), maar alleen de eigenschappen van bepaalde substanties gebruiken. Patiënten moeten tijdens de behandeling ook een strikt dieet volgen, maar ze zijn al zo zwak en uitgeput dat ze niet willen eten of drinken. Hierdoor raken ze soms ontmoedigd en krijgen ze dan speciaal daarvoor ontworpen versterkende middelen. Ze gebruiken ook een soort zalf die op de gewrichten van het lichaam wordt gesmeerd. Over het algemeen moet worden opgemerkt dat alle middelen die ze gebruiken om de ziekte te behandelen zeer effectief zijn, zoals blijkt uit de persoonlijke ervaring van veel mensen.

HET TWEEENTWINTICHSTE CAPITTEL. VAN HARE TOOVERIJEN.	HET TWEEËNTWINTIGSTE HOOFDSTUK. OVER HUN HEKSERIJ.
Het is voorseker dat onder de Russen ontallijcke veel Toovenaers ende Tooveressen zijn, die hare consten oock dickwils in't werck stellen, ghelijck veele van d'uytlandsche natie dickwils daer van d'experientie hebben ghehad, soo dat sy alsnoch, niet sonder groote vrees, de Russen eenich leet derven aendoen, tenzy dat sy die selve met eenen om het leven brenghe. Ick hebbe met mijn eyghen ooghen binnen de Stadt Colmogra ghesien, dat alsoo daer by ongheval een kindt inde Riviere was ghevalle ende verdroncken, in presentie van andere Kinderen: soo is de Moeder des Kindts met eenighe Vrouwen ter plaetse comen loopen, ende deden haer brenghe een cleyn Schipken ontrent twee voeten lanck, daer inne deden sy sekere substantien, als onder andere Wierook ende Mirrhe, de selve in brandt stekende, setten sy het Schipken in't water, ter plaetse daer het Kindt verdroncken was, ende alsoo sy alle te samen begosten te krijten ende te huylen, sprekende eenighe woorden oft caracieren, die ick niet en conde verstaen, soo begoste 'tselve Schipken (de substantien altijdt brandende ende rokende) opwaerts ende nederwaerts te drijven, ghelijck of het naer 't Kindeken ghesocht hadde, somtijts verre van 'tlandt, ende stracx weder naerby comende: Het welcke ick met groote verwonderinghe was aensiende, ende merckte wel, dat 'tselve sonder tooverije niet en conde gheschieden, door dien de Riviere aldaer gestadichlijck soo sterck affloopt, als eenich ghetije hier te lande soude moghen doen, ende dit niet teghenstaende en werde dit Schipken niet afghedreven, maer hiel altijdts sijn ordinaris gints ende wedervaren: Maer alsoo dese Vrouwen my seer heftelijck toeriepen ende wenckten dat ick soude wech gaen, en dorste ick (vreesende voor hare tooverijen) daer niet langher blijven, ende hier door en coste ick de uytcomste van 'tselve niet weten. Het is oock waer (ghelijck veele persoonen hier te lande zijnde 'tselve connen ghetuyghen) dat binnen de selve Stadt Colmogra, in ons logement was eenen genaemt Chein, zijnde een Samoiter oft Lappe, den selven hadden wy des avondts ghehouden om ons des anderen daechs eenen sekeren wech te wijsen: Maer ghegheten hebbende, wilde hy wederom uytgaen, ende alsoo wy hem 'tselve niet en wouden toelaten, vreesende dat hy ons soude ontloopen, toesluytende alle deuren ende poorten, die seer hooghe waren, bevonden wy dit niet teghenstaende, in eenen ooghenblick, dat hy buyten het huys was: Ende alsoo hy des anderen daechs wederom tot ons quam vraechden wy hem hoe hy des avondts soo uyt was ghecome, waer op hy antwoorde dat hy alleenlijc sijnen Godt hadde aengesproken, ende in onse presentie eens opspringhende, seyde dat hy met soo eenen sprongh uyt het huys was ghecome, het welcke te gelooven stont, door dien het niet moghelijck en was door eenighen middel ter weerelt anders daer uyt te comen.	Zonder enige twijfel zijn er onder de Russen ontelbaar veel tovenaers en tovenaressen, die hun kunsten vaak gebruiken, zoals vele buitenlanders al eens hebben meegemaakt. Hierdoor durven ze de Russen geen kwaad te doen, omdat ze vrezen dat de Russen hen anders onmiddellijk om het leven brengen. Ik heb met mijn eigen ogen in de stad Cholmogory gezien dat een kind per ongeluk in de rivier was gevallen en verdronken, in het bijzijn van andere kinderen. Zodra dit gebeurde, kwam de moeder van het kind met verschillende andere vrouwen aanrennen met een klein bootje van ongeveer twee voeten lang. In dit bootje stopten ze enkele substanties, onder andere wierook en mirre, dit staken ze in brand en zetten het bootje in het water op de plek waar het kind verdronken was. Daarna begonnen ze allemaal samen te schreeuwen en te huilen, terwijl ze enkele woorden of spreuken zeiden die ik niet kon verstaan. Het bootje begon (terwijl de substanties de hele tijd bleven branden en roken) heen en weer te drijven, alsof het op zoek was naar het kindje, soms dreef het ver van land af en soms kwam het weer dichterbij. Ik keek hiernaar met grote verwondering en merkte op dat dit niet zonder hekserij zou kunnen gebeuren, aangezien de stroming van de rivier daar net zo sterk is als bij ons op zee. Desondanks dreef het bootje niet af door de stroming, maar bleef hij roerloos drijven op de plek waar het kindje verdronken was. Deze vrouwen riepen mij echter zeer fel toe en gebaarden dat ik weg moest gaan, hierdoor durfde ik (uit angst voor hun hekserijen) daar niet langer te blijven, en kon ik niet zien hoe dit uiteindelijk is afgelopen. Het volgende is ook waargebeurd (aangezien er veel mensen in dit land zijn die hierover kunnen getuigen), in de stad Cholmogory, in ons logement was een man genaamd Chein, die een Samojeed of Laplander was, die we 's avonds vasthielden om de volgende dag zijn diensten als gids te gebruiken. Echter, nadat we gegeten hadden, wilde hij weer weggaan, en omdat wij niet wilden dat dit zou gebeuren uit angst dat hij aan ons zou ontsnappen, lieten we alle deuren en poorten, die heel hoog waren, sluiten. Ondanks dit alles, kwamen we erachter dat hij plotseling buiten het huis was. Toen hij de volgende dag weer bij ons kwam, vroegen we hem hoe hij de avond ervoor buiten was gekomen. Hij antwoordde dat het voor hem voldoende was om met zijn God te praten, toen sprong hij in ons bijzijn op en zei dat hij door zo'n sprong uit het huis was gekomen. We hadden geen reden om aan zijn woorden te twifelen, want hij had absoluut geen gelegenheid om op een andere manier buiten te zijn gekomen.

HET DRIEENTWINTICHSTE CAPITTEL. VAN DE GALOPPEN, DAT IS, DIENAERS OFTE SLAVEN.	HET DRIEËNTWINTIGSTE HOOFDSTUK.³⁸⁶ OVER DE CHOLOPY, I.E. DIENAREN OF SLAVEN.
Het meestendeel des ghemeyne volcx zijn des Keyzers galoppen oft slaven, ende het staet in sijne macht met haer, ende hare goederen, soo sy eenighe hebben, te doen t'ghene hem ghelieft. Daer zijn oock eenige die vercocht worden, gelijc over eenige jaren, een groot deel mannen ende vrouwen, uyt Lyflant onder de eyghenschap ende slavernije des Keyzers zijn ghecomen, van de welcke als noch, een groot deel daer te lande zijn woonende, eenighe zijn wel gheemancipeert, doch evenwel en moghen sy uyt het landt niet trecken, andere werden noch hier ende daer vercocht, ende de ghene die de selve coopen, moghen daer met doen wat haer ghelieft, het sy (soo het dochters zijn) de selve te schoffieren, ofte hoedanich die soudon moghen wesen, om t'leven te brenghen. De Russen selfs connen veel beter supporteren de slavernije als de vrijheyd, want daerinne zijnde, verlopen sy haer in alle de bauche, ende in de slavernije brenghen zy den tijt over met arbeyden ende draven. Als eenige Heeren sterven soo maecken zy somtijts hare slaven vry, de welcke dan lichtelijck wederom haer in een andere slavernije begheven, ghenietende daer voor eene cleyne somme ghelts die sy in corten tijt seer onnuttelijck door brenghen. Een vader vercoopt dickmaels sijnen sone, ende soo hy weder vrij ghegheven werdt, vercoopt hem wederomme, maer als hy hem tot drijmael toe vercocht heeft, soo en mach hy hem niet meer vercoopen, noch den soone en is niet meer in zijne subiectie. Daer zijn veele jonghe meyskens, soo Lijflandsche als andere, de welcke oock alsoo vercocht werden, ende na datse schoon zijn ghelden sy dickwils veel ghelts, maer sy en behouden die ghemeynelijck niet langhe, want haren lust daer met gheboet hebbende, vercoopen sy die wederom. Soo langhe daer eenen Keyser is, soo moeten alle ondersaten ende landtslieden jaerlijcx seeckere contributien gheven, welcke ghecollecteert werden, ende ghebracht in den ghemeynen schat: Maer den Keyser doodt zijnde, opposeren sy haer, ende en willen niemant, ten sy men haer met ghewelt dwinght, ghehoorsaem zijn. De Magistraet, die sy noemen den Rus-raedt, en can als dan gheen ghehoor hebben: maer soo daer eenighe saecke is te decideren, soo moet het ghemeyne peupel, iae den minsten bedelaer, het sy dat sy slaven zijn oft niet alsoo wel haere stemme daerinne voeren, als yemandt vande voorneemste Heeren ofte Boiaeren: Alsdan vergaderen sy met duysenden te samen op eene plaetse, ende aldaer roepen zy met luyder stemmen uit haer goetduncken, wat de meeste stemmen begheeren, dat moet gheschieden: Ende soo yemandt vanden raet ofte de Boiaeren haer daerteghen wouden opposeren, soudon sy te samen spannen, hem aengrijpen ende int waeter smijten: Maer soo haest daer weder eenen Keyser ghecosen is, soo seyndt hy over al Gouverneurs ende bevelhebbers uit, ende alsdan compt dese rapaille van allen canten t'hoofft	De meerderheid van de bevolking zijn cholopy, i.e. slaven, van de tsaar en het ligt in zijn macht om met hen zelf en hun bezittingen, als ze die hebben, te doen wat hij maar wil. Het komt ook voor dat mensen als slaaf worden verkocht, zo werd een aantal jaren geleden een groot aantal mannen en vrouwen uit Lijfland als slaaf verkocht aan de tsaar en werden ze zijn eigendom. Een aanzienlijk deel van hen woont nog steeds in dit land; sommigen wisten vrijheid te verkrijgen, maar hebben nog steeds niet het recht om het land te verlaten, anderen worden geleidelijk aan verkocht aan verschillende eigenaren. De koper heeft het recht om met hen te doen wat hij wil, bijvoorbeeld (als het een meisje is) haar verkrachten of zonder enige reden om het leven brengen. De Russen zelf kunnen de slavernij beter verdragen dan de vrijheid, omdat ze, wanneer ze vrij zijn, zich overgeven aan alle soorten ontucht, en wanneer ze slaaf zijn, brengen ze hun tijd door met werken en druk in de weer zijn. Sommige meesters laten, wanneer ze sterven, hun slaven vrij, die zichzelf daarna snel weer aan een andere meester verkopen, waarvoor ze een klein bedrag betaald krijgen, die ze in korte tijd aan nutteloze dingen uitgeven. Vaak verkoopt de vader zijn eigen zoon, en als deze erin slaagt zichzelf te bevrijden, verkoopt de vader hem weer. Wanneer dit drie keer gebeurd is, heeft de vader geen recht meer om hem te verkopen en is de zoon niet meer onderworpen aan zijn vader. Er zijn veel jonge meisjes in dit land, zowel Lijflandse als andere, die ook verkocht worden, en als ze mooi zijn dan zijn ze vaak veel geld waard, ze worden echter vaak maar voor een korte tijd gehouden en nadat de kopers hun lust bevredigd hebben, worden de meisjes weer doorverkocht. Zolang de tsaar leeft, moeten al zijn onderdanen en alle inwoners van het land hem jaarlijks een bepaalde belasting betalen, die wordt geïnd in de staatskas. Toen de tsaar echter overleden was, kwamen ze in opstand en wilden ze geen enkele heerser accepteren, tenzij ze met geweld tot gehoorzaamheid zouden worden gedwongen. De overheid, die ze de 'Rusraad' noemen, kan in deze situatie geen gehoorzaamheid verwachten: wanneer er een beslissing over een zaak genomen moet worden en heeft het hele volk, slaaf of geen slaaf, niet minder stemrecht dan de edelste heren en bojaren. Duizenden van hen verzamelen zich op één plek en roepen hun meningen met luide stem: de mening die de meeste stemmen krijgt, wordt in praktijk gebracht. Als iemand van de raad of van de bojaren zich daartegen zou verzetten, dan spannen ze samen, grijpen hem vast en gooien hem in het water. Zodra daar echter weer een tsaar gekozen is, stuurt hij naar alle plekken gouverneurs en bevelhebbers, en al het gepeupel komt dan hun gehoorzaamheid tonen, terwijl ze gedwee alles doen wat hen wordt opgedragen. En hoe strenger hun overheid hen behandelt, hoe meer ze het

³⁸⁶ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 95.

inden schoot legghen, haer submitterende onder alle t'ghene haer opgheleght wordt: Ende hoe haere Overicheyt haer als dan met meerder rigeur zijn tracterende, hoe sy de selve meer sullen respecteren ende ghehoorsamen.	respecteren en eren, en hoe gewilliger ze het gehoorzamen.
---	--

HET VIERENTWINTICHSTE CAPITTEL. VAN HET GHEBOUW DER RUSSEN, VAN HAERE HUYSEN, WOONINGHEN, ENDE VAN HAERE MENICHVULDIGHE CLOOSTERS ENDE KERCKEN.	HET VIERENTWINTIGSTE HOOFDSTUK. OVER DE BOUWSTIJL VAN DE RUSSEN, HUN HUIZEN, WONINGEN EN OVER DE TALRIJKE KLOOSTERS EN KERKEN.
SY bouwen haere huysen gheheel van hout, ende dat van rechte denne boomen, daermen de masten af maeckt: Dese weten sy soo bequamelijck ende ingenieuselijck op malcanderen te legghen, sonder aen het gheheele huys eenen naghel t'employeren, dat den windt tot gheene plaetsen daer en can innecomen: sy decken de selve huysen met plancken, maer meest met schorssen van bercke boomen, die daer te lande seer groot ende in quantiteyt wasschen. Door de dichticheydt des ghebouws, hebben sy seer warme stoven, daer sy haer des Winters inne onthouden. Sy zijn de coude seer ghewoon, t'welck niet te verwonderen en is, door dien sy die van ioncx aen leeren lijden, Inde winter, die aldaer uytermaten coudt is, sietmen dickwils de cleyne kinderen, van een half jaer oft weynich meer, de welcke alreede loopen, doch meest op handen ende voeten, naeck int hemde (alsoo sy somers ende swinters meest niet anders aen en hebben) op de straeten door den sneeuw loopen ende cruypen: alsoo datmen soude segghen dat het niet moghelijck en soude zijn, dat de selve niet van coude en souden sterven, dit niet teghenstaende, soo haest sy weder inde stoven comen, en hebben sy gansch gheen letsel, aldaer cruypen sy meest boven op de hovens, om de wermt te hebben, ende daer vallen zy dickwils van boven neder, alsoo datmen met verwonderinghe moet aensien dat sy niet hals ende beenen breecken, sonder dat sy nochtans eenighe schade lijden. De huysen werden door het gantsche Rijck meest op eene maniere ghebouwt, uytghenomen dat binnen de stadt Moscovie, Novogardia, ende eenighe andere, sommige (doch seer weynighe) van steen getimmert zijn, bynae op de duytsche maniere: Maer hare kercken ende cloosters, alhoewel de selve oock niet anders ghemaect en worden als van enckel hout, soo sijn de selve nochtans seer schoon ende propis. Het is wonder te aensien het ghebouw dat sy maecken, Alle de plancken, sonder eenighe saghen oft schaven, als alleenlijck met haere bylen, waer mede sy seer behendich zijn, effen maecken. Sy timmeren de kercken tamelijck hooch, ende de torens ghemeynelijck met appelen, meestendeel ghedeckt met coper vergult, sommige van blick ende andere substantie, het welcke van verre als de sonne schijnt, eenen grooten glans gheeft. Sy hebben eene uytnemende groote quantiteyt van kercken ende cloosters, ende dat meest in sommige steden, als Novograet, Smolensky, plescou ende eenighe andere: Ende in de selve doet men meest daghelijcx misse oft Gods-dienst (soo het alsoo ghenaeemt mach werden:) Waer uyt men wel gissen can wat groot getal daer wesen moet van Priesters ende Monnicken. Int verby passeeren van de kercken oft cloosters, moetmen sich wel wachten, datmen sijn water daer niet teghen en maecke, want dit van haer voor een groote schandael ghehouden werdt, ende sy souden t'selve door eenighen middel soecken te revingeren.	De Russen bouwen hun huizen helemaal van hout, namelijk van rechte dennenbomen, waarvan ook masten gemaakt worden. Deze dennenbomen weten ze zo vakkundig en vernuftig op elkaar te leggen, dat de wind door geen enkele kier naar binnen kan waaien zonder dat ze in het hele huis ook maar één spijker gebruiken. Ze bedekken de daken van deze huizen met planken, meestal met schors van berkenbomen, die in dat land in grote hoeveelheden groeien. Vanwege de dichtheid van het gebouw, hebben ze zeer warme woonvertrekken, waar ze in de winter verblijven. Ze zijn erg gewend aan de kou, wat niet verwonderlijk is, want ze zijn gewend om het van kinds af aan te verdragen. In de winter, die daar bijzonder koud is, kan je vaak zien dat kleine kinderen van zes maanden of net iets ouder, die al kunnen lopen, maar zich meestal op handen en voeten bewegen, naakt of in een shirt door de straten bedekt met sneeuw rennen en kruipen (want ze hebben in de zomer en in de winter geen andere kleding aan). Het lijkt misschien dat dit niet mogelijk is en dat de kinderen zouden sterven aan onderkoeling, maar doordat ze snel weer in het verwarmde woonvertrek komen, blijven ze volledig gezond. In het woonvertrek kruipen ze meestal boven op de kachel om warm te blijven, daar vallen ze soms van af, je vraagt je af hoe ze hun nek en benen niet breken, maar ze blijven veilig en wel. De huizen worden in het hele land voornamelijk op dezelfde manier gebouwd, met uitzondering van de stad Moskou, Novgorod en enkele andere steden, waar sommige huizen (echter zeer weinig) van steen gebouwd zijn op de Duitse manier. Hun kerken en kloosters zijn echter, ondanks het feit dat ze volledig van hout zijn gebouwd, nog steeds erg mooi en goed verzorgd. Het is verrassend hoe ze erin slagen gebouwen van planken te maken zonder de hulp van een zaag of schaaf, maar alleen met een bijl, die ze zeer vakkundig hanteren en waarmee ze soepel werken. Ze bouwen de kerken behoorlijk hoog, en hun torens worden bekroond met koepels, meestal bedekt met verguld koper, soms met tin of andere materialen. De gloed van deze koepels is, als de zon schijnt, van ver te zien. Dit land heeft een groot aantal kerken en kloosters, waarvan de meeste zich in Novgorod, Smolensk, Pskov en enkele andere steden bevinden. In deze kerken en kloosters wordt elke dag een mis gegeven, dat wil zeggen een godsdienst (als het zo genoemd mag worden): hieruit kan men wel raden wat een groot aantal priesters en monniken er in Rusland zijn. Als je langs een kerk of klooster loopt, moet je oppassen dat je niet je behoefte hier tegenaan doet, want dit wordt beschouwd als een zeer schandelijke daad en de Russen zullen zeker op zoek gaan naar mogelijkheden om hiervoor wraak te nemen.

HET VIJFENTWINTICHSTE CAPITTEL. VAN DE OVERGROOTE COUDE DES WINTERS, ENDE WEDEROMME VAN DE SUBYTE HETTE DES SOMERS, WAER DOOR GHECAUSEERT WERDEN GROOTE DONDRSLAGHEN.	HET VIJFENTWINTIGSTE HOOFDSTUK. OVER DE BITTERE KOU VAN DE WINTER EN DE PLOTSELINGE HITTE VAN DE ZOMER, WAT HARDE DONDRSLAGEN VEROORZAAKT.
DE noortsijde van Moscovien, legghende ontrent op drientsestich graden, is de aldercouthste: Want voor half September begint het te vriesen, ende den vorst duyr ghemeynelijck tot Mey toe, met soo grooten fellicheyd, dat het by ons soude onghelelooflijck zijn. Ick hebbe de Riviere, loopende voorby Colmogra, de welcke met een groot ghewelt altijt afloopt, op eenen dach gheheel open ende sonder eenich ijs gesien, ende sanderendaechs alsoo ghevrosen, datmen sonder perijckel daer over cost lopen, ende den anderen dach daer na, sachmen peerden ende sleden daer over rijden. Maer ghelijck Godt alle dinghen voorsiet, ende in alle extremiteyten wederomme middel gheeft om de selve te connen supporteeren: Soo heeft hy oock dit landt voorsien met sulck eene abundantie van hout, dat alle schamele luyden, sonder eenighe costen, abundantelijck haer connen voorsien. Oock is dit landt vol van alderley pelteryen ende bondtwercken, met de welcke sy becleet zijnde, en can de coude qualijck tot het lichaem penetreren de maendt van Mey ghepasseert zijnde, beghint het eenichsints warm te worden: Maer ontrent Julio ende Augusto, is het somtijts soo excessijf heet, dat de hette der sonnen qualijck supportabel is, maer dit niet langh duerende: Want het den eenen dach wel onmatelijck heet is, ende den anderen dach weder soo coudt, als oft het hier in Februario ofte Meert was. Het welcke naer apparentie, d'orsaecke is ghelijck de Physici segghen dat den donder ontstaet uit hitte ende coude, dat daer des somers, bycans daeghelijcx, ghehoort werden alsulcke donderslaghen, dat een mensche daer van vervaecht wordt. Daer door gheschiet dickwils groote schade, soo in Toorens, Kercken, Huysen, als menschen, beesten ende boomen die daer door gheslaghen voordien. Sy hebben daer te lande veele steenen, lanckworpich ende op beyde de syden spits zijnde, de welcke sy verclaren donder steenen te wesen, maer t'selve en is de waarheyt niet ghelijck, niet teghenstaende veele uytlanders haer gheloofte daerinne stelle.	Het noordelijke deel van Moskovië, gelegen rond de drieënzestigste breedtegraad, is het koudst van allemaal. Het begint daar al voor half september te vriezen, en de vorst houdt gewoonlijk aan tot mei, met zo'n grote hevigheid dat in onze omgeving onmogelijk is voor te stellen. Ik heb zelf gezien hoe de rivier, die langs Cholmogory loopt met een vrij sterke stroming, de ene dag helemaal ijsvrij was en de volgende dag zodanig bevroren was dat men onbevreesd over het ijs kon lopen; en de dag erop reden ze er met paarden en sleeën over. Aangezien de Heer in alle dingen voorziet, en in de moeilijkste situaties de middelen geeft om het te kunnen verdragen, heeft Hij dit land begiftigd met zo'n overvloed aan hout, dat zelfs de armste mensen zichzelf hiermee kosteloos kunnen voorzien, zoveel als ze nodig hebben. Ook is dit land rijk aan pels en bont, waarvan de inwoners kleding maken waardoor zelfs de meest strenge vorst niet tot het lichaam kan doordringen. Wanneer de maand mei voorbij is, begint het enigszins warm te worden, in juli en augustus is het soms zo extreem heet dat de hitte van de zon nauwelijks te verdragen is. Het weer is in deze maanden echter onstabiel, de ene dag is er een vreselijke hitte en de volgende is het zo koud dat het februari of maart zou kunnen zijn. Blijkbaar is dit de reden, aangezien physici beweren dat de donder ontstaat door het botsen van de hitte en de kou, dat je daar in de zomer bijna elke dag zulke harde donderslagen kunt horen dat een mens daar bang van wordt. Door dit onweer gebeurt het vaak dat torens, kerken en huizen beschadigd raken, maar ook mensen, dieren en bomen worden door de bliksem geraakt. In dit land hebben ze vele stenen, die langwerpig en aan beide kanten spits zijn, waarvan ze beweren dat het donderstenen zijn. Dit is echter niet waar, hoewel vele buitenlanders dit wel geloven.

HET SESENTWINTICHSTE CAPITTEL. VAN DE VRUCHTBAERHEYT DES LANDTS.	HET ZESENTWINTIGSTE HOOFDSTUK. OVER DE VRUCHTBAARHEID VAN HET LAND.
MEn soude meynen dat de extreme coude, treckende tot inden grondt, het landt sterijl ofte onvruchtbaer soude maecken, ende dat om de corticheyt des Somers de vruchten niet en souden connen rijpen. Maer dit niet teghenstaende is het landt daer soo vruchtbaer, dat het wonder is met ooghen te aensien, want inden tijt van ontrent neghen weecken werdt het coren ghesayt, ghemayt, ende rijp inde scheuren ghevoert: Ende soo Godt dit alsoo niet voorsien en hadde, souden de vruchten, door de subijte overcomende coude ende vorst gheheel verdorven worden. Het helpt, sonder twijfel, grootelijckx daer toe, dat ontrent de maenden Julij ende Augusti, het daer meest alijdt dach is ende dat de Sonne ontrent middernacht, maer anderhalf uyre onder en blijft: Ende ter contrarie en heeftmen des Winters niet meer als dry uyren dach, ende de Sonne eenen corten tijt schijnende, heeft soo weynich cracht, dat men de selve niet ghevoelen en can. Inde Somer is daer door de hette, soo eene groote quantiteyt van muggen, dat de menschen door de selve nacht noch dach en konnen rusten, alsoo dat het schijnt dat het selve haer voor eene straffe (ghelijck die van Egypten hadden) opgeleydt is. Daer compt oock somtijts des Somers onder het vee, sulck eene contagieuse sieckte, oft vuyr (ghelijckmen het hier noempt) dat de beesten in groote menichte daer van sterven. T'selve heeftmen oock ghesien int jaer 1613. Want alsdoen dese contagie daer soo groot was, datmen de velden op veele plaetsen, met doode beesten bedeckt sach, het welcke veroorsaecte eenen onverdraechelijcken stanck, om dat sy door traecheyt de moyete niet en wouden nemen om de selve vande velden, de welcke dicht aende huysen laghen, wech te voeren ofte te begraven: Maer, soo haest die ghestorven waeren, vilden sy die ende lietense legghen: Ende als de selve op stal sterven, ghelijck t'selve oock veel ghebeurde, soo sleepten sy die maer by de andere. Het is grootelijckx te verwonderen dat dese infectie ofte peste den menschen onbeschaedicht liet, door dien de verckens met groote hoopen daeghelijckx te velde liepen ende voeyden haer met dese stinckende carorgien: Ende dit niet teghenstaende, werden dese verckens by haer gheslacht ende ghenutticht: Maer wy t'selve ghesien hebbende, en costen naer dien tijt gheen verckens vleesch meer eten.	Je zou kunnen denken dat de extreme kou, die tot in de grond trekt, het land steriel en onvruchtbaar zou maken, en dat, doordat de zomer maar kort duurt, de vruchten niet zouden kunnen rijpen. Ondanks deze weersomstandigheden is het land zo vruchtbaar dat je je ogen niet kunt geloven, want in ongeveer negen weken wordt het koren gezaaid, gemaaid en rijp in de schuren opgeslagen. En als de voorzienigheid van God er niet was geweest, zou de hele oogst door de plotselinge kou en vorst geheel geruïneerd zijn. Een dergelijke oogst wordt ongetwijfeld vergemakkelijkt door het feit dat de zon in juli en augustus rond middernacht niet meer dan anderhalf uur achter de horizon onderblijft. In tegenstelling tot de winter, wanneer het maar drie uur licht is op een dag en de zon zo zwak schijnt dat je deze stralen niet voelen kan. In de zomer is daar door de hitte zo'n grote hoeveelheid muggen dat de mensen daar dag en nacht geen rust hebben, alsof deze muggen als straf naar de bewoners van deze plaatsen werden gestuurd (zoals de Egyptenaren). Bovendien wordt soms in de zomer het vee getroffen door een zeer besmettelijke ziekte of 'vuur' (zoals ze het hier noemen), waaraan een groot aantal dieren sterft. Dit is ook gebeurd in het jaar 1613. Toen was deze besmetting zo verwoestend dat je vaak velden tegenkwam die bezaaid waren met lijken van dode dieren. Dit veroorzaakte een ondraaglijke stank, omdat de bewoners uit hun luiheid de moeite niet namen om deze lijken van de velden, die heel dicht bij de huizen lagen, weg te voeren of te begraven. Zodra deze beesten echter gestorven waren, vilden ze hen en lieten ze daarna liggen. Als de dieren stierven in de stal, wat ook vrij vaak gebeurde, werden hun lijken gewoon naar de anderen in het veld gesleept. Het is wonderbaarlijk dat deze ziekte of pest volkomen onschadelijk voor de mens bleek te zijn, want de varkens liepen met velen tegelijk over het veld en aten dit stinkende aas elke dag. Desondanks werden deze varkens door hen geslacht en opgegeten. Nadat wij dit echter gezien hadden, konden we geen varkensvlees meer eten.

HET SEVENENTWINTICHSTE CAPITTEL. VANDE SCHOONE RIVIEREN ENDE VISSCHEN DAER GODT DIT LANDT MEDE VOORSIEN HEEFT.	HET ZEVENENTWINTIGSTE HOOFDSTUK. OVER DE MOOIE RIVIEREN EN DE VISSCHEN DIE DE HEER DIT LAND HEEFT GEGEVEN.
IN alle de landen des Werelts, en denck ick niet dat daer een is, twelck den Almoghenden meer gheseghent heeft met schoone rivieren ende waterstroomen, als dit landt: Ende dat met sulcke quantiteyt, dat niet teghenstaende de spaciusheydt des landts, men veele hondert mijlen reyst ende altijd rivieren vindt, bequaem om op ende af te vaeren: Inde selve is sulck een menichvuldicheydt van alderley visschen, dat soo de inwoonders ingenieux ghenoech waeren om de selve bequamelijck te vanghen, veele andere landen ghenochsamelijck daer door ghespijst soudon connen werden. Het beste dat zy vanghen connen, dat is Salm ende Steur, de welcke ontrent het noort quartier met sulck een quantiteyt ghevanghen werden, dat de selve in dese ende veele andere landen, ghevoert werden, ende veele uitlandische coopluyden doen daer mede grooten handel. De cuyt van de Steur wert in tonnen in gesouten, ende ghenoecht Caviaer, t'welck oock in veele andere landen, maer voornementlijck in Italien, daer het in grooter weerden ghehouden is, gevoert wert. Daer comen ghemeenlijck jaerlijcx twee schepen uyt Italien derwaerts, die met desen caviaer hare meeste comenschap doen. Maer wat aengaet de andere rivier-visschen, als snoeck, braessesms maencarpes, quabael, die daer seer abundant is, met noch veele andere, die hier te lande onbekent zijn, die packen sy in tonnen, met weynich sout ende water, ende laten die alsoo staen verderven, als sy nu beginnen te stincken, dan sijn die voor haer op het beste, ende alsdan eten sy die, want alsoo sy van verschen visch gheen werck en maecken, en soudon die ander haer niet goet schijnen te wesen. Men siet op de merckten, daer desen visch in tonnen te coop staet, alwaer een mensche, die t'selve onghewoon is voorby passerende, qualijck van stanck en can gheduyren, dat de Russen daer comende om te coopen, nemen sy den visch eerst uyt de tonnen, ruycckende daer aen oft hy ghenoech stinckt: soo niet, soo werpen sy dien weder in, segghende, den visch en is niet goet oft crachtich, want hy en stinckt niet. Wat d'oorsaecke doet af wesen mach, is onbekent, maer naer apparentie moet t'selve wesen, om dat den menichvuldighen knoflook die sy daer toe, ende tot alle andere spijsse ghebruycken, haer door sijne cracht belet, dat sy den rechten smaek daer van niet en ghenieten. Wat aengaet haren cabbellau, de welcke veel in de witte Zee, ende lanck de canten van Lap-landt ghevanghen werdt, die soudon sy bequamelijck in, om den selven in andere landen over te seynen: Maer den ghenen die sy voor haer selfs houden, die maecken sy stinckende, ghelijck haren anderen visch, segghende dat den stanck des visch, de eenighe deucht ende cracht is.	Ik denk dat er geen ander land ter wereld is dat de Almachtige God heeft begiftigd met zo'n hoeveelheid aan prachtige rivieren en bronnen als dit land. Er zijn er zoveel dat je, ondanks de enorme omvang van dit land, vele honderden kilometers kunt reizen en altijd rivieren tegenkomt, waarlangs je zowel stroomopwaarts als stroomafwaarts kunt varen. Er zijn zoveel verschillende soorten vissen in deze rivieren dat als de inwoners van deze plaatsen vindingrijk genoeg waren om deze vissen te vangen, vele andere landen daarmee toereikend gevoed zouden kunnen worden. De beste soorten vis die ze weten te vangen, i.e. zalm en steur, worden in de noordelijke streken in zodanige hoeveelheden gevangen dat ze zowel aan dit land als aan andere landen worden verkocht, en veel buitenlandse kooplieden verdienen hier veel winst mee. De eitjes van de steur worden in tonnen gezouten en kaviaar genoemd, wat ook naar veel andere landen geëxporteerd wordt, voornamelijk naar Italië waar het zeer gewaardeerd wordt. Elk jaar komen er twee schepen uit Italië naar dit land, die voornamelijk met deze kaviaar hun winst behalen. Wat betreft de andere riviervis, zoals snoek, brasem, kroeskarper, kwabaal, die in grote hoeveelheden in dit land worden aangetroffen, en vele anderen die hier in Nederland onbekend zijn, deze vissen worden in een ton met weinig zout en water gedaan, dit laten ze daarna bederven. Wanneer dit begint te stinken, dan vinden ze dit het lekkerst, en dan eten ze dit, want verse vis eten ze niet omdat ze denken dat dat niet goed is. Op de markt, waar deze vis in tonnen te koop wordt aangeboden, kan een persoon die dit niet gewend is hier nauwelijks voorbij lopen vanwege de vreselijke stank. Wat de Russen betreft, voordat ze vis kopen, halen ze het uit het vat en ruiken eraan om te controleren of het al genoeg bedorven is, en zo niet, dan gooien ze het terug in de ton en beweren ze dat het niet goed genoeg of krachtig genoeg is, omdat het nog niet genoeg stinkt. De reden voor deze voorkeuren is onbekend, maar er kan worden aangenomen dat dit is omdat ze grote hoeveelheden knoflook gebruiken in elk gerecht, waardoor dit de krachtige smaak van de vis vermindert en ze niet de bedorvenheid van de vis proeven. Wat betreft hun kabeljauw, die ze in overvloed vangen in de Witte Zee en langs de kust van Lapland, deze zouten ze in zoals het hoort om het aan het buitenland te kunnen verkopen. Maar de vissen die ze voor zichzelf houden, die laten ze bederven, net als hun andere vissen, omdat ze beweren dat de stank van de vis op de een of andere manier een indicatie is van de goede kwaliteit ervan.

HET ACHTENTWINTICHSTE CAPITTEL. VAN DEN SNEEUW.	HET ACHTENTWINTIGSTE HOOFDSTUK. OVER DE SNEEUW.
GHeduerende den tijt van seven oft acht maanden, leyt den sneeuw daer continuelijck de hoochte van een groot mans lenghde, ende dit niet teghenstaende, can men bequamelijck door het landt reysen: want als het eerst begint te sneeuwen, ende t'selve veele daghen ende nachten continueert, soo zijn de boeren ghehouden, met hare sleden ende paerden in de were te zijn, ende ghestadichlijck den grooten landt-wech te banen, van het eene dorp tot het ander, alsoo dat de passanten op ende af reysende, altijd den wech ghebaent vinden: Ende soo yemant uyt den selven wech woude gaen oft rijden, en can hy door de diepte des sneeuws niet voort comen. Waeromme de Polen oft andere, die eenighe invasie int landt doen, desen wech oock moeten houden: Maer hier teghens hebben de Russen eene inventie, de welcke soo sy recht, ende sonder faute van couragie, int werck gestelt werde, sy souden hare vyanden des winters niet alleene beletten den inval, maer souden oock de selve, daerinne zijnde, intrinqueren, ende naer haren wille tot ruine brengen: t'selve is, dat sy hebben houte schijven, ontrent seven voeten langh, ende een span breed, ende onder plat zijnde. Dese binden sy onder hare voeten, ende glijen daer mede over den sneeuw, sonder eenichsints daerinne te sincken (bynae gelijkmen hier op schaatsen rijdt) met sulck een rassicheyt dat het wonder is. Ende oft al eenighe vyanden met duysenden op den gebaenden wech waren, t'sy te voet ofte te paerde, so connen sy nochtans, met so cleyn ghetal als sy willen, daer by ende rontomme glijen, ende soo sy eenighe langhe roers oft musquetten hadden, de selv grootelijcx beschadighen. Maer door ghebreck van dese wapenen, ende meest van couragie, soo stellen sy t'selve weynich int werck. Het is te verwonderen, dat noch d'experientie, noch tijt, noch goede ghelegentheyt, noch den noot (diemen seyt) dat alles overwint, dese menschen niet en inciteert tot het rechte ghebruyck, van t'gene zy soo wel gheinventeert hebben. Men siet haer ghemeynelijck op dese schijven naer den vyant rijden met boogen ende pijlen, sonder te considereren, dat de roers ende pistolen des vyandts veel wijder connen toe draghen. Sy zijn boven allen nut om condtschap van den vyant te krijghen, ende belegherde plaetsen te assisteren. Ick ben int overleden jaer 1613. gheweest ter plaetsen, al waer de Polen met ontrent 2000. by een stadt genaemt Jemenska, ons niet meer als tachtentich mannen sterck zijnde, met weynich Russen, subijtelijck hebben overvallen, ende alsoo wy ghenen anderen middel en saghen, hebben wy, op eenen berch zijnde, metter haest onse sleden, daer wy met quamen gereysen, int ront ghestelt, in forma van een retrenchement, de selve (soo veel den tijt toeliet) met sneeuw bewerpande: Ende alsoo den vyandt approsceerde, en coste hy om den sneeuw, niet anders als op den ghebaenden wech, die seer nau was, cargeren: doch door de goede musquetten, die wy by ons hadden, verbooden hem haest naerder approsche: Ende alsoo hy eenighe dagen ons daer was houdende, vindende eenen binnen-	Zeven of acht maanden per jaar is de grond bedekt met een manshoge laag sneeuw. Desondanks kan je zonder veel moeite door het land reizen, want wanneer de eerste sneeuw begint te vallen en dit vele dagen en nachten achter elkaar doorgaat, zijn de boeren verplicht om met hun sleeën en paarden in de weer te zijn en gestadig de grote landweg vrij te maken die van het ene dorp naar het andere leidt, zodat het altijd kan worden gepasseerd en er doorheen kan worden gereden. Als iemand deze weg zou willen verlaten, zou hij dat vanwege de dikte van het sneeuwdek niet kunnen doen. Hierdoor werden de Polen en anderen, die het land binnen waren gevallen, gedwongen om op deze weg te blijven. De Russen hebben hier echter iets voor uitgevonden, als ze deze uitvinding op de juiste manier en met voldoende moed gebruiken, zouden ze niet alleen een einde maken aan vijandelijke invasies in de winter, maar ook als de vijanden toch wel zouden invallen, dan zouden de Russen hen in de val kunnen lokken en hen een nederlaag kunnen toebrengen. De uitvinding is als volgt: het zijn houten latten van ongeveer twee meter lang en een handpalm breed, waarvan het onderste oppervlak glad is gepolijst. Deze latten binden ze onder hun voeten en daarmee glijden ze over de sneeuw, zonder daarin weg te zinken (bijna hetzelfde als schaatsen) met zo'n snelheid dat men zich alleen maar kan verwonderen. Als een vijandig leger van enkele duizenden mensen langs deze vrijgemaakte weg oprukken, hetzij te voet, hetzij te paard, kunnen de Russen met zo weinig mannen als ze willen daar in de buurt glijden, en als ze enige geweren of musketten hebben, deze vijanden veel schade toebrengen. Echter, door gebrek aan dit soort wapens, en vooral door gebrek aan moed, maken ze nauwelijks van deze uitvinding gebruik. Het is verwonderlijk dat noch ervaring, noch tijd, noch een gunstige geografische positie, noch behoefte, die (zoals ze zeggen) alles overwint, deze mensen ertoe zet om hun eigen zo succesvolle uitvinding op de juiste manier te gebruiken. Ze vallen de vijand meestal aan op deze ski's, alleen gewapend met pijl en boog, zonder er bij stil te staan dat de geweren en pistolen van de vijand veel verder kunnen schieten. Deze uitvinding is vooral handig voor verkenning van de vijand en het helpen van belegerde plaatsen. Vorig jaar, in 1613, nam ik deel aan een campagne in de stad Emetsk. Ongeveer 2000 Polen vielen plotseling ons detachement aan, dat niet meer dan 80 mensen, waarvan weinig Russen, telde. Omdat we geen andere uitweg zagen, hadden we haastig ons kamp, dat op een berg lag, omsingeld met de sleeën waarop we daar waren aangekomen, als een soort verdedigingswal die we (zolang als we tijd hadden) met sneeuw bedekten. Toen de vijanden dichterbij kwamen, ontdekten ze dat ze alleen via de vrijgemaakte weg, die zeer smal was, konden passeren: echter, met behulp van de goede musketten die we bij ons hadden, konden we hun opmars snel stoppen. Nadat ze ons een aantal dagen belegerd

wech, om ons de andere sijde mede te besetten, waer door ons de victualie begoste te mankeren, ende wy door het cleyn ghetal onses volcx, niet uyt vallen en mochten, soudon wy ghenootsaecht gheweest zijn ons in de ghenade des vyandts te begheven, soo de landt-luyden, loopende op dese schijven over den sneeuw, ons met broot, ende andere victualie, niet ontset en hadden. Het welcke den vyandt merckende, heeft hy de voorsz. stadt Jeminska ende eenighe dorpen aen brant ghesteecken, ende is voorts uyt het landt ghereden. Eenighen tijt daer nae sijn eenighe daer van ghevanghen, voor den Keyser ghebracht, ende ghepijnicht sijnde, bekenden dat sonder de resistentie die wy ghedaen, ende t'ontset dat de boeren over den sneeuw loopende, sonder dat sy t'selve hadden connen beletten, bewesen hadden, haer intentie was gheweest, de stadt Colmogra ende Archangel te vermeesteren, ende d'inwoonders van dien (ghelijck sy oock binnen Jeminska ghedaen hadden) alle om t'leven te brenghen. Als nu ontrent Mey het sneeuw begint te smelten, ende het ijs te ontdoijen, soo brengt het selve soo een quantiteyt van water in het landt, dat de Rivieren overlopende, de steden ende dorpen alomme onder t'water staen: maer t'selve en duurt niet langhe, door dien de Rivieren daer door te stercker afloopende, senden alle het water ende ijs nae de Zee toe, alwaer het ijs dickmaels noch tot de maent Junij blijft legghen drijven, alsoo dat de schepen, daer meynende inne te comen, daer door grooten noot lijden, ende moeten somtijts wederomme keeren, om naer het ijs te verwachten.	hadden, vonden ze een omweg en blokkeerden ze ons ook aan de andere kant, waardoor we al snel een gebrek aan voorraden begonnen te krijgen. Vanwege ons kleine aantal konden we niet uitvallen en al snel zouden we genoodzaakt zijn geweest om ons in de genade van de vijand te begeven, als de lokale bewoners, glijdend over de sneeuw op de hiervoor beschreven houten latten, ons niet hadden geholpen door brood en ander voedsel te bezorgen. Toen de vijanden dit opmerkten, hadden ze Emetsk en enkele dorpen in brand gestoken en trokken zich terug uit het land. Enige tijd later werden verschillende mensen van dit Poolse detachement gevangen, naar de tsaar gebracht en onder marteling bekenden ze dat zonder ons verzet en de hulp van de boeren, die ons door de sneeuw op hun ski's bereikten en wat de vijanden niet konden verhinderen, de Polen Cholmogory en Archangelsk zouden hebben ingenomen en de inwoners hebben gedood (zoals ze ook in Emetsk hadden gedaan). Als in mei de sneeuw begint te smelten en het ijs begint te ontdooien, komt er zoveel water in het land vrij dat de rivieren buiten hun oever treden en de steden en dorpen, die in de buurt liggen, onder water komen te staan. Dit duurt echter niet lang, omdat de rivieren met grote snelheid al het water en ijs de zee in voeren, waar het ijs vaak nog tot de maand juni blijft drijven. Hierdoor komen de schepen, die proberen om de monding van de rivier in te varen, in grote moeilijkheden en vaak zijn ze gedwongen om terug te keren en te wachten tot het ijs smelt.
---	--

HET NEGENENTWINTICHSTE CAPITTEL. VAN DE PEERDEN DER RUSSEN, ENDE HOE SY DIE GHEBRUYCKEN.	HET NEGENENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.³⁸⁷ OVER DE PAARDEN VAN DE RUSSEN EN HOE ZE DIE GEBRUIKEN.
DE Russen hebben cleyne lichte peerden, meest Ruynen, ende veel onbeslaghen, daer toe hebben sy cleyne toomen, sonder eenighe stanghen aen het montstuck. Hare saedels zijn seer hooch binnen uyt ghehooft, alsoo dat het schijnt daer inne sittende, dat men bynae overeynde staet: Hieromme ist dat sy niet vast en sitten, maer dat men met een swacke lancia haer can ter aerden stooten. Ende al-hoewel de peerden cleyn sijn, so connen sy nochtans grooten ende continuelen arbeyt verdragen: zy sijn snel int loopen, t'welck haer meestendeel dient int vluchten, dat daer seer ghemeyn is, sy sijn in eenighe dinghen de Poolsche peerden niet ongelijc, dat is dat sy ghewoon zijn, om de slincker handt ghewent oft gekeert te werden, ende men soude haer qualijc met alle geweld de rechte hant connen doen omme keeren, eenighe sijn schoone van hals, cleynhooftich, sommighe hebben seer groote maenen bycans tot op der aerden toe hanghende. De Russen en ghebruycken gheene sporen, maer alleen eene pietse oft sweepe, daer de peerden toe ghewent zijn, dese hanghen sy met een cleyne coordeken aen de pinck oft cleyNSTEN vinger des rechte handts, op dat sy, die willende ghebruycken, de selve grijpen moghen, ende ghebruyckt hebbende, laeten sy die weder vallen ende hanghen om de handt altijd vry te houden, ende daer neffens eenighe wapenen in de selve te connen voeren. Hare teugels sijn met een ront gaetken, daer sy den vingher door stecken, om oock met de selve hant den booch te moghen houden, ende te schieten. De Vorsten, Knesen ende Boyaren hebben voor op hare sadels staen, een cleyne ketel tromken, in de ronde wat cleynder als een tellioer, hier op cloppen sy met haren sweepstock, wanneer daer eenighen noot oft alarm is. Als sy oock eenighen aenslach oft verraet op handen hebben, het sy by nachte oft andersints, soo salmen de selve trommekens seer hooren cloppen, doordien die onder van koper sijnde, seer groot gheluyt gheven.	De Russen hebben kleine, lichte paarden, meestal ruinen, en ze beslaan ze niet altijd. Ze gebruiken een klein hoofdstel om ze te besturen, zonder de teugels aan het mondstuk te bevestigen. Hun zadels zijn zeer hoog uitgehold, waardoor het lijkt dat de berijder, wanneer hij hierin zit, bijna overeind staat. Hierdoor zitten ze niet stevig in het zadel en kan zelfs een zwakke slag van een speer hen eruit stoten. Hoewel de paarden klein zijn, kunnen ze toch hard en lang werk verdragen: ze rennen snel, wat ze vooral gebruiken om weg te vluchten, wat in deze streken vaak gebeurt. In sommige opzichten lijken ze op Poolse paarden, ze zijn ook gewend om gekeerd te worden met de linkerhand, en alleen met grote moeite kunnen ze worden gedwongen om naar rechts te draaien. Sommigen van hen hebben een mooie hals en zijn kleinhoofdig, anderen hebben zulke lange manen dat deze bijna tot op de grond hangen. De Russen gebruiken geen sporen, maar alleen een zweep om de koers van het paard te veranderen. Deze zweep wordt met een touwtje aan de pink van de rechterhand gehangen, zodat je het indien nodig snel kunt gebruiken, om het daarna weer vrij te laten hangen zodat de hand altijd vrij blijft en je tegelijkertijd ook een wapen in dezelfde hand vast kan houden. In hun teugels zit een rond gaetje waar ze hun vinger door steken, zodat ze met dezelfde hand ook hun boog vast kunnen houden en schieten. De vorsten, knjazen en bojaren hebben voor op hun zadel een kleine trommel staan, die iets kleiner is dan een bord, waarop ze met de achterkant van hun zweep kloppen wanneer ze iets nodig hebben of om hulp in te roepen. Als een van hen wordt bedreigd met moord of verraad, of het nu 's nachts of overdag is, dan is het kloppen van zo'n trommel heel goed te horen: onder is hij van koper gemaakt en maakt daarom heel veel lawaai.

³⁸⁷ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 96.

HET DERTICHSTE CAPITTEL. VAN DE WAPENEN DER RUSSEN, ENDE HOE SY DIE GEBRUYCKEN.	HET DERTIGSTE HOOFDSTUK. OVER DE WAPENS VAN DE RUSSEN EN HOE ZIJ DIE GEBRUIKEN.
HAre meest ghemeyne wapenen sijn eenen boghe ende pijlcoocker met pijlen, die achter op haren rugge hanght. Met dese boogen schieten sy seer recht ende sterc, want sy daer van joncx aen in geoeffent werden, want meest alle de Sabels, Marters, ende andere ghedierten daer t'bont werk af comt, werden met dese boghen gheschoten, maer dat met stompe pijlen, om dat die soose eenichsints scherp waren, soudén doorgaen, ende de vellen quetsen. Sy hebben cromme sweerden die sy Sable noemen, bynae ghemaect op de Poolsche manieren, doch niet soo wel snijdende. Sommighe hebben pistoolen, ende andere roers met snaphaenen, doch seer onbequaem sijnde, ende de selve af schietende, setten sy die recht voor op haer borst. Ter sijden den sadel hebben sy een bijl hanghen, eenige voeren tusschen de beenen ende den sadel, eene lange stockade, sonder schee, op de Poolsche maniere. Op haer lichaem en draghen zy ghene wapenen, uyt ghenomen sommige Heeren ende Boyaren, die hebben casacken van malien: Hare sabels ende boghen ghebruycken sy al t'seffens, want in de hant daarmede sy den toom aen den vingher hebben, houden sy den boghe, in de mont een pijl, in de rechte hant den sabel, ende de hanghende sweepe, willende nu schieten, soo laten sy den sabel die met een snoer om den arm vast is, neder vallen, ende hanghen. In den eersten aenval, schieten sy alle ghelijck, doch meest van verre, want sy niet gheerne den vyant soo near by en laten comen, dat hy op haer met de lantie, oft andersints, soude cargerén, ende dit ghedaen hebbende, soo sy niet en mercken, dat hare pijlen sulck eene schade onder den vyant ghedaen hebben, dat hy daer door grootelijcx verswackt is, soo stellen sy haer selfs op den loop, ende werden dickwils loopende d'een over den anderen verslagen. Ick hebbe tot verscheyden malen gesien, dat sy op den vlucht, ende den vyant achter haer siende, den boge ende pijle op den rugge hielen, ende al loopende schoten sy van achteren naer den vyant, sonder te sien oft sy yemant raecten oft niet.	Het meest voorkomende type wapen onder de Russen is een boog en een pijlkoker met pijlen, die ze op hun rug hangen. Met deze bogen schieten ze zeer nauwkeurig en krachtig, aangezien ze al van jongs af aan hiermee trainen. Het is tenslotte zo dat er op bijna alle sabelmarters, marters en andere pelsdieren met deze bogen wordt gejaagd; hiervoor worden echter stompe pijlen gebruikt, want als ze scherp waren, zouden ze door de huid van de dieren gaan en de vellen beschadigen. Ze hebben ook kromme zwaarden die "sabels" worden genoemd, ze zijn gemaakt in de Poolse stijl, maar zijn niet zo scherp. Sommigen hebben pistolen en andere geweren met snaphanen, die erg onbetrouwbaar zijn. Wanneer ze met deze geweren schieten, houden ze deze voor zich op borsthoogte. Aan de zijkant van hun zadel hangen ze een bijl, sommigen bevestigen tussen hun benen en het zadel ook nog een lange degen met gevest zonder schede, zoals gebruikelijk is bij de Polen. Ze dragen geen wapenrusting op hun lichaam, met uitzondering van sommige edelen en bojaren, die maliënkolderhemden dragen. Ze gebruiken deze sabels en bogen tegelijkertijd, want met de hand waarmee ze de teugels aan hun vinger hebben, houden ze ook hun boog vast, een pijl in hun mond, in de rechterhand houden ze hun sabel vast en het touwtje waar hun zweep aan hangt zit om de pols van hun rechterhand. Als ze met hun boog willen schieten, laten ze de sabel los, die met een snoer aan hun pols is vastgemaakt. Bij de eerste aanval vuren ze een salvo af, maar van een zeer respectvolle afstand, want ze houden er niet van om de vijand dichtbij te laten komen, zodat ze hen kunnen aanvallen met een speer of op een andere manier. Als ze na het eerste salvo merken dat hun pijlen de vijand niet zoveel schade hebben toegebracht en dat de vijand niet verzwakt is, vluchten ze, en vaak doden ze elkaar tijdens deze vlucht. Ik heb meer dan eens gezien hoe ze, terwijl ze op de vlucht waren, opmerkten dat de vijand hen achtervolgde, een boog en een pijlkoker met pijlen op hun rug hielden en tijdens het vluchten van achteren schoten naar de vijand, zonder te kijken of ze iemand raakten of niet.

HET EENENDERTICHSTE CAPITTEL. VAN HARE ORDONNANTIE IN DEN OORLOGHE.	HET EENENDERTIGSTE HOOFDSTUK. OVER DE RANGORDE VAN DE RUSSEN IN DE OORLOG.
DE Russen hebben gantsch gheene ordonnantie in den oorlooch, ende als sy in eenen veltslach teghens den vyant comen, soo en maecken sy gheene vleughels, noch batalie, noch avant, noch arriere garde, maer rijden al over hoop, alleenlijck hebben zy Compaignien van ontrent twee hondert man ofte meer, die rijden te hoop, doch oock sonder eenighe ordre oft gheleden: sy hebben eenen cornet int middel rijdende, draghende een vendel byna soo groot, als onse infanterie heeft. Sy pleghen oock voetvolck te hebben met langhe haeckmus-quetten, die sy seer onordentelijck ghebruyckten, maer dat en hebben sy nu niet meer, als alleenlijck eenighe die met boghen schieten, ende op de schijven over den sneeuw lopen, dese noemen sy Strillitsky, want Strilly dat is schieten. Wanneer sy te velde waerts trecken, ende den vyandt noch verre van haer is, soo schijnen sy te hebben eene groote resolutie: maer den vyant haer beginnende te ghenaecken, soo vergaet haer de couragie, ten sy dat hare menichte soo excessijf groot is, dat sy voorseecker houden de victorie te sullen hebben, ende als-dan vallen sy aen met sulck een furie datse schijnen uytinnich te wesen. Als sy eenighe batalie verlooren hebben, soo sietmen de overgeblevene hier ende daer rijden, crijtende ghelijck cleyne kinderen: Ende soo sy by gheval eenighe uyt-landers by haer hebben, door de welcke sy den vyant op den vlucht crijghen, ende victorieus blyven, soo beroemen sy haer seer, protesterende dat sy alleen daer af de oorsaecke zijn, ghelijck oft de andere niet daer toe ghedaen en hadden. Sy hebben gheen quartier met hare vyanden, maer die ghevanghen crijghende, soo houden sy haer eenen tijt lang in groote miserie te water ende te broode, sommighe moghen twee en twee met eene ijsere keting ende een sterck slot, om den hals te samen ghespannen, door de stadt om Gods wille lopen, maer als het haer in den sinne comt, soo bedrijven sy haer playsier daer mede, de selve eenen steen om den hals bindende, ende van eene hooghe brugghen int water stootende, ende sien haer sonder eenighe compassie verdrincken. T'selve hebbe ick binnen de stadt Novogardia geweten geschiet te sijn aen veel Poolse Edelluyden, die ick in de ghevanckenisse somtijts hadde geweest versoecken. Dit doen sy meest als sy tijdinghe crijghen dat haer eenighe schade van den vyant geschiet is. Sy sijn soo verbittert op hare vianden, dat sy die by nae met tanden wel soudan van een scheuren. Ick ben selfs daer present geweest, dat wy met eenige peerden uyt reden om contschap van den vyant te krijgen: Ende alsoo wy ter plaetse quamen daer corts te vooren eenen trouw van den vyant gheweest was, soo hebben wy den selven eenighen tijt vervolcht, doch niet connen attrapperen, als alleen een out grijs man goeden aensien hebbende, eenen schoonen peerlen bant om sijnen hals, den welken wy niet wetende om wat oorsaek hy achter ghebleven was, ghevanghen namen: ende alsoo wy wel verhoopten van hem ghenoechsamelijck den staet des vyandts te verstaen, soo stelden wy hem in handen van eenighe van onse Russen,	Bij hun militaire operaties hebben de Russen helemaal geen rangorde, en wanneer ze de vijand op het slagveld ontmoeten, verdelen ze het leger niet in flankenheden, noch in een centrum, voorhoede en achterhoede, maar rennen ze allemaal samen de strijd in. Ze hebben alleen detachementen van twee- of driehonderd ruiters, die echter ook zonder enige orde of discipline vechten. In het midden van zo'n detachement rijdt een kornet, die een vaandel draagt die bijna even groot is als de vaandel die onze infanterie gebruikt. Ze hadden ook infanterie, gewapend met musketten met lange haken, die ze volledig ongeordend gebruikten. Dit hebben ze echter niet meer, ze hebben alleen nog maar enkele boogschutters die op latten over de sneeuw lopen, deze boogschutters noemen ze 'Streltsy', want 'streljat' betekent 'schieten'. Wanneer ze voor het eerst het slagveld betreden en de vijand nog ver weg is, lijken ze vervuld van grote vastberadenheid, maar wanneer de vijand nadert, vergaat hen de moed, tenzij hun leger zo overweldigend groot blijkt te zijn dat ze vertrouwen hebben dat ze zullen winnen, dan vallen ze met zo'n grote onstuimigheid aan dat ze krankzinnig lijken te zijn. Als ze een veldslag verliezen, kun je zien dat de overlevenden hier en daar rondrennen, huilend als kleine kinderen. Als er toevallig enkele buitenlanders in hun detachement aanwezig zijn, dankzij wie ze erin slagen de vijand op de vlucht te laten slaan en te winnen, dan pochen ze dat dit alleen kon gebeuren door hun bijdrage, alsof de buitenlanders daar niet aan meegeholpen hadden. Ze behandelen hun gevangen genadeloos en houden ze in erbarmelijke omstandigheden op brood en water, en sommigen worden in paren geketend met een ijzeren ketting om hun nek met een sterk slot, zij worden bevolen om door de stad te lopen en te bedelen. Het gebeurt ook dat het bij hen opkomt om wat plezier te hebben, en dan binden ze een steen om de hals van de gevangene, gooien die vanaf een hoge brug in het water en kijken zonder enig mededogen toe hoe hij verdrinkt. Ik heb zelf in de stad Novgorod zien gebeuren dat een soortgelijk lot veel Poolse edelen overkwam, die ik soms in de gevangenis had bezocht. Dit doen ze voornamelijk wanneer ze bericht krijgen dat de vijand hen aanzienlijke schade heeft toegebracht. Ze haten hun vijanden zo erg dat ze bereid lijken om hen met hun tanden uiteen te rijten. Ik ben er zelf bij geweest dat we met enkele paarden een rit maakten om kennis over de vijand te vergaren. Toen wij op de plek aankwamen waar kort tevoren een detachement van de vijand was, hebben we hen enige tijd achtervolgd, maar we konden hen niet inhalen. We slaagden erin om slechts één man te vangen, een grijsjarige oude mand, die ogenschijnlijk van goede aanzien was met een prachtige parelketting om zijn nek, die om onbekende redenen achter was gebleven. Omdat we heel erg hoopten van hem voldoende informatie te krijgen over de positie van de vijand, gaven we hem over in de handen van enkele van de Russen die bij ons waren, en zetten onze achtervolging voort. Maar kort daarna,

die ons ghevolcht waren, met intentie den trouw alsnoch te vervolghen: Maer corts daer na, siende dat wy gheen verder contschap en costen krijghen, sijn wy wederomme ghekeert, ende bevonden, dat de Russen desen ghevanghen moedernaecht ontleet, vele wonden ghegheven, ende van het leven berooft hadden, ende waren t'onser wedercomste daer op noch soo verhitst, dat sy hem by nae wel souden ghegheten hebben, niet teghenstaende, sy wel wisten, hoe grootelijcx wy de condtschap nodich hadden.	toen we merkten dat we geen verdere informatie konden krijgen, sijn we teruggekeerd en kwamen we erachter dat de Russen deze gevangene geheel uitgekleet, vele wonden gegeven en van het leven hadden beroofd. Tegen de tijd dat wij terug waren gekeerd, waren ze nog zo opgehitst dat ze hem wel hadden kunnen opeten, ondanks het feit dat ze heel goed wisten dat we de informatie die hij had erg nodig hadden.
--	---

HET TWEENDERTICHSTE CAPITTEL. IN WAT MANIEREN DE RUSSEN TE VELDE TRECKEN.	HET TWEËNDERTIGSTE HOOFDSTUK.³⁸⁸ OVER DE MANIER WAAROP DE RUSSEN TE VELDE TREKKEN.
DE Russen te velde treckende, nemen seer weynich bagagie mede, op dat sy vluchtende, de selve niet en souden achter laten, ende bequamelijck haer tot rooven ende steelen begeven. Den Heere de la Gardia hadde eenen slach teghens de Polen, voor de stad Tweer, de welcke sy in ghenomen ende aldaer hare retraite hadden. Sy waren sterck ontrent ses duysent mannen, ende den Heere de la Gardia bynae van ghelijcken ghetale uytlanders, met veele duysenden Russen, over de welcke commandeerde eenen Knesy Michael, Gouverneur van Novogardia, ende also daer subtylijck eenen grooten reghen is ghefallen, soo hebben de Polen meynende groote advantagie te hebben, doordien sy meest voerende lancien, die zy Copien noemen, de musquetten ende pistolen souden comen te failleren, haestelijck met een furie ghechargeert, het welcke de Russen merckende, hebben haer op den vlucht gestelt, ende meynende dat den Heere de la Gardie ende de zijne verstrooyt souden werden, hebben haer begheven naer de bagagie, die ontrent een half mijle van daer was, de selve gheplundert, ende al wat van weerden was, op hare peerden ghenomen, daer mede voort rijdende dach ende nacht, ende over al de tijdinghe brengende, dat den Heere de la Gardie ende de sijne verslagen waren, niet teghenstaende hy de victorie behouden, ende de Polen tot in de stad Tweer, die gheene vestinghe en hadde, vervolcht, ende een groot deel der selver verslagen hadde. Hieromme was tusschen den Heere de la Gardie ende de Russen eenen langhen tijt groote dissentie, ende en coste noyt veel, van t'ghene sy ghepillieert hadden, wederomme krijghen. De Russen brenghen selden eenich geschut te velde, ten eersten door vreese dat sy vluchtende t'selve souden moeten verlaten, ende ten anderen, om dat men weynige onder haer vindt die t'selve bequamelijck connen ghebruycken. Doen den Keyser Basilius de stad Smolensky beleghert hadde, plante hy eenich gheschut daer voor, t'welck hy eensdels uit de Stadt Moscou mede ghevoert, ende oock, gheduerende de belegheringhe, hadde laten ghieten: Maer alsoo hy te dier tijdt geen Constaepel en hadde, noch yemand die t'recht ghebruyck daer af wiste, en cost hy daer mede niet uitgherechten. Eenighen tijt daer nae belegherde hy de stad Casaen, met een groote quantiteyt van metale stucken: Maer al t'ghene hy daarmede te weghe brachte, was, dat hy t'slot (t'welck gheheel van hout ghemaect was) aen brandt schoot, ende hy moeste t'selve daer na selfs wederom laeten opbouwen. Nu ter tijt hebben de Russen een weynich meer experientie, door t'ghene sy vande vreemde natie ghesien ende gheleert hebben: Maer het staet te duchten dat t'selve te laet sal comen, ende dat het met haer sal wesen: Sero sapiunt Phryges, ghelijck den staet, daer inne sy gheredigeert zijn, t'selve ghenoch ghetuyghen can.	Wanneer de Russen op trektocht gaan, nemen ze heel weinig spullen mee, zodat ze, als ze op de vlucht slaan, die niet achter hoeven te laten, en met gemak stelen en roven ze alles bij elkaar. Eens had de heer De la Gardie een slag tegen de Polen voor de stad Tver, die de Polen hadden bezet en er tijdens de slag hun toevlucht in zochten. Er waren ongeveer zesduizend Polen, de heer De la Gardie had hetzelfde aantal buitenlandse soldaten en een detachement van duizenden Russen onder leiding van knjaz Michael, de gouverneur van Novgorod. Plotseling begon het hevig te regenen en de Polen besloten dat het voordeel aan hun kant was, doordat ze voornamelijk lanssen dragen, die ze 'kopjami' noemen, de musketten en pistolen zouden vanwege de vochtigheid niet goed werken, en met grote onstuimigheid renden ze de stad uit. Toen de Russen dit opmerkten, waren ze op de vlucht geslagen en, omdat ze dachten dat de heer De la Gardie en zijn mannen verslagen waren, gingen ze naar de plek waar de bagage lag opgeslagen, die ongeveer een halve mijl verderop lag, plunderden die, namen alles mee wat ze er waardevol in vonden en vluchtten. Ze reden dag en nacht zonder te stoppen en verspreidden overal geruchten dat het leger van de heer De la Gardie was verslagen, hoewel hij in werkelijkheid een overwinning behaalde en de Polen terug de stad Tver in dreef, die geen vesting had, waarbij hij velen van hen doodde. Hierdoor was er tussen de heer De la Gardie en de Russen een lange tijd ruzie, en het lukte hem nooit om veel terug te krijgen van wat hem gestolen was. Russen gebruiken zelden artillerie op het slagveld, ten eerste uit angst dat als ze vluchten, ze het zouden moeten achterlaten, en ten tweede omdat er maar heel weinig mensen in dit land zijn die weten hoe ze met artillerie om moeten gaan. Toen tsaar Vasilij Smolensk belegerde, was hij van plan verschillende wapens te gebruiken, die hij voor een deel uit Moskou mee had laten nemen, het andere deel liet hij tijdens de belegering maken. Aangezien hij echter rond die tijd geen bevelhebber had, noch iemand anders die met deze wapens om kon gaan, kon hij deze niet gebruiken. Enige tijd later belegerde hij de stad Kazan en bracht een groot aantal van metaal gegoten kanonnen met zich mee, maar het enige wat hij daarmee bereikte was dat hij het kremlin (die volledig van hout was gebouwd) verbrandde en deze vervolgens zelf opnieuw moest laten bouwen. De laatste tijd hebben de Russen wat meer ervaring door het observeren en leren van buitenlanders. Het lijkt er echter op dat het te laat is, en dat het spreekwoord Sero sapiunt Phryges, [de Frygiërs wisten het te laat] erg toepasselijk is, wat duidelijk blijkt uit de situatie waarin ze zich bevinden.

³⁸⁸ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 1 p. 97-98.

HET DRIEENDERTICHSTE CAPITTEL. HOE DE RUSSEN IN EENE PLAETSE BELEGERT ZIJNDE, NIET LICHTELIJK HAER OP GHEVEN, MAER TOT DEN UITERSTEN TOE HAER DEFENDEREN.	HET DRIEËNDERTIGSTE HOOFDSTUK. HOE DE RUSSEN, WANNEER ZE BELEGERD ZIJN, ZICH NIET GEMAKKELIJK OVERGEVEN, MAAR ZICH TOT HET LAATSTE MOMENT VERDEDIGEN.
Niet teghenstaende de cleyne experientie die de Russen inden crijchshandel hebben, soo ist nochtans dat sy in eenighe belegherde plaetse zijnde, alle extremitteyt liever verwachten als haer inde ghenade harer vyanden te begheven: sy verweren haer daerinne met lange haecken, met pijlen, steenen, ende alle t'ghene haer moghelijk is t'inventeren. De Wallen, boven t'ghene dat sy met aerde tamelijk hooch opgheworpen zijn, hebben daerenboven noch een rampart van dicke balcken vast inde aerde staende, daer op legghen rontom een groote menichte van groote masten, die men met weynich macht van boven nederwaerts can stooten, ende den vyant aencomende ende de selve sterckten beclimmende, laten sy die masten af rollen ende door de groote swaerte doen sy dickwils groote schade ende brenghen veel volcx om het leven. Den Heere de la Gardie dede een assault op een slot ghenaeemt Caporrea met ontrent 6000. mannen, waerinne niet anders als Russen en waeren: Maer de selve deden sulcx eene resistentie met eenighe Metalen stucxkens, Haecken, steenen ende andersints, dat de ghene die de petarde meynden aende poorte te brenghen, meest verslaghen wierden, ende den Heere de la Gardie was ghenootsaecht met groot verlies ende schaede daer wederomme af te trecken, alsoo hy om de groote coude ende de diepte des sneeuws, gheene belegheringhe en conde doen. Daer en teghen zijn de Russen gheheel onbequaem om eenighe sterckten selfs te belegheren want sy soo vertsaecht zijn in eenighe approche te doen, dat een yeghelijk soeckt de leste te wesen. Maer alle t'ghene sy ghemeynlijk uytrichten, is dat sy door de groote quantiteyt haeres volcx, voor de belegerde alle passagien besetten, alsoo dat sy door noot ghedwongen werden haer op te gheven. Maer die haere conditie kennen, wetende, dat niet tegenstaende veele schoone beloften, haer gheene ghenade en sal gheschieden, hebben liever den alderuytersten noot te verwachten, oft al vechtende te sterven, als haer onder haer jock te begheven.	Ondanks hun onervarenheid in militaire aangelegenheden, geven de Russen, wanneer ze worden belegerd, er de voorkeur aan de meest verschrikkelijke ontberingen te doorstaan dan zich over te geven aan de genade van de vijand: ze verdedigen zich met lange haken, pijlen, stenen en alles wat ze maar kunnen bedenken. Ze maken de aarden wal niet alleen heel hoog, maar versterken hem ook met een vestingwal van dikke balken die vast in de aarde staan, daar bovenop stapelen ze van alle kanten een heleboel enorme boomstammen, die zonder veel moeite van boven naar beneden kunnen worden gegooid. Wanneer de vijand nadert en deze wallen begint te beklimmen, gooien de belegerden de boomstammen naar beneden, die vanwege hun gewicht soms aanzienlijke schade aanrichten en veel mensen om het leven brengen. De heer De la Gardie viel ooit een kasteel genaamd Kopore aan met een troepenmacht van ongeveer 6000 man. Het garnizoen bestond alleen uit Russen, maar de belegerden boden zoveel verzet met behulp van verschillende kanonnen, haken, stenen, etcetera, dat bijna het hele detachement, dat een explosief oorlogstuig onder de poorten van het fort hadden moeten plaatsen, werd uitgeroeid, en de heer De la Gardie werd gedwongen zich terug te trekken met zware verliezen, omdat hij door de extreme kou en diepe sneeuw de belegerde stad niet kon innemen. Tegelijkertijd zijn de Russen zelf erg slecht in het belegeren van forten, omdat ze zo bang zijn om enige aanval uit te voeren dat ze allemaal proberen om niet de laatste te zijn. Het meeste dat ze meestal weten te bereiken, is het gebruik van de numerieke superioriteit om alle bevoorradingsroutes voor de belegerden te blokkeren, waardoor ze gedwongen worden zich over te geven. Degenen die hun gewoontes kennen, begrijpen echter dat er, ondanks de mooiste beloften, geen genade zal zijn voor de gevangenen, en zouden liever de meest verschrikkelijke ontberingen doorstaan of sterven in de strijd, dan hun nek onder het juk van de vijand te buigen.

HET VIERENDERTICHSTE CAPITTEL. HOE DE RUSSEN TE VELDE ZIJNDE, HAER BEHELPEN.	HET VIERENDERTIGSTE HOOFDSTUK.³⁸⁹ HOE DE RUSSEN WANNEER ZE OP HET SLAGVELD ZIJN, ZICH BEHELPEN.
Als de Russen te velde zijn, ende haer ergens willen ter neder stellen, so verkiesen sy eene groote ruyme plaetse, in de welcke den Generael, Oversten ende voorneemste Officiëren hare tenten setten, sonder eenich retranchement daeromme te maecken. De ghemeine soldaten voorsien haer meest ontrent de bosschen, daerinne maecken sy cleyne hutten, niet soo seer voor haer selven, als om hare sadels ende boghen te bewaren, dat sy niet nat en werden. Hare peerden laten sy veel int velt loopen, waerover, als daer eenighen alarm comt, eene groote confusie comt, om de selve wederom te vanghen. Sy houden eenighe peerden expresselijck, die haer victualie naer voeren, sy moeten oock alle voorsien zijn van broot, doordien de huysluyden over al verlopen, ende hare provisien in de bosschen verberghen. Het broot dat sy mede voeren is ghesneden in cleyne viercante stucxkens gelijk teerlinghen, waeromme de Francoysen t'selve noemden pain de bez, het is twee maels gebacken, ende men can t'selve in tijde van noot langhen tijt goet houden. Haren dranck is ghemeynelijck water met een lutsken asijn ghemenghelt. Ende oft daer al somtijts eenighe ghebrande wijnen oft andere drancken ghebracht werden, soo ghebruycken sy die soo overdadichlijck, dat sy daer nae weder niet en hebben. Sommighe hebben aende sadels hanghen ledere flesschen met ghebranden wijn, op de Poolsche maniere, ende t'selve verwaeren sy om int approcheren des vyandts in te nemen, ende daer door betere couragie te krijghen: Maer my dunckt, dat sy, t'selve inghenomen hebbende, veel eer uitsinnighe, als couragieuse, mogen genoemt werden. Het is wel waer dat de Polen t'selve oock gebruyckende, daer na met eene groote furie op haereen vyand chargeren: maer den eersten chocq ghedaen, ende sy ghedwonghen zijnde haere lancien te verlaeten, meyne ick dat haer veel meer eere voorsichticheyt, als so eene ongebonden furie, soude noodich wesen, waer van sy de vruchten, soo teghens de Francoysen, Engelschen, als Nederlanders nu dickwils ghesmaect hebben: Maer wat de Polen belanght, daer en zijn wy niet van meyninghe wijders mentie af te maecken, door dien haeren handel, soo in krijchs als Politijcke saecken, eenen yeghelijck, door dien het landt van veele versocht is gheweest, wel bekendt is. FINIS. <Druk 1660, vervolg> Moscovia heeft tegen het Noorden de Zee van Petzorke, tegen het Oosten de Tartaren, teghen het Zuyden de Caspische Zee, Turkeyen en Perocopsche Tartaren, en teghen het Westen de Littauwers, het is boschachtigh Lant, plat en sonder Bergen, overvloedich in Pelteryen, en Vellen van grooter estimen, de welcke van hier in geheel Europa werden	Wanneer de Russen op campagne zijn en ergens hun kamp gaan opzetten, zoeken ze een grote, ruime plaats, waar de generaal, kolonels en hoge officieren hun tenten opslaan. Zonder dat hieromheen enige retranchement, een uitgegraven verschansing, wordt gemaakt. Gewone soldaten gebruiken meestal de bossen waarin ze kleine hutten van hout maken, niet zozeer voor zichzelf als wel om hun zadels en bogen in te bewaren zodat deze niet nat worden. Ze laten hun paarden los in het veld grazen, dus als er enig alarm wordt geslagen, is er veel verwarring om deze weer te vangen. Ze hebben sommige paarden speciaal om proviand naar hen te vervoeren, ze moeten ook iedereen voorzien van brood, doordat de boeren wegvlugten en hun voorraad in de bossen verstoppden. Het brood dat ze bij zich hebben, wordt gesneden in kleine vierkante blokjes in de vorm van dobbelstenen, de Fransen noemen het daarom pain de dés, het wordt twee keer gebakken en kan indien nodig heel lang bewaard worden. Ze drinken meestal water gemengd met een klein beetje azijn. Als ze brandewijn of andere sterke dranken krijgen, worden ze er zeer dronken van, omdat ze weten dat ze het daarna lange tijd niet zullen hebben. Sommigen hebben een leren fles gevuld met brandewijn aan hun zadel hangen, zoals bij de Polen gebruikelijk is. Dit dragen ze met zich mee om zichzelf moed in te kunnen drinken wanneer ze de vijand naderen. Ik denk echter dat ze, wanneer ze dit hebben gedronken, eerder krankzinnig dan moedig zouden moeten worden genoemd. Het is echter ook waar dat de Polen dit ook doen, waarna ze zich met grote woede ten strijde storten, maar na de eerste aanval zijn ze gedwongen hun lansen te werpen, dus ik denk dat ze veel meer baat zouden hebben bij voorzichtigheid dan deze ongebreidelde woede, waarvan ze meer dan eens de vruchten hebben geplukt in gevechten met zowel de Fransen en de Britten als met de Nederlanders. Wat de Polen betreft, we zijn echter niet van plan om in meer detail over hen te schrijven, omdat hun manier van oorlog voeren en politieke structuur bij iedereen bekend is doordat het land veel bezocht is door reizigers. EINDE. <Druk 1660, vervolg> In het noorden van Mosковиë ligt de Petsjorazee, in het oosten Tartarije, in het zuiden de Kaspische zee, Turkije en de landengte van Perekop, en in het westen Litouwen. Dit is een bosrijk gebied, vlak en zonder bergen, rijk aan pels- en bontwerk van grote waarde, dat van daaruit naar alle landen van Europa wordt geëxporteerd. Hun religie is in bijna alles vergelijkbaar met de Grieken: ze dragen lange jurken zonder plooiën met lange, smalle mouwen, zoals de Hongaren, hun schoenen

³⁸⁹ Main source: Herberstein, "Notes upon russia", Vol. 1 p. 99.

gevoert: in Religie komen sy met de Griecken by naer over een, sy gaen met langhe Rocken sonder ployen, met lange en nauwe mouwen, gelijk die van Hungarien, hare schoenen sijn met ysere platen beleyt. 't Landt is abundant van alle wilde Dieren, Vogels, Visschen versien, etc.	zijn beslagen met ijzeren platen. Dit land is goed voorzien van verschillende soorten wilde dieren, vogels en vissen.
--	--

<DRUK 1660>	<DRUK 1660>
EEN BESCHRIJVINGH VAN DE WEGHEN EN RIVIEREN, UYT MOSCOVIA OOST-WAERTS EN OOST TEN NOORDEN, AEN TE LANDEWAERTS, soo het nu alreede dagelijks bereyst wort van den Moscoviten; Oock de namen der Steden aldaer van den Moscoviten gebouwt, met des selven Gouverneur oock beset, die dat Landt daer al omme bewoont, opsoecken en innemen laet; jae by nae tot in groot Tartarien toe heeft laten besoecken.	EEN BESCHRIJVING VAN DE WEGEN EN RIVIEREN UIT MOSKOVIE OOSTWAARTS EN NOORD-OOSTWAARTS, aangezien het tegenwoordig dagelijks bereisd wordt door de Moskoviërs; Ook over de namen van de steden die daar gebouwd zijn door de Moskoviërs, die bezet zijn door een gouverneur en al het land er omheen laat verkennen en bezetten, tot aan het Groot-Tartarije.³⁹⁰
UYt Witsogda, van daer de Aniconij woonen, reysen sy de Riviere opwaerts, tot datse komen by een stedeken van de Moscoviten bewoont, dat men lavinisco noemt, en is 17. dagh-reysens van de stad Soil, de Reviere opwaert, door Rivieren ende Bosschen reysende, en valt dese Riviere Witsogda uyt het geberghte Joegoria genaemt, de welcke strecken uyt Tartarien van 't Zuyden, tot by nae de Zee na 't Noorden: Uyt de selve geberghten valt oock de Riviere Petsiorca, die in de Zee valt, op dese zijde Weygats. Van Javinisco, drie weecken reysens, komense in een Riviere diese Ne-em noemen, of Stom op Duytsch, om haren stillen loops wille tusschen den Bosschen: So ontrent vijf dagen met Schuyten ofte Vloten gereyst hebbende in dese Riviere Ne-em, so moetense't goet een mijle over Lant voeren, want dese Ne-em loopt eenen anderen cours als sy reysen moeten, soo datse om der kortheyt wille over Landt een mijle weeghs reysen, en komen soo in een Riviere diese Wijssera noemen, en dese Riviere valt uyt Steenklippen, die de Moscoviten Comena noemen, en leggen oock in 't geberghte Joegoria, en reysen so met de Riviere nederwaerts negen daghen langh, en komen dan by een Stedeken datse noemen Soil Camscoy, en is van den Moscoviten gebouwt tot een rust-plaetse voor de reysende Lieden, want sy van hier moeten voorder te Lande reysen, en de voornoemde Rivier loopt voorts haren cours en valt ten lesten in de Riviere Cam, welke Cam loopt onder de Stad Viatca Moscovia,³⁹¹ en eyndicht haer in de groote Riviere Rha of Volga, die in Mare Caspium vloeyt met 70. ingangen. Te Soil Camscoy gerust hebbende, soo zijnder vele Peerden metter tijdt al op gebrocht, en is ook alreede wel bewoont en 't Lant rontom met Dorpen en Vee wel versien, al meest Russen en Tarters zijnde, so nemense haer bagagie op Peerden, en reysen van daer meest over geberghte vol Dennen, Pijnboomen, oock andere seltsame Boomen, ende reysen dwers over een Riviere in het geberghte Soyba genaemt, daer nae noch over eene diese Coosna noemen, loopende beyde na het Noorden. Dit geberghte wort by haer in drien gedeelt, en is een heel ander Lant als daer sy uyt-komen, schoonder Bosschen, vaster van hout, en oock veele verscheyden Kruyden daer wassende, ende wort twee dagh-reysens langh genaemt	Van Solvytsjegodsk, waar de Anikiny wonen, reizen ze langs de rivier opwaerts naar een stadje bewoond door Moskoviërs, dat men Jarensk noemt, 17 dagreizen verwijderd van de stad Solvytsjegodsk, langs rivieren en bossen. De Vytsjegda-rivier ontspringt in het Oeralgebergte en strekt zich uit van het zuiden van Tartarije naar het noorden, bijna tot aan de zee, en de Petsjora-rivier, die van deze kant van het eiland Vajgatsj in de zee stroomt, ontspringt in hetzelfde gebergte. Vanuit Jarensk kan je in drie weken reizen bij een rivier aankomen genaamd Nem, of "Stom" in het Duits, vanwege de rustige stroom tussen de bossen. Na ongeveer vijf dagen met aken of vloten over deze rivier Nem te hebben gereisd, moet men de goederen vervolgens een paar kilometer over land vervoeren, want deze rivier heeft een andere koers dan waar ze heen moeten gaan. Om de reis in te korten, reizen ze dus een paar kilometer over land, en komen dan uit bij een rivier genaamd Visjera. Deze rivier stroomt uit de stenen bergen, die de Moskoviërs 'Kamen' noemen, deze bevinden zich ook in het Oeralgebergte. Daarna reizen ze in negen dagen de rivier af en komen bij een stadje dat ze Solikamsk noemen. Dit stadje is gebouwd door de Moskoviërs als rustplaats voor reizigers. Vanaf hier moeten ze verder reizen over land, en de hiervoor genoemde rivier gaat zijn eigen weg en mondt uit in de rivier Kama. De Kama stroomt onder de stad Vjatka in Moskovië en mondt uit in de grote rivier Ra of Wolga, die met zijn 70 mondingen uitmondt in de Kaspische Zee.⁴⁰⁰ Solikamsk is al goed gesetteld door de hervestigde mensen. Er zijn veel dorpen omheen gebouwd en is rijk aan vee. De bevolking bestaat voornamelijk uit Russen en Tartaren. Na het rusten pakken reizigers de nodige spullen en kleding op de paarden en reizen vandaar bijna altijd door de bergen bedekt met dennen, pijnbomen en andere zeldzame bomen. Ze rijden dwars over een rivier in het gebergte genaamd Soyba, en dan nog over een berg die ze Kosma noemen, beide bergen lopen naar het noorden. De bergketen wordt in drie delen verdeeld. Wanneer ze aan de andere kant van de bergen komen is het een compleet ander landschap: mooiere bossen, sterkere bomen en er groeien ook veel verschillende soorten kruiden. Binnen

³⁹⁰ Main source: Massa, *Beschryvinge vander Samoyeden landt in Tartarien*, 1612. This text has only been added in part in the short edition of 1660. The full text has been added in the long version of 1660.

³⁹¹ Massa: "Viatca in Moscovia"

⁴⁰⁰ Massa adds that he had heard this from eyewitnesses.

Coosvinscoy Camen; noch andere twee dagh-reysens wort genaemt **Cirginscoy Camen**; daer nae vier dagh-reysens langh is **Podvinscoy Camen**, en komen dan tot een Stadt genaemt **Vergateria**: Dese drie voornoemde Woestijnen worden meest besocht van wilde **Tartars** en **Samoyeden**, die niet en doen dan alle kostelijck Wildt vanghen voor den **Moscoviter**: Dat gebergte **Podvinscoy Camen** is 't hooghste, en op veel plaetsen met sneeu en wolcken bedeckt, en't selve is seer moeyelijck om reysen, maer 't valt so allengskens seer leege.

Komende tot **Vergateria** voornoemt, moetense hier wachten tot in 't Voor-jaer, want daer is een Riviere **Toera** die het heele Jaer aldaer ondiep is, om datse daer eerst haeren oorspronck heeft, maer in 't Voor-jaer wortse gantsch diep van den sneeu des gebergte aldaer, en reysen dan also met booten en schuyten voorder.

Dese Stadt **Vergateria** is d' eerste Stadt in 't Lant **Syberia**, en wiert eerst gebouwt over 21. Jaren, met meer andere Steden aldaer omtrent, en is oock wel bewoont, oock bouwense 't Landt gelijck men in **Moscovia** doet.

Oock isser eenen Gouverneur aldaer, die alle Voor-jaren menichte van Provianden en Cooren sent al-omme door die Rivieren in den gantschen **Siberischen** Landen in alle Casteelen en plaetsen daer Soldaten en Krijghs volck is: oock over de **Oly** in allen Forten ende plaetsen aen **Miscovisch** Volck, want sy aldaer niet en bouwen noch ter tijt, en de **Samoyeden** leven van het Wilt als verhaelt is.

Nu dese voorschreven Riviere **Toera** af-drijvende, komense naer vijf dagen in een stad, **Japhanium** genaemt, oock voor twee Jaren gebouwt, ende met Volck geplamt.

Tot **Japhanim** komende, reysense voorder in de selve **Toera** en twee dagen gereyst hebbende, begint haer dese Riviere seer kromme te drayen, soo datse haer dickmaels moeten oversetten in de selve Riviere over Lant, om de rechte wegh te hebben, ende om der kortheydt wille.

En nu woonen hier altijd **Tartaren** en **Samoyeden**, die daer ontrent Vee houden, daer sy van leven: oock houwense Booten.

En ten lesten van dese Riviere **Toera** komense in een groote Riviere **Tabab**, zijnde by naer twee hondert mijlen van **Vergateria**, maer sy reysen tot **Tinnen** toe, een Stadt vol Volcks, oock van de selvighe voor-verhaelde gebouwt: dan vele reysen oock wel van Japhanim met sleeden in den Winter tot **Tinnen** in twaelf daghen tijds, en hier geschiet nu grooten handel van Pelterijen met den **Moscoviten**, teghen de **Tartaren** en **Samoyeden**, en dese plaetse is goet voor de gene die maer een half Jaer uyt wil sijn. Maer vele soecken 't wijder, jae tot verre die Reviere **Oby**, so nae 't Oosten als nae 't Zuyden.

Van **Tinnen** komt men tot **Tobolsca**, het Hooft der **Syberische** steden, ende aldaer is den stoel **Syberia**, en den oppersten Viceroy van de **Moscoviten**, en daer moeten alle steden haere schattinghen Jaerlijcks brengen, so wel van d' ander zijde de **Oby**, als op dese zijde, ende wort daer oock versamelt, en so met geleyde Jaerlijcks met Casacken en Krijghs-volck nae **Mosco** gesonden, en hier wort oock strenge recht gehouden. En moeten oock alle Gouverneurs in **Samoyeda** en **Syberia** desen obedieren. Oock geschiet daer grooten handel in alle dingen uyt **Moscovia** daer gebracht: Oock komender **Tartaren** uyt het Zuyden, heel wijt uyt **Tartarien**, en veel verscheyden Volcken, die daer allenskens meer ende meer

twee dagen na de reis worden deze bergen de **Kosvinsky Kamen** genoemd, en twee dagen later – de **Sirginsky Kamen**; dan binnen vier dagen reizen – **Podvinsky Kamen**. Dan komen ze aan bij een stad genaamd **Verchotoerje**. De hiervoor genoemde woestenijen worden voornamelijk bezocht door wilde Tartaren en Samojeden, die niets anders doen dan smakelijk wild vangen voor de Moskoviërs. Het **Podvinskaja Kamen** gebergte is het hoogste gebergte van allemaal en op veel plekken is het met sneeuw en wolken bedekt. Het is zeer moeilijk om dit te passeren, geleidelijk valt het in de leegte.

Wanneer ze aankomen in **Verchotoerje**, moeten ze hier wachten tot het voorjaar is aangebroken, want de rivier die daar langs loopt, de **Toera**, is het hele jaar ondiep omdat daar de bovenloop is. In het voorjaar wordt deze echter vrij diep doordat het smeltwater van de bergen daarin loopt, en dan pas kunnen de schepen en binnenvaartschepen verder varen.

De stad **Verchotoerje** is de eerste stad in het land **Siberië**, het is 21 jaar geleden voor het eerst gebouwd. Er zijn meerdere andere steden omheen gebouwd en is goed bevolkt. Ze verbouwen het land zoals men ook in **Moskovië** doet.

Daar woont ook een gouverneur, die elk voorjaar veel voedsel en brood langs de rivieren laat vervoeren door het hele Siberische land, naar alle kastelen en plaatsen waar soldaten en ander krijgsvolk zich bevinden. Hij stuurt het ook via de **Ob** naar alle forten en steden van het Moskovische volk, want zij verbouwen daar geen land en de Samojeden leven van het wild, zoals al verteld is.

Als je de hiervoor beschreven rivier de **Toera** afvaart, kom je na vijf dagen in een stad genaamd **Japansin**, die twee jaar geleden is gebouwd en met volk gevestigd.

Aangekomen in **Japansin** reizen ze verder langs de **Toera** rivier. Na twee dagen begint de rivier erg te meanderen, dus om het pad in te korten moeten ze vaak over land oversteken om in een rechte weg te blijven reizen.

Hier wonen Tartaren en Samojeden. Ze houden vee waar ze van leven, ook bouwen ze boten.

Uiteindelijk komen ze van de **Toera** rivier in een grote rivier genaamd **Tobol**, die bijna tweehonderd mijl van **Verchotoerje** vandaan is. Ze rijden naar **Tjoemen**, een dichtbevolkte stad, ook gebouwd op de hiervoor genoemde manier. Velen reizen van **Japansin** in de winter op een slee naar **Tjoemen** in twaalf dagen tijd. Hier wordt nu veel handel gedreven in bont tussen de Moskoviërs, Tartaren en Samojeden. Deze plek is handig voor degenen die maar een half jaar willen blijven. Maar velen reizen nog verder, over de rivier de **Ob**, zowel naar het oosten als naar het zuiden.

Van **Tjoemen** komt men uit in **Tobolsk**, de belangrijkste Siberische stad, het is de hoofdstad van **Siberië** en de residentie van de belangrijkste gouverneur van de Moskoviërs is hier gevestigd. Hier wordt jaarlijks tribuut ingezameld vanuit alle steden, zowel van de ene als van de andere oever van de **Ob**. Dit tribuut wordt verzameld en begeleid door Kozakken en militairen die naar **Moskou** worden gestuurd. Hier is ook een rechtbank gevestigd, alle gouverneurs in Samojedië en **Siberië** moeten dit recht navolgen. Ook wordt er veel handel gedreven met alle goederen die uit **Moskovië** daar naartoe gebracht worden. Er komen ook Tartaren uit het zuiden,

komen, nae dat de fame van dit Lant wijder en wijder sterckt, en is al vast profijt voor de **Moscoviten**, die 't met vreden soo geincorporeert heeft, dat hy niet en hoeft te vresen, soo seer zijne den **Moscoviten** toegedaen, en oock zijnder alomme Kercken, wilde Godt dat den wreedden Spangiaert **America** in plaetse van zijne onmenschelijke tyrannye, met sulcken vrede ingekreghen hadde, so mocht men hem noch eenichsints 't selve gunnen, want men veel meer van sulks met vrientschap sal kunnen verkrijghen, gelijk ick 't selve gemerckt heb, en noch dagelijks van den **Moscoviten** hoore, ende aenmercke, dan met wreede tyrannye oft geweld, etc.

Dese voornoemde stadt **Tobolsca** leyt op de groote Riviere **Yrtis** genaemt, die seer sterck valt uyt den zuyden, en loopt wel so snel als de **Donouw** doet, en valt in de Riviere **Oby**, en sy schijnt met **Oby** uyt een geweste te komen; aen d'ander zijde der stadt loopt de Riviere **Tobol** voor-noemt, daer de stadt de naem af heeft.

In de Riviere **Tobol** komt een vallende Riviere, die recht uyt het noorden uyt het gebergte by der zee-kant schijnt te vallen, en wort van den Wilden geheeten **Taffa**, en op de selve Riviere hebben de **Moscoviten** nu onlanx een stadt gebouwt, **Pohem** genaemt, en hebben de selve beset met allerley volck uyt de **Sibierische** steden, en dat om oorsaecke datter so schoone Landouwe omtrent is, oock schoone Bosschagien, zijnde vol Wildt, van Luypaerden, Vossen, Swerte, oock Sabels en Maters: En dese stadt leyt twee weken reysens van **Tobolsca**, noortwaerts de Riviere **Yrtis**, daer van verhaelt is, loopt oock in de **Oby**, twee weken reysens van **Tobolsca**: En op de mont was eertijds oock een stadt gebouwt, die genaemt was **Olscoy-gorot**, maer is naemaels door 't bevel des Gouverneurs in **Siberien** geruymt, niet seggende waerom: Ick dencke 't is geweest om de koude, oft om datse nae haer meyninge, te nae den zee-kant stont, vreesende datter eenigh overval ofte veranderinghe mocht geschieden: En also uyt de groote Riviere **Oby** een groot water loopt, omvangende een groot deel Landts, gelijk eenen arm, en valt 't selve so weder in de **Oby**, maeckt so een groot Eylandt weder een ander stadt gebouwt, in plaetse van de geruyneerde, en hebbense, **Zergolt**³⁹² geheten, zijnde omtrent 50. mijlen op waerder, als d' ander gestaen hadde.

En als sy van daer door de Riviere opwaerts reysen, gebruyckense weynich zeyl op hare Booten, 't sy om datter weynigh Wint is, of om 't hooge lants wille, hoe wel de **Oby** alsints groot en breed is, maer trecken de Booten op, gelijkse meest in alle plaetsen door de Rivieren in Moscovien reysen, en reysen van **Zergol** ontrent 200. mijlen opwaerts, en komen dan tot een Casteel, genaemt **Noxinscoy**, dat over 13. Jaren gebouwt wiert, als den grooten Gouverneur Volck uyt **Seberien** sant, om Landen op te soecken, bequaem zijnde voor menschen, en om steden te bouwen, en hebben doen also daer een Casteel gebouwt, daer eenigh Krijghs-volck op is, een playsante, gesonde en warme plaetse, en seer vruchtbaer, daer oock veel fray gedierte en Gevogelte is: Het leyt in 't Zuydt-oosten, en is naemaels oock een Gemeynthe geworden, en haer wiert bevolen noch wijder en wijder, na de warmte opwaert, 't Lant te bespieden; maer daer is altijd bevolen met Vrientschap te handelen, en den Volcke vriendelijck te

van heinde en verre uit Tartarije, en veel verschillende volken, die geleidelijk steeds meer naar die stad komen, omdat de geruchten over dit land zich steeds wijder verspreiden. Er komt hier vastelijk winst vandaan voor de Moskoviërs, die dit land zo vreedzaam bezetten dat ze niet bang hoeven te zijn: de mensen daar zijn zeer toegewijd aan de Moskoviërs en ook zijn er overal kerken gebouwd. Als God had gewild dat de wrede Spanjaard Amerika in plaats van zijn onmenselijke tirannie met deze vrede de inheemse bevolking had overwonnen, dan zou men de Spanjaarden nog enigszins dezelfde winst gunnen. Zoals ik het zelf gemerkt heb en nog dagelijks van de Moskoviërs hoor en opmerk, krijg je met vriendschap veel meer voor elkaar dan met wrede tirannie of geweld.

De hiervoor genoemde stad Tobolsk ligt aan de grote rivier genaamd Irtysh, die snel stroomt vanuit het zuiden, met dezelfde snelheid als de Donau. Het mondt uit in de rivier de Ob, en men zegt dat het uit hetzelfde gebied afkomstig is als de Ob. Aan de andere kant van de stad stroomt de rivier de Tobol, waar de stad zijn naam van kreeg.

Een andere rivier mondt uit in de rivier de Tobol, die blijkbaar vanuit het noorden uit het gebergte aan de kust komt, de wilden noemen deze rivier Taffa. Aan deze rivier hebben de Moskoviërs onlangs een stad gebouwd genaamd Pelym. Deze bewonen ze met allerlei mensen uit Siberische steden, dit hebben ze gedaan omdat er mooie velden en bossen omheen zijn, waar veel wild leeft, zoals elanden, vossen, sabels, marters en andere dieren. Deze stad ligt op een afstand van twee weken reizen van Tobolsk, naar het noorden van de rivier de Irtysh, waarover hiervoor verteld is, waar het overloopt in de Ob, twee weken reizen van Tobolsk. Aan de monding van de Ob was vroeger ook een stad gebouwd, genaamd Obskoj gorod, maar later, in opdracht van de gouverneur van Siberië, werd deze ontruimt, zonder dat hiervoor enige reden werd gegeven. Ik denk dat dit is gedaan vanwege de kou, of omdat ze dachten dat het te dicht bij de zee gebouwd was, uit angst dat er een overval of verandering gepleegd zou worden. Aangezien er uit de rivier de Ob een grote rivier stroomt, die een aanzienlijk deel van het land bedekt zoals een arm en daarna weer de Ob in stroomt, vormt dit een groot eiland. Hier hebben ze een nieuwe stad gebouwd als vervanging van de oude, genaamd Soergoet, ongeveer 50 mijl stroomopwaarts van de oude plek.

Als ze daar de rivier op gaan, gebruiken ze de zeilen van hun schepen weinig, omdat er een zwakke wind staat of vanwege de hoge oever, hoewel de Ob overal breed is; ze trekken hun schepen via een touw opwaarts, zoals ze bijna overal op de rivieren van Moskovië doen. Van Soergoet reizen ze ongeveer 200 mijl de rivier opwaarts, en komen bij het fort in Nazino uit, dat meer dan dertien jaar geleden gebouwd is. Toen de belangrijkste gouverneur mensen uit Siberië zond om land te vinden dat geschikt was voor mensen en de bouw van steden, bouwden ze daar een fort en richtten een garnizoen op. Deze mooie, gezonde en warme plek ligt in het zuidoosten en is zeer vruchtbaar, er zijn ook veel dieren en gevogelte te vinden in dit gebied. Het is later ook een gemeente geworden. De bevolking werd bevolen om het land te verkennen, steeds verder naar het zuiden,

tracteren, diese soudent ontmoeten oft vinden, om soo wijder en wijder Volck te hebben. Alsse nu met troepen te Lande-waert in reysden, tot over de 400. mijlen, saghense alomme schoone Landouwen, maer geen menschen, maer al woest lant.

Dan alsoose by de 200 mijlen quamen door de Riviere **Oby** op-reysende, hebben (nu geleden 10 jaren) eenen schoone playsante Landouwe gevonden, oock seer warm, sonder datter eenige onbequaemheyt was, en oock weynich Winter, of by na geen; en sy daerom weder in **Siberia** gekomen zijnde, hebben veroorsaecht geweest 't selve in der **Mosco** te ontbieden, en regeerde aldaer den **Boris Goddenoof**, dewelcke de saecke seer behertighde, en beval oock terstont dat den Gouverneur uyt **Siberia** daer volck henen soude senden, om daer een Stadt te laten bouwen, het welck geschiede, en daer is een schoon Casteel gemaect, met noch eenige huysen, so dattet nu een schoone Stadt is, en wort **Toom**³⁹³ genaemt, om datse namaels gehoort hebben, datter menichte Tartaren op deselve plaetse gewoont hebben, en soo soude die Stadt van den Tartaren, soo den naem ontfangen hebben, om haer playsanty wille, en dese Tartaren hadden eenen Koninck onder haer, die **Altijt**³⁹⁴ genaemt was, en soo wort dese Stadt dicmaels noch besprongen van diversche volckeren die haer derwaerts in 't velt onthouden, dan nu isse so machtygh, dattet metter tijdt oock wel een kleyn Koninckrijk mocht worden.

Nu tusschen dit Casteel **Noxinscoy**, en dese Stadt **Toom Siberien**³⁹⁵ vindense nog dagelicks te Lande-waert veel diversche Volckeren, die haer **Ostachij** noemen, die nu oock al metten **Moscoviten**, **Tartaren**, ende **Samoyeden** in **Siberia** haer vereenigen, en met vrientdschappe handelen, brengende sommige oock Goudt en andere dingen, en hebben onder haer veel Koningen, zijnde die gelijk de Indianen, te weten, de kleyne die in Oost-Indien woenen, en niet de groote: In somma de Moscoviten komen so wijdt dat Quartier uyt, dattet te verwonderen is.

Oock zijnder veel Casteelen en Stedekens tusschen de Riviere **Oby** en **Yrtis**, de welcke in de selve tijdt, oft weynigh daer na gebouwt wierden, als **Tobolsca** gebouwt wiert, en zijn nu oock gantsch rijk, zijnde gemenght met **Moscoviten**, **Tartaren** ende **Samoyeden**, die tamme zijn, en worden deselve Steden genaemt **Tara**, omtrent welcke plaetse, de Rivieren **Oby** en **Yrtis**, thien daghreysen van malkanderen zijn: oock een Stadt die **Jorgoet** genaemt is, en die is getimmerd over veerthien ofte vijftien jaren, oock **Beson**,³⁹⁶ en **Mangansoiscoygorad**,³⁹⁷ ende leggen dese voornoemde Steden op waert naer het Suyden, maer op de West-zijde der Riviere **Oby**, soecken de Inwoonders noch dagelijcx wijder en wijder te komen. Herwaert op dese zijde de **Oby**, liggen de Steden **Tobolsca**, **Siberi Beresai**,³⁹⁸ en meer andere op verscheyden Rivieren liggende, ende wort noch daghelijcx meer gebouwt.

stroomopwaarts, naar de warmte. Hen werd bevolen om altijd vriendelijk en vriendschappelijk te handelen met de mensen die ze ontmoetten, om op deze manier de invloed van de Russen verder te verspreiden. Wanneer troepen meer dan 400 mijl landinwaarts reizen, komen ze overal mooie velden tegen, maar er zijn geen mensen te bekennen. Ze komen alleen maar ruige woestenijen tegen.

Toen ze ongeveer 200 mijl langs de rivier de Ob waren gereisd, vonden ze (nu ongeveer tien jaar geleden) een mooie, aantrekkelijke plek waar het erg warm was, comfortabel om te leven en de winter bijna niet doordrong. Toen zij daarna weer terug waren gekomen in Siberië, werden ze verplicht om Moskou hiervan op de hoogte te stellen. Boris Godoenov regeerde in die tijd over Moskovië. Hij raakte hier zeer geïnteresseerd in en beval de gouverneur om onmiddellijk mensen uit Siberië daarheen te sturen om daar een stad te laten bouwen, wat hierna gebeurde. Daar hebben ze een mooi fort gebouwd met nog enkele huizen ernaast, zodat het een prachtige stad werd, genaamd Tomsk, omdat ze hierna hoorden dat vele Tartaren op dezelfde plaats gewoond hebben en zo hadden de Tartaren deze plek genoemd. Deze Tartaren hadden een koning genaamd Altyn. Deze stad wordt nog vaak aangevallen door verschillende volkeren die in de steppen wonen. Maar nu is het zo machtig geworden dat het na verloop van tijd ook wel een klein koninkrijk genoemd kan worden.

Tussen het fort van Nazino en de stad Tomsk in Siberië ontmoeten in het binnenland nog verschillende volkeren elkaar die zich Ostjaki noemen. Ze voegen zich nu ook bij de Moskoviërs, Tartaren en Samojeden in Siberië en ze drijven vriendschappelijk handel met elkaar, sommigen handelen in goud en andere dingen. Deze Ostjaki hebben veel koningen. Hierin lijken ze op de Indiërs, dat wil zeggen, die Indiërs van kleine gestalte die in Oost-Indië wonen, niet degenen die groot zijn en in Amerika wonen. Kortom, de Moskoviërs zijn zo verdoorgedrongen in die richting dat het verbazingwekkend is.

Ze hebben veel forten en steden gebouwd tussen de rivieren de Ob en de Irtysj, die in dezelfde tijd of iets later dan Tobolsk gebouwd zijn. Deze steden zijn nu erg rijk. De bevolking heeft zich vermengd met Moskoviërs, Tartaren en vreedzame Samojeden, die een van deze steden Tara noemen. De afstand tussen de rivieren de Ob en Irtysj bij Tara is tien reisdagen. Er is ook een stad genaamd Jorgoet. Deze stad werd veertien of vijftien jaar geleden gebouwd, evenals de stad Besau en Mangazejski gorod. Deze steden liggen in het zuiden. Bewoners van de andere oever van de Ob proberen nog steeds verder naar het oosten te trekken. Aan deze kant van de Ob liggen de steden Tobolsk, Sibirië, Berezov. Er zijn nog andere steden aan verschillende rivieren gebouwd, en ze blijven voortdurend nieuwe steden bouwen.

³⁹³ Томск (founded in 1604).

³⁹⁴ Massa: Altyn = Алтын (Altyn-chan/Altan-chan).

³⁹⁵ Massa: Toom and Siberien.

³⁹⁶ Massa: Besou.

³⁹⁷ Massa: Mangansotscoygorad.

³⁹⁸ Massa: Sibier, Beresai.

Maer de steden **Narim** en **Toom**, legghen op d' ander zijde der Riviere **Oby**. Hier gebruycken de lieden veel Reen in haer sleden, oock snelle honden, die sy veele met visch spijsen, daerse nae haer oordeel seer sterck van worden, zijnde gedrooghdn Roch: Maer **Jorgoet** voor-verhaelt licht in de **Oby** op een Eylant.

Nu van **Narim** opwaert na het Oosten, de Riviere genaemt **Telt**, daer hebbense oock een Casteel gebouwt en noemen 't selve **Comgofschoy**, en besettent oock met volck: Van dit Casteelken en **Narim**, zijne door 't bevel des Siberischen Gouverneurs, over seven jaren geleden, gesonden met sleden en Peerden recht nae het Oosten, om aldaer te soecken ofter eenighe onbekende Volkeren haer onthielden, en reysden wel ontrent thien weecken lanck, recht Oostwaert door groote woestijnen, vindende alomme schoone Landouwe, oock schoone boomen, en veel diverscheyde Rivieren: maer ontrent de tijt voorsz. gereyst hebbende, hebbense op den velden eenige hutten gesien, vindende oock veel vergaderinge van Menschen, dan alsoo sy **Samoyeden** en **Tarters** tot Leyts-lieden hadden, die oock mogelijk de wegghen wel door-loopen hadden, ende warens niet beschroomt.

Maer komende ontrent de menschen bewesen haer groote eerbiedinge, en kregen de **Samoyeden** en **Tarters** so veel van haer te verstaen, datse haer selven met de name **Tingoesa** noemden, en woonden al langhs de groote Riviere diese **Ieniscea** noemden, en wesen haer de spruyten uyt het Zuyt-oost, dan wisten haer begin niet, en was de Riviere grooter dan de **Oby**, oock hadden dese lieden groote kroppen onder de kinne, klokkende met haer spraecke als de Kalcoenen, 't scheen dat de **Samoyeden** haer sprake in veel verstonden, ende sy de **Samoyetse** sprake niet heel ongelijck en was, maer daer nae seer helde.

³⁹⁹Dese Riviere **Ieniscea**, veel grooter zijnde dan de **Oby**, heeft aen de Oost-zyde groote gebergten, daer onder oock Vyer-berghen zijn, die Swavel ofte Solpher uytwerpen: Maer op dese zyde naer het Westen daer is't leege schoone Landouwe, seer playsant van alderley Kruiden, Boomen, liefelijcke bloemen, ende diversche vremde Vruchten: Oock heel seltsaem Gevogelte, het welke leege Landt wort wel by de 70. mijlen weeghs overloopen in de Lenten van de Riviere **Ieniscea**, even (nae wy verstaen) gelijk de **Nijl** in **Egypten** doet, en dese **Tingoesy** dit wetende, onthouden haer over d' ander zyde soo langhe op de geberghten, tot dat de Riviere valt, en komen dan weder in dese schoone leeghe Landen met al haer Vee.

Dese **Tingoesy** was minnelijck Volck en onderworpen haer oock den Gouverneurs die de **Samojeden** regeerden, en dit al door de **Somojeden** haer daer toe bewegende, en noemden die by nae Goden te zijn. Men konde niet mercken wat Godts-diensten dese Lieden hadden, noch men heeft het noyt konnen vernemen, also door onachtsaemheyt van de **Moscoviten** alle dingen ten nausten niet bespriet en wort.

't En verwondert my oock gantsch niet, dat jaerlijcks **Weygats** so verstopt is met Ys in 't Noorden, aengesien de groote Riviere **Oby** en **Ieniscea** so schrickelijck veel Ys uytspouwen, ende noch meer ontallijcke andere Rivieren,

De steden **Narym** en **Tomsk** liggen aan de andere kant van de rivier de **Ob**. Hier rijden veel mensen op sleeën, getrokken door herten evenals snelle honden, die voornamelijk met vis worden gevoerd, waardoor ze naar hun mening sterk worden. Deze vis is meestal gedroogde zalm. De stad **Jorgoed**, waarover hiervoor is verteld, ligt op een eiland in de **Ob**.

Ten oosten van **Narym** ligt de rivier genaamd **Tet'**. Ook daar werd een fort gebouwd, genaamd **Komgofskoj**, die ook werd bevolkt. Vanuit dit kleine fort en vanuit **Narym** werden in opdracht van de Siberische gouverneur ruim zeven jaar geleden mensen op sleeën getrokken door paarden rechtstreeks naar het oosten gestuurd om te onderzoeken of daar nog onbekende volken waren. Ze reisden ongeveer tien weken rechtstreeks naar het oosten door grote woestenijen. Ze kwamen overal mooie velden, bomen en veel verschillende rivieren tegen. Maar toen ze zo ver hadden gereden, zagen ze verschillende hutten en veel nederzettingen in de steppe. Omdat ze **Samojeden** en **Tartaren** als gidsen mee hadden, die waarschijnlijk de weg goed kenden, waren ze niet bang.

Toen ze deze mensen benaderden, spraken ze hen zeer respectvol aan. De **Samojeden** en **Tartaren** begrepen dat deze mensen zichzelf **Toengoes** noemen, dat ze langs een grote rivier leven en dat ze deze rivier de **Jenisej** noemen. Ze zeiden dat de rivier vanuit het zuidoosten stroomt, maar wisten niet waar het ontspringt. Deze rivier was groter dan de **Ob**. Deze mensen hebben een groot struma, het gevolg van een opgezwollen schildklier, onder hun kin en als ze praten dan kakelen ze als kalkoenen. Blijkbaar begrepen de **Samojeden** hun taal grotendeels, aangezien het in sommige opzichten lijkt op de taal van de **Samojeden**.

⁴⁰¹De **Jenisej** rivier is veel groter dan de **Ob** en heeft op de oostelijke oever hoge bergen, waaronder ook vulkanen zijn die zwavel en sulfer uitspuwen. Maar aan de westelijke oever zijn er prachtige velden met verschillende kruiden, bomen, prachtige bloemen, verschillende onbekende vruchten en zeer zeldzame vogels. In het voorjaar overstroomt de **Jenisej** deze laaggelegen landen wel tot zeventig mijl verderop, net als (zoals we gehoord hebben) de **Nijl** in **Egypte**. De **Toengoes**, dit wetende, blijven aan de andere oever in de bergen totdat het water zakt. Daarna keren ze met al hun vee terug naar de prachtige laaggelegen landen.

Deze **Toengoes** waren vriendelijke mensen en onderwierpen zich ook aan de gouverneurs die over de **Samojeden** heersen. Dit kwam door de aansporing van deze **Samojeden** die deze gouverneurs bijna goden noemden. Ze merkten niet op wat voor soort geloof deze mensen hebben, dit is onbekend en kan nog steeds niet worden opgehelderd, aangezien de **Moskoviërs** daar niet in geïnteresseerd zijn en dit dus niet opmerken.

Het verbaast mij helemaal niet dat de **Vajgatsj** elk jaar in het noorden zo bedekt is met ijschotsen, aangezien er op de enorme rivieren de **Ob** en de **Jenisej** en vele andere rivieren, waarvan de namen onbekend zijn, zo'n enorme hoeveelheid ijschotsen drijven dat het moeilijk te geloven is. In het voorjaar komt het voor dat het ijs nabij de zee zo dik en zo overvloedig is dat het soms

³⁹⁹ The long version of 1660 continues here.

⁴⁰¹ The long version of 1660 continues here.

diens namen men niet en weet, de welcke soo ontallijcke dicke van Ys uyt werpen, dattet ongelooflijk is, want in 't Voor-jaer dryvet Ys ontrent den Zee-kant somtijts hele Bosschen met hem wegh, van wegen sijn dicke en menichte, waer door komt dat men aen de stranden van **Weygats** so veel Hout allesins siet aengedreven liggen: Oock zijnde in de engde by **Nova Sembla** de uysterste kouden, soo en is't niet wonder dattet daer op-hoopt door de engde, en oock noch vriest, en so dicht in malkanderen sich settet, tot dat het de dicke van 60. of ten minsten 50. vademen krijgt, gelijk dit Jaer hebben af-gemeten die met een kleyn schipken daer wederom waren van **Isaac le Maire** uytgesonden, die my daer oock geerne heen hadde gehad, maer sloegh het af, want ick bewijzen wil dat men daer niet door en kan, en altijs vergeefs sal wesen wat sy doen, oft moesten't anders aenleggen.

Sy hebben oock over dese Riviere wijder reyse aengenomen, maer hielent recht in 't Oosten, weynigh dorvende nae 't Zuyden wenden, en hadden eenige van dese **Tingoesy** met haer, van de welke sy verstonden, datter zuyd-waert veel volckeren die haer vreemt waren, woonden en oock Koningen nae dat sy verstaen konden, onder haer hadden die dickmaels tegen malkanderen oorlogen.

Dan niemant vernomen hebbende, zijne weder gekomen na eenige dagen reysens, maer hebben de **Tingoesy** bevolen wyder te soecken, die 't haer beloofden, en oock vriendschap en aliantie met haer maeckten, latende eenige **Moscoviten**, geallieerde **Samoyeden** en **Tartaren** by haer, en gaven haer oock eenige gheschencken: Dan het volgende jaer sonden de **Tingoesy** volck van haer zijde, Oost-waert op, noch verder dan te vooren geweest waren, en trocken met grote menichte daer heenen, en hebben ten lesten noch een groote Riviere vernomen, dan die niet wel so breedt als **Jenisea** haer Rivieren, maer wel so snel loopende, en daer eenige daghen langhs geloopt hebbende, ten lesten noch eenige lieden gesien, die sy achterhaelden, en sommige gevangen kregen, maer konden haer niet verstaen, dan door wijsen en bedien hebbense soo veel van haer gehoord, dat aen d' ander zijde dickmaels gedonder was, seggende: **Om-om**, oock datter menigte van getier en geruysch was van Menschen, en wesen op die Riviere, en seyden **Pesida** daer uyt de **Tingoesy** en **Tartars** besloten dat sy de Rivieren soo noemden, en uyt de woorden, **Om-om**, besloten de **Moscoviten** namaels, dat het geluyt van Klokken moste wesen, en weder vertreckende, namense eenige van dese lieden mede, dan sturven al onder wegen, 't zy van bangigheyt oft vreesse, oft veranderinge des Lochts, daer de **Tingoesy**, **Samoyeden**, en die met hare waeren, seer droevig om waeren, want wederom komende, seyden datter kloecke lieden waren, wel gestelt, kleyne oogen hebbende, en platte aensichten, bruyn zijnde uyt den geelen.

De **Moscoviten** in **Siberia** dit alles gehoordt hebbende van de **Samoyeden**; die uyt **Tingoesen-lant** in **Siberia** quamen, waren seer begeerig om noch wijder te soecken, begeerende volck van den Gouverneur, die haer het selve vergunde, oock selfs veel Krijghs-lieden met sendende, met bevel alles wel te door-sien, oock **tingoesen** met te nemen, en **Samoyeden**, oock **Tartars**: en zijn soo ontrent 700. mannen heenen getrocken, over de Rivier, **Oby**, door der **Samoyeden** en **Tingoesen** lant, over de groote Riviere

hele bossen met zich mee sleurt. Hierdoor spoelt er een grote hoeveelheid hout aan op alle stranden van de **Vajgatsj**. In de zeestraat bij **Nova Zembla** is het extreem koud, hierdoor is het niet verwonderlijk dat het ijs zich daar ophoopt en door de nauwe doorgang blijft bevrozen en compacteren dat het een dikte van 60, of ten minste 50 vadems, krijgt. Dit is gemeten door de mensen die dit jaar door **Isaac le Maire** daarheen gestuurd zijn op een klein schip. Hij wilde mij ook op die expeditie sturen, maar ik sloeg dit af omdat ik van plan ben te bewijzen dat het onmogelijk is om daar doorheen te reizen en dat alle inspanningen tevergeefs zouden zijn.

De verkenneren vervolgden hun weg over de **Jenisej** rivier, rechtstreeks naar het oosten, omdat ze bang waren om naar het zuiden te reizen. Ze hadden enkelen van deze **Toengoes** mensen bij zich, van wie ze vernamen dat veel vreemde volken in het zuiden wonen, met hun eigen koningen die, voor zover ze begrepen, vaak onderling oorlog voerden.

Toen ze daarna niemand tegen kwamen na enkele dagen gereisd te hebben, waren ze weer teruggekeerd. Ze gaven de **Toengoes** echter de opdracht om verder te zoeken, wat ze beloofden te doen. Ze sloten ook vriendschap met de **Toengoes** en sloten een alliantie, lieten enkele **Moskoviërs**, toegewijde **Samojeden** en **Tartaren** bij hen achter en gaven hen ook enkele geschenken. Het jaar daarop stuurden de **Toengoes** verschillende mensen naar het oosten, die verder kwamen dan voorheen. Uiteindelijk ontdekten ze een andere grote rivier, hoewel deze niet zo groot was als de **Jenisej**, maar heeft wel dezelfde snelle stroming. Toen ze een aantal dagen langs deze rivier gelopen hadden, zagen ze enkele mensen die ze inhaalden en sommigen van hen namen ze gevangen. Ze konden echter hun taal niet verstaan. Door gebaren en wijzen leerden ze van hen dat aan de andere kant vaak donder wordt gehoord, of zoals zij zeiden 'om-om', en ook dat er veel lawaai en geschreeuw was van mensen. Ze wezen naar de rivier en zeiden 'Pjasina', waaruit de **Toengoes** en **Tartaren** begrepen dat ze de rivier zo noemen. Over de woorden 'om-om' besloten de **Moskovieten** dat dit het geluid van klokken moest nabootsen. Toen ze weer vertrokken, namen ze enkele van deze mensen mee, maar ze stierven allemaal onderweg, hetzij uit angst of vanwege een verandering in het klimaat. Hierdoor waren de **Toengoes** en **Samojeden** die met hen mee reisden erg bedroefd, want toen ze terugkeerden, vertelden ze dat het sterke mensen waren, goed gebouwd, met kleine ogen, platte gezichten, en een bruine huid hadden met een gele tint.

Toen de **Moskovieten** in **Siberië** dit allemaal gehoord hadden van de **Samojeden** die vanuit het **Toengoes-land** naar **Siberië** waren teruggekeerd, waren ze zeer enthousiast geworden en wilden ze dit land nog verder oostwaarts verkennen. Ze vroegen de gouverneur om mensen mee te laten gaan, hij stond hen dit toe en stuurde veel krijgers met hen mee en beval hen om alles goed te onderzoeken en ook **Toengoes**, **Samojeden** en **Tartaren** mee te nemen. Ongeveer 700 mensen staken de rivier de **Ob** over, door de landen van de **Samojeden** en **Toengoes**, naar de grote rivier de **Jenisej**. Van daar zijn ze verder gereisd, terwijl de **Toengoes** vooruit reden om de weg te wijzen. Onderweg vingden ze hun voedsel, zowel vogels als herten, geiten en andere onbekende dieren. Ze

Ieniscea, en zijn so voor der en voor der gereyst hebbende tot voorgangers **Tingoesen**, die haer den weg voor draefden, haere spijs veerdigh onder-wegen vangende, soo Voghels als Rheen, Geyten en andere vremde Dieren, en vongen oock visschen, als 't lant door-regen zijnde met veel schoone Riviere, en zijn oock tot de voornoemde Riviere **Pesida** gekomen, en hebben by de selve hutten op-geset, en daer eenen tijdt lanck gelegen, tot het voor-jaer toe datse de Riviere open sien wouden, en 't was by naer in 't voor-jaer alsse daer quamen: maer over die Riviere en dorsten sy niet komen, als hoorende dat haer te vooren geseit was, en verstonden, datter geluyt van Klocken was: als den Wint van over de Rievriere quam, hoordense oock dickmaels gedreun van volck en Peerden, en sagen oock eenige zeylen somtijts, doch weynig, die af-liepen, nae haer meyninge, de Riviere onderwaert, en seyden naemaels dat de zeylen vierkant waren, gelijk ick dencke de zeylen in Indien zijn; maer geen Menschen vernomen hebbende aen die sijde daerse waeren, bleven daer eenigen tijt, en bevonden oock dat de Riviere heel hooge wert in 't voor-jaer dan weynigh te achten, naedemael het Lant aen beyde zijde hooge was: Haer herte verheugde in 't aensien van de seer schoone Landouwe, zijnde in May en April. Oock sagense veel rareteit van Kruyden, Bloemen, Vruchten, en seltsame Boomen, Dieren en vremde Vogelen: Maer also de **Moscoviters** daer niet curieus en zijn, achtent selve niet, soeckende maer profijt aen allen zijden; want het sijn een deel plumpe heele Menschen. En soo in de Somer zijne wederom gekomen, reysende langsaem: Want het was in den Herfst als sy in **Siberia** quamen, en verkondighden alles watse daer gesien en gehoord hadden, en confirmeerden 't selve met haeren Eede.

Alle dese voornoemde dingen te Hove in der **Mosco** veradverteert zijnde, hebben den Keyser **Boris** ende alle andere groote Heeren haer daer over seer verwondert, met yverige begeerte ontsiecken zijnde, omme dit alles ten nausten te doen soecken, meynde 't volgende jaer daer Ambassadeurs henen gesonden te hebben met vele geschenken, de welcke mede genomen soudon hebben **Tarteren**, **Samoyeden** en **Tingoesen**, om te trekken over de Riviere **Peysida**, en te vernemen wat daer was, en oock alliantie te maken met den Koningen en Volckeren aldaer, so sy daer yemanden vonden: Haer oock bevel gevende, alles sijn ordentelick te verspien en doorsien, en op te tekenen; want sy konden niet vergeten van datse der Klocken geluyt gehoord hadden: Maer dit is alles nae gebleven, als doen beginnende in **Moscovia** dese troubel en Inlantsche Oorlogen, als in de beschrijvinge des selven daer van te verstaen is. Ick geloove dat het begin van 't Koninckrijk **Cathaya** is, 't welcke paelt aen **China** en **Indien**, dan sorge dat den **Moscoviter** daer metten hoofde teghen den muur loopen sal, doch den tijt alles sal leeren, so sy het noch naemaels versoeken. Dan niet te min hebben de Gouverneur, gedurende de **Moscovische** Oorloghe, noch derwaerts eenen tocht laten doen, daer onder veel Burghers vrywilligh uyt **Siberia** mede trocken, en komende in der **Tingoesen** Lant, over de Riviere **Ieniscea**, zijne meest al te voet gelooopen, so datter door ongemack veel sturven van de gene die gemakkelijck geleefd hadden, en vonden ten lesten even het selve, 't gene de vorige geconfirmeert hadden: Boven dat so hoordense al-te-met geluyt van Volck en Klocken, dan haer

vingen oock vis, want het hele land wordt doorsneden door vele mooie rivieren. Ze kwamen aan bij de eerder genoemde rivier Pjasina, sloegen daar hun tenten op en verbleven daar totdat de lente kwam, omdat ze de rivier open wilden zien breken en het was al bijna lente toen ze daar aan waren gekomen. Maar ze durfden de rivier niet over te steken, omdat ze het geluid hoorden waarover hen van tevoren al verteld was. Ze dachten het geluid van klokken te horen. Als de wind vanuit de richting van de rivier kwam, hoorden ze vaak het gedreun van mensenstemmen en paarden, en soms zagen ze verschillende zeilen, die naar hun mening de rivier af zeilden. Achteraf zeiden ze dat deze zeilen vierkant waren, zoals ik me de zeilen in Indië voorstel. Maar omdat ze geen mensen zagen aan de kant waar ze waren, bleven ze daar nog een tijdje en merkten dat de rivier aanzienlijk was gestegen. Dit maakte voor hen weinig uit, aangezien de oevers aan beide zijden hoog zijn. Hun hart liep over van vreugde bij het zien van de prachtige velden in de maanden april en mei. Ze zagen veel onbekende kruiden, bloemen, vruchten en zeldzame bomen, dieren en onbekende vogels. Aangezien de Moskovieten echter niet nieuwsgierig zijn, letten ze hier niet op, terwijl ze zochten naar winst van alle kanten; want het zijn heel onbeschofte mensen. In de zomer keerden ze terug, na een lange reis. Het was herfst toen ze in Siberië terug kwamen, ze rapporteerden over alles wat ze gezien en gehoord hadden en bevestigden dit met een eed.

Toen al deze dingen aan het hof in Moskou gerapporteerd waren, waren tsaar Boris en alle edele heren zeer verrast en enthousiast om dit alles in detail te onderzoeken. Ze waren van plan om het volgende jaar een ambassadeur met veel geschenken daarheen te sturen, die ook Tartaren, Samoeyeden en Toengoes mee zou nemen, om de rivier de Pjasina over te steken, te verkennen wat daar was, en allianties te sluiten met de koningen en volkeren daar als ze die zouden vinden. De tsaar gaf hen de opdracht om alles nauwlettend in de gaten te houden en op te schrijven, zodat ze niets konden vergeten over wat ze gehoord hadden over het geluid van de klokken. Maar dit plan is nooit ten uitvoer gebracht, want toen brak er een interne oorlog uit in Mosковиë, zoals blijkt uit de beschrijving van deze oorlogen. Volgens mij is dit het begin van het koninkrijk Cathaya, die grenst aan China en India, die zal zorgen dat de Moskovieten met het hoofd tegen de muur zullen lopen. De tijd zal het leren, als ze het nog een keer proberen. Desalniettemin organiseerde de gouverneur zelf tijdens de Moskoue oorlogen een campagne, waaraan veel burgers uit Siberië vrijwillig deelnamen. Nadat ze waren aangekomen in het land van de Toengoes, aan de overkant van de rivier de Jenisej, liepen ze voornamelijk te voet verder, waardoor velen van degenen die vroeger altijd comfortable hadden geleefd, stierven van ontbering. Uiteindelijk vonden ze wat de vorige reizigers hen hadden verteld. Ze hoorden als het ware het lawaai van de mensen en het geluid van de klokken, en aangezien de Toengoes hen dit afraadden, durfden ze de rivier niet over te steken. Ook zagen ze uit sommige bergen vlammen spuiten, waar ze zwavel vandaan brachten en ook goudsteen, aangezien daar blijkbaar veel winstgevende mijnen zijn. De Gouverneur in Siberië beval om enkele overdekte boten te bouwen en gaf de opdracht om in het voorjaar de rivier de Ob af te

van de **Tingoesen** ontraden zijnde, dorsten haer niet begeven over dese Riviere, dan hebben in sommige Bergen, aldaer gelegen, eenige vlamme uyt sien springhen, daer van sy eenigh Solpher brochten, en oock Gout-steen, so dattet schijnt, daer veel kostelijcke Mijnen sijn mochten. Den Gouverneur in **Siberia** liet oock eenige schuyten toe-maken die verdeckt waren, en beval haer met het voor-jaer te varen tot Zee, uyt de Riviere **Oby**, en geboot datse langhs de Zee-kant neffens lant souden varen, tot datse komen tot de Riviere **leniscea**, want hy seyde datse oock moest eyndigen in de Zee, en beval haer daer in te reysen eenige dach reysen: daer tegens sant hy oock volck te lande, bevelende haer soo lange daer te blijven op de kant van de Riviere tot dat sy dese schuyten vernemen souden, en geboot haer so sy die niet en vernamen, na een jaer wederom te keeren: Hebbende die ter Zee voeren bevolen, datse alles souden besichtigen watter te sien ware, en gaf haer oock eenen Oversten met, die **Luca** genaemt was, den welcken hy beval, alles op te tekenen, en heeftse so heenen gesonden, en sy zijn ook gekomen in de mont van de Riviere voorsz en hebben malkanderen daer ontmoet, also die te Lande waren getrocken, met den af-loop der Riviere, op vloten en schuyten eenige af-gesonden hadden, die op den Zee-kant de schuyten ontmoeten, en vonden alles gelijk den Gouverneur haer te voren verhaelt hadde, te weten na sijn meyninge: Dan also haren oversten **Luca** voorsz gestorven was, met noch eenige andere van de voornaemsten, hebbense geraden gevonden van malkanderen te scheyden, en elk weder zijns weeghs te trecken en zijn in 't wederom komen, weder t' huys gearriveert: in **Siberia** komende, en alles op-geteekent, hebbense seer goet rapport daer van aen den Gouverneur gedaen, die 't selve aen den Keyser in **Mosco** sont, en is 't selve gesloten in de schat-kamer in **Mosco**, so lange tot dat dese Oorlogen geeyndicht souden zijn, als dan soudet oversien worden, maer denck het al verloren is, 't welck jammer is, want sy veel seltsaems daer vonden van Eylanden ende Rivieren, Vogels en Dieren, tot voor-by de **leniscea** heel wijt.

En soo eenen goeden vriendt in **Moscovia** daer eenen broeder heenen gehadt hadde, gaf my een blinde Caerte daer van, gelijk hy't uyt zijn broeders mont verstaen hadde, die doot is, dan selver is hy door **Waygats** geweest, en kent alle plaetsen tot **Oby**, dan wat daer voorts by is, heeft hy maer gehoord, soo en is 't selve Caertgen maer een bewerp daer van neffens den Zee-kant, 't welck ick met groote moeyte verkreeg, want dat het uyt-quame het soude dien **Moscoviter** sijnen hals kosten.

In de groote Riviere **Oby** komt oock een Riviere vallen diese **Taas** noemen, en schijnt te komen van ontrent **leniscea**, uyt een groot Bosch, daer uyt oock een Riviere valt, niet wijt van de voorsz, die in **leniscea** valt, soo datse uyt de **Oby** te water komen reysen door de **Samoyeders** Landouwe, en setten haer maer 2. mijlen over Lant, so komense in een Riviere diese **Torgalf** noemen, en vallen so met vallende water in **leniscea**, en 't selve is seer bequaem om reysen, en is gevonden nu onlanghs van de **Samoyeden** en **Tingoesen**. Maer 't is jammer dat het den Hollanders niet en geluckt door **Weygats** te komen, doch en weten niet hoe sy het selve souden te werck stellen, want met scheepen, daer in hondert mael niet door te

varen tot aan de zee, en daarna enkele dagen langs de kust te varen totdat ze de monding van de Jenisej rivier tegen zouden komen, want hij zei dat deze logischerwijs ook zou moeten eindigen in de zee, en beval hen om enkele dagreizen lang daar in te varen. Daarnaast stuurde hij ook mensen daarheen over land en beval hen aan de oevers van de rivier te blijven totdat ze deze boten zouden zien. Hij beval hen ook dat als ze deze boten niet zagen, ze na een jaar weer terug moesten keren. De gouverneur beval degenen die over zee zouden reizen om alles te bezichtigen wat er te zien was, ook gaf hij hen een overste mee, genaamd Luca, die hij de opdracht gaf alles op te schrijven, daarna heeft hij ze opweg gestuurd. De schepen kwamen aan in de monding van de voorgenomde rivier en ontmoetten daar degenen die over land waren gereisd langs de rivier. Deze over land reizende mensen hadden sommigen van hen op vloten en schuiten eropuit gestuurd, die aan de kust de boten ontmoetten. Ze vonden alles zoals de gouverneur ze van tevoren had verteld, dat wil zeggen, zoals het naar zijn mening zou moeten zijn. Maar sinds hun leidinggevende, Luca, en verschillende andere voorname mensen kwamen te overlijden, besloten ze dat het beter was om van elkaar te scheiden en elk op hun eigen weg naar huis terug te keren. Omdat ze alles hadden opgeschreven wat ze tegen waren gekomen, maakten ze bij hun terugkeer naar Siberië een zeer uitgebreid en goed rapport voor de gouverneur, die dit doorstuurde naar de tsaar in Moskou. Het rapport was tot het einde van de oorlog verborgen in de schatkamer in Moskou, met de bedoeling dat het daarna onderzocht zou worden. Ik denk dat dit verloren is gegaan, wat erg jammer is aangezien ze veel zeldzame dingen daar hebben gevonden, zoals eilanden, rivieren, vogels en dieren, ver voorbij de Jenisej rivier.

Een van mijn goede vrienden uit Mosковиë had een broer die daar was geweest. Die vriend gaf mij een blinde kaart van dat gebied, zoals hij het uit de mond van zijn broer gehoord had, die overleden was. Hij is zelf door de Vajgatsj gereisd en kent alle plaatsen tot aan de Ob, maar wat er verder vandaan is, weet hij alleen van horen zeggen. Hierdoor is deze kaart slechts een schets van die plaatsen en toont het de zeekust. Deze kaart heb ik met grote moeite gekregen, want als het bekend zou worden dan zou het die Moskoviet zijn kop kosten.⁴⁰²

Een andere rivier mondt ook uit in de grote rivier de Ob, die de Taz wordt genoemd. Het schijnt te komen van de kant van de Jenisej uit een groot bos, waaruit ook een andere rivier stroomt, niet ver van de Taz, die uitmondt in de Jenisej, zodat ze over het water van de Ob door de landen van de Samojeden kunnen reizen. Ze steken over op een afstand van slechts twee mijl over land, zo komen ze aan bij een rivier die ze Torgalf noemen, waarna ze vanzelf met het water meereizen de Jenisej in. Dit is een zeer goede weg om langs te reizen, en is pas onlangs ontdekt door de Samojeden en Toengoes. Maar het is jammer dat het de Nederlanders niet gelukt is om door de Vajgatsj te varen, toch zou ik niet weten hoe ze dat gedaan zouden moeten hebben, aangezien schepen dit al honderd keer tevergeefs hebben geprobeerd. Als ze echter het hele land wilden onderzoeken, dan zouden ze twee of drie jaar bij de Vajgatsj of Petsjora moeten blijven, waar ze een

⁴⁰² Massa adds: that's why we do not name him.

komen en is: Maer alse immers die Landen alle wilden doorspieden, moestense daer twee oft drie jaer blijven, omtrent Weygats oft Pechora, daerse wel goede Haven en lijf-tocht soudén krijgen, en van daer moeten sy volck senden met Booten, gelijck de Russen doen, en oock eenige vrientschap met den Russen maken, die haer dan geerne den wegh soudén wijsen, en alsoo sonder ontdeckt te werden, veele schoone Plaetsen soudén ontdecken, soo van Eylanden als vast lant, dan is aen te twijffelen of America omtrent China niet aen dese drie deelen des Werelts vast is met een engde gelijck Africa aen Asia hangt, by de roode Zee, en 't selve is voorwaer wel mogelick, want wie weet te seggen oft open is, anders danse uyt de sommige schriften der Heydenen gevonden hebben, die schrijven dattet van een gescheyden is, en veel bewijs redenen by brengen. Oft soo het open is, soo moet de Straet seer enge zijn, want ick by na geseyt hadde, dat het onmogelijck soude zijn, dat den menschen in America soudén komen, daer Adam in Asia geschapen is, en daermen nergens in de heylige Schriften leest, dat voor de Diluvie eenige Schepen of Schuyten waren. EYNDE.	goede haven en levensonderhoud konden creëren. Van daaruit zouden ze mensen op boten kunnen sturen zoals de Russen ook doen. Daarnaast kunnen ze vriendschap sluiten met de Russen die hen dan met plezier de weg zouden wijzen, waardoor ze vele mooie plekken zouden ontdekken, zowel eilanden als op het vasteland. Je kan er aan de ene kant aan twijfelen dat Amerika rond China niet aan deze drie werelddelen vast zit, zoals Afrika aan Azië verbonden is met een smalle landengte bij de Rode Zee. Aan de andere kant is dit wel mogelijk, want hoe weten ze van het bestaan van deze passage, behalve dat ze het in sommige geschriften van de heidenen gelezen hebben, die schrijven dat het van elkaar gescheiden is en hiervoor veel bewijs aanvoeren. Als er inderdaad een zeestraat is, dan moet die erg smal zijn, omdat het (naar mijn mening) anders onmogelijk geweest zou zijn dat de mensen in Amerika gekomen zijn, aangezien Adam in Azië geschapen is en we nergens in het Heilige Geschrift lezen dat er voor de zondvloed enige schepen of schuiten waren.⁴⁰³
--	---

⁴⁰³ The main source is slightly more elaborate, one passage is not added in this publication.

<DRUK 1660> OP WAT MANIERE DE AMBASSADEURS, BY DEN GROOT-VORST, EN DE KEYSER ALLER RUSSEN, &C. ONTFANGEN WORDEN.	<DRUK 1660> HOE DE AMBASSADEURS BIJ DE GROOTVORST EN KEIZER VAN ALLE RUSSEN ETC. ONTVANGEN WORDEN.⁴⁰⁴
EEn Gesant reysende na Moscovien, en daer ontrent sijnde, sent een Bode by de eerste Stadt, om den Oversten der selvige aen te dienen, als datter alsulcken Gesant door des Vorsten Stadt sal reysen, en dan doet den Oversten vragen, niet alleenlijck van welken Keyser hy gesonden werdt, maer oock van wat conditie ende digniteyt den Gesant is, en met hoe veel volcx hy komt, 't welck hy alles den Vorsten over schrijft. Als dan werter een gesonden die den Gesant te kennen geeft, datter een grooter Heer oft Boyaer komt, noemende een seeckere plaetse daer hy hem ontfangen sal. Als sy nu by na ter geseyde plaetsen sijn, so senden sy een bode by den Gesant, om hem te vermanen dat hy uyt sijn sleede ofte van 't Paert afstijcht, want die van den Vorst gesonden wert daer naerstigh op waght, dat hy eer van 't peert of uyt de slede niet en gaet, voor den Gesant is eerst uyt ghetreden, anders meynt hy dat hy den Vorst oneer aen doet. Des anderendaeghs sijn wy door Boristhenem gereyst, recht over 't Slot, en sijn daer snachts gebleven, wel getracteert sijnde van den Oversten met vijfderley dranck, tweederley Wijn, en drierley Mede, thien dagen sijn wy gebleven in Smolensko verwachtende des Vorsten antwoord. Des anderendaeghs by der Moskou gekomen sijnde waer van daen wy 2. a 3. werst waren, en doe quam daer een te post jagen, den welcken 't sweet over 't gesicht liep, ons te kennen gevende, dat den Vorst de grootste Heeren van zijn raet (de welcke hy ons noemde) gesonden had ons te gemoet te komen, die ons ontfangen soudent, en daer en boven seyde hy, dat het ons betaemde in haer tegenkomste van den peerde te treden, en al staende's Vorsten bevel aen te hooren, en als hy ons de hant gegeven hadt, soo kouten wy wat, en onder veel dinghen vraeghden wy de oorsaecke, hoe dat hy soo besweet was, soo riep hy met luyder stemme: het is een ander manier, by den Vorst onsen Heere te dienen, als by andere Heeren. Daer nae als wy een weynigh vorder quamen, so sien wy van verre een helen hoop volcks, gelijck als men te velt treckt, en als sy na by ons waren, stegen sy af van de peerden, het welck wy oock deden, en als wy by den anderen quamen, begonder een te spreken aldus: Den Groot-Vorst aller Russen, etc. noemende den Tijtel, heeft bevolen dat wy u te gemoet gaen soudent, ende ter goeder plaetsen t' huys brengen, en u van alles wel versorghen soudent. Waer op geantwoort hebben, op hare wijze: Godt spaert den Groot-vorst gesont met der gratien Godts, en begenadinge des Groot-Vorsts, hebben wy gesont gereden, en doen seyde hy wederom: den Groot-vorst	Wanneer een gezant naar Moskovië reist en daar bijna aankomt, stuurt hij een bode naar de eerste stad over de grens, om de gouverneur van die stad erop attent te maken dat een dergelijke gezant naar de stad van de vorst zal reizen. Daarna zal de gourverneur om meer details vragen, niet alleen door welke keizer hij gezonden is, maar ook van welke rang en stand de gezant is, en hoeveel mensen hem begeleiden, dit alles schrijft hij op en stuurt dit naar de vorst. Dan wordt er een bode gestuurd die de gezant verteld dat een edelman of bojaar komt, waarbij hij een zekere plaats noemt waar hij ontvangen zal worden. Wanneer ze bijna bij de aangegeven plaats aangekomen zijn, sturen ze een bode naar de gezant, om hem erop te wijzen dat hij uit zijn slee moet stappen of van zijn paard moet afstijgen, omdat de gezant van de vorst verwacht dat de andere gezant als eerst van zijn paard afstijgt of uit zijn slee stapt, omdat hij anders vindt dat hij schande doet aan de vorst.⁴⁰⁵ Onlangs zijn wij door Borisfen gereisd, via het slot waar we 's nachts hebben overnacht, en waar we goed verzorgd zijn door de gouverneur met vijf verschillende soorten drank, twee verschillende soorten wijn en drie verschillende soorten mede. We verbleven in Smolensk voor tien dagen, terwijl we het antwoord van de vorst afwachtten.⁴⁰⁶ Daarna toen we 2 á 3 werst bij Moskou vandaan waren, kwam een koerier naar ons toesnellen, bij wie het zweet over zijn gezicht liep. Hij vertelde ons dat de vorst de edelste heren van zijn raad (wiens namen hij ons vertelde) gezonden had om ons tegemoet te komen reizen en ons te ontvangen. Daarnaast zei hij dat het gepast zou zijn om wanneer we hen ontmoeten, van ons paard af te stijgen en staand het bevel van de vorst aan te horen. Nadat hij ons een hand gegeven had, kletsten we wat na, onder andere vroegen we hem waarom hij zo bezweet was, waarop hij met luide stem antwoordde: "Het is anders om onze vorst te dienen, dan andere vorsten". Daarna, toen we nog maar kort op weg waren, zagen we in de verte een grote groep mensen, zoals je ook ziet wanneer je op veldtocht gaat. Toen ze bijna bij ons waren, stegen ze af van hun paarden, wij volgden hun voorbeeld en toen we bij hen waren aangekomen, begon een van hen het volgende te zeggen: "De grootvorst van alle Russen, etc., hij noemde de hele titel van de vorst, heeft bevolen dat wij u tegemoet zouden reizen en een goed onderkomen zouden bieden en u goed zouden verzorgen."⁴⁰⁷ Waarop wij op hun manier antwoordden: "God behoedt de gezondheid van de grootvorst met de gratie van God, en door de begenading

⁴⁰⁴ Main source: Herberstein, "Notes upon Russia", Vol. 2 p. 112-142.

⁴⁰⁵ The main source is more elaborate.

⁴⁰⁶ The main source is more elaborate.

⁴⁰⁷ The main source is more elaborate.

aller Russen, noemende sijn Tijtel, sent u Graef Leonarde een ganger met al sijn toebehooren, noch een ander peert uyt sijn stal. En't selvige seyde hy oock tegens my, als wy haer bedankte so gaven sy ons de hant, vragende ons of wy gesont gereden hadden. Ten laetsten seyden sy, dat het behoorlijk was dat wy den Vorst eeren souden, en op die peerden die ons begenadigt waren rijden souden, 't welck wy oock deden. Des anderendaeghs weder tot my komende, seyde hy: ick heb het den Raet voor gedragen daer wy gister af spraken. Als wy nu twee dagen stil gelegen hadden, so vraeghden ick den Pristaef, wanneer dat den Vorst ons op eysschen soude om ons te vertoonen. Als het u belieft antwoorde sy, sullen wy het den Raedt voor dragen, somma ons worden een rijt gestelt, maer het worden noch een dagh verrocken. Daeghs daer na quam den Priestaef, seggende des Vorsten Raedt hadt bevolen, ick soude 's morgens op komen: 's anderendaeghs 's morphens seyden sy weder, maeckt u veerdigh, want ghy sult voor den Vorst geroepen worden, soo als ick by Graef Leonard was, so komt den Tolck aenjagen, die seyde datten de groote Boyaren en Heeren al by der hant waren, die ons in het Vorsten Hof brengen souden. Als sy ter halver wegen den trap waren, en op dat sy haer adem wat verhalen souden ofte rusten, so woude ickse in huys leyden, 't welk sy niet begeerden te doen. De Kneez seyde, den Groot-Vorst aller Russen, noemende sijn heelen Tijtel, heeft bevolen dat ghy tot hem komen soude, en so gingen sy wederom te Peert sitten ende wy oock.

Als wy nu in 't Slot quamen, sagen wy op verscheyde plaetsen veel Heeren staen, ende neffens de Portale de Borgers, en de Strelitsen op de vierkante plaets, en die ons te voet gheleyden, die gingen voor uyt, belettende met haer staen, dat wy by den trap niet en soude mogen komen, maer eerst van de paerden afstijgen souden, want by de trap en mach niemant van 't paert afsitten als den Vorst, en dat daerom dat den Vorst de grootste eere toebehoort. Als wy nu ter halver wegen de trap gekomen waren, so quamen ons tegen eenige van der Vorsten raet, de handen kussende en leyden ons vorder op ter bestemder plaets. Als wy op waeren, komender noch anderen van den Raedt, van grooter autoriteyt. Als wy nu door het Paleys gingen, en daer alle Knesen en Boyaren waren, soo komen de Overste van den raet, en gaven ons de hant, ten laetsten quamen wy door de Sael, die met de Knesen daer den Raet uyt gekosen wiert rondtsom beset was, en van daer by de Kamer daer den Vorst in sat. Voor de welcke des Vorsten Dienaers die hem ter tafel en anders dienden, stonden. Als wy voor by de Knesen, Woywoden en Boyaren quamen, en yemant eer aen deden, ons hoeft slaende en toespraken, soo en antwoorden wy haer niet al of sy haer leven ons niet gesien en hadden, en van ons niet begroet gheweest waren. Als wy nu aen traden daer de Vorst sat, soo staet den raet op, maer des Vorsten Broeders (ist saecke dat sy daer by zijn) en staen niet op, maer sitten metten bloten

van de grootvorst hebben wij goed gereden." Waarop hij weer antwoordde: "De grootvorst van alle Russen, waarna hij zijn hele titel noemde, zendt u graaf Leonardo, een reiziger met al zijn bezit en een paard uit zijn stal." Ditzelfde zei hij ook tegen mij. Toen wij hen bedankten, schudden ze onze hand, waarbij ze vroegen of we goed gereden hadden. Als laatste zeiden ze dat het gepast zou zijn dat we de vorst zouden eren door op de paarden te rijden die ons gegeven waren, wat we ook deden.⁴⁰⁸ Toen hij de volgende dag weer bij mij gekomen was, zei hij: "Ik heb de raad voorgedragen wat we gister besproken hadden."⁴⁰⁹ Nadat we twee dagen op dezelfde plek verbleven waren, vroeg ik de pristaaf wanneer de vorst ons op zou dragen om ons voor te komen stellen. Ze antwoordden, wanneer u wilt, zullen we het de raad voordragen, kortom ons wordt een rij gesteld, maar het wordt nog een dag uitgesteld. Een aantal dagen hierna kwam de pristaaf, die zei dat de raad van de vorst bevolen had dat hij de volgende dag zou komen.⁴¹⁰ De volgende morgen zeiden ze weer: "Maak u klaar, want u zult bij de vorst ontboden worden."⁴¹¹ Toen ik bij graaf Leonardo was, kwam de tolk aansnellen, die zei dat de voornaamste bojaren en edelen al aanwezig waren die ons zouden begeleiden naar het hof van de vorst.⁴¹² Toen ze halverwege de trap waren, wilde ik ze het huis in leiden zodat ze wat op adem konden komen en konden uitrusten, wat ze niet wilden doen. De knjaz zei: "De grootvorst van alle Russen", waarna hij zijn hele titel noemde, "heeft bevolen dat u bij hem zou komen." En toen stegen ze weer op hun paard en wij volgden hun voorbeeld.⁴¹³

Toen wij bij het kremlin aankwamen, zagen we op verschillende plaatsen veel edelen staan, en naast de poorten de poortwachters, en de streltsy op de binnenplaats. Degenen die ons te voet begeleidden, liepen vooruit zodat ze ons konden beletten niet de trap op te rijden met ons paard, maar eerst af te stijgen, want niemand anders dan de vorst mag bij de trap van zijn paard afstijgen, deze grote eer behoort alleen de vorst toe. Toen we halverwege de trap waren gekomen, kwamen we enkele mensen uit de raad van de vorst tegen, wiens handen we kusten, waarna ze ons verder begeleidden naar de plaats van bestemming. Toen wij boven aan de trap waren, kwamen er nog andere mensen van de raad aanlopen die veel gezag hadden. Toen we door het paleis liepen, waar alle knjazen en bojaren waren, kwam ook het hoofd van de raad naar ons toe en gaf ons een hand. Uiteindelijk liepen we door de zaal die vol was met knjazen die voor de raad waren uitgekozen, en van daaruit kwamen we bij de kamer waarin de vorst was. Voor deze kamer stonden de dienaren van de vorst die hem op zijn wenken bedienden. Toen we voorbij de knjazen, gouverneurs en bojaren liepen en iemand ons eer aandeed door zijn hoofd te buigen en ons respectvol toe te spreken, deden we alsof we hen nog nooit eerder gezien hadden en nog niet begroet waren door hen. Toen

⁴⁰⁸ The main source is more elaborate.

⁴⁰⁹ The main source is more elaborate.

⁴¹⁰ The main source is more elaborate.

⁴¹¹ The main source is more elaborate.

⁴¹² The main source is more elaborate.

⁴¹³ The main source is more elaborate.

hoofde, en dan isser een van de principaele van den Raedt, die hem omkeert na den Vorst, al ist dat hem schoon niet geseyt wort, en spreeket aldus: Groot-Heer, Graef Leonardus slaet sijn hooft, en dan wederom Groot Heer, Graef Leonardus slaet sijn hooft voor u begenadinge, en 't selvige oock van Sigismundo, het eerste is quansuys, hy buckt sich of hy doet reverentie, het tweede is dancksegginge voor de begenadinghe, want het hooft te slaen, achten sy voor eerbiedinge, begroetinge, dancksegginge, ende andere diergelijcke, want soo dickwils yemandt yets begeert ofte danckt, soo pleeghe hy sijn hooft te slaen, en is dat hy grooter reverentie doen wil, so slaet hy sijn hooft, en buckt soo leeghe dat hy met de rechter-handt de aerde raectt, ende indien sy den Vorst danken ofte eeren, soo bucken zy haer, so dat sy op de knien vallen, ende met het voorhoofd aerde raecten, en so een weynigh tijts blijven legghen. Den Vorst sit op een hooghe heerlijcke plaetse, daer de wandt een luyster heeft, van het gulden beelt van eenigh Heyligh, met den blooten hoofde, hebbende aen de rechterhant op de banck sijn hoet Colpack, aen de lincker-hant een staf of stock, met een kruys Posoch. Teghen den Vorst over is een bank bereyt wat leger voor de Gesanten; en als wy nu voor den Vorst ons hooft gheslagen hadden, soo wenckt den Vorst en spreek een woort, wijsende met sijn hant de banck, als dat wy soudent sitten. Als wy hem nu ordentelijck begroeten, so warender Tolcken, die 't van woort tot woort vertolckten. En doen hy nu Carolus en Ferdinandus naem hoorde noemen, so stont den Vorst op, en trat af van het bancxken, en gehooft hebbende de gantsche salutatie, soo seyt hy: Mijn broeder Carolus Roomsche Keyser en opperste Coninck is hy noch gesont? Als Graef Leonardus antwoorde hy is gesont, soo klam hy weder op 't bancxken ende sat. Als nu mijn salutatie voleynt was, heeft my (van Ferdinando vraghende) dat oock ghedaen. Daer na riep hy ons elck bysonder, seggende: geef my u hant, die gegeven sijnde, vraeghden hy: hebt ghy gesont gereden. Waer op wy elcx antwoorde op haer wijs: Godt spaert u veel Jaren gesont, met Godts barmhertigheydt en uwe genade, hebben wy gesont gereden, en doen beval hy dat wy sitten soudent. Eer wy dat deden na haer maniere ons hooft geslagen, hebben eerst den Vorst, dan den Raet en Knesen die tot onser eeren stonden, ons hooft slaende aen beyde zijden. Gesanten uyt Lituania, Lijflant en Sweeden, etc. plachten giften en gaven mede te brengen, en als sy dan voor den Vorst komen, so seyt een van den Raet met luyder stemmen: Groot-Heer alsulcken Gesant slaet sijn hooft met alsulcke gifte, ende aen de een zijde wort een Secretarius gestelt, die op schrijft de namen en de giften, van yeder een diese geeft, welcke giften sy noemen, Pominski, en noemen het quansuys Memosinon. Sy vraeghden ons oock van giften, maer wy antwoorde dat het geen manier en was. Nu om weder ter propooste te komen, als wy nu ons salutatie gedaen hadden, en een weynigh geseten waren, soo noode ons den Vorst elcx te gast, met deese woorden: Ghy sult met my eeten, maer als ick de eerste mael voor Gesant by hem quam, dat moet ick u oock seggen, na haer manier had hy my dus genoot: Sigismunde ghy sult sout en broot met ons eeten, een weynigh daer na so roept hy sijn Pristaven en Tolcken: Ick

wij de kamer binnen kwamen waar de vorst was, stond de raad op, maar de broer van de vorst (van wie het belangrijk was dat hij aanwezig was) stond niet op, maar zat daar zonder hoed op. Daarna richtte de voornaamste persoon van de raad zich tot de vorst, hoewel hem dat niet gezegd was, en zei het volgende: "Majesteit, graaf Leonardo buigt zijn hoofd," en toen herhaalde hij nog een keer, "Majesteit, graaf Leonardo buigt zijn hoofd voor uw gratie en hetzelfde doet ook Sigismund." Het eerste is voor schijn, hij bukt of doet een reverentie, het tweede is een blijk van dank voor de gratie, want het hoofd buigen zien de Russen als eerbiedig, een begroeting, dankbetuiging en andere soortgelijke zaken. Want altijd als iemand iets verlangt of dankt, is het de gewoonte dat hij een kruis slaat, en als hij een groter eerbetoon wil geven, dan slaat hij een kruis en buigt zo diep dat zijn rechterhand de aerde raakt. Wanneer ze de vorst danken of eren, dan maken ze zo'n diepe buiging dat ze op hun knieën vallen en met hun voorhoofd de aerde raken, in die houding blijven ze een korte tijd zitten. De vorst zit op een hoge, verheven plaats, waar de muur rijk is versierd met een gouden beeld van een of andere heilige. Hij zit daar met ontbloot hoofd, aan zijn rechterkant heeft hij een bank voor zijn hoed (kolpak), aan de linkerkant een staf of stok met een kruis (posoch).⁴¹⁴ Tegenover de vorst staat een lege bank die bedoeld is voor de gezanten; nadat we een kruis hadden geslagen, wenkte de vorst ons en sprak ons toe, terwijl hij met zijn hand naar de bank wees, om aan te geven dat we moesten gaan zitten. Terwijl we de vorst naar behooren begroetten, waren er tolken die dit woord voor woord vertolken. Toen hij de namen van Karel en Ferdinand hoorde, stond de vorst op en liep van de verhoging naar beneden. Nadat hij de hele salutatie gehoord had, zei hij het volgende: "Is mijn broeder Karel, Roomse keizer, nog gezond?" Toen graaf Leonardo antwoordde dat hij gezond is, klom hij weer op de verhoging en ging zitten. Nadat mijn salutatie afgerond was, stelde hij mij ook een vraag (over Ferdinand). Daarna riep hij ons elk apart bij hem, zeggende: "geef mij uw hand", nadat die gegeven was, vroeg hij: "heeft u een voorspoedige reis gehad?". Waar wij allebei op antwoordden volgens hun manier: "God spaart u vele gezonde jaren, door Gods barmhartigheid en uw genade hebben we een voorspoedige reis gehad", waarna hij beval dat we moesten gaan zitten. Voordat we ons volgens hun manier hadden gekruist, hadden eerst de vorst, daarna de raad en knjazen die ter ere van ons opstonden, ons hoofd geslagen aan beide zijden. De gezanten uit Litouwen, Lijfland, Zweden, etc. hadden de gewoonte om giften mee te nemen, als ze dan voor de vorst verschenen dan zei iemand van de raad met luide stem: "grootvorst, deze gezant buigt zijn hoofd met dit cadeau." Aan een kant wordt een secretaris neergezet die de namen en cadeaus opschrijft van iedereen die ze geeft. Deze giften noemen ze 'pominki' en het is een soort herinnering. Ze vroegen ons ook om giften, maar wij antwoordden dat dit bij ons geen gewoonte was. Om weer bij het onderwerp terug te komen, nadat we onze salutatie gedaan hadden en kort gezeten hadden, nodigde de vorst ons allebei uit om te komen eten met de volgende woorden: "U zult met mij eten." Toen ik echter de eerste keer als gezant bij hem kwam, moet ik bekennen, had hij

⁴¹⁴ The main source is more elaborate.

en weet niet wat hy haer stillekens seyde, de welcke ons daer na seyden, staet op wy sullen in een ander kamer gaen, en dewijle wy daer waren, so werden de dissen gedeckt. Als nu den Vorst met zijn broeders ende zijn Raet geseten waren, werden wy daer binnen geleydt, ende den gantschen Raet stont onsent halven op. Wy wederomme (op haer maniere) danckte slaende ons hooft aen alle zijden, ende hebben ons geset aen den disch ter plaetse daer ons den Vorst begeerde, ende voorts warenders rontsom tafelen bereyt, in 't midden stont een aenrecht seer swaer met diversche goude ende silvere Beeckers. Aen den disch daer den Vorst aen sat, heeft elcx soo veel plaets als yemant met zijn uyt-gestreckte handen bereycken kan, alwaer de outste broeder aen de rechter en de jonghste aen de slinker-hant geseten is, indien datser sijn, en van de broeders af een weynigh meer spatie gelaten als boven verhaelt is, de outste Knesen, ende Raedt ordentelijck; recht tegen over den Vorst saten wy aen een andere disch, ende over een weynigh spatie volchde daer aen, alle ons volk en dienaers, en tegen over aen d' ander zijde van den disch saeten de geene die ons in 't Hof geleyt hadden, dewelcken den Vorst seer genoot hadt. Op de dissen waren geset eenige Vascula, in 't eene was Azijn, in het ander Peper, in't derde Sout, etc. En waren so op de ry op den disch gestelt, datter altoos vier personen by konden komen. En daer na komen die geene die spijs op-dragen, verciert met seer excellente klederen, staen rontsom het aenrichten, en als de spijs nu bevolen was te brengen, so riep de Vorst een van zijn dienaers en gaf hem twee lange stucken Broodts, seggende geeft Graef Leonardo en Sigismundo dit broot. Den dienaar nam een Tolck met sich en quam by ons, seggende: den Groten Heer Basilius: met Gods genade, Coninck en Heer over gantsch Ruslant, en Groot-vorst, die doet u sijne genade, en sent U broot van zijn disch, en den Tolck zeyde dit over luyde: wy al staende en hoorden des Vorsten begenadinge, en al die aen des Vorsten disch saten (uytgesondert de Vorst met zijn broeders) die stonden om onsent halven. Als men dit broot ontfangen heeft, so hoeft men niet te antwoorden dan 't broodt op den disch neer te leggen, en voor den Vorst 't hooft slaen en daer na voor den Raet, dan herwaers en derwaerts, en aen allen zijden. Met het broot betoont den Vorst sijn begenadinge, ende met het sout sijne liefde, hy magh niemant meer eere aen doen, dan hem Sout van sijn disch te brengen. Daer nae zijn de Spijsdraghers uyt gegaen, en hebben gebracht Akovijt, het welck zy altijt in 't beginsel van het eeten in drincken, daer na brenghen sy gebraen Gansen, 't welck voor haer 't eerste gerecht pleegh te zijn, als het niet in de vasten is, van de welcke den Vorst drie nam en brack die met een mesken, versoeckende wie het van allen best doen konde, ende liet het dan terstont weder wegh nemen, ende so gaen sy weder uyt op sulcken orden als sy in komen, ende leggen de gebroocken gansen in kleynder schotelkens, ende in elck vier stucken. Als sy nu weder in quamen, setten sy voor den Vorst vyf schotelkens, de rest voor de broeders, voor den Raedt, ende voor ons. Daer staet'er altijt een by den Vorst die hem te drincken geeft, te weten: den geenen daer hy yemant het broot en spijs door sent. Den Vorst pleech altijt een die de spijs op draegt, een schotel te proeven te

mij volgens hun manier uitgenodigd: "Sigismund, u zult zout en brood met ons eten." Korte tijd daarna riep hij zijn pristaven en tolken bij hem. Ik weet niet wat hij tegen hen fluisterde, maar daarna vertelden ze ons: "Sta op, we zullen naar een andere kamer gaan." En terwijl wij daar waren, werd de eerste gang opgedekt. Nadat de vorst met zijn broers en de raad hun plaats weer hadden ingenomen, werden wij naar binnen geleid en de hele raad stond ter ere van ons op. Wij sloegen weer (zoals het de gewoonte is) een kruis naar iedereen als dank en gingen zitten op de plek waar de vorst ons wilde hebben. Verder waren er rondom nog meer tafels gedekt, in het midden stond een tafel die vol stond met verschillende gouden en zilveren bekers. Aan de tafel waar de vorst zit, heeft iedereen zoveel ruimte dat je niemand raakt wanneer je je armen strekt. De oudste broer van de vorst zit rechts van hem, de jongste links, dat is, wanneer ze aanwezig zijn. Naast de broers, met bijna net zo veel ruimte ertussen als hiervoor verteld is, zitten de oudste knjazen en de raad op rangorde. Recht tegenover de vorst zaten wij aan een andere tafel, en met weinig ruimte ertussen zaten ook onze dienaren. Tegenover ons aan de andere kant van de tafel zaten degenen die ons begeleid hadden naar het kremlin, die de vorst uitgenodigd had. Op de tafels stonden enkele kannen, in de ene zat azijn, in de andere peper, in weer een andere zout, etc. Deze kannen waren op zo'n manier op de tafel gezet dat in elk geval vier mensen daar bij konden. Daarna gaan degenen die het eten serveren, die zeer fraaie kleding dragen, staan rond de tafel in het midden. Wanneer het bevel was geweest om het eten te brengen, riep de vorst een van zijn dienaren en gaf hem twee lange stukken brood, waarbij hij zei: "Geef dit brood aan graaf Leonardo en Sigismund." De dienaar nam een tolk met zich mee en kwam naar ons toe, zeggende: "de grote heer Vasilij, met Gods genade koning en heer van geheel Rusland, en grootvorst, geeft u zijn genade, en zendt u brood van zijn tafel.", en de tolk herhaalde dit luid. Wij stonden en hoorden de begenading van de vorst, en iedereen die aan de tafel van de vorst zat (met uitzondering van de vorst en zijn broers) stonden ter ere van ons op. Wanneer je dit brood ontvangt, hoeft je niet te antwoorden, je legt het brood op de tafel en slaat een kruis voor de vorst en daarna voor de raad en alle richtingen op. Met het brood toont de vorst zijn begenading en met het zout zijn liefde. Hij kan niemand meer eren dan hem zout van zijn tafel te laten brengen.⁴¹⁵ Daarna zijn de serveerders uit de zaal gegaan, en brachten ze akovijt, een drankje dat ze altijd voor de maaltijd drinken. Hierna brengen ze gebraden ganzen, die gewoonlijk hun eerste gang is, zolang het niet in hun vastentijd is. Hiervan sneed de vorst er drie aan met een mesje, terwijl hij vroeg wie van hen allen dit het beste kon doen, en liet het daarna gelijk weer weghalen. Dan gaan de serveerders weer uit de zaal op dezelfde volgorde als ze binnen waren gekomen en leggen de gesneden ganzen op kleinere schotels, in elke schotel zitten vier stukken. Wanneer ze weer terug de zaal in komen, zetten ze vijf schotels voor de vorst, de rest zetten ze voor zijn broers, de raad en ons. Er staat altijd iemand bij de vorst die hem te drinken geeft, dit betekent: iemand die zijn eten en drinken voorproeft. Het is de gewoonte dat de vorst altijd

⁴¹⁵ The main source is more elaborate.

geven, en dat te breecken en te proeven, ende dan sijn Broeder ofte Raedt, ofte ons te senden daer hy selfs van geproeft heeft. Als dan alderley spijs gesonden worden van den Vorst, geschieden het met sulcke heerlijkheyt als ick verhaelt heb van 't broodt, soo dat niet alleen wy staen, maer den gantschen Raedt, om onsenthalven op stonden, so dat een yeder (wanneer den Vorst ons yewers mede begenadighde) met op rijsen, staen, dancken ende 't hoeft te slaen aen allen kanten, genoegh moede werdt. Als ick de eeste reys van Keyser Maximilianus, voor Gesant gesonden was, en wel getracteert wiert aen den disch, en ick al te met des Vorsten Broeders halven op stont, en 't hoeft sloech, siende dat sy my weder geen eer aen dede, so dede ick aldus: als ick merckte dat den Vorst my yet senden soude, soo hebbe ick doe met een ander beginnen te spreekken, als simulerende; en hoe wel dat yemant die tegen my over sadt, wenckte en my riep, dewijle des Vorsten Broeders, mijnen't halven op stonden, soo dissimuleerden ick alsoo, dat ick nauwelijck als sy my driemael geroepen hadden, en vraegde wat sy begeerde. Als sy nu antwoorde 's Vorsten Broeders mijnen't halven op resen, eer ick omme sach stonden op, quansuys waeren mijne reden ge-eyndicht, en daer naer als ick dickwils trager op stont, en wederom ginck sitten, soo laghten sy die teghen my over saten. Doe vraegden ick als of ick yet anders gedaen hadt, waerom dat sy lachten, maer als niemant die oorsaek seggen wilde, en als ick dit wel merckten, soo seyde ick met mijn gesicht na de aerde siende, als of ick een sware sake hadde willen seggen: Ick ben hier niet als een gemeen persoon: Voorwaer die mijn Heere versmaet, die sal ick oock versmaden. Daer en boven als den Vorst yemant spijs sont, en ick vermaent worde waerom ick niet op en stont. Antwoorde, die mijn Heer eert, die selvige eere ick wederom. Als wy nu de gebrade Gansen hadden beginnen te eeten, soo stelden sy daer edick by met sout en peper, 'twelck sy daer toe gebruycken, daer-en-boven hebben sy suere melck, quisel en ook agourtsen, en pruymen die ghesouten sijn, en sy houden sulcken ordre, dat sy't ghebraden niet van den disch wech nemen, al ist datter meer komt, laten 't al staen, dan wert'er dranck gebracht, als verscheyde wijnen, en diverse Mede. Den Vorst doet zijn beecker gemeynlijck tweemaal by hem brengen, als hy daer dan uyt drinkt, riep hy de Gesanten by sich, seggende: Graef Leonard en Sigismunde, ghy sijt gekomen van een grooten Heer tot een grooten Heer, en hebt een groote reyse gedaen, nae dien ghy gesien hebt ons begenadingh en bly gesight, sult ghy wel doen te drincken en uyt drincken, en wel te eten tot dat ghy sat zijt, daer nae sult gy slapen. Alle schotels daer de spijs, dranck, azijn, peper, sout, en ander diergelijcke in waer, (willen sy seggen) dat van klaer gout is, 't welcke oock waerachtich dochte aen't gewichte. Daer sijn vier personen die elcx aen een hoeck staen van den disch daer men van aenrecht, elcx met een gouden beecker in de hant daer den Vorst dickwils uytdrinkt. Den Vorst sprack dickwils ons aen, vermanende dat wy eten soudon, altemet was hy oock scharsich in sijn woorden. Onder veel dingen die hy my vraeghen, vraeghe hy of ick mijn baert had af doen schrappen, 't welck hy met een woort soo seyde, Bril. Als ick het bekende, soo antwoorde hy op onse wijze, ook of hy seggen wilde, en wy hebbense doen schrappen, want als hy sijn andere huys vrou nam, soo hadt hy sijn gantschen baert af doen schrappen, 't

van één van de schotels proeft en deze schotel daarna naar een van zijn broers, of raad, of ons stuurt. Wanneer er allerlei eten wordt gestuurd door de vorst, gebeurt dit met dezelfde eer als ik over het brood verteld heb, zodat niet alleen wij staan, maar de hele raad ter ere van ons opstond, zodat iedereen (wanneer de vorst ons ergens mee begenadigd) ervoor moet opstaan, danken en een kruis slaan naar alle kanten, waardoor je erg vermoeid raakt. Toen ik tijdens mijn eerste reis door keizer Maximiliaan gestuurd was, en goed ontvangen werd aan de dis, en ik soms ter ere van de broers van de vorst opstond en een kruis sloeg, zag ik dat mij niet dezelfde eer werd gedaan, daarom deed ik het volgende: toen ik merkte dat de vorst mij iets zou sturen, begon ik met een ander te praten, terwijl ik deed alsof; hoewel iemand die tegenover mij zat me wenkte en riep, terwijl de broer van de vorst ter ere van mij opstond, veinste ik dat ik dat ik dit niet merkte, en ze moesten me wel drie keer roepen voor ik vroeg wat ze van me wilden. Toen ze antwoordden, stond de broer van de vorst ter ere van mij op, voordat ik opkeek stonden ze op, schijnbaar was mijn tijd om te praten voorbij. Daarna wanneer ik soms trager opstond en weer ging zitten, moesten degenen die tegenover mij zaten hierom lachen. Toen vroeg ik of ik iets anders had gedaan waardoor ze moesten lachen, maar niemand wilde de reden vertellen. Aangezien ik dit merkte, zei ik met mijn gezicht naar de grond gekeerd, alsof ik een ernstige kwestie wilde bespreken: "Ik ben hier niet als een ordinair persoon: in werkelijkheid, als iemand de waardigheid van mijn heer aantast, zal ik diegene ook in waardigheid aantasten." Bovendien wanneer de vorst iemand eten stuurde, en ik vermaand werd waarom ik niet opstond, antwoorde ik, "Degene die mijn heer eert, die eer ik ook." Toen we de gebrade ganzen begonnen te eten, zetten ze daar edik, een azijnvariant, bij, net als zout en peper, wat ze daarbij eten. Daarnaast hebben ze ook zure melk, quisel en augurken, en gezouten pruimen. Ze houden zulke orde dat ze het gebrade vlees niet weghalen van de tafel, zelfs wanneer er meer komt. Ze laten alles staan. Dan wordt er drank gebracht, zoals verschillende wijnen en diverse soorten mede. De vorst laat over het algemeen zijn beker tweemaal bij hem brengen, wanneer hij daar dan uit drinkt, roept hij de gezanten bij zich en zegt: "Graaf Leonardo en Sigismund, u bent gekomen van een voorname heer naar een voorname heer. Ook heeft u een lange reis gemaakt, waarna u onze begenading en blijheid hebt gezien. Het zal u goed doen om veel te drinken en goed te eten tot u zat bent, daarna zult u slapen." Al het servies waar het eten, de drank, azijn, peper, zout en soortgelijke dingen in zaten of op lagen (zoals ze zeggen) is van goud gemaakt, wat de waarheid schijnt te zijn als je op het gewicht afgaat. Er zijn vier personen die elk op een hoek van de tafel staan waar men van opschept, ieder van hen heeft een gouden beker in de hand waar de vorst soms uit drinkt. De vorst sprak ons dikwijls aan, ons vermanend dat we zouden moeten eten, maar al met al was hij vrij schaars met zijn woorden. Hij vroeg me veel dingen, onder andere of ik mijn baard eraf had laten scheren, wat hij noemde 'bril'. Toen ik dit bekende, antwoordde hij op onze manier, alsof hij wilde zeggen 'wij hebben ze laten scheren'. Want toen hij een andere vrouw nam, had hij zijn hele baard eraf laten scheren, wat nooit eerder door een vorst (zoals men beweert) gedaan is. De

welck noyt van eenige Vorsten (alsoo men seyt) geschiet is geweest. Die den disch bedienen, hadden diversche klederen, 't welck sy eerlick noemen, swaer sijnde van gesteenten en peerlen. Den Vorst eet al te met drie of vier stonden, en als ick eerst voor Gesant in't lant quam, so aten wy tot de tweede stont inder nacht toe, gelijk sy consulerende op eenige dingen, wel een gehelen dach besigh sijn, en niet wech en gaen voor de saeck is klaer, also verslijten sy oock wel een geheelen dagh in eeten en drincken alsser gasterije is, so dat sy als het duyster is eerst wegh gaen. Over de maeltijt en spreekt men van geen sware saecken, maer als de maeltijt gedaen is pleeghy te seggen tegen de Gesanten: gaet nu weder t' huys, soo dat die ons opgebragt hebben ons weder t' huys leyden, seggende: Dat sy bevel hadden dat zy by ons soudon blijven om ons verheught te maecken met veelderley silvere Bekers, stoopkens en Chaerkens, met dieverschen dranck, tot dat wy soudon moghen dronken werden. Sy konnen een mensch lustig aenlocken tot suypen. Als sy geen ander oorsaek en hebben om te drincken, soo bedencken sy yet anders, voor de gesontheit van den Keyser, ende voor den Vorst, ende andere treffelijcke Heeren, want uyt haren name meynen sy, dat niemandt en moet of kan weygeren de gesontheit te drincken. EYNDE.	serveerders hadden verschillende kleding aan, die ze zeer fantsoenlijk noemen en zwaar zijn van de juwelen en parels. De vorst eet soms wel drie of vier uren achter elkaar. Toen ik voor het eerst als gezant in het land kwam, duurde de maaltijd tot twee uur in de nacht. Net als wanneer ze overleg plegen over enige dingen, dan zijn ze gemakkelijk een hele dag bezig en gaan niet weg totdat de hele zaak besproken is. Op dezelfde manier verslijten ze ook wel een hele dag aan eten en drinken wanneer er een feestbanket is, zodat ze pas weggaan wanneer de nacht is gevallen. Tijdens de maaltijd wordt er niet over serieuze zaken gesproken, en wanneer de maaltijd klaar is, is het de gewoonte van de vorst om tegen de gezanten te zeggen: "Ga nu weer naar huis". Hierna brengen degenen die ons begeleid hadden ons weer naar huis, waarna ze zeiden dat ze het bevel hadden dat ze bij ons moesten blijven en ons vrolijk maken met allerlei zilveren bekers, wijnkannen, chaerkens, met diverse drank, totdat we dronken zouden zijn. Ze kunnen een mens sterk overtuigen om te zuipen. Als ze geen reden hebben om te drinken dan bedenken ze iets anders, bijvoorbeeld voor de gezondheid van de keizer, voor de vorst en andere voorname heren, want ze zijn van mening dat niemand kan weigeren om voor hun gezondheid te drinken.⁴¹⁶ EINDE.
--	---

⁴¹⁶ The main source goes on for eleven more pages.